

การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

29 ก.ค. 2548

บทคัดย่อ
ของ
สุรัชย์ เสือสูงเนิน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2548

สุรัชย์ เสือสูงเนิน. (2548). การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์พญธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานกรรมการ, รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ กรรมการ

การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี โดยศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ การใช้สอยชิ้นงานหัตถกรรม ความเชื่อในการสร้างงาน ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม และการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ้งโคกสูง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ชิ้นงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพและพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งผลิตในครัวเรือนในกลุ่มชาวไทยเบิ้งโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

ผลการวิจัยพบว่า งานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี เป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นอดีตกาลแห่งวิถีชีวิตของผู้คน เช่น ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ผูกพันกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะงานหัตถกรรมเป็นเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นเครื่องใช้ในการทำมาหากิน

สรุปผลจากการศึกษาชิ้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนคล้ายกับศิลปหัตถกรรมทั่วไปของไทยโดยจะมีบางชิ้นที่ผู้ผลิตมีความคิดสร้างสรรค์งานของตนให้มีลักษณะโดดเด่นและปราณีตเป็นลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน

การสืบทอดวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาต่างๆ มีเครื่องมือประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ไผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ด้านการทอผ้า สามารถทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน และนำวิธีการทอผ้าที่กระตุกเข้ามาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ศิลปหัตถกรรมที่พบเป็นงานที่ต้องใช้ความขยัน ความอดทน ความเพียรพยายาม ความละเอียด ความปราณีต และความคิดสร้างสรรค์

ประเด็นที่น่าจะศึกษาต่อไปได้แก่ งานประติมากรรมพื้นบ้านในพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเบิ้งในจังหวัดลพบุรี และการศึกษาการเล่นและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

THE STUDY OF HANDICRAFT AND WAYS OF LIFE OF THAI BERNG
IN KHOKSALUNG, LOPBURI PROVINCE.

AN ABSTRACT
BY
SURACHAI SUASUNGNERN

Presented in Partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University

May 2005

Surachai Suasungnern. (2005). *The Study of Handicraft and Ways of life of Thai Berng in Khoksalung, Lopburi Province*. Master Thesis, M.Ed. (Art Education).

Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee:
Assoc. Prof. Prit Supasetsiri, Assoc. Prof. Wannarat Tungchareon.

This study aimed to investigate handicrafts and ways of life of the Thai Berng Khoksalung villagers in Lopburi. The aims of this study is intended to learn the usage of the handicrafts, the belief of making them and the related of the local tradition and ways of life and learning of local wisdom of the Khoksalung Thai Berng villagers.

The sample in this study are the handicrafts that the Thai Berng villagers in Khoksalung made for using in their life and the ritual ceremonials.

The result of the study was found that the Khoksalung handicrafts are evidences of the former life of the villagers such as ways of life, environment, beliefs, traditions and the ceremonials from birth until death.

The conclusions of the study in Khoksalung Thai Berng handicrafts had found that the form of the objects similar to the general Thai handicrafts. Which some of them the producer create the prominent style. Almost handicrafts were made of bamboo. Another important handicraft is weaving which in the past they made for using in the family but now some of them used the shutter loom for commercial. The study found that the handicrafts shown the diligent, meticulous and the creative of the producer.

The subjects that should to be study are The local sculpture in belief ceremonail of Thai Berng in Lopburi. The local games and the ways of life of Thai Berng Khoksalung.

การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

ปริญญาณิพนธ์
ของ
สุรัชย์ เสือสูงเนิน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

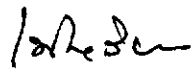
การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

ของ
นายสุรัชย์ เสือสูงเนิน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

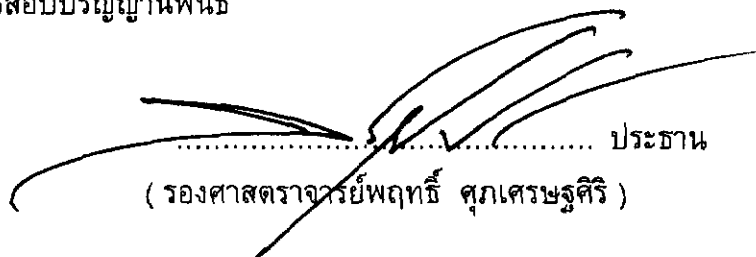

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่ 19 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

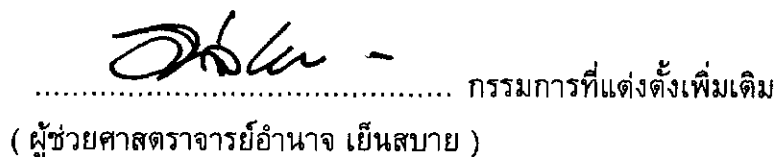
คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

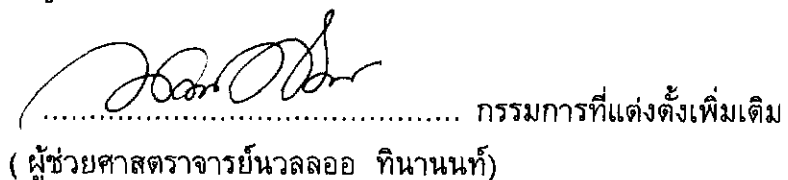
..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ สุขเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวลลออ ทินานนท์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์เรื่อง การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัด
ลพบุรี สำเร็จลงด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานกรรมการที่
ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย ผู้ช่วยศาสตราจารย์वलลลือ ทินานนท์ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม และ
คณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการทำ
ปริญญานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้สูงอายุ ชาวบ้านและลูกหลานไทยเบิ่งโคกสูงทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำสัมภาษณ์
เอื้อเพื่อชิ้นงานหัตถกรรมให้บันทึกภาพ และให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์สมพร คนชม และเพื่อนๆ ทุกคน ที่เป็นกำลังใจและกรุณาให้คำแนะนำช่วย
เหลือผู้วิจัยมาตลอด

สุดท้ายผู้วิจัยขอขอบพระคุณบุพการีและอาจารย์สายยนต์ เสือสูงเนิน ญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณ
ทุกท่าน ที่ช่วยเหลือและให้ขวัญกำลังใจกับผู้วิจัย จนทำให้มีความสำเร็จในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

สุรัชย์ เสือสูงเนิน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	2
ความสำคัญของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มไทยเบิ้งโคกสูง	4
ประวัติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งโคกสูง	7
วัฒนธรรมของชาวไทยเบิ้งโคกสูง	8
ความหมายของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	28
ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	29
ปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	32
หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของคนไทย	35
สภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในปัจจุบัน	37
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	40
การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง	40
การเก็บรวบรวมข้อมูล	41
การวิเคราะห์ข้อมูล	41
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	42
1 งานจักสาน	42
2 งานทอผ้า	94
3 งานไม้	106
4 งานปั้น	126
5 งานของเล่น	128
6 งานเหล็กและงานเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	132
สรุปงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี	143
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	149

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
5(ต่อ)	
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	149
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	149
สรุปผลการศึกษา.....	150
อภิปรายผล.....	151
ข้อเสนอแนะ.....	152
 บรรณานุกรม	 153
 ภาคผนวก ก.แบบสัมภาษณ์	 157
ภาคผนวก ข.รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	159
ภาคผนวก ค. ภาพผู้ที่ทำงานจักสาน การทอผ้าและวิถีชีวิตชาวไทยเบิ่งโคกสูง	164
 ประวัติผู้วิจัย	 174

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 เครื่องจักสาน จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี.....	43
2 กระบุง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	44
3 กระบุง จากบ้านนายพั้ว ทำลานดี	44
4 ตะกร้า จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	48
5 ตะกร้า จากบ้านนายพั้ว ทำลานดี	48
6 พัด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี.....	51
7 พัด จากบ้านนายปู่ เขียวสลุง	51
8 กระดัง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	53
9 กะโล่ จากบ้านนายปู่ เขียวสลุง	55
10 เข่ง จากบ้านนายปู่ เขียวสลุง	57
11 ตะแกรง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี.....	58
12 กระเตง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	60
13 กระเตง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	61
14 ชาวไทยเบ็งโคกสลุงใช้กระเตงใส่ของไปทำบุญตักบาตรที่วัด	61
15 ช้อง จากบ้านนายพั้ว ทำลานดี	62
16 สุ่มไก่ จากบ้านนางแยก สีสลุง	64
17 กระเช้า จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	65
18 กระจาด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	66
19 เครื่องสีข้าว จากบ้านนายสุข ศิริสลุง	68
20 หวด จากบ้านนายสุข ศิริสลุง	70
21 หวด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี.....	70
22 กะซอน จากบ้านนางสอน ทำลานดี	72
23 บั้งเกี๊ จากบ้านนายสุข ศิริสลุง.....	74
24 ไซ จากบ้านนายสุข ศิริสลุง	76
25 ไซ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	76
26 ลอบ จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็งโคกสลุง	78
27 ทุ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	79
28 สุ่ม จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	81
29 อีจู้ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	83
30 อีแอบ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	85
31 คันหลาว จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี	87
32 ขอนาย จากบ้านนายสุข ศิริสลุง	88
33 ไม้คาน จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี	90

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
34 ลัน จากบ้านนายสุข ศิริสูง	91
35 ด้วง จากบ้านนายสุข ศิริสูง	92
36 ผ้าขาวม้า จากบ้านนางแต้ม สลึงใจดี	94
37 นางดอกไม้ เขียวสลุ ทอผ้าขาวม้าด้วยกี่โบราณ	95
38 ลักษณะผ้าขาวม้าของชาวไทยเบิ่งโคกสลุ	96
39 ทุ่งย่ำ จากบ้านนางรวย เอื้อสลุ	98
40 การใช้ทุ่งย่ำของนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลุ	98
41 ผ้าถุง จากบ้านนางสม ตั้งสลุ	100
42 เปลือกที่นอน จากบ้านนางแต้ม สลึงใจดี	102
43 ผ้าตัดเสื้อ จากบ้านนางรวย เอื้อสลุ	104
44 ไถ จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ่งโคกสลุ	106
45 คราด จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ่งโคกสลุ	108
46 พลั่ว จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ่งโคกสลุ	110
47 ครกกะเดื่อง จากบ้านนายสุข ศิริสูง	112
48 สากครกมือ จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ่งโคกสลุ	114
49 กระต่าย จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี	115
50 ผักมิด จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี	117
51 ดำมมิด จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี	118
52 ดำมขวาน จากบ้านนายสุข ศิริสูง	120
53 กะสม จากบ้านนางพะะ สลึงใจดี	121
54 เสากี่ จากบ้านนางแหน อ่อนสลุ	123
55 กะสวย จากบ้านนางแต้ม สลึงใจดี	124
56 กะแตะไหว้พ่อหลวงเพชรของชาวไทยเบิ่งโคกสลุ	126
57 ว้าวปักเป้า ของนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลุ	128
58 จิ้งโป๊ะ ของนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลุ	130
59 มิดเหน็บ จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี	132
60 มิดพริ้ว จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี	134
61 เสียม จากบ้านนางเล็ก สีสลุ	135
62 ธงคาถาพัน ศาลาการเปรียญวัดโคกสำราญ	137
63 พวงมะโหด งานเทศกาลสงกรานต์ที่วัดโคกสำราญ	139
64 กะแตะ จากบ้านนางแต้ม สลึงใจดี	141
65 กระบุง	143
66 ตะกร้า	143
67 พัด	143

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
68 กระดัง	143
69 กะโล่	143
70 เข่ง	143
71 ตะแกรง	143
72 กระเตง	143
73 ข้อง	143
74 สุ่มไก่	143
75 กระเช้า	144
76 กระจาด	144
77 เครื่องสีข้าว	144
78 หวด	144
79 กะซอน	144
80 บั้งก็	144
81 ไช	144
82 ลอบ	144
83 ทุ	144
84 สุ่ม	144
85 อีจู้	144
86 อีแนบ	144
87 คันหลาว	145
88 ขอฉาย	145
89 ไม้คาน	145
90 ลั่น	145
91 ตัวง	145
92 ผ้าขาวม้า	145
93 ทุงย่าม	145
94 ผ้าถุง	145
95 เปลือกที่นอน	145
96 ผ้าตัดเสื้อ	146
97 ไถ	146
98 คราด	146
99 พลั่ว	146
100 ครกกะเดื่อง	146
101 สากครกมือ	146

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
102 กระต่าย	146
103 ผักมึด	146
104 ดำมมึด	146
105 ดำมขวาน	147
106 กะสม	147
107 เสากี่	147
108 กะสวย	147
109 บัณดินเหนียววัวควายไหว้วฟอหลวงเพชร	147
110 ว้าวปักเป้า	147
111 จิ้งโป๊ะ	147
112 มิดเหน็บ	148
113 มิดพรว้า	148
114 เสียม	148
115 ธงคาถาพัน	148
116 พวงมะโหด	148
117 กะแตะ	148
118 นายเปลี่ยน อ่อนสลุง ซานไซ	165
119 นายเตียน สลุงใจดี ซานกระเตง	165
120 นายบู๋ เขียวสลุง ซานกระบุง	165
121 นางดอกไม้ เขียวสลุง ทอผ้าขาวม้า ก็โบราณ	166
122 นางแหน อ่อนสลุง ทอผ้าขาวม้า ก็โบราณ	166
123 นางเลย สลุงใหญ่ ทอผ้าขาวม้า ก็โบราณ	166
124 นางรวย เอื้อสลุง ทอผ้าถุงด้วยกักระตุก	167
125 นางเสน่ห์ ชวดสลุง ทอผ้าด้วยกักระตุก	167
126 ผ้าขาวม้า จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี	168
127 ผ้าถุง จากบ้านนางสม ตั้งสลุง	168
128 นายตระกูล ชวดสลุง มัดย้อมด้ายฟุ้งทอ	169
129 การมัดย้อมด้ายฟุ้งทอที่กระตุก	169
130 การแต่งกายของชาวไทยเบ็งโคกสลุง	170
131 ผ้าขาวม้าและย่ามของชาวไทยเบ็งโคกสลุง ใช้ประดับแห่เทียนพรรษา	170
132 การแต่งกายของผู้หญิงสูงอายุชาวไทยเบ็งโคกสลุง	170
133 ไร่ทานตะวัน แหล่งท่องเที่ยวของโคกสลุง	171
134 นางเล็ก สีสลุง สาธิตการทำขนมจีน	171
135 กระบุงของนายยง อนันต์สลุง	171

บัญชีภาพประกอบ(ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
136 เรือนฝาค้อ บ้านของชาวไทยเบ็งโคกสูงในอดีต	172
137 การละเล่นรำโทนของชาวไทยเบ็งโคกสูง	172
138 การรำโทนของชาวไทยเบ็งโคกสูง	172
139 การแห่ดอกไม้ของชาวไทยเบ็งโคกสูง	173
140 พิพิธภัณฑสถานบ้านไทยเบ็งโคกสูง	173

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่ชาวบ้านหรือคนในกลุ่มชน ในแต่ละพื้นที่ ประดิษฐ์สร้างขึ้นตามความจำเป็น และความรู้สึกนึกเห็นของตน เพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีพ และความต้องการคุณค่าด้านความงาม ผลงานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หรือศิลปกรรมพื้นถิ่น (Local Art) และหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk crafts) ซึ่งมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือช่างศิลป์ และอาจเรียกว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรม (Creative crafts) ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะที่ผสมผสานด้วยคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าด้านการเห็น แล้วแต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดมากน้อยเพียงใด (มโน พิสุทธิรัตนานนท์. 2539 : 4)

วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folk culture) ของไทยนั้นสามารถศึกษาได้หลายแนวทาง อาจจะศึกษาจากวิถีชีวิตหรือพฤติกรรมของกลุ่มคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยตรง หรือศึกษาจากศิลปะของกลุ่มชนชั้น โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) ซึ่งเป็นผลทางวัฒนธรรมที่กลุ่มชนต่าง ๆ สร้างสรรค์ขึ้น มีทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น (Artifact) ได้แก่ งานหัตถกรรม (Craft) งานหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk craft) และงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk art and craft) สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนแต่ละท้องถิ่น แต่ละกลุ่มชนได้ส่วนหนึ่ง นอกจากงานหัตถกรรม ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ แล้ว ยังมีงานศิลปะอื่นอีก เช่น งานวรรณกรรม เพลงและดนตรีพื้นบ้าน แม้จะเป็นผลงานศิลปะประเภทที่มองไม่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างงานหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมก็ตาม แต่งานศิลปะเหล่านี้ก็แฝงไว้ด้วยจิตวิญญาณของกลุ่มชนเช่นเดียวกัน ศิลปะพื้นบ้านมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันไปตามชนบทยุคสมัย ความเชื่อ ความนิยมและวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นแต่ละชุมชน ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงสามารถศึกษาผ่านงานศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้ได้หลายแง่มุม และในการศึกษานั้นอาจจะมีลักษณะเป็นการอ่านวัฒนธรรมพื้นบ้านผ่านงานศิลปะพื้นบ้าน เฉพาะอย่างยิ่ง งานหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมซึ่งเป็นวัตถุวัฒนธรรม (Cultural artifact) นั้น บ่งบอกวัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละกลุ่มชนในแต่ละถิ่นได้เป็นอย่างดี (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2544 : 12)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่กลุ่มชนได้สั่งสมประสบการณ์ ใช้สติปัญญาในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพท่ามกลางสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม การแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความสะดวกในการประกอบภารกิจประจำวัน กลุ่มชนนั้น ๆ จึงมีการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อันเป็นรูปธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้สอยดำรงชีพ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ในการกินอยู่ และการครองชีพ จึงเป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมโดยมีระบบคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ซึ่งทำให้สังคมชาวบ้านสามารถดำรงอยู่และพึ่งพาตนเองมาตลอด (นวลลออ ทินานนท์. 2544 : 1)

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีการดำรงชีวิตการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นโดยคน เช่น การทอผ้า การจักสาน การตีเหล็ก การปั้น การก่อสร้าง ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่เอื้ออำนวยต่อความสะดวกในชีวิตประจำวัน การผลิตมักผลิตเพื่อใช้สอยภายในครอบครัว โดยการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยการเลียนแบบ และเป็นการผลิตด้วยมือ ใช้วัสดุในท้องถิ่น ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเรียกว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน

งานหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ชิดควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านในทุกพื้นที่ ทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและความเชื่อในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ชาวบ้านได้เรียนรู้การสร้างสรรค์และปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย คุณค่าของงานหัตถกรรมพื้นบ้านโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเพื่อคุณค่าด้านการใช้สอยเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็แฝงไว้ซึ่งความงดงาม ความประณีต ที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนในจิตใจของผู้ทำเป็นอย่างดี

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี คือกลุ่มของชาวไทยเบื้ง มีกลุ่มนักวิชาการพูดถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบื้ง ไทยเตี้ง ที่มีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดลพบุรีมานานกว่าหนึ่งทศวรรษแล้ว พื้นที่ของกลุ่มไทยเบื้งอยู่ในเขตรอยต่อของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเส้นทางติดต่อระหว่างภูมิภาคทั้งสอง ผู้คนที่อาศัยในพื้นที่แถบนี้มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายกลุ่มชนไทยภาคกลาง แต่ยังมีลักษณะบางอย่างที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน การสร้างที่อยู่อาศัย นามสกุล ความเชื่อ การละเล่น เพลงพื้นบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการทอผ้าขาวม้า และการทอถุงย่ามเพื่อใช้เอง เป็นลักษณะวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง เพราะเป็นชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งสองภูมิภาค และอาศัยมายาวนาน

เนื่องจากข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว ที่ผ่านมายังไม่ปรากฏมีผู้ที่ศึกษาเฉพาะชาวไทยเบื้งโคกสูงว่ามีงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทใดบ้าง และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันในแง่มุมใด

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับชุมชน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี เพื่อเป็นฐานสำหรับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี โดยศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ การใช้สอยชิ้นงานหัตถกรรม ความเชื่อในการสร้างงาน ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม และการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง

ความสำคัญของการวิจัย

1. ใ้ต้องค้ความรู้ ที่เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี และความสัมพันธ์ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนของท้องถิ่น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ก่อให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น

2. ใ้ต้องค้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมและศิลปะพื้นบ้านของกลุ่มชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

3. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี สามารถนำเอาองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ช่างงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพและพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งผลิตในครัวเรือนในกลุ่มชาวไทยเบื้งโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำนวน 53 ชื่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

หมายถึง การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้โดยฝีมือของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี โดยใช้วัสดุท้องถิ่น ทำขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือน การประกอบอาชีพ พิธีกรรมทางศาสนา การสันทนาการ

รูปแบบงานหัตถกรรม

หมายถึง รูปร่าง รูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย ที่ประกอบกันปรากฏให้เห็นในงานหัตถกรรมประเภทต่างๆ

คติความเชื่อ

หมายถึง แนวทางการคิดซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติในลักษณะที่สืบทอดต่อกันมา ทั้งความเชื่อในตัวชิ้นงานที่ใช้ในพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างงาน

วิถีชีวิต

หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี เช่น พูดภาษาเดียวกัน ความคิดความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกัน วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ไทยเบื้งโคกสูง

หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยเรียงลำดับหัวข้อดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
2. วัฒนธรรมของชาวไทยเบิ้งโคกสูง
3. ความหมายของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
5. ปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
6. หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของคนไทย
7. สภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในปัจจุบัน

ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มไทยเบิ้งโคกสูง

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี (รายงานการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลโคกสูง , 2541 : 7 - 19)

1.1 อาณาเขตที่ตั้ง

ตำบลโคกสูงเป็นตำบลหนึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัดลพบุรี และอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอพัฒนานิคม อยู่ห่างจากตัวจังหวัดลพบุรีประมาณ 65 กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอพัฒนานิคมประมาณ 18 กิโลเมตร ทิศตะวันออกติดกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โดยมีพื้ง (Disk) กั้นน้ำ ล้อมรอบหมู่บ้านด้านทิศตะวันออกตลอดแนว มีภูเขาพญาเดินธง เขาพลวง เขาเตียน เขาทุเรียน ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 181.25 ตารางกิโลเมตร หรือ 113,125 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ในจังหวัดลพบุรีและใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลม่วงค่อม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลพัฒนานิคม ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม

ทิศตะวันออก ติดต่ออ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ตำบลแก่งผักกูด ตำบลมะกอกหวาน อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลดิลก อำเภอพัฒนานิคม ตำบลวังเพลิง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลโคกสูงมีภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงสลับกับลำห้วยเล็กๆ มีภูเขาหลายลูก ได้แก่ เขาพญาเดินธง เขาพลวง เขาทุเรียน เขาเตียน เขาขมิ้นปล้น พื้นที่เหมาะแก่การอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ เพราะทางด้านทิศตะวันออกมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน จึงปรากฏว่า ชุมชนได้เข้ามาอาศัยอยู่ ณ ที่นี้เป็นเวลาหลายชั่วอายุคนมาแล้ว หลังจากปี 2542 เป็นต้นมา เมื่อเริ่มมีเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ และเริ่มกักเก็บน้ำ อาชีพดั้งเดิมของชุมชนคือทำนา ทำไร่ ได้เปลี่ยนไปเพราะพื้นที่ทำกินได้ถูกน้ำท่วมเกือบทั้งหมดของตำบล

โดยเฉพาะทางด้านชีวิตประจำวันนอกของตำบลซึ่งเป็นที่ทำนาเป็นส่วนใหญ่ ถูกน้ำท่วมทั้งหมด สภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ส่งผลสะท้อนสภาพวิถีชีวิตในชุมชนตำบลโคกสูงไปอย่างมาก

1.3 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ตำบลโคกสูงมีประชากรประมาณ 10,533 คน ประมาณ 5,000 หลังคาเรือน (สำนักงานทะเบียนอำเภอพัฒนานิคม. 2541) มีการรวมกลุ่มอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น มีหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่ที่ 1 - 7 อยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ภายในหมู่บ้าน จากสภาพที่สร้างบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น ทำให้มีการขยายออกมาแถบตะวันตก และตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นหมู่ที่ 8 - 10 และขยายไปทางทิศใต้ หมู่ที่ 11 จากผลกระทบจากเขื่อนป่าสัก ได้ขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลายหลังคาเรือน

การประกอบอาชีพของชาวโคกสูง ในช่วงที่ก่อนถูกผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ดอนชายเขา มีแม่น้ำไหลผ่านและมีลักษณะภูมิอากาศร้อน ชุ่มชื้น ฤดูฝนฝนตกชุก ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็น และฤดูแล้งอากาศจะร้อนจัด ลักษณะทางธรรมชาติเช่นนี้ ทำให้ประชากรประกอบอาชีพทำนา ทำไร่อ้อย ข้าวโพด ข้าวฟ่าง กันเป็นจำนวนมาก มีการทำนาข้าวเพื่อบริโภค มีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัวเนื้อ ควาย เป็นต้น หลังจากถูกผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ การประกอบอาชีพของชุมชนได้เปลี่ยนไป ไม่มีที่ทำนา ทำไร่ ที่เลี้ยงสัตว์ คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ เข้าทำงานโรงงานในเขตใกล้เคียงและกรุงเทพมหานคร

1.4 การปกครอง

ตำบลโคกสูงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านจำนวน 11 คน เป็นหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสูง มีตัวแทน อบต. หมู่ละ 2 คน รวม 22 คน

1.5 เศรษฐกิจ

ในเขตตำบลโคกสูงมีบริษัทที่มาดำเนินธุรกิจหลายบริษัท ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสูงสามารถเก็บภาษีได้พอสมควร ได้แก่ โรงงานยูนิเวอร์แซล บ็อกซ์ (1995) จำกัด บริษัทสหฟาร์ม จำกัด บริษัท บีฟู้ดอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด และบริษัท ทีเจฟาร์ม จำกัด ในส่วนของชาวบ้านได้รับเงินชดเชยค่าที่ดินที่ถูกเวนคืน ที่ถูกผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการในพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาวตำบลโคกสูงดีขึ้นมาก

อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังคงทำกันอยู่ มีการทำนา ทำไร่อ้อย แต่ชาวบ้านไปซื้อที่ทำกินใหม่ในเขตใกล้ และไกลออกไป อาชีพค้าขายจะเป็นอาชีพใหม่ที่มีมากขึ้น มีปั๊มน้ำมันขนาดเล็ก ร้านค้าวัสดุก่อสร้าง มีบ้านพัก รีสอร์ท 1 แห่ง

1.6 การศึกษาและศาสนา

ตำบลโคกสูงมีโรงเรียน 5 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนโคกสูงวิทยา สังกัดกรมสามัญศึกษา เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6
2. โรงเรียนวัดโคกสูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
3. โรงเรียนวัดหนองตามิ่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
4. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 100 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

5. โรงเรียนบ้านเขาวาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดสอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตำบลโคกสูง มีวัดและสำนักสงฆ์ 7 แห่ง ได้แก่

1. วัดโคกสำราญหรือวัดใหญ่ เป็นวัดเก่าแก่ของชาวพุทธ เป็นวัดคู่บ้านโคกสูง มีอายุยาวนาน มีหลักฐานสำคัญหลายชิ้น ที่อยู่ในวัดนี้ ได้แก่ ซากหินทราย ฐานโยนี บัวกลีบขลุ่ย หินศิลาแลง ลักษณะเป็นชิ้นส่วนของหินทรายรูปรอยแกะสลัก ชิ้นส่วนของสถาปัตยกรรมองค์ปรางค์ร่วมสมัยกับปรางค์สามยอดลพบุรี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง

2. วัดโคกสำราญหรือวัดหนองต้ามิ่ง หรือวัดน้อย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ในเขตหมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง

3. สำนักสงฆ์หนองโสนโพธิ์ทอง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 7 ตำบลโคกสูง ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2537

4. วัดห้วยยาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 บ้านห้วยยาง ตำบลโคกสูง

5. วัดคันทนาหิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านคันทนาหิน ตำบลโคกสูง

6. สำนักสงฆ์เขาเตียน ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านเขาเตียน ตำบลโคกสูง

7. วัดเขาวาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านเขาวาง ตำบลโคกสูง

1.7 แหล่งท่องเที่ยว

ตำบลโคกสูงมีคำขวัญประจำตำบลคือ “ผ้าขาวม้างาม ถูย่ำมสวย ล้อมด้วยพริกกันน้ำ แหล่งวัฒนธรรมไทยเบิ้ง” (เพทาย แก้วมณี : 2542) ชาวไทยเบิ้งโคกสูงมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาพูด การละเล่น การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ วิถีชีวิตประจำวัน ฯลฯ เป็นแหล่งที่นำศึกษาอีกมากมาย

1. วัดโคกสำราญ เป็นแหล่งที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นตั้งที่กล่าวมาแล้ว

2. พริกกันน้ำ (Disk) เชื้อนปาสักชลสิทธิ์ ผลจากโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บริเวณทิศตะวันออกของหมู่บ้าน กรมชลประทานได้สร้างพริกกันน้ำเพื่อไม่ให้น้ำท่วมตำบลโคกสูง เป็นคันดินยาว 4 - 5 กิโลเมตร ขึ้นชมบนคันพริกเห็นทิวทัศน์อ่างเก็บน้ำเชื้อนปาสักชลสิทธิ์กว้างสุดตา สวยงาม มองกลับมาทางหมู่บ้าน ของชาวโคกสูงเหมือนกับหมู่บ้านได้น้ำ เพราะระดับน้ำสูงกว่าหลังคาบ้าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่พักผ่อนแห่งใหม่ที่น่ายินดี

3. ทางรถไฟยกระดับ (ทางรถไฟสายแก่งคอย-บัวใหญ่) ผลจากโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช การสร้างเชื้อนปาสักชลสิทธิ์ ทำให้น้ำท่วมทางรถไฟ ช่วงจากเชื้อนปาสักชลสิทธิ์ถึงสถานีรถไฟโคกสูง ไปจนถึงสถานีรถไฟสุระนารายณ์ ทางรถไฟในช่วงนี้จะสร้างแทนแนวทางเดิมผ่านอ่างเก็บน้ำ มองเห็นทิวทัศน์อ่างเก็บน้ำสวยงามมาก

4. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ้งโคกสูง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ทิศเหนือของหมู่บ้าน ติดกับโรงเรียนวัดโคกสูง แสดงวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้ง เครื่องมือเครื่องใช้ในอดีต การทอผ้า การละเล่น ฯลฯ

5. กลุ่มทอผ้าหมู่ที่ 3 แสดงการทอผ้าทั้งแบบกี่โบราณ และกี่กระตุก

1.7 การคมนาคม

การเดินทางมาตำบลโคกสูง ได้ 2 ทาง ได้แก่ ทางรถยนต์และรถไฟ

1. ทางรถยนต์ ระยะทางจากกรุงเทพมหานครถึงตำบลโคกสูง ประมาณ 163 กิโลเมตร โดยขึ้นรถสายกรุงเทพฯ - หล่มสัก ลงที่ซอย 12 ต่อรถยนต์โดยสารประจำทางเข้าตัวอำเภอพัฒนานิคม และต่อรถยนต์โดยสารประจำทางเข้าตำบลโคกสูง

2. ทางรถไฟ ขึ้นรถไฟกรุงเทพฯ - ชุมทางบ้านภาชี ชุมทางบ้านภาชี - ชุมทางแก่งคอย และชุมทางแก่งคอย - สถานีโคกสูง

1. ประวัติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง

ไทยเบ็ง ไทยเต็ง หรือไทยโคราช เป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นกลุ่มหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม อำเภอชัยบาดาล อำเภอโคกสำโรงและอำเภอสระบุรี จังหวัดลพบุรี และยังคงถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ในจังหวัดอื่นๆอีก ได้แก่ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ (ภูธร ภูมะธน , 2542 : 18)

ข้อสันนิษฐานการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง

เบ็ง ตรงกับคำว่า บ้าง ในภาษาไทยภาคกลาง ไทยเบ็งก็คงจะหมายถึง เป็นไทยอยู่บ้างเหมือนกันคือส่วนหนึ่งเป็นไทย ส่วนหนึ่งเป็นเผ่าอื่น เช่น อาจจะเป็นลาว หรือเขมร หรือยวน ผสมอยู่ (สรเชต วรคามวิชัย. 2539 : 3 อ้างในรายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ง ลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. 2542 : 22)

อาจจะเป็นเพราะคนกลุ่มนี้ใช้คำว่า เบ็ง ปะปนกันในการพูดจาเสมอ เช่น ภาษาไทยภาคกลางพูดว่า ขอไปด้วย ชาวไทยเบ็งจะพูดว่า ขอไปเบ็ง เป็นต้น

งานศึกษาที่ระบุว่า ไทยเบ็ง ไทยเต็ง ที่จังหวัดลพบุรีที่มีมาก่อน เช่น

พ.ศ. 2528 การสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี 2 - 4 กุมภาพันธ์ 2528 ชนัญ วงษ์วิภาค ได้เสนอบทความเรื่อง วัฒนธรรมทางวัตถุที่เกี่ยวกับการแปรรูปอาหารที่ชุมชนบ้านดิลัง ตอนหนึ่งว่า " ชุมชนบ้านดิลัง อำเภอพัฒนานิคม มีขนบธรรมเนียมคล้ายคลึงกับที่พบเห็นในหมู่ชาวนาทั่วๆ ไปในภาคกลาง แต่ก็มีความแตกต่างเป็นแบบฉบับของตนเองที่เรียกว่า ภาษาถิ่นไทยเบ็ง ทั้งนี้เพราะเวลาพูดจาปราศรัยกัน มักลงท้ายเสียงคำว่า เบ็ง นั่นเอง " (ชนัญ วงษ์วิภาค. 2528 : 256 อ้างในรายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ง ลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. 2542 : 18)

พ.ศ. 2535 สุรัชย์ เสือสูงเนิน ศึกษาไว้ในรายงานเรื่องตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรีว่า คนที่นี้จะอพยพมาจากโคราช ชาวโคกสูงจะมีสำเนียงออกเหนือๆ นิดๆ ไม่มากเท่าอ่างทองหรือสุพรรณบุรี แต่ไม่ใช่พูดภาษาลาวหรือพวน มีนักปกครอง นักวิชาการหลายท่านบอกว่า การพูดสำเนียงแบบโคกสูง เรียกว่า ไทยเบ็ง (สุรัชย์ เสือสูงเนิน. 2535 : 7)

พ.ศ. 2536 การสัมมนาทางวิชาการเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จารุวรรณ พุ่มพฤษ ได้เสนอบทความเรื่องชาติพันธุ์วิทยาในจังหวัดลพบุรีว่า มีกลุ่มเบ็งหรือไทยเบ็งกลุ่มใหญ่ที่บ้านดิลัง บ้านหนองนา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี (จารุวรรณ พุ่มพฤษ. 2536 : 4 อ้างในรายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ง ลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. 2542 : 18)

พ.ศ. 2538 วีระพงศ์ มีสถาน ได้เผยแพร่ความรู้ในบทความเรื่อง ไทยเต็งรำลึก ในโอกาสที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี จัดสัมมนาเรื่องโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม

แก้ไขว่า ไทยเดิมนั้นไม่ได้มีอยู่มากในเขตจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น แต่ยังมีบ้านเรือนกระจายอยู่ทั่วไปของภาคอีสาน ภาคตะวันตกเฉียงใต้ เช่น ที่อำเภอจตุรัส อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งจังหวัดอื่นๆ ที่มีชายแดนเขตติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา (วิระพงศ์ มีสถาน. 2538 : ไม่ปรากฏเลขหน้า อ้างในรายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง ลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. 2542 : 18)

สรุปได้ว่าในทางวิชาการมีการพูดถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง ไทยเด้ง ที่มีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดลพบุรีมานานกว่าหนึ่งทศวรรษแล้ว (ภูธร ภูมะธน, 2542 : 18) และพื้นที่ของกลุ่มไทยเบิ้งอยู่ในเขตรอยต่อของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเส้นทางติดต่อระหว่างภูมิภาคทั้งสอง ผู้คนที่อาศัยในพื้นที่แถบนี้มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตน เป็นลักษณะวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง เพราะเป็นชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งสองภูมิภาค และอาศัยมายาวนาน

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี คือกลุ่มของชาวไทยเบิ้งที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายกลุ่มชนไทยภาคกลาง แต่ยังมีลักษณะบางอย่างที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน การสร้างที่อยู่อาศัย นามสกุล ความเชื่อ การละเล่น เพลงพื้นบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการทอผ้าขาวม้า และการทอถุงย่ามเพื่อใช้เอง

2. วัฒนธรรมของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

รายงานการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลโคกสูง. ((2542 : 21 - 77) กล่าวถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยเบิ้งโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรีว่า เป็นกลุ่มคนที่มีมรดกทางวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง เช่น วัฒนธรรมด้านภาษาพูด วัฒนธรรมในเรื่องนามสกุล วัฒนธรรมด้านการทอผ้า วัฒนธรรมอาหารการกิน วัฒนธรรมการละเล่น วัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัย มีประเพณีอันดีงามที่ควรรักษาสืบไป

วัฒนธรรมภาษาพูดของชาวไทยเบิ้งโคกสูง

ชาวไทยเบิ้งโคกสูงจะมีสำเนียงภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์แบบเฉพาะตัว สำเนียงที่เปล่งออกมาฟังดูเหนือคล้ายสุพรรณบุรี แต่เหนือน้อยกว่าชาวสุพรรณบุรี บางครั้งฟังดูคล้ายสำเนียงทางภาคใต้แต่ซ้ำกว่า ไม่ออกสำเนียงอีสาน (สุชัย เสือสูงเนิน , 2541 : 32) คำพูดที่แปลกไปจากภาษากลางและมักได้ยินในประโยคที่พูดเสมอ เช่น คำว่า เบิ้ง ดือก เหว่ย เตื่อ ตัวอย่าง เช่น ให้กินเบิ้ง ไม่ให้ดือก เสียอะไรเหว่ย ข้าไปละเตื่อ เป็นต้น เป็นเหตุผลหนึ่งที่มีคำว่า “เบิ้ง” ในประโยคที่พูด นักวิชาการจึงเรียกว่า กลุ่มคนไทยเบิ้ง

ตัวอย่างภาษาไทยเบิ้งโคกสูง (ก้อง สสูงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544)

ประโยคและสำนวนต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

1. คำทักทายต่างๆ

ภาษากลาง	ภาษาไทยเบิ้ง
กำลังจะไปไหน	จะไปไหนกัน
แล้วพบกันใหม่นะ	แล้วเจอกันใหม่เตื่อ
ลาก่อน	ไปเตื่อ
โชคดี (ขอให้โชคดีนะ)	ไปดีมาดีเตื่อ
ชุ่มซ้าม	กะเหลนเป็น

2. คำตอบรับและปฏิเสธ

ภาษากลาง
ใช่ (ครับ , คะ)
ไม่เป็นไร
ไม่ใช่

ภาษาไทยเบ๊
เออ,เอื้อ
ไม่เป็นไรดอก
ไม่ใช่ดอก

3. คำถามและคำตอบทั่วๆ ไป

ภาษากลาง
คุณชื่ออะไร
นั่น (นี่) อะไร
อะไรนะ
ของใคร (นั่น , นี่)
ไม่ใช่หรอคะ
ขอบ้างสิ
มานี่ซิ
ขยับไปหน่อยซิ
คุณพูดอะไร
ไปละนะ
เหนื่อยไหม

ภาษาไทยเบ๊
เขาชื่ออะไรเหว่ย , ชื่ออะไรชะและ
เหม่งอะไร , อะไรเหว่ย
อะไรชะและ , อะไรเหว่ย
ของใครหว่า , ของใครเหว่ย
ไม่ใช่ดอก
ขอเบ๊
มานี่เหอะ
ชะแยะไปซิ
พูดอะไรชะและ
ไปเด้อ
เหนื่อยเบ๊ไหม

4. ประโยคและสำนวนที่ได้ประโยชน์

ภาษากลาง
ผมเหนื่อย
ผมอึดแล้ว
ฟ้าแลบ
ตกใจ
น้ำมันก๊าด
ง่วงนอน
ทำงานดี
หวานจัง , ไกลจัง
ทำเสร็จแล้ว
ไม่หนักหรอ

ภาษาไทย
เหนื่อยเอื้อ , เหนื่อยจังเอื้อ
ข้าอึดแล้วเด้อ
ฟ้าแซบ
ขยุบ
น้ำมันแก๊ป
หิวนอน
ทำงานดีเอื้อ
หวานเอื้อ , ไกลเอื้อ
ทำเสร็จแล้วเด้อ
ไม่หนักดอกเฮ้ย

5. คำสั่ง ขอร้อง ชักชวน

ภาษากลาง
พูดใหม่ซิ
ขอเข้าไปข้างในหน่อย
จะไปกับเราได้ไหม
กรุณาช่วยหน่อย
เร็ว ๆ เข้า

ภาษาไทยเบ๊
พูดอีกทีซิ
ขอเข้าเบ๊
จะไปต๊ะเราไหม
ช่วยเบ๊ , ช่วยถี้
จะมั่ว

ภาษากลาง	ภาษาไทยเบ๊ง
เจียบ ๆ หน้อย	เจียบกรับเลย
ปล่อยเถอะ	ปล่อยเหอะ
ขอบ้าง	ขอเบ๊ง
ไปด้วยคนได้ไหม	ไปชักคนน้ำ
กรุณาออสักครู่	รอชักกะเดี้ยว
ฟังนะ	ฟังเดือ
ระวังหน้อย	ระวังเดือ
หันหน้ามาซิ	หันหน้ามาซิ
ผลักออกไป	ดันออกไป
6. การซื้อการขาย	
ภาษากลาง	ภาษาไทยเบ๊ง
นี้สุกหรือยัง	สุกยังหือ
ขายอย่างไร	ขายไง
ราคาเท่าไร	เท่าไรนี้
7. การขอยืม ให้ยืม	
ภาษากลาง	ภาษาไทยเบ๊ง
ขอยืม	จะยืม
8. สุขภาพ อนามัย และการแพทย์	
ภาษากลาง	ภาษาไทยเบ๊ง
ไม่สบายหรือ	ไช่รี
ไม่สบายนานหรือยัง	ไชนานยัง
อาเจียน	ราก
ท้องเสีย	ลงท้อง
ปวดศีรษะ	ปวดหัว
เป็นตั้งแต่เมื่อไร	เป็นต๊ะเมื่อไร
อุ้มเด็กไว้หน้อย	อุ้มเด็กถี้
อ้าปากหน้อย	อ้าปากขึ้น
9. คำสั่งเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในบ้าน (เตียน สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)	
ภาษากลาง	ภาษาไทยเบ๊ง
ติดไฟด้วย	ก่อไฟถี้
ต้มน้ำก่อน	ต้มน้ำก่อนเดือ
ช่วยหยิบไม้ขีดที่เตาให้หน้อย	ช่วยหยิบไม้ขีดที่เตาให้ถี้
ตากผ้าไว้ข้างนอกนะ	ตากผ้าไว้ข้างนอกเดือ
กวาดบ้านหน้อย	กวาดบ้านถี้
ช่วยตักน้ำให้หน้อย	ตักน้ำให้ถี้
ลานหน้าบ้าน	หน้าเหดิน

10. ดิน ฟ้า อากาศ

ภาษากลาง

วันนี้ร้อนจัง

ภาษากลาง

พระจันทร์

ฟ้าแลบ

ภาษาไทยเบ๊

วันนี้ร้อนเอ้าจั่ง

ภาษาไทยเบ๊

ระหว่า

ฟ้าแซบ

11. หมวดคำพื้นฐานต่างๆ (แต่มี สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ภาษากลาง

จุ่มก

ผ้าถุง

ผ้าห่ม

ผ้าขาวม้า

ซาม

ไห

บันได

ดาบ

จอบ

ทัพพี

กระป๋อง

ประตู

ถึงน้ำ

กลิ้ง

โยน

ขว้าง

รถจักรยาน

เด็กเด็ก

เหลือเกิน

รับประทานทีเดียวให้หมด

ไม่มีเพื่อนไป

กั๊กัน

ไฟแช็ค

วิ่งชนตะกร้าแล้วนะ

ซี้หลัง

ลานหน้าบ้าน

ภาษาไทยเบ๊

ตมูก

ผ้าโต่ง

อีโป , โปง

ผ้าขาว

กะมั่ง

แง

กะได

อีดาบ

หัวจก

สารพี

กะป๋อง

ปะตู

กะแหล่ง

กล้อย

โต่ง (เช่น โต่งบอลมาซี)

เหวี่ยงหรือนวด

รถถีบ

ลูกกะเล็ก

ครั้น

โม่

ไม่มีหนุไป

จั้งัน

เหล็กไฟ

วิ่งปะโคมตะกร้าแล้ว

กุง

หน้าเหตั้น

12. หมวดเครือญาติ

ภาษากลาง

ตา

ภาษาไทยเบ๊

พ่อใหญ่

ภาษากลาง		ภาษาไทยเบ๊ง
ลูกสาวคนโต		อินาง
ลูกชายคนสุดท้อง		ไฮ่ฮ้อย
ลูกสะใภ้		ลูกตะไภ้
13. หมวดสัตว์		
ภาษากลาง		ภาษาไทยเบ๊ง
กบ		ไฮ่เอ๊บบ
ไส้เดือน		ไส้เดือน
จิ้งหรีด		จิ้งกะหรีด
ผีเสื้อ		จิ้งเจ้อ
แมลงวัน		แมงวัน
วัว		จัว
ตุ๊กแต่น		ตุ๊กกะโต่ง
แมลงสาบ		แมงสลับ
แมงกวา		แมงคราม
14. หมวดภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์		
ภาษากลาง		ภาษาไทยเบ๊ง
ดวงอาทิตย์		ตะวัน
ดวงจันทร์		วะหว่า
เมฆ		ซีเมฆ
15. พืชผักผลไม้		
ภาษากลาง		ภาษาไทยเบ๊ง
ต้นไม้		กกไม้
มะละกอ		มะกอ
มะขามเทศ		ขามเทศ
16. หมวดนับจำนวน วัดขนาด		
ภาษากลาง		ภาษาไทยเบ๊ง
ที่สุดท้าย		ทีโป
17. หมวดคำที่ไม่สุภาพ คำที่ใช้ต่อว่าหรือคำที่ใช้ด่า (ก้อง สลึงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544)		
ภาษากลาง		ภาษาไทยเบ๊ง
ไอ้ตายพรัด	หมายถึง	ด่าให้ตายพรัดพรากจากพ่อแม่ พี่น้อง
ไอ้ตายโหง	หมายถึง	ด่าให้ถูกฆ่าตาย หรือจากอุบัติเหตุ
ไอ้หัวเขียว	หมายถึง	ด่าหัวๆ ไป
ไอ้ละลาย	หมายถึง	ด่าให้ละลายหายไป มีทรัพย์สินสมบัติก็ให้หมดไป
ไอ้พายุสมดับสมปอด	หมายถึง	ด่าให้โรคภัยไข้เจ็บ สิ่งที่ไม่ดี มาสู่ร่างกาย
ไอ้ห่ากวาด	หมายถึง	ด่าให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มามี
อีตอแหล	หมายถึง	ด่าว่าโกหก

ภาษากลาง

ภาษาไทยเบิ่ง

ไฉ่ฉิบหาย

หมายถึง

คำให้ไม่มีอะไรเหลืออยู่

นามสกุลของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศพระราชบัญญัติขนานนามสกุลขึ้น ณ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2455 และประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 โดยมีพระราชประสงค์เพื่อให้ (กมลทิพย์ กสิภาร, 2538 : 201)

1. นามสกุล เป็นหลักของการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันทางบิดา ผู้ให้กำเนิดเป็นศักดิ์ศรีและแสดงสายสัมพันธ์ในทางร่วมสายโลหิตของบุคคล
 2. นามสกุล ก่อให้เกิดความเป็นหมู่เป็นคณะ ส่งเสริมความรักความสามัคคีระหว่างเครือญาติ ตั้งแต่คนชั้นสูงตลอดชั้นต่ำทั่วไป
 3. นามสกุล เปรียบเสมือนคุณลักษณะของบุคคลแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วนมากมักสร้างแนวจงใจผู้เป็นเจ้าของนามสกุล ตลอดจนเครือญาติในสกุล ให้สำนึกในความคิดความชั่ว ให้เกิดความนิยมในอันที่จะดำเนินชีวิต เจริญรอยตามวิชาชีพและความมีชื่อเสียง อันเป็นที่มาแห่งมงคลนามของบรรพบุรุษผู้ต้นตระกูล
- เมื่อพระราชบัญญัติขนานนามสกุลได้ประกาศใช้แล้ว ประชาชนคนไทยต่างก็คิดหานามสกุลของตน บ้างขอพระราชทานนามสกุล และบ้างก็ช่วยกันคิดตั้งขึ้นเอง บางนามสกุลได้มาจากชาติกำเนิด บ้างก็มาจากอาชีพที่ประกอบอยู่

นามสกุลของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง

เอกลักษณ์ที่เด่นแสดงความเป็นชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่เห็นได้ชัดเจน ประการแรก คือ สำเนียงภาษาพูดแบบไทยเบิ่ง ประการที่สอง คือการทอผ้าขาวม้าและถุงย่าม และประการที่สามคือ เรื่องนามสกุลชาวไทยเบิ่งโคกสลุงนิยมตั้งนามสกุลตามภูมิสำเนาที่เกิดหรือที่อยู่อาศัย โดยใช้ชื่อตำบลเป็นส่วนท้ายหรือส่วนหน้าของนามสกุล เช่น สลุงอยู่ เกิดสลุง เดิมสลุง เป็นต้น ส่วนคำท้ายนั้นได้มาจากชื่อบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย หรือได้มาจากการตั้งขึ้นเอง เชื่อว่าตระกูลที่นามสกุลมีคำว่า " สลุง " ต่อท้ายหรือนำหน้านามสกุลจะต้องมีบรรพบุรุษเป็นชาวไทยเบิ่งโคกสลุง ส่วนนามสกุลที่ไม่มีคำว่า " สลุง " นำหน้าเชื่อว่าเป็นคนที่ไม่มาจากถิ่นอื่นเข้ามาแต่งงานกับผู้หญิงชาวไทยเบิ่งโคกสลุง เข้ามาประกอบอาชีพในตำบลโคกสลุง และมาสร้างที่อยู่อาศัยในตำบลโคกสลุงเป็นเวลานานจนกลายเป็นคนโคกสลุงในเวลาต่อมา (วิก อินทร์เจลิยว , สัมภาษณ์ : 2544)

ตัวอย่างนามสกุลของคนโคกสลุง (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 40 – 41)

จากการสำรวจทะเบียนนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลุงปีการศึกษา 2523 ถึงปี 2542 พบนามสกุลที่ลงท้ายหรือขึ้นด้วยคำว่า "สลุง" ต่อไปนี้คือ

สลุงอยู่ เกิดสลุง เดิมสลุง ตั้งสลุง เจริญสลุง โตสลุง สลุงใจดี ยอดสลุง เงินสลุง แก่นสลุง เพ็งสลุง อนันต์สลุง สลุงโครพ สุขสลุง มั่นสลุง สลุงใหญ่ ใจใหญ่สลุง ชวดสลุง สำราญสลุง หนูสลุง เอื้อสลุง สลุงจันทร์ วาจาสลุง ศิริสลุง สลุงเสือ เขียวสลุง อ่อนสลุง วงษ์สลุง ศรีสลุง ขยันสลุง ลาดสลุง บึงสลุง กันสลุง นวลสลุง อินสลุง สีดาสลุง กลิ้งสลุง งานสลุง พดุงสลุง พริกสลุง ชมสลุง ไชสลุง ศรีนวลสลุง สวัสดิ์สลุง ปาสลุง ดิษฐ์สลุง เสนาะสลุง ชัยสลุง คิดสลุง มากสลุง หินสลุง

นามสกุลของคนโคกสลุงที่ไม่มีคำว่า " สลุง " ต่อท้ายหรืออยู่หน้า

ตระกูลต่อไปนี้มีบรรพบุรุษเข้ามาตั้งถิ่นฐานในโคกสลุงเป็นเวลานานแล้ว แต่นามสกุลไม่มีคำว่า " สลุง " นำหน้าหรือต่อท้าย ซึ่งเป็นชาวไทยเบิ่งโคกสลุงเช่นกัน ได้แก่ นามสกุล อินทร์เจลิยว เกรียงไกร

พรมมา ขุนจตุรัส ยิงยง นกกาศักดิ์ แก้วมณี สุขวิวัฒน์ รูปทอง พูลหล้า ดั่งสีแก้ว สุจริต โมกศักดิ์ สินธุไชย เป็นต้น (กอง สลุงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544)

นามสกุลอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในโคกสลุง

จันทิก สักจอหอ เสือสูงเนิน จิตจันทิก เดิมขุนทด ทอดขุนทด หมิวกระโทก ชมเพ็ญ สมานวงศ์ ผู้ดี สุวรรณมิตร พามา วงษ์ดี ยงยุทธ ศรีมงคล ภักดีชื่น โพธิ์เอี่ยม จันทร์ประสาธ ผิวฟัก รัตมี มารทอง ศรพา พิมพา เปียงใจ หึงประเสริฐ จันทร์พิทักษ์ วัดวงศ์ ไตรมนตรี ฉายไทยสงค์ โทพรมมา พรมมานอก ทำลานดี แสงทอง ส่งหล้า ฤทธิ์อนันตชัย ราชวงศ์ สุจิรัช มั่นกุล ย่อมไทยสงค์ บุญประสงค์ เกตตากแดด ชูชื่น อินทวงศ์ ศรีเปรม วงษ์โท หอมจันทร์ หงษ์เจริญ วิชัยประเสริฐ บุญนันท์ วิชัยรัตนตระกูล เกตุนุช คนตรี เขมูชาญ เทศแสง ออมทรัพย์ แก้วรัตน์ ขาวสำราญ ชื่นชู กระต่ายเทศ พันจุ กำไรทอง ยั่งยืนดี เพ็งสวัสดิ์ อิ่มด้วยบุญ โสภารวรรณ์ (ทะเบียนนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลุง ปี 2523 – 2543)

วัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง

จากหลักฐานชั้นสำคัญที่พบในวัดโคกสำราญ (วัดโคกสลุง) ได้แก่ ซากหินศิลาแลงจำนวนมาก มายที่วางอยู่รอบโบสถ์หลังเก่า และซากหินทรายหลายชิ้น ได้แก่ ฐานโยนี บัวกลีบขนุน และชิ้นอื่นๆ ที่มีลวดลายสวยงามอีกหลายชิ้น หินเหล่านี้พบเห็นอยู่ในบริเวณนี้ อีกส่วนหนึ่งจำนวนมาก อยู่ใต้โบสถ์หลังเก่า ทำให้ทราบว่า เคยมีกลุ่มคนเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณนี้มานานแล้ว

หมู่บ้านไทยเบิ่งโคกสลุงอยู่ห่างจากแม่น้ำป่าสักประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีวัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมานาน จากการสัมภาษณ์เรื่องวัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัย สรุปได้เป็น 2 สมัยคือ

1. สมัยเรือนผูกกระเบื้อง กั้นฝาค้อ
2. สมัยเรือนปั้นหยา กั้นฝาไม้กระดาน

ชาวไทยเบิ่งโคกสลุง มีวัฒนธรรมในการสร้างที่อยู่อาศัยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง ได้แก่ เรือนฝาค้อ (มา เอื้อสลุง , สัมภาษณ์ : 2540)

เรือนฝาค้อ

รูปร่างลักษณะของเรือนฝาค้อ

รูปร่างลักษณะส่วนรวมทั่วไป คล้ายเรือนไทยภาคกลาง คือเป็นบ้านใต้ถุนสูง เสาต้องเป็นไม้เต็ง นิยมสร้างตามแนวตะวัน บันไดต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศเหนือ ไม่ทำบันไดไปทิศตะวันตก เพราะเชื่อว่าไม่ดี หลังคาทรงสูงเหมือนเรือนไทย มุงด้วยแฝก มีกั้นลม มีจั่ว มีกั้นสาด มีหน้าต่างด้านละ 1 บาน มีประตูห้องนอน 1 ประตู ลักษณะประตูจะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เปิดเข้าไป มี 2 บาน เหมือนประตูโบสถ์ การต่อไม้ใช้วิธีการเจาะ ฝากันด้วยใบค้อใช้ไม้ไผ่ประกบใบค้อทั้งสองด้าน เรียกว่าเรือนฝาค้อ ฝนสาดเข้าบ้านไม่ได้ พื้นปูด้วยกระเบื้อง นิยมให้มีระเบียงด้านหน้า มีนอกชาน และครัวตอกจากนอกชาน บันไดทำด้วยไม้ไผ่ เจาะรู 5 ชั้น บางบ้านทำ 7 ชั้น ถ้าต่อบ้านออกด้านข้างเรียกว่า มีพะ ถ้าต่อออกไปด้านหลังเรียกว่า เพิง บริเวณที่เป็นเพิงจะไม่มีพื้น ไว้สำหรับเป็นที่อยู่ของวัว ควาย

ฝาค้อ คือ ฝาที่ทำมาจากใบค้อประกบด้วยไม้ไผ่ ใบค้อ คือพืชชนิดหนึ่ง คล้ายต้นปาล์มหรือต้นหมากต้นค้อจะขึ้นอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ชาวไทยเบิ่งโคกสลุงจะไปตัดใบค้อมาทำบ้านจากทุ่งมะนาวหวานและที่ทำดัดลาน บริเวณนี้จะมีต้นค้อจำนวนมาก (เตียน สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ระเนือก คือ พื้นของเรือนฝาค้อ ทำมาจากไม้ไผ่เหลาให้แบน แต่ละอันกว้างประมาณ 1 - 2 นิ้ว ความยาวแล้วแต่ความกว้างของบ้าน แล้วนำมาผูกติดกันด้วยหวาย หรือเครื่องกะไคลิง ให้เป็นแผงขนาดเท่าความกว้างของเรือน แล้วนำมาปูเป็นพื้นเรือนฝาค้อ

เรือนฝาค้อ เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเบิ่งโคกสูงโดยเฉพาะ มีอายุเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา หลังจากสมัยเรือนฝาค้อแล้ว ชาวไทยเบิ่งโคกสูงจะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงการสร้างที่อยู่อาศัยไปเรื่อยๆ เช่น เปลี่ยนจากพื้นระเนือกมาเป็นพื้นไม้กระดาน จากหลังคามุงแฝกมาเป็นมุงด้วยสังกะสี จากฝาค้อเปลี่ยนมาเป็นฝาฟาก ตามลำดับ

ฝาฟาก คือ ฝาที่ทำจากไม้ไผ่ลำใหญ่ๆ ตัดมาจากกอไผ่ป่า แล้วนำมาทำการสับด้วยมีดเหน็บ แล้วแผ่อกให้แบนมีความกว้างเหมือนไม้กระดาน แล้วใช้ไม้ไผ่สานให้เป็นฝากันบ้านได้ พอเริ่มทำฝาฟากจะไม่มีหน้าต่าง (วิก อินทร์เฉลี่ย , สัมภาษณ์ : 2544)

เรือนปั้นหยา

รูปร่างลักษณะเรือนปั้นหยา

มีอายุประมาณ 90 - 100 ปีที่ผ่านมา ชาวไทยเบิ่งโคกสูงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการสร้างที่อยู่อาศัยที่ต่างจากเรือนฝาค้อมากขึ้น ลักษณะเรือนปั้นหยาที่โคกสูงจะคล้ายกับเรือนปั้นหยาทั่วๆ ไป คือ ตัวบ้านจะทำด้วยไม้จริงทั้งหมด ไม่ใช้ไม้ไผ่ ใต้ถุนสูง เสานิยมใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้แดง ไม้เกด ไม้มะค่า พื้นจะปูด้วยไม้กระดาน นิยมทำหน้าต่างด้านละ 1 บาน ช่วงแรกๆ บางหลังยังมุงหลังคาด้วยแฝก บางหลังเริ่มมุงหลังคาด้วยสังกะสี ไม่มีกันลม ไม่มีจั่วด้านนอก มีด้านในจั่วใน ส่วนของหลังคาถ้ามุงด้านบนลงมา จะคลุมทั้งสี่ด้าน ทำลักษณะเช่นนี้เป็นการแทนกันสาด ปูพื้นด้วยไม้กระดานแผ่นใหญ่และหนา กันฝาคด้วยไม้กระดานแผ่นใหญ่ในช่วงแรกๆ ต่อมาใช้กระดานบางแผ่นเล็กเหมือนปัจจุบัน เริ่มใช้ตะปูในการต่อหรือตีฝามุงหลังคาสังกะสี นิยมกันห้องนอน 1 ห้องนอน เรียกว่า ในเรือน มีระเบียบด้านหน้า บางหลังทำพะออกไปด้านข้าง บางหลังยังทำเพิงด้านหลังเหมือนเรือนฝาค้อ มีนอกชานต่อออกไปจากระเบียง นอกชานไม่มุงหลังคา มีครีวต่อจากนอกชาน บ้านไคยังคงทำบันได 5 ขั้น และ 7 ขั้น เหมือนเดิม แต่ทำจากไม้จริงเนื้อแข็ง ใต้ถุนบ้านนิยมทำคอกควาย คอกวัว (มา เอื้อสลุ , สัมภาษณ์ : 2544)

บ้านในยุคปัจจุบัน

มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยไปอย่างมาก เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมของคนต่างถิ่นเข้ามาผสมผสาน สภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้รูปแบบเปลี่ยนไปจากของเดิมหลายประการ เช่น เริ่มมีการสร้างบ้านสองชั้น มีห้องนอนหลายห้อง มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง สังกะสี เริ่มทำหน้าต่างคู่ ชั้นล่างนิยมทำด้วยปูนซีเมนต์ ชั้นบนยังคงทำด้วยไม้ บ้านไคเปลี่ยนมาเป็นแบบหลายๆ ชั้น นอกชานจะหายไปส่วนใหญ่ จะพบเห็นอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านโคกสูง (มา เอื้อสลุ , สัมภาษณ์ : 2544)

ปัจจุบันจะหาเรือนฝาค้อไม่มีอีกแล้ว มีเพียงตัวอย่างฝาค้อ ของจริงเพียงชิ้นเดียวอยู่ในพิพิธภัณฑ์วังนารายณ์ราชโนเวศ จังหวัดลพบุรี โดยขอจากฝาค้อของนางห่อ ยิงยง ชาวบ้านโคกสูงไปจัดแสดงนิทรรศการไทยเบิ่งโคกสูง ลุ่มน้ำป่าสัก

วัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

การทอผ้าของชาวไทยเบิ่งโคกสูง เป็นวิธีการทอผ้าแบบโบราณ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแบบเฉพาะตัวที่ล้ำค่าภาคภูมิแก่ลูกหลานชาวไทยเบิ่งโคกสูง ควรแก่การรักษาสืบไว้ เป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่แสดงความเป็นชาวไทยเบิ่งโคกสูง การทอเป็นวิธีการของโคกสูงโดยเฉพาะ ใช้กี่แบบโบราณ ลายผ้า

เป็นแบบเฉพาะแบบของโคกสลุง ชาวไทยเบิ้งโคกสลุงจะทอผ้าใช้เองมาตั้งแต่สมัยประมาณ 150 - 200 ปี มาแล้ว (สุรัชย์ เสือสูงเนิน , 2544 : 228)

สมัยโบราณจะทอผ้าพุ่ง ทำผ้าโจงกระเบนทั้งหญิงและชาย ของผู้หญิงจะย้อมสีเขียวเข้มผู้ชายย้อมสีเขียวย่อน (สีตองอ่อน) ทอผ้าเพื่อตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอถุงย่าม (แต่้ม สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544) ในปัจจุบันการทอผ้าพุ่งเกือบจะไม่มีทอเพื่อมาใช้พุ่งห่ม แต่มีการทอผ้าถุงมีลวดลายสวยงามแทนโดยมีกลุ่มทอผ้า การทอผ้าขาวม้าและการทอถุงย่าม ยังมีการทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในครัวเรือนอยู่ถึงปัจจุบัน บางคนสามารถทอเพื่อขาย

วิธีการทอผ้าขาวม้า

เครื่องมือทอผ้าขาวม้า

แต่้ม สลุงใจดี กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ทอผ้าคือ

1. กี่โบราณ กี่ คือ ที่สำหรับนั่งทอผ้า ประกอบด้วย กระดานกี่ 1 แผ่น หลักเสากี่ 2 หลักหลักวางกะสม 2 หลัก หลักโยงพืม 4 หลัก มีราวพาดสำหรับโยงพืม

2. พืม เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับทอ ประกอบด้วย ฟันพืม ตะกอล และที่เหยียบพืม

3. กะสม เป็นเครื่องมือใช้สำหรับม้วนผ้าที่ทอได้เป็นผืนแล้ว ทำจากไม้มะหาด แกะสลัก

สวยงาม

4. ระวึง เป็นเครื่องมือใช้สำหรับเสาด้าย

5. โน เป็นเครื่องมือใช้สำหรับกรีดหลอดด้ายทอ มีรูปร่างสวยงามมาก

6. ระวางหรือพืม เป็นเครื่องมือใช้สำหรับคันด้าย เป็นตัวกำหนด ความกว้าง ความยาว

ลวดลาย และสีสันท

7. แปรง เป็นเครื่องมือใช้สำหรับหวีด้าย มีรูปร่างสวยงามมาก

8. หลอดด้าย เป็นหลอดไม้ไผ่หรือไม้รวกขนาดเล็ก สั้น ยาว หลายขนาด ใช้สำหรับม้วนด้าย หลอดละ 1 สี หลายหลอด หลายสี เพื่อใช้เป็นด้ายพุ่งทอ

9. กะสวย เป็นเครื่องมือใช้สำหรับใส่หลอดด้ายสีพุ่งทอ ทำด้วยแก่นไม้จริง มีรูปร่างสวยงามมาก

10. ผัง เป็นเครื่องมือสำหรับปักผ้าให้ตึงขณะที่ทออยู่ ทำด้วยไม้ไผ่ยาวเท่ากับความกว้างของพืม มีปลอกทองเหลืองปลายแหลมใส่ทั้ง 2 ด้าน

11. กะนัด คือเครื่องมือใช้สำหรับขัดเครื่องด้ายไม่ให้ยุ่ง ก่อนถึงพืม ทำด้วยแก่นไม้จริง เหลาให้แบน ยาวกว่าความกว้างของพืมเล็กน้อย

12. หลักตั้ง ใช้สำหรับมัดเครื่องด้ายปลายสุดให้ตึงตลอดเครือ ใช้ไม้อะไรก็ได้ทำหลักตั้ง

13. ไม้หัววัด ใช้สำหรับใส่เครื่องด้ายปลายสุดให้กระจาย ตั้งให้ตึง ผูกติดกับหลักตั้ง

14. สะดวง ใช้สำหรับจุ่มน้ำ นำมารูดเนื้อผ้าที่ทอได้ เพื่อให้เข้าสนิทกัน ทำด้วยกาบ

มะพร้าว

15. ไม้คล้องด้าย ใช้สำหรับคล้องด้ายให้ตึงแล้วหวี ทำด้วยไม้จริง แกะสลักสวยงามมาก

ขั้นตอนวิธีการทอ

ขั้นตอนการทอผ้าของชาวไทยเบิ้งโคกสลุง คือ (แต่้ม สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

1. เริ่มต้นจากการซื้อด้ายจากร้านค้า

2. นำมาต้มกับข้าวต้ม แล้วขยำ นำมากะทก

3. นำไปตากแดดบนราวไม้ไผ่
 4. พอดีแห้งหมาดๆ ได้ที่ นำมาหรีให้กระจาย เพื่อไม่ให้ด้ายเป็นขนติดกัน และทำให้ด้ายมีความเหนียว เรียกว่า การฆ่าด้าย
 5. นำด้ายมาเสาะ โดยใส่ระวิง สาวลงกระบุง นำเม็ดมะขาม เมล็ดละพุง ใส่เทินบนด้ายเพื่อไม่ให้ยุ่ง ถ้าผ้าขาวม้าหลายสีก็เสาะด้ายหลายๆ สี หลายๆ กระบุง
 6. นำด้ายที่เสาะแล้วมาเกาะลูกหลักที่พิมพ์หรือระวาง เรียกว่า การคัน
การคัน จะเป็นขั้นตอนการออกแบบลวดลาย สีสัน ความกว้าง ความยาว และจำนวนของผ้าขาวม้าที่ผืน ในการทอเครื่องนี้
 7. นำด้ายออกจากพิมพ์ จากนั้นนำมาสับที่พิมพ์
 8. เริ่มทอหูก โดยนำพิมพ์ไปเข้าที่ มัดเครื่องหูกกับหลักตั้งให้ตั้งตลอดเครื่อง
 9. เลือกหลอดด้ายสีต่างๆ พุ่งทอตามลวดลาย ที่ออกแบบ ให้สวยงาม ลายเล็กลายใหญ่ ตาเขี้ยวตาแดง ตาเหลือง คิ้วสีน้ำเงิน ตามแบบที่คิดไว้
- วิธีการทอหูก เขี่ยบ พุ่งกระสวย กระทบ ทำวนเวียนแบบนี้ จนได้เนื้อผ้ามากที่สุดแขน กระทบไม่ได้จึงม้วนไว้ที่กะสม ทอจนหมดความยาวของเครื่องหูก
10. ทอเสร็จ ตัดแยกผืนด้วยมีดไมรวกหรือใบมีดโกน แล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้
- ผ้าขาวม้าของชาวโคกสูงมีความสวยงาม หนา มีความทนกว่าผ้าขาวม้าในท้องตลาด

• ทั่วๆ ไป

ด้ายที่ใช้ทอ สมัยก่อนใช้ฝ้ายปั่นเอง ย้อมด้วยเปลือกมะเกลือเลือด ขั้นตอน นำเปลือกมะเกลือเลือดใส่ครกตำข้าว ตำเพื่อให้ยางออก นำเปลือกมะเกลือเลือดไปแช่น้ำ 1 คืน แล้วนำด้ายมาจุ่มย้อม ให้เปียกทั่วด้าย แล้วนำไปตากแดด พอแห้งนำมาจุ่มใหม่ สีจะเป็นสีแดง แล้วนำด้ายไปจุ่มโคลน ขยำ ด้ายจะกลายเป็นสีดำ นำไปล้างน้ำให้โคลนออก ด้ายจะเป็นสีดำ ขั้นตอนต่อไป นำไปฆ่าด้ายตามวิธีการในข้อ 2 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น (แต่้ม สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ด้ายที่ใช้ทอในปัจจุบัน คือ ด้ายโทะเร จะสะดวกสบายมากขึ้น ไม่ต้องผ่านวิธีการย้อมแบบโบราณ ไปซื้อด้ายจากตลาดได้เลย สามารถเลือกสีสันตามใจชอบ ทำให้คนทอออกแบบสีสันได้สวยงามขึ้น ด้ายโทะเรยังทำให้เนื้อผ้าขาวม้ามี่มีความเหนียวทนทานมากขึ้นด้วย

คำศัพท์เฉพาะการทอผ้าขาวม้าของชาวไทยเบิ่งโคกสูง (แต่้ม สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ทอหูก	ภาษาพื้นบ้านหมายถึง การทอผ้า
ฆ่าด้าย	การทำด้ายให้เหนียว โดยการต้มกับข้าวต้ม แล้วหรี
การสับ	การต่อเครื่องด้ายเข้าพิมพ์
การเสาะ	การสาวด้ายใส่ภาชนะเพื่อไม่ให้ยุ่ง
การคัน	การค้นหา ความกว้าง ความยาว ลวดลาย สีสัน ของผ้า ให้กว้าง

ยาวพอดีกับพิมพ์ โดยจัดวางด้ายเกาะลงไปตามลูกหลักของพิมพ์

ขนาดของพิมพ์ 18 หลบ , 20 หลบ , 22 หลบ

4 เส้น ทำกับ 1 คบ

10 คบ เท่ากับ 1 หลบ

กรีดหลอด , ผัดหลอด หรือกรอด้าย หมายถึง การม้วนด้ายสีต่างๆ ใส่หลอดไว้สำหรับ

เป็นด้ายพุ่ง

เครื่อง ใช้เรียกการทอใน 1 ครั้ง เช่น เครื่องนี้ทอผ้าขาวม้าก็ผืน (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 43 – 44)

การทอถุงย่าม

ถุงย่ามของชาวไทยเบิ่งโคกสูง คือ กระเป๋านอกประสงค์ ถุงย่ามทอขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยอย่างจริงจัง แต่แฝงไปด้วยลวดลายและสีสันที่มีความสวยงาม

ถุงย่ามของชาวไทยเบิ่งโคกสูงนิยมทอสีแดงและมีขนาดใหญ่ เย็บด้วยมือ มีชายกรุย มีชั้นสำหรับใส่เงินเหมือนกระเป๋าลับ สีอื่นๆ เช่น ลายสีขาวดำ ลายสีเขียว แต่ไม่นิยมเหมือนถุงย่ามแดง (แห่น อ่อนสูง , สัมภาษณ์ : 2544)

จุดประสงค์การทอถุงย่ามของชาวไทยเบิ่งโคกสูง (มา เอื้อสูง , สัมภาษณ์ : 2544)

1. ดึงเดิมใช้เป็นถุงย่ามใส่หมาก
2. ในยุคต่อมาใช้ใส่ห่อข้าว และสิ่งของที่จำเป็นสะพายไปทำนา หรือไปเลี้ยงสัตว์ ขากลับเก็บผักจากป่าใส่ย่ามกลับบ้าน

3. ใส่เสื้อผ้า สิ่งของ เพื่อเดินทาง
4. ปัจจุบันเด็กๆ ใส่หนังสือ สมุด มาโรงเรียน
5. ใส่สิ่งของอื่นๆ ที่สามารถใส่ได้

ขั้นตอนวิธีการทอถุงย่ามจะเหมือนวิธีการทอผ้าขาวม้าทุกประการ ต่างกันตรงการออกแบบลวดลาย และการตัดต่อ วิธีการเย็บ ทุกหลังคาเรือนในโคกสูง จะใช้ผ้าขาวม้าและถุงย่ามทอเอง

วัฒนธรรมด้านดนตรีและการละเล่น

วัฒนธรรมด้านดนตรี

สุรัชย์ เสือสูงเนิน (2541 : 46 – 52) กล่าวถึงไว้คือ วัฒนธรรมด้านดนตรีและการละเล่นของชาวโคกสูง ในสมัยประมาณ 60 - 150 ปีที่ผ่านมา ชาวไทยเบิ่งโคกสูงจะมีเครื่องดนตรีที่เป็นของชาวไทยเบิ่งโคกสูงอยู่ 2 ชนิด คือ จิงหน่อง และ เฟลียะ เป็นเครื่องดนตรีที่ผู้ชายเป็นคนเล่น ฝ่ายหญิงไม่เล่น จิงหน่องทำจากไม้ไผ่ มีลิ้น ใช้ตีที่ปาก ฝ่ายชายจะตีเล่นในตอนกลางคืนเวลาไปจีบสาวเป็นสัญลักษณ์ให้ทราบว่า มีหนุ่มมาแล้ว หรือเล่นในช่วงเวลาอื่นๆ ก็ได้ เพลงที่ตีตีเป็นเพลงทั่วๆ ไป เฟลียะ ทำด้วยเหล็ก ลักษณะรูปร่างคล้ายจิงหน่อง ใช้ตีตีเหมือนกับจิงหน่อง เครื่องดนตรีทั้ง 2 ชนิด นายเนเตียน สูงใจดี บอกว่า “ เสียงที่เป่า จะดัง โหน่ง โหน่ง เสียงสูงต่ำตามทำนองเพลง ” (เตียน สูงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

เครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ ที่ไม่เป็นของชาวไทยเบิ่งโคกสูง มีเล่นเหมือนกับที่อื่นๆ เช่นกัน เช่น โทน รำมะนา กลองยาว (ก้อง สูงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544)

โทน การละเล่นและพิธีกรรมเกี่ยวกับโทน ชาวไทยเบิ่งโคกสูงจะใช้โทนเล่นรำโทน โฉะครึม เพลงรำโทนสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เหมือนกับถิ่นอื่นๆ เล่นในเวลาตอนกลางคืนระหว่างหนุ่มสาว นิยมเล่นในงานเทศกาลสงกรานต์ และใช้โทนในพิธีกรรม การเลี้ยงเจ้าบ้าน “ พ่อหลวงเพชร ” ในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี จะมีคนตีโทน โฉะครึม โฉะครึม มีคนทรงเป็นผู้รำ แล้วพ่อหลวงจะมาเข้าร่างทรง (แต้ม สูงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

รำมะนา จะใช้ตีรำในการช่วงดอกไม้ (การแห่ดอกไม้) ของหนุ่มสาว ในเทศกาลสงกรานต์ กลองยาว ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ตีแห่หน้า แห่ขบวนมาก แห่ดอกไม้เทศกาลสงกรานต์ ตัวกลองยาวจะใช้ไม้ทั้งต้นเจาะทำเอง ใช้หนังวัว หนังควาย ชิงหน้ากลอง ตีดำที่หน้ากลองทำให้เสียงดังดีขึ้น วงกลองยาว ประกอบด้วย กลองตั้งแต่ 3 - 7 ลูก บ้อง กรับ ฉิ่ง

คณะกลองยาวที่เคยมีในโคกสลุง ได้แก่ คณะของนายเชิด ชวดสลุง คณะของนายล้อม แสงสาลี ปัจจุบันทั้ง 2 คน ได้เสียชีวิตไปแล้ว คณะของนายล้อม ยังมีลูกหลานยังสามารถเล่นและตีได้ สามารถแห่หน้าได้ (เตียน สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

วัฒนธรรมด้านการละเล่นของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง

การละเล่นของผู้ใหญ่

ชาวไทยเบิ่งโคกสลุงจะนิยมเล่นการละเล่นเฉพาะในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ในช่วงเวลาอื่นๆ ชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ในเทศกาลสงกรานต์ชาวบ้านจะเล่นอย่างเต็มที่ เป็นที่ทราบทั่วกันว่า แต่ละบ้านต้องตำข้าวไว้เป็นโองๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องตำในช่วงสงกรานต์ ถ้าหากบ้านใดตำข้าวในช่วงสงกรานต์ เชื่อว่าผีจะแช่ง (แต้ม สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

การละเล่นที่นิยมเล่นกัน เช่น เล่นเพลงหอมดอกมะไฟ เพลงข้าเจ้าหงษ์ เพลงโคราช ราโตน ช่วงดอกไม้ (แห่ดอกไม้) เล่นเข้านางเชือก เข้านางสุม เข้านางช้าง เข้านางควาย เข้านางปลา เล่นชักกะบิด (ชักกะเย่อ) เล่นหีม เล่นลูกช่วง ลิงชิงหลัก เล่นผ้าซุกมอญ (มอญซ่อนผ้า) เล่นม้าส่งเมือง เล่นวิ่งชิงธง เล่นแม่กะชิบ เล่นเปี้ยริบ เล่นวิ่งว้าว (ละมุล พูลหล้า , สัมภาษณ์ : 2544)

การละเล่น (เล่นร้องเพลง)

ชาวไทยเบิ่งโคกสลุงมีมรดกทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเล่น ที่เป็นของโคกสลุงโดยเฉพาะ ซึ่งที่อื่นไม่มี ได้แก่ การเล่นเพลงหอมดอกมะไฟ (หอม – ดอก – มะ – ไฟ) เพลงข้าเจ้าหงษ์ เพลงแห่หน้า เพลงอื่นๆ ที่เล่นเหมือนกับที่อื่นและนิยมเล่นกัน คือ เพลงโคราช เพลงราโตน (ภูธร ภูมะชน. 2542 : 314 – 343)

เพลงหอมดอกมะไฟ ร้องต่อกลอนกันสดๆ ระหว่างฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ร้องเกี่ยว ต่อว่า หรือเรื่องอื่นๆ แล้วแต่จะเล่น จะขึ้นต้นด้วยคำว่า " หอมเอ๋ย แด่กลืน เอ๋ยดอกมะไฟ ดอกมะไฟหอมเอ๋ย " ลูกคู่จะร้องรับพร้อมกัน แล้วต่อด้วยกลอนที่ดันกันสดๆ จบแล้วอีกฝ่ายจะร้องแก้ วนไปวนมาเรื่อยไปจนกว่าจะเลิก (ละมุล พูลหล้า , สัมภาษณ์ : 2544) ปัจจุบันยังมีพ่อเพลงและแม่เพลงสามารถเล่นได้ แต่ชาวบ้านที่อายุต่ำกว่า 60 ปีลงมา เล่นไม่ได้แล้ว อีกไม่นาน เพลงหอมดอกมะไฟ คงจะหายไปพร้อมกับพ่อเพลงและแม่เพลงชุดสุดท้ายนี้

ปัจจุบันยังมีแม่เพลงพ่อเพลงที่สามารถเล่นเพลงหอมดอกมะไฟ เพลงโคราช เพลงราโตน เพลงข้าเจ้าหงษ์ ได้ และเคยให้ความร่วมมือกับศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเทพสตรี ทำการแสดง การละเล่นเพื่อเผยแพร่วิธีการเล่นและการร้อง ให้แก่สื่อมวลชนได้รับชม และทำการบันทึกเทปเพื่อเก็บเป็นสมบัติทางวัฒนธรรม แม่เพลงพ่อเพลง ได้แก่ ยายละมุล พูลหล้า คุณลุงเร อนันต์สลุง นางทองห่อ ยิ่งยง นางเอ็บ อนันต์สลุง ลุงยาม สุขสลุง โดยเฉพาะยายละมุล พูลหล้า อดีตเคยเป็นหมอลำเพลงโคราชที่มีชื่อเสียง ซึ่งเคยออกแสดงงาน ตามงานวัดในตำบลและอำเภอใกล้เคียง มีลีลาและน้ำเสียงที่ไพเราะ มีความจำเป็นเลิศ สามารถจำบทเพลงเล่นได้ทั้งคืนตั้งแต่หัวค่ำถึงสว่าง ปัจจุบัน (2545) อายุ 78 ปี ท่านยังสามารถจำกลอน เพลงที่ครูแต่งให้บ้าง ตนเองแต่งขึ้นบ้าง รวมนับ 100 เพลง (ภูมิปัญญาชาวบ้าน ลพบุรี. 2540 : 37-41)

เพลงแห่หน้า สมัยก่อนเมื่อมีการบวชนาค จะทำการแห่ไปที่วัด โดยใช้กลองยาวนำขบวนแห่ ญาติพี่น้องที่ชอบรำก็จะรำออกหน้า ส่วนนาคจะอยู่หลังจะถูกห้อมล้อมด้วยบรรดาคนแก่ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงชาวบ้านเรียกว่า ตาญาติตายาย บรรดาคนเหล่านี้จะช่วยกันร้องเพลงแห่หน้า ลักษณะของเพลงจะเป็นการดันกลอนสดๆ แล้วร้องรับกัน เรื่องราวเป็นเรื่องทั่วๆ ไป เช่น เรื่องการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เรื่องการปฏิบัติตัวขณะเป็นพระสงฆ์ เรื่องปลอบใจ เรื่องอื่นๆ เป็นต้น (แต้ม สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

เพลงโคราช ชาวไทยเบ็งโคกสลุงนิยมฟังเพลงโคราชกันมานานโดยเฉพาะคนแก่ ถ้ามีงานวัดจะต้องมีเพลงโคราช 1 อย่าง งานฉลองพระบวชใหม่ หรืองานฉลองอื่นๆ คนแก่จะเรียกร้องให้หาเพลงโคราชมาฟัง ในช่วงที่ผ่านมาประมาณ 50 - 80 ปี ชาวบ้านหลายคนสามารถร้องเพลงโคราชได้ นำมาเล่นกันในเทศกาลสงกรานต์ ปัจจุบันจะไปหาหมอลำเพลงโคราชมาจากจังหวัดนครราชสีมา (มา เอื้อสลุง , สัมภาษณ์ : 2544)

รำไท่น จะเล่นเทศกาลสงกรานต์ ระหว่างหนุ่มสาวหญิงและชาย เล่นตอนกลางคืน มีไท่นตีให้จังหวะ ร้องรำเล่นกันอย่างสนุกสนาน รำด้นและร้องเกี่ยวกัน (แต่ม สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ช่วงดอกไม้หรือแห่ดอกไม้ เป็นการเล่นรำของหนุ่มสาวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ เล่นตอนกลางคืน มีเครื่องดนตรี คือกลองรำมะนาตีให้จังหวะ บางครั้งใช้ไท่น ช่วงต่อมาใช้กลองยาว ก่อนถึงวันเล่น ต้องมีการเตรียมตัดดอกไม้กระดาด ทำด้วยกระดาดแก้ว สีต่างๆ หลายสี ใช้ลำไม้ไผ่ทำต้นดอกไม้ แล้วนำดอกไม้ประดิษฐ์ ขึ้นเสียบตามลำต้น ให้สวยงาม ประดับบริเวณด้วยกระดาดสีต่อกันยาวๆ ให้สวยงาม ปักต้นดอกไม้ กลางลานหน้าบ้าน มีผ้าสบบน ผ้าอาบน้ำฝน พาดที่กิ่งต้นดอกไม้ กลางคืนหนุ่มสาวเมื่อได้ยินเสียงกลองจะมาเล่นรำ รอบต้นดอกไม้กันอย่างสนุกสนาน หนุ่มสาวจะมีโอกาสได้พบกันที่งานช่วงดอกไม้ มีความเชื่อว่า ถ้าบ้านใครช่วงดอกไม้จะต้องเล่นรำกันถึงเช้า ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว เสือจะขบหัว พอถึงตอนเช้าจะแห่ไปวัด เพื่อพิธีฐาน ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ถวายเงินที่ร่วมกันทำบุญ เป็นเสร็จพิธีการช่วงดอกไม้ (เตียน สลุงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

เล่นเข้านางเชือก จะมีอุปกรณ์การเล่น คือ เชือก มัดเชือกกับเสาบ้าน คนเข้านางเชือกจับเชือกอีกปลายไว้ เหมือนพนมมือ แล้วเชิดโดยใช้ไท่นตี โห้ให้ผีนางเชือกเข้า พอเข้าแล้วเชือกจะหลุดมือ สันตีไท่นให้รำ รำไปเรื่อยๆ ถ้าเหนื่อยมาก ให้คนอื่นจับตัว ผีนางเชือกจะออก

เล่นเข้านางสุม จะเล่นเหมือนกับเข้านางเชือก แต่เปลี่ยนอุปกรณ์มาเป็นสุม ถ้าผีเข้าแล้ว จะไล่สุมคนดู ต้องการให้ออกให้จับตัวจะออก

เล่นเข้านางควาย ใช้หัวควายตายแล้ว เป็นอุปกรณ์ ร้องเพลงเช่นบวงสรวง เข้าแล้วจะไล่ขวิดคนดู ถ้าต้องการให้ออก ต้องจับตัว

คำกล่าวการเซ่น “ เซ่นเอ๋ย เซ่นเหล้า ข้าพเจ้าไปตองตัด ผีตายในวัด แม่ตายวันนี้ ยังคำตาดำแม่น่า เฮ (คนดูร้องเอ) “ ผู้คนที่ยืนดูล้อมอยู่เป็นวง พวกเขาร่วมกัน กล่าว 3 ครั้ง

เล่นเข้านางช้าง เหมือนเข้านางควาย ต้องมีการเซ่น อุปกรณ์ใช้ผ้าขาวม้าพันทำวงช้าง ถ้านางช้างเข้าแล้ว จะไล่กระต๊อบคนดู คนดูต้องวิ่งหนี ต้องการให้ออกคนอื่นๆ ต้องไปจับ แล้วจะออก

เล่นเข้านางปลา เหมือนเข้านางควาย ต้องมีการเซ่น อุปกรณ์ใช้ครกตำข้าวขนาดใหญ่ ใส่ไว้ในครก เอาไม้กระดานพาดบนปากครก คนที่จะเข้านางปลานั่งเอาผ้าขาวม้าคลุมหัวอยู่บนครก แล้วเซ่นบวงสรวง พอนางปลาเข้าจะเอาไม้กระดานออก นางปลาจะเล่นน้ำในครก ถ้าจะให้ออก คนอื่นเอามือไปแตะ

เล่นชักกะยัดหรือชักกะเย่อ อุปกรณ์ใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 วา แบ่งคนออกเป็น 2 ฝ่าย หัวหน้าแต่ละฝ่ายหันหน้าเข้าหากันจับไม้ ลูกที่มกอดเอวต่อๆ กันไว้ นับ 1 - 2 - 3 แต่ละฝ่ายดึง ถ้าฝ่ายใดแพ้ให้ร้าว

เล่นวิ่งชิงธง ปัจจุบันเรียก วิ่งเปรี้ยว การเล่นแบ่งเป็น 2 ฝ่าย แต่ละฝ่ายมีธงของตัวเอง มีหลัก 2 หลัก คนวิ่งคู่แรก ประจำหลักของตัวเอง นับ 1 - 2 - 3 แต่ละฝ่ายจะวิ่งมาวนเสาของอีกฝ่าย กลับมาที่เสาของตัวเอง จะมีลูกที่มกอดรับธง เพื่อเปลี่ยนคนวิ่ง ถ้าฝ่ายใดวิ่งช้าจนอีกฝ่ายวิ่งทัน และใช้ชิงตะ ถือว่าแพ้

เล่นแม่กะชิบ วิธีเล่น แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่ายเท่าๆ กัน มี 1 คนเป็นแม่กะชิบนั่งอยู่กลาง ฝ่ายที่หนึ่งจะเข้ามากะชิบที่แม่กะชิบว่า จะเอาใครในฝ่ายตรงข้าม เสร็จแล้วฝ่ายที่สองจะเดินเข้ามากะชิบ ถ้าคนที่มากะชิบนั่น เป็นบุคคลที่ ฝ่ายที่หนึ่งกะชิบไว้ แม่กะชิบจะบอกว่า แพ้ ฝ่ายที่สองต้องเป็นชีช้า โดยให้อีกฝ่ายขึ้นชีหลังทั้งทีม ไปยังอีกฟากหนึ่ง แต่ถ้าไม่ใช่คนที่ฝ่ายที่หนึ่งกะชิบไว้ก็ให้กะชิบต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะแพ้ และถูกทำโทษ คนที่เป็นแม่กะชิบต้องซื้อสัตย์

เล่นลิงชิงหลัก เล่นกี่คนก็ได้ แล้วแต่จะมีหลัก หลักอาจจะใช้เสาบ้านก็ได้ แต่ละคนประจำหลักของตัวเอง จะมีคนที่เบี่ยงไม่มีหลัก ต้องคอยวิ่งมาชิงหลักของคนอื่น โดยที่คนอื่นๆ ต้องวิ่งเปลี่ยนหลักกันไปเรื่อยๆ จึงจะสนุก ถ้าถึงแย่งได้ คนไม่มีหลักต้องเป็นลิงต่อไป (แต้ม สูงสุด , สัมภาษณ์ : 2544)

เล่นหีม มีอุปกรณ์ 2 ชิ้น ทำจากไม้ไผ่ ชิ้นที่หนึ่งเรียกว่า แม่หีม ทำจากไม้รวกยาวประมาณ 50 - 80 เซนติเมตร ชิ้นที่สองเรียกว่า ลูกหีม ทำจากไม้รวกเช่นกัน ยาวประมาณ 1 คืบ (กอง สูงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544)

วิธีเล่น แบ่งคนออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายที่หนึ่งจะทำการขวิน (คือลักษณะอาการ จับลูกหีมให้กระเด็นออกไป ด้านหน้าให้ไกลที่สุด) ลูกหีมก่อน ฝ่ายที่สองจะคอยขว้างลูกหีมกลับมาที่แม่ของมัน ซึ่งฝ่ายที่หนึ่งจะวางไว้ที่บ่อที่ขวินออกไป ถ้าลูกแม่หีมถูกแม่ แสดงว่าตาย ต้องเปลี่ยนฝ่ายขวิน แต่ถ้าไม่ถูก ให้เริ่มขึ้นที่สอง คือ ฝ่ายที่หนึ่งจะใช้วิธีการตีลูกหีม (จับลูกหีม แล้วปล่อย แล้วใช้แม่หีมตีให้ถูก เหมือนตีปิงปอง) ฝ่ายที่สองจะขว้างกลับมา ฝ่ายที่หนึ่งจะใช้แม่หีมตีรับ ให้ลูกหีมกระเด็นไปให้ไกลที่สุด แล้ววัดจากบ่อที่ขวินออกไป โดยใช้แม่หีมเป็นเกณฑ์ 1 ไม่นับ 1 วัดไปจนถึงลูกหีมว่าได้เท่าไร สมมุติได้ 10 ไม่นับ ฝ่ายที่สองต้องทำการหีมถึง 10 ไม่นับ โดยฝ่ายที่หนึ่งจะตีลูกหีมต่อกันไป 10 ครั้ง จะไกลจากบ่อมาก ฝ่ายที่สองต้องทำการหีม (คือการจับลูกหีม แล้วปากต้องหุบ แต่ออกเสียงว่า หีม ให้ได้ยิน แล้ววิ่งกลับไปให้เร็วที่สุด) โดยห้ามให้เสียงขาด จนกว่าจะถึงบ่อที่ขวิน ถ้าขาดกลางทาง ต้องดอกลายทอยใหม่ (คือการตีลูกหีมกลับไปให้ไกลอีก 1 ครั้ง) แล้วหีมใหม่ จนกว่าจะถึงบ่อขวิน แล้วเปลี่ยนฝ่ายเล่นใหม่

เล่นลูกช่วง วิธีเล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย ชิดเส้นเขตแดน 1 เส้น ทั้งสองฝ่ายอยู่คนละฟาก อุปกรณ์ใช้ผ้าขาวม้าทำเป็นลูกช่วง ฝ่ายที่หนึ่งโยนไปอีกฝ่ายจะเป็นผู้รับ โยนไปโยนมา ถ้าครบ 3 ครั้ง ให้ฝ่ายที่ครบก่อน ขว้างฝ่ายตรงข้าม ถ้าถูกใคร ให้มาเป็นชีช้า การเป็นชีช้าต้องทำตามคำสั่งทุกอย่าง เช่น ใช้ให้หยิบลูกช่วงให้ เป็นต้น แล้วโยนต่อไปใหม่เรื่อยๆ ถ้าครบ 3 ครั้ง ให้ขว้างอีก ถ้าถูกใครก็ให้ไปเป็นชีช้า ถ้าฝ่ายใดจำนวนคนหมดก่อน คือไปเป็นชีช้าของอีกฝ่ายทั้งหมด แสดงว่าฝ่ายนั้นแพ้

เล่นม้าส่งเมือง วิธีเล่น อุปกรณ์ ใช้ผ้าขาวม้าผืนให้เหลือสั้นๆ คนเล่นจับคู่ก็ได้ แต่ละคู่ต้องให้เพื่อนชีหลัง ทั้งหมดทำเป็นวงกลม คนอยู่บนหลัง โยนผ้าขาวม้า ส่งต่อๆ ไปให้รอบวง ถ้าคนได้รับไม่ได้ ผ้าขาวม้าตกถึงพื้นดิน ต้องเปลี่ยนลงมาให้เพื่อนชีหลังทันที ตลอดทั้งวง แล้วส่งผ้าขาวม้าใหม่ ถ้าผ้าตกก็เปลี่ยนคนชีหลัง จนกว่าจะเลิกเล่น

เล่นผ้าซุกมอญหรือมอญซ่อนผ้า เล่นเหมือนการเล่นมอญซ่อนผ้า ของดินอื่นๆ

เล่นวิ่งว้าว จะเล่นในฤดูแล้ง ลมเริ่มพัด จะเล่นเหมือนที่อื่นๆ ทั่วๆ ไป จะต่างกันตรงที่ ที่โลกสูงถ้าว่าวจุฬา และว่าวสองห้อง จะนิยมใส่ธนู ถ้าใส่ธนูจะทำให้ได้ยินเสียงธนูอยู่ตลอดเวลา ดัง โด ตี โด ตี โด ตี โด ลักษณะ ทำด้วยไม้ไผ่ เหลาให้กลมเท่าประมาณนิ้วมือเด็ก ยาวประมาณ 1 เมตร มีใบทำจากใบตาลหรือใบลาน ผูกด้วยด้ายในล่อน ต่อหัวไม้ทั้ง 2 ด้าน เอาซี่ผึ้ง ติดที่ใบ เวลาจับเวียน จะดังเหมือนเสียงดนตรี คนเล่นนิยมผูกธนูไว้ที่หัวว่าว ยิ่งลมพัดแรงธนูยิ่งดังถี่ขึ้น (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 47 - 52)

การเล่นของเด็ก

การเล่นของเด็กในช่วงที่ผ่านมา (ก่อน ปี 2510) ยังคงเป็นการละเล่นที่เป็นของไทยแท้ แต่มีความแตกต่างจากการเล่นของเด็กอื่นบ้างเล็กน้อย อุปกรณ์ประกอบการเล่น มักเป็นสิ่งที่หาง่ายๆ ในท้องถิ่น การละเล่นที่นิยม ได้แก่ เล่นเบี้ย เล่นจิ้งโປ้ เล่นตาเตราง เล่นติดเม็ดมะขาม เล่นวิ่งชิงธง เล่นแม่กะชิบ เล่นเตย เล่นตี เล่นว่าว เล่นเสือล้อมวัว (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 51 – 52)

การเล่นเบี้ย อุปกรณ์การเล่น เม็ดเบี้ยหรือเม็ดมะค่าโมง วิธีเล่น ทุกคนมีเม็ดเบี้ย นำเม็ดเบี้ยของแต่ละคนมารวมกัน ในอัตราส่วนที่เท่ากัน แล้วกองเบี้ย ชีตวงรอบกองเบี้ย ห่างจากกองเบี้ยออกไปพอประมาณแล้วแต่ละคนจะตกลง ให้ชีตเส้น เพื่อเป็นเขตยืนข้างกองเบี้ย ถ้าใครข้างถูกกองเบี้ย และกระจายออกนอกวง เรียกว่า กิน ข้างจนกว่าเบี้ยในวงจะหมด ถ้าเบี้ยในวงหมด ก็เริ่มลงทุนกันใหม่ เม็ดเบี้ยที่ใช้ข้างเรียกว่า อีทุก

เล่นจิ้งโປ้ อุปกรณ์การเล่น ไม้ไผ่หรือไม้รวกที่มีรูขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ครึ่งเซนติเมตร ตัดยาวประมาณ 1 - 2 คืบ หรือประมาณ 1 ปล้องไม้ไผ่ จำนวน 1 อัน เรียกว่า ลำกล้องโປ้ ชั้นที่สอง ไม้ไผ่ตัดให้ติดข้อ 1 ด้าน ยาวประมาณ 4 - 7 นิ้ว ชั้นที่สาม ไม้ไผ่เหลาให้กลมเพื่อทำเป็นแกน ใส่ลงไปในชั้นที่สอง เรียกตัวยิง

วิธีเล่น หาลูกตะกรง หรือลูกตะขบ หรือกระดาดหนังสือพิมพ์แช่น้ำ นำมาเป็นลูกจิ้งโປ้ ใส่ลงไปในลำกล้อง แล้วใช้ตัวยิงดันให้ลูกไปอยู่บริเวณที่ปลายลำกล้อง แต่ยังไม่หลุดออกมา แล้วนำลูกตะกรงใส่ไปใหม่ แล้วใช้ตัวยิงกระแทกอย่างแรง ลูกที่อยู่ปลายปากกล้อง จะกระเด็นออกไปยังเป้าที่ตั้งไว้ เด็กๆ นิยมทำจิ้งโປ้เล่นยิงกันอย่างสนุกสนาน

เล่นตาเตราง บริเวณที่เล่น ลานหน้าบ้าน ชีตตาเตรางที่จะเล่นเป็นตาๆ อุปกรณ์อีกชิ้น ได้แก่ ตาหน่วย (เศษกระเบื้องแตก ทับให้มีลักษณะค่อนข้างกลม ขาดพอประมาณ) ใช้ตาหน่วย โยนลงในตาเตราง แล้วใช้เท้า เขย่ง แล้วจะชุตไปยังตาอื่นๆ จนถึงตาสุดท้าย ถ้าเหยียบเส้น หรือตาหน่วยหยุดอยู่ คาเส้น แปลว่า ตาย ต้องเปลี่ยนผู้เล่นคนต่อไป (กะชุต คืออาการเขย่งขาหนึ่งข้าง ใช้เท้าที่ติดดิน เคลื่อนเท้าไปดันให้ตาหน่วยเคลื่อนที่ เรียกว่า กะชุต) เล่นตาเตราง เด็กผู้หญิงจะนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้ชาย

เล่นติดเม็ดมะขาม อุปกรณ์การเล่นต้องมีเม็ดมะขามหลายๆ เม็ด ชุตหลุม กว้างเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 - 15 เซนติเมตร ลึกประมาณ 3 - 6 เซนติเมตร ผู้เล่นแต่ละคนใส่เม็ดมะขามลงไปตามที่ตกลงว่าคนละกี่เม็ด ต่อไป คนใดคนหนึ่งควักเม็ดมะขามในหลุมขึ้นมา แล้วติดลงหลุมที่ละเม็ด โดยไม่ให้ถูกเม็ดอื่นๆ ถ้าถูกต้องหยุด เพื่อให้คนอื่นควักบ้าง เม็ดที่ลงหลุมจะเป็นของผู้ที่ติดได้ เวียนกันควักจนเม็ดมะขามหมดหลุม แล้วเริ่มลงเม็ดมะขามใหม่ แล้วเริ่มควักกันใหม่ แบบนี้เรื่อยไป

เล่นวิ่งชิงธง และเล่นแม่กะชิบ จะใช้วิธีการเล่นเหมือนกับผู้ใหญ่ที่กล่าวมาแล้วทุกประการ การเล่นเตย เล่นตี เล่นว่าว และเล่นเสือล้อมวัว เท่าที่สืบค้น การเล่นจะคล้ายกับการเล่นของเด็กอื่นทั่วไป (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 47 – 52)

วัฒนธรรมการแต่งกาย

นายมา เอื้อสรวง บอกถึงการแต่งกายของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงว่า “ ประมาณก่อน พ.ศ. 2480 ช่วงก่อนสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ชาวไทยเบิ่งโคกสรวงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการแต่งกายที่ยังเป็นแบบโบราณ หลังจากสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการแต่งกายอย่างมาก ” (มา เอื้อสรวง , สัมภาษณ์ : 2544) จากการสืบค้นผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 สมัยคือ

1. สมัยก่อนจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

2. สมัยหลังจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

3. สมัยปัจจุบัน

การแต่งกายสมัยก่อน จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

การแต่งกายสมัยนี้ยังเป็นแบบโบราณ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

การแต่งกายของผู้ชาย จะไว้ผมสั้น แต่ไม่ใช่ทรงมหาดไทย จะคล้ายทรงดอกกระพุ่ม ไม่นิยมใส่เสื้อ ใส่ส้นเพลลาและนุ่งโจงกระเบนสีเขียวนวล ทับส้นเพลลาอีกที ผ้าโจงกระเบนใช้ผ้าทอเอง ใช้ด้ายใยบัว ซึ่งเป็นด้ายเส้นเล็ก ซื้อมาจากท้องตลาด แล้วนำมาทำการทอเป็นผืน แล้วเย็บเป็นผ้าโจง ไม่ใส่รองเท้า ผู้ชายจะชอบถือไม้ตะพด ทำจากไมรวกหรือไม้ไผ่ นิยมกินหมาก

การแต่งกายของผู้หญิง จะไว้ผมสั้น คล้ายทรงดอกกระพุ่ม นุ่งผ้าโจงกระเบน นิยมนุ่งสีเขียวกว่า ใช้ผ้าทอเอง ใช้ด้ายใยบัวเหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงจะมีสไบ บางคนใช้ผ้ารัดอก ไม่ใส่รองเท้า นิยมกินหมากเช่นกัน (มา เอื้อสกุล , สัมภาษณ์ : 2544)

การแต่งกายของเด็ก เด็กๆ ทั้งหญิงและชายจะไม่ใส่เสื้อผ้าตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งอายุประมาณ 9 ปี ขึ้นไป จึงจะใส่กางเกงขาสั้นทั้งหญิงและชาย ไม่ใส่เสื้อ ช่วงอายุแรกเกิดถึง 8 ขวบ เด็กหญิงจะนิยมใส่ตะปิ้ง ทำด้วยเงิน ชาวบ้านจะซื้อจากตลาด เด็กผู้ชายจะนิยมผูกเม็ดพริก เต่า ลูกกุญแจ ซึ่งทำด้วยเงิน นิยมโกนหัวโล้น ไว้ผมจุก ไว้ผมเปีย ไว้ผมป้อย ไว้ผมกา (ภูธร ภูมะธน, 2542 : 161 – 179)

ทรงผมของเด็กๆ ในความหมายของไทยเบ็งโคกสูง นายวีก อินเจลิยว กล่าวว่า

หัวโล้น คือ การโกนผมให้โล้นรอบศีรษะทั้งหมด ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย สามารถโกนได้เหมือนกัน

ผมจุก คือการโกนผม แล้วปล่อยให้เหลือเพื่อไว้ยาว เป็นวงกลม ใหญ่ประมาณเท่าแก้วตม น้ำบริเวณเหนือหน้าผากขึ้นไป การไว้ผมจุกนิยมสำหรับเด็กหญิง

ผมเปีย คือ การโกนผม แล้วปล่อยให้เหลือเพื่อไว้ยาว เป็นวงกลม 3 จุด จุดแรกอยู่ด้านหน้า อีกสองจุด อยู่ด้านหลัง (ซ้ายและขวา) ของศีรษะ การไว้ผมเปียจะเป็นของเด็กชายเป็นส่วนใหญ่

ผมป้อย คือ การโกนผมให้เหลือไว้ยาวด้านหลังเป็นรูปวงกลม 1 วง ตรงบริเวณขมับ ผมป้อยเป็นลักษณะทรงผมของเด็กชาย

ผมกา คือ การโกนผมให้เหลือไว้ยาวตรงท้ายทอยเป็นรูปวงกลม เด็กหญิงหรือเด็กชายไว้ก็ได้ (วีก อินทร์เจลิยว , สัมภาษณ์ : 2544)

ทรงผมของเด็กๆ จะเป็นสิ่งที่บอกความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น คืออายุประมาณ 14 - 15 ปี จึงจะทำพิธีโกนผมจุก ผมเปีย ผมป้อย และผมกา นิยมโกนในตอนที่เกิดจันทรุปราคา หรือถ้าไม่เกิดก็ทำพิธีโกนได้ โดยทั่วไปต้องไปโกนที่วัด ให้พระสวดก่อนพิธีโกนผม แล้วจึงจะโกนทั้ง หลังจากทำพิธีโกนแล้วจึงจะไว้ทรงผมแบบผู้ใหญ่ได้ นั่นก็หมายถึงการเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มสาวแล้ว (สุรัช เสือสูงเนิน, 2541 : 54)

การแต่งกายสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี

การแต่งกายของชาวไทยเบ็งโคกสูง เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบ้างในระยะแรก และระยะหลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ระยะแรก ผู้ชายเริ่มมีเสื้อใส่ เป็นเสื้อคอกลมผ้าป่าน สีขาว แขนสั้น แต่ยังนุ่งโจงกระเบนอยู่บ้าง เริ่มมีคนใส่กางเกงขาก๊วยบ้างแล้ว ฝ่ายหญิง เริ่มเปลี่ยนจากผ้ารัดอก มาเป็นใส่เสื้อ สมัยนั้นเรียกว่า เสื้อกระโจม บางคนเรียก เสื้ออีหัว ลักษณะเสื้อกระโจม จะไม่มีแขน จะมีสาย 2 สายแขวนไว้ที่ไหล่ทั้ง 2 ข้าง ตัวเสื้อจะรัดบริเวณเหนือหน้าอก ตัวเสื้อยาวแค่เอว และยังมีนุ่งโจงกระเบนอยู่ เสื้ออีกชนิดที่มาพร้อม

เสื้อกระโจมคือ เสื้ออีแปะ ลักษณะคล้ายกับเสื้อชั้นในของสตรีปัจจุบัน แต่สายจะกว้างกว่า มีเม็ดคุมผ้าอก มีกระเป๋าลึกๆ ข้างลำตัว 2 ใบ (แต้ม สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

นายมา เอื้อสลุบ บอกว่า ภายหลัง ผู้ชาย จะใส่กางเกงขาก๊วยมากขึ้น ใส่เสื้อคอกลมผ้าป่าน แขนสั้น ถ้าใครใส่กางเกงผ้าแพรขาก๊วยแสดงว่ามีเงิน เป็นคนร่ำรวย ผู้หญิง เริ่มเอาไว้มวยยาว ใส่เสื้ออีแปะข้างใน มีเสื้อนอก คอกลมหรือคอห่านเหลี่ยม แขนสั้นสีขาว บางคนนุ่งโจงกระเบน บางคนใส่ผ้าถุง บางคนเล็กกินหมากแต่คนที่ยังกินหมากอยู่ มีจำนวนมากกว่า (มา เอื้อสลุบ , สัมภาษณ์ : 2544)

การแต่งกายสมัยปัจจุบัน

ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ที่ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไป คนในสังคมย่อมมีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดเวลา กระบวนการเหล่านี้ทำให้กระแสนิยมวัฒนธรรมหลายๆ ด้าน ไหลมาสู่ชาวไทยเบิ่งโคกสลุบ เหตุนี้ทำให้รูปแบบวิธีการแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวไทยเบิ่งโคกสลุบเริ่มหายไปทีละน้อย จนกระทั่งปัจจุบันทั้งผู้ใหญ่และเด็กจะแต่งตัว ใส่เสื้อผ้าที่เหมือนๆ กับคนอื่นอื่นทั่วๆ ไป แต่ยังพอหาคุณวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นแบบไทยเบิ่งโคกสลุบดั้งเดิมได้บ้าง สำหรับคนแก่ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ยังมีคนนุ่งโจงกระเบนผ้าสีเขียวกว่า หรือโจงกระเบนผ้าลายไทย ใส่เสื้อกระโจม และกินหมาก ชอบฟังเพลงโคราช พูดภาษาไทยเบิ่งอย่างชัดเจน (สุรัชย์ เสือสูงเนิน , 2541 : 55)

วัฒนธรรมการกินของชาวโคกสลุบ

สุรัชย์ เสือสูงเนิน (2541 : 56 – 59) กล่าวถึงวัฒนธรรมการกินว่า อาหารเป็นปัจจัยสี่ในชีวิตประจำวันของคน ชาวไทยเบิ่งโคกสลุบจะทำที่กินข้าว และที่ประกอบอาหารเรียกว่าครัว แบบดั้งเดิมนิยมทำครัวแยกออกจากตัวบ้าน คือ ตัวบ้านจะมี ในเรือน ระเบียบ ต่อออกไปจะเป็นนอกชาน ต่อจากนอกชานจะเป็นครัว ในครัวจะเป็นที่เก็บอุปกรณ์การประกอบอาหาร เก็บอาหาร มีตู้เก็บอาหาร มีเตาไฟ โถงน้ำดื่ม ที่เก็บถ้วยจาน ช้อน มิด ถ่าน หม้อ ไหสำหรับดับถ่าน กระถางเพื่อใส่น้ำข้าว ไหเกลือ บางบ้านมีไหปลาจืด ครัวนอกจากจะเป็นที่หุงข้าวและเป็นที่ประกอบอาหารแล้ว ยังเป็นที่สำหรับนั่งล้อมวงกินข้าวของสมาชิกในครอบครัวอีกด้วย (เตียน สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

อาหารหลักของชาวโคกสลุบ คือ ข้าวเจ้า จากการสืบค้นพบว่าสมัยก่อน กับข้าวที่ต้องมีในสำรับเกือบทุกมื้อคือ น้ำพริก ผักต้ม เช่น ตำลึงต้ม หน่อไม้ต้ม บุกต้ม มะเขือต้ม ยอดกระถิน ผักแว่น ยอดอินทนิลต้ม เป็นต้น กับข้าวอาหารคาวที่เป็นต้ม แกง ผัด ทอด จะเหมือนกับที่อื่นทั่วๆ ไป ส่วนที่ต่างจากที่อื่นที่เห็นได้ชัดเจน เช่น พริกกับเกลือ ต้มยำอั้ง ปูหลนหรือลาบปู แกงหัวเอื้อง แกงมันเทียน แกงมันนก แกงมันเหลี่ยม แกงมันใหญ่ แกงแย้ใส่เปราะใส่ข้าวคั่ว (แต้ม สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ผักในป่า ในนา ที่ชาวไทยเบิ่งโคกสลุบเก็บมาเป็นอาหาร ได้แก่ ผักอีไร (แต้ม สลึงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544) ผักลิ้มผัว ตำหยาน เปราะ ดอกกะเจียว ผักกะโตวา เห็ดถ่าน เห็ดหัวเขี้ยว เห็ดขาไก่ เห็ดไผ่ เห็ดตะเคียน เห็ดโคน

ผักอีไร จะขึ้นอยู่ในนา ในหนองน้ำแห้งยามแล้ง

ผักลิ้มผัว จะขึ้นบนหัวคันนา

ตำหยาน ลักษณะเป็นเถาวัลย์ ลูกตำหยานจะมีลักษณะออกมาเป็นคู่ ลูกใหญ่ประมาณเท่าหัวนิ้วโป้งมือ

เปราะ เป็นผักที่มีใบและดอก สีส้ม สวย ชอบขึ้นบริเวณที่มีดินปนทรายและมีความชื้นเล็กน้อย จะขึ้นกุดผืนตกละใหม่ๆ ขึ้นอยู่บริเวณใต้พุ่มไม้ ใบกลม ด้านบนสีเขียว ใต้ใบสีม่วง ใบแรกจะขึ้นเป็นม้วนเหมือน

มวนบุหรี พอกจะบานออกติดดิน ดอกจะออกในกลาง ดอกสีม่วงน้ำเงินสวยงามมาก ไม่มีลำต้น เก็บมาต้ม หรือนำมาหั่นแฉกกับแฉหรือแฉกกับอึ่ง

ดอกกะเจียว จะขึ้นบนคันนา ดอกสีชมพู สีขาว สีม่วง

ผักกะโตวา จะอยู่ใต้น้ำ ในหนองน้ำขนาดใหญ่ จะมีลักษณะเป็นกอ เมื่อรับประทานแล้วเชื่อว่า เป็นยากันไข้หัวลม

เห็ดถ่าน เห็ดโคน เห็ดขาไก่ เห็ดหัวเขี้ยว จะขึ้นในป่าร้าง ในฤดูฝน จะนำมาล้าง แล้วต้มแกง

วัฒนธรรมการกินที่เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนถิ่นอื่น ที่ต้องกล่าวถึง คือ พริกกับเกลือ

พริกกับเกลือ เป็นอาหารอเนกประสงค์ ชาวไทยเบ็งโกสสูงจะห่อข้าวไปนาหรือไปป่าเพื่อเลี้ยง วัว ควาย จะห่อข้าวพริกกับเกลือไปกินในป่า ส่วนประกอบ มีพริก เกลือ กะเทียม ใบมะกรูด ตำปนกัน แล้ว ห่อใบตองกล้วย บางคนอาจใส่ปลาป่นด้วย (แต้ม สสูงใจดี , สัมภาษณ์ : 2544)

ปูหลนหรือลาบปู กินกับข้าว เป็นน้ำพริกจิ้มผัก วิธีการทำ นำปูนำมาโขลกในครกเพื่อเอาน้ำไป หลน แล้วใส่เครื่องปรุง ใส่ข้าวคั่ว

ต้มยำอึ่ง ไปจับอึ่งมาจากในนาหรือในป่า ในฤดูฝน นำมาต้มในใบมะขามและตะไคร้ ทำขึ้น แล้วทำพริกเครื่องปรุง โดยคั่วใบมะกรูด ตะไคร้ พริก หมกหอม กะเทียม นำมาโขลกรวมกัน เวลากินต้องใส่ พริกเป็นเครื่องปรุงจึงจะมีรสชาติอร่อย

แกงมันนกและแกงมันชนิดต่างๆ ไปหาขุดมันนกจากในป่า แล้วนำมาปอก ทำขึ้น ต้ม ใส่ใบ มะขาม ใส่พริกแกงเครื่องปรุง ใส่ปลาอย่าง

แกงแย้ใส่เปราะใส่ข้าวคั่ว ไปหาแย้จากในป่า นำมาลอกหนังออกแล้วสับ หั่นเปราะ ข้าวคั่วให้สุก ก่อน ใส่ผักคั่วให้อ่อน ใส่พริกแกงที่ปรุงเอง ใส่ น้ำพอกเหมาะ เคี่ยวใส่ข้าวคั่ว

แกงบุกใส่ปลาอย่าง ไปเก็บบุกมาจากในป่า ทำขึ้น ต้มน้ำให้เดือด ใส่บุก เปื่อยแล้วใบมะขาม ใส่ พริกแกง ใส่ปลาอย่าง เคี่ยวเสร็จ ถ้าแกงไม่เป็นเวลากินจะคัน (ภูธร ภูมะธน, 2542 : 171 – 179)

ประเภทอาหารหวาน

ประเภทอาหารหวานที่ไม่เหมือนกับถิ่นอื่น และถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเบ็งโกสสูง โดยเฉพาะที่อื่นไม่มี (ทองใบ อินทร์เจลิย , สัมภาษณ์ : 2544)

1. ขนมเบี๊ยะ เป็นขนมที่เป็นสมบัติของชาวไทยเบ็งโกสสูงโดยเฉพาะ ทำกินกันเล่นๆ ทำ จากแป้งข้าวเจ้า วิธีการทำ แช่ข้าวสารในน้ำ นำไปโม่ให้เป็นแป้ง ใส่เกลือ นำแป้งไปตากในกระทะ โดยใช้ชั้น ทากะทะ การตากไม่ต้องใช้น้ำมัน ตากหลายๆ แผ่นจนกว่าแป้งจะหมด อยากให้หวานต้องจิ้มน้ำตาลข้างนอก ถ้าใส่น้ำตาลในแป้งจะทำให้ติดกระทะ ระยะเวลาใส่มะพร้าวโดยไม่ปนแป้งแล้วนำไปตาก ทำให้มีรสมันเพิ่มขึ้น เด็กๆ ก็ทำขนมเบี๊ยะได้ไม่ยาก

2. ขนมลูกโคโนโยนเข้าป่าไฟ (ขนมต้ม) เป็นขนมที่ใช้ในพิธีแต่งงาน หรือทำกินโดยทั่วๆ ไป วิธีการทำ เริ่มจากการตำแป้งข้าวเหนียว ต้มน้ำร้อน เทใส่แป้งคลุกให้เหนียว ปั้นเป็นลูก ใส่ไส้ซึ่งทำจาก ถั่วเดียวกับน้ำตาล หรือบางที่ใช้ น้ำตาลกับมะพร้าว ต้มน้ำร้อนให้เดือด นำลูกขนมที่ใส่ไส้แล้วไปทิ้งใส่น้ำที่ เดือด ลูกจะลอยขึ้น แล้วตักมาใส่กะซอนให้น้ำสะเด็ด

3. ขนมกรวย เป็นขนมที่ทำให้คนพื้นไร่ใหม่ๆ กิน และทำกินเล่นๆ ทำจากแป้งข้าวเจ้ากับ เกลือเท่านั้น วิธีการทำ ตำหรือโม่แป้งข้าวเจ้า ใส่เกลือละลายน้ำ ทำกรวยขนาดเล็กด้วยใบตอง แป้งเทใส่กรวย นำไปตั้งในหวดหนึ่งให้สุก สุกแล้วจะอ่อน ใส ในกลางเป็นรู

4. ขนเมล็ดชอง เป็นขนมที่ทำเพื่อเลี้ยงในงานแต่งงาน และงานวันสำคัญทางศาสนา เพื่อไปใส่บาตร วิธีการทำ แช่แป้งข้าวสารข้าวเจ้า พอเปียยสใส่กระบุง รดน้ำ 3 วัน เน้าหมิ่นล้างน้ำเอามาขยี้ ใช้ผ้าขาวบางกรองใส่น้ำปูน นำไปกวนในหม้อ ตักละเอียดดีแล้ว นำมาใส่กะตะ แล้วใช้ขวิดใส่น้ำเย็นกวดเพื่อให้เป็นตัว ตกลงไปในถังน้ำที่รองอยู่ จะเป็นตัวใครตัวมัน ถ้าต้องการให้หอมให้ขยี้ใบเตยใส่ตอนก่อนที่จะนำไปกวน

นอกจากขนมดังกล่าวแล้วยังมี ข้าวเม่าหรือกระยาสารท ในงานเทศกาลทำบุญวันสิ้นเดือน 10 ของทุกปี ห่อข้าวต้มมัดใส่กล้วย ในเทศกาลพระออกพรรษา ขนมชนิดอื่นๆ จะเหมือนกับถิ่นอื่นๆ ไปอาหารประเภทผลไม้

ผลไม้ที่มีอยู่ในป่าและนิยมเก็บมากินกันเล่นๆ ที่อาจจะไม่มีในถิ่นอื่น หรือบางที่อาจจะเรียกชื่อต่างกันไป เช่น ตะโกสูก ตะคร้อ ตะขบป่า ลูกไข่เน่า ลูกหว้า ลูกตะก้าย กล้วยหวี กะตุมลุ่มห่อ ลูกพลอง ลูกเกด ไม่ใช่ผลไม้แต่เป็นหัวอยู่ในดิน เรียกว่าเล็กลงา หัวโคก (วิก อินทร์เจลิยว , สัมภาษณ์ : 2544)

วิธีการกินอาหารของชาวโคกสูง

การกินแบบดั้งเดิมสมาชิกในครอบครัวจะกินพร้อมกัน นั่งล้อมวงกับพื้นในครัว ถ้าต้องการบรรยากาศที่แปลก จะขยับมานั่งที่นอกชาน และการกินจะใช้วิธีการที่ชาวบ้านเรียกว่า การเปิบข้าว คือการกินข้าวด้วยวิธีการใช้มือเปิบ ไม่ใช่ช้อน คนแก่ที่อายุมากๆ บางคนยังใช้วิธีการเปิบอยู่ ลูกหลานชาวไทยเบิ่งโคกสูงยุคปัจจุบันใช้ช้อนแล้ว ใช้ขันในการตักน้ำ (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 59)

การกินข้าวล่อ

เป็นวัฒนธรรมการกินอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวโคกสูงที่ไม่เหมือนถิ่นอื่น ที่ยังมีอยู่ถึงปัจจุบัน การกินข้าวล่อ หมายถึงการชวนกัน การนัดกัน เพื่อจะมากินข้าวร่วมกัน โดยต่างคนต่างเตรียมข้าวและแกงหรือกับข้าวชนิดอื่นๆ มาเอง แล้วมานั่งกินด้วยกัน กินกันไปคุยกันไป (ก้อง สลึงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544) มิได้หมายถึงอาหารที่ไม่สุภาพอย่างอื่นใด การกินข้าวล่อเป็นภาษาของชาวไทยเบิ่งโคกสูงโดยเฉพาะ การกินข้าวล่อจะเป็นสิ่งที่บอกถึงความรู้สึกภายในลึกๆ ว่าเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้อง เป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน

การตั้งนามสถานที่ต่าง ๆ

การตั้งชื่อโคกสูง

ที่มา จากการสืบค้นมีข้อที่น่าสังเกตอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก จากตำนานเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อๆ กันมา เรื่องมีอยู่ว่า มีนายพราน 2 คน เข้าไปล่าสัตว์ในป่า นั่งห้างรอสัตว์ตอนกลางคืน ตกตอนกลางคืนมีหญิงสาวคนหนึ่งมาร้องขอความช่วยเหลือ นายพรานเข้าใจว่า น่าจะเป็นเสือสมิง เลยตัดสินใจยิงหญิงสาว พอตอนเช้าสว่างแล้วลงมาดู ปรากฏว่าเป็นหญิงสาวจริงๆ ไม่ใช่เสือสมิง นอนตายอยู่บริเวณโคกนั้น ต่อมาเลยตั้งชื่อบริเวณนั้นว่า โคกสาวหลง กาลต่อมานานหลายปี เลยเพี้ยนเปลี่ยนเป็น โคกสูง ในที่สุด (มา เอื้อสลึง , สัมภาษณ์ : 2544)

ประการที่สอง จากหลักฐานที่พบ คือ สิ่งก่อสร้างที่อยู่ใต้โบสถ์ ได้แก่ ก้อนหินศิลาแลงค์จำนวนมากวางเรียงราย ก้อนหินทราย ที่แตกหัก บางก้อนยังคงมีลวดลายที่ชัดเจน และรวมไปถึง ฐานโยนที่วางอยู่ข้างโบสถ์หลังเก่า และหินทรายที่เรียกว่า บัวกลีบขนุน หินทรายรูปเทวรูปถือกระบอง หักเหลือแต่ส่วนเอว ทุกชิ้นยังอยู่ที่วัดโคกสำราญ จากหลักฐานหลายๆ ชิ้นที่พบเห็น ภูธร ภูมะธนะ เชื่อว่า ตรงบริเวณนี้น่าจะเป็นปราสาท ที่มีลักษณะคล้ายและสมัยเดียวกับปราสาทสามยอดที่ลพบุรี ซึ่งเป็นสมัยที่คนไทยได้รับอิทธิพลจากขอม (สุรัชย์ เสือสูงเนิน, 2541 : 60 – 61)

พบเศษซีเหล็กเป็นจำนวนมาก บริเวณหัวหนองใหญ่ ลักษณะเป็นก้อน แข็งเหมือนเหล็ก รูปทรงอิสระ ก้อนเล็ก ใหญ่ไม่เท่ากัน

จากหลักฐานดังกล่าว ภูธร ภูมะธน เชื่อว่าโคกสลุงน่าจะเป็นเส้นทางการค้าขายของพ่อค้า ในสมัยก่อนโน้น โดยเดินทางมาจากเมืองศรีเทพ ดิ่งตรงลงมาโคกสลุง และผ่านไปยังดิลัง แล้วเข้าไปยังเมือง ลพบุรี

จากเหตุสองประการที่กล่าวมาแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าบริเวณโคกสลุงนี้ เป็นที่สูงตาม ลักษณะภูมิประเทศและน่าจะเป็นแหล่งถลุงแร่เหล็กหรือแร่ชนิดใดชนิดหนึ่ง แล้วก็ตั้งชื่อแห่งนี้ว่า “โคกถลุง” ต่อมาหลายชั่วอายุคน ก็เพี้ยนเปลี่ยนมาเป็น โคกสลุง ในที่สุด

เหตุผลที่น่าสังเกตที่น่าจะสนับสนุนว่าเป็นแหล่งถลุงแร่ แล้วตั้งชื่อว่า โคกถลุง อีกประการ คือ ชาวไทยเบิ้งโคกสลุง จะออกเสียง ถ.ดุง เป็น ส.เสือ เช่น คำว่า ถวิล คนแก่ มักพูดว่า สวิล คำว่า ถนอม จะพูดว่า สนอม คำว่า ถกลง บางคนจะพูดว่า แสลง คำว่า ถนัด จะพูดว่า สนัด และคำว่า สลุง ก็น่าจะเพี้ยน มาจากคำว่า ถลุง ได้เช่นกัน

วัดใหญ่ หรือวัดโคกสำราญ หรือวัดโคกสลุง

ที่มา ชื่อวัดใหญ่ เป็นชื่อเดิมที่ชาวบ้านเรียก ชื่อวัดโคกสำราญเป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในกรม ศาสนา ส่วนวัดโคกสลุงนั้นเป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกเช่นกัน ทั้ง 3 ชื่อนี้คือวัดเดียวกัน เป็นวัดเก่าดั้งเดิม เป็นวัด ใหญ่ (ท้อง สลุงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2541) เป็นแหล่งที่มีโบราณสถานฝังอยู่ใต้โบสถ์หลังเก่า ปัจจุบันเจ้าอาวาส ได้ถม เกือบหายไปแล้ว ส่วนพื้นที่ว่างอยู่บน ได้แก่ ฐานโยนี บัวกลีบขุ่น ชั้นส่วนเทวรูป วัดใหญ่ตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 3 อยู่เหนือหมู่บ้าน

วัดหนองต้ามิ่ง หรือวัดน้อย หรือวัดโคกสำรว

ที่มา ทั้ง 3 ชื่อคือวัดเดียวกัน คำว่าหนองต้ามิ่ง มาจากเดิมบริเวณวัดนี้ เป็นหนองนาของ ต้ามิ่ง เลยตั้งชื่อตามเจ้าของที่เดิมว่า วัดหนองต้ามิ่ง คำว่า วัดน้อย มาจากที่มีวัดใหญ่ทิศเหนือหมู่บ้านแล้ว วัดที่เกิดทีหลังจึงเรียก วัดน้อยหนองต้ามิ่ง คำว่า วัดโคกสำรว นั้นเชื่อว่าตั้งให้คล้องจองกับวัดใหญ่โคก สำรว (ท้อง สลุงอยู่ , สัมภาษณ์ : 2544) วัดน้อยหนองต้ามิ่งตั้งอยู่เขตหมู่ที่ 6 อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน

สำนักสงฆ์หนองโสนโพธิ์ทอง

ที่มา วัดหนองโสน เป็นสำนักสงฆ์ที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2537 อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน อยู่เขตหมู่ที่ 11 ที่มาของชื่อ เดิมบริเวณนั้นมีหนองน้ำและมีต้นโสนขึ้นเต็มไปหมด เลยตั้ง ชื่อตามสถานที่เดิมคือวัดหนองโสน และเดิมคำว่า โพธิ์ทองเข้าไปเพื่อให้คล้องจองและความหมายดีเป็นมงคล

ชื่อสถานศึกษาในหมู่บ้านโคกสลุง

ในหมู่บ้านโคกสลุงจะมีโรงเรียน 3 โรง จะตั้งชื่อตามวัดที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่

1. โรงเรียนวัดโคกสลุง อยู่ใกล้วัดใหญ่ เป็นโรงเรียนประถมศึกษา
2. โรงเรียนวัดหนองต้ามิ่ง อยู่ใกล้วัดหนองต้ามิ่ง เป็นโรงเรียนประถมศึกษา
3. โรงเรียนโคกสลุงวิทยา ไม่ใกล้วัดแต่เป็นโรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา ตั้ง

ชื่อตามตำบล

ชื่อหย่อมต่างๆ ในหมู่บ้าน (วิก อินทร์เจลิยว , สัมภาษณ์ : 2544)

ในหมู่บ้านโคกสลุงแต่ละหมู่ แต่ละเขต จะเรียกเป็นหย่อม เช่น หย่อมมะขามหมู หย่อม เติ้นสะเดา หย่อมหนองขี้ดงา หย่อมหนองจิก หย่อมหนองต้ามิ่ง หย่อมหัวโกรก หย่อมหนองกะเบียน หย่อมหนองใหญ่ หย่อมวัดใหญ่ เป็นต้น

ที่มา ของชื่อหย่อม มักจะเรียกตามสิ่งของที่ปรากฏอยู่บริเวณนั้นๆ เช่น
 หย่อมมะขามใหญ่ จะมีต้นมะขามใหญ่ขึ้นเป็นกลุ่มๆ หลายต้น
 หย่อมเหดินสะเดา เชื่อว่าเดิมคงมีต้นสะเดาจำนวนมากในบริเวณนั้น
 หย่อมหนองจิก เป็นชื่อหนองน้ำ
 หย่อมหนองตามิ่ง อยู่ใกล้วัดหนองตามิ่ง
 หย่อมหัวโกรก เป็นทางที่น้ำไหลผ่านและน้ำเซาะลึกเข้าเข้าไป เรียกว่าโกรก เลย

เรียก หย่อมหัวโกรก

หย่อมหนองกะเบียน เพราะอยู่ใกล้สระน้ำประจำหมู่บ้านอีกแห่งที่ชื่อ หนองกะเบียน
 เลยเรียกหย่อมหนองกะเบียน

หย่อมหนองขัตงา เชื่อว่าบริเวณนี้น่าจะมีการปลูกราบ จึงตั้งชื่อหนองขัตงา
 ชื่อสถานที่จะเป็นสิ่งที่บอกเรื่องราว และร่องรอยวิถีในการดำเนินชีวิตของคนที่เคย
 อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เป็นอย่างดี การสืบค้นและศึกษาจะทำให้เราทราบถึงวัฒนธรรม วิวัฒนาการของกลุ่มคน
 ในบริเวณนี้ได้

3. ความหมายของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายของคำว่า หัตถกรรมว่า เป็นการทำให้
 ด้วยฝีมือ การช่าง

พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะ ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของ
 คำว่า ศิลปะพื้นบ้าน หรือ งานศิลปะหัตถกรรม (Folk art) หรืองานประดิษฐ์ตกแต่ง ว่า เป็นงานซึ่งกระทำโดย
 โดยบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนจากโรงเรียนหรือสถาบันศิลปะ แต่ก็มิรูปแบบเชิงช่างที่ทำสืบต่อกันมาประเทศ
 หนึ่ง ท้องถิ่นหนึ่ง อาจมีศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากที่อื่นๆ

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่ชาวบ้านหรือคนในกลุ่มชน ในแต่ละพื้นที่
 ประดิษฐ์สร้างขึ้นตามความจำเป็น และความรู้สึกรู้สึกเห็นของตน เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านการดำรง
 ชีพ และความต้องการคุณค่าด้านความงาม ผลงานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หรือศิลปกรรมพื้นถิ่น
 (Local art) และหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk crafts) ซึ่งมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือช่างศิลป์ และอาจเรียกว่า
 เป็นงานศิลปะหัตถกรรม (Creative crafts) ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะที่ผสมผสานด้วยคุณค่าด้าน
 ประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าด้านการเห็น แล้วแต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดมากน้อยเพียงใด (มโน
 พิสุทธิรัตนานนท์. 2539 : 4)

วัณณะ จุฑะวิภาต (2545 : 11-12) ให้ความหมายว่า

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง งานประณีตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือผลงานศิลปะที่ช่างในท้องถิ่นได้ประดิษฐ์
 คิดทำขึ้นตามความเห็นดีเห็นงามของตนเองเพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยได้รับอิทธิพลจากสภาพธรรมชาติ ลักษณะ
 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของสังคม โดยมีสาระสำคัญ 7 ประการดังนี้ คือ

1. งานนั้นเป็นผลงานของช่างนิรนามที่ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน
2. มีรูปแบบง่าย ๆ และใช้วัสดุที่หาได้ภายในท้องถิ่น
3. ผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมาก
4. มีความเป็นธรรมชาติปรากฏอยู่มากกว่าความสละสลวย
5. แสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

6. เป็นงานที่ทำด้วยมือ (Hand made)

7. ความงามของผลงานเกิดจากการฝึกฝนความเป็นมาของศิลปะพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2539 : 29 อ้างอิงจาก นวลลออ ทินานนท์. 2544 : 6) กล่าวถึงความหมายของคำว่าหัตถกรรมว่า

เป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชนบท แต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิต ประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขทางจิตหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในชุมชนของตน มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง เป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของกลุ่มคนในท้องถิ่นนั้นๆ ในลักษณะของ เครื่องมือเครื่องใช้ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น มีรูปแบบง่าย เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันสนองความเชื่อและแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้นๆ

จากคำนิยามต่างๆ ที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานศิลปะที่ช่างพื้นถิ่นผลิตขึ้นมาเองสืบทอดกันมา เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยใช้มือและวัสดุในท้องถิ่น มีรูปแบบง่ายๆ และแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำขึ้นเพื่อใช้สอยในท้องถิ่นของตนเอง โดยได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ

4. ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถจัดแบ่งได้หลายแนวคิด เช่น จัดแบ่งตามประเภทของการใช้สอย ซึ่งก็อาจแบ่งเป็น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เครื่องใช้ในการดักจับสัตว์ เครื่องใช้ในพิธีกรรม ฯลฯ จัดแบ่งตามกรรมวิธีการกระบวนการสร้างงาน เช่น การแกะสลัก การปั้น การจักสาน ฯลฯ จัดแบ่งตามวัสดุในการสร้างงาน เช่น งานไม้ งานกระดาษ งานหนัง ฯลฯ ซึ่งก็แล้วแต่การจัดความคิดรวบยอดของผู้แบ่งว่าจะใช้เกณฑ์ใดมาจัดแบ่ง

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ ได้แบ่งประเภทของศิลปะพื้นบ้านไว้ 10 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics) ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นดินเผาและดินเผาแล้วเคลือบด้วยน้ำเคลือบชนิดต่างๆ เช่น โอ่ง อ่าง กระถาง จาน ถ้วย เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery) ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งการทอผ้าไหม การทอฝ้าย และการทอผ้าชนิดอื่นๆ เช่น การทอผ้าไหมของภาคเหนือและภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอ เป็นต้น

3. การแกะสลัก (Carving) ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยวัสดุต่างๆ เช่น การทำครกหินที่อ่างศิลา จังหวัดชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งอาคารของทางภาคเหนือ เป็นต้น

4. หัตถกรรมโลหะ (Metal works) ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่างๆ ตั้งแต่การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อาวุธ และการปั้นรูปหล่อรูปเคารพ เป็นต้น

5. เครื่องจักสาน (Basketry , Mat) ได้แก่ การสานและถักภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ด้วยไม้ไผ่ หวาย กก เชือก ป่าน ปอ กระจุต ใบลาน ใบลำเจียก ใบเตย และย่านลิเภา เป็นต้น

6. การก่อสร้าง (Architectures) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป ตั้งแต่การสร้างอาคาร บ้านเรือน และการก่อสร้างเพิงพักชั่วคราว และการก่อสร้างอาคารที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นตามความนิยมของท้องถิ่น เช่น เพิง กระต๊อบ กระโจม เก๋งนาของภาคเหนือ เถียงไร้ เถียงนาของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น

7. ภาพเขียน (Painting , Drawing) ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสี และภาพลายเส้น งานประเภทนี้มักเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เช่น ภาพพระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพในสมุดข่อย การสลัก และการระบายสีตกแต่งเครื่องใช้ต่างๆ

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating motive) ได้แก่ งานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปเคารพ การปั้นตุ๊กตาต่างๆ เช่น ตุ๊กตาเสียบกล เป็นต้น

9. การทำเครื่องกระดาษ (Paper mache) ได้แก่ การทำกระดาษพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาษสาของภาคเหนือ การทำกระดาษข่อยของภาคกลาง เป็นต้น

10. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นประเภทใดได้แน่นอน และไม่ใคร่มีทำแพร่หลาย ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ซึ่งมีอยู่หลายชนิด เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก เกวียน ล้อเลื่อน เป็นต้น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2527 : 42 - 53)

วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ (2537 : 70 – 71) ได้แบ่งประเภทของศิลปะพื้นบ้าน มีรูปแบบและเอกลักษณ์แตกต่างกัน พอจะแยกได้ 4 ประเภท คือ

1. ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ การปลูกสร้างสิ่งต่างๆ เช่น ที่พักอาศัย อาคารบ้านเรือนเรือสำเภา เรือจ้าง เกวียน ยุ้งข้าว ศาลพระภูมิ ฯลฯ วัสดุที่ใช้ ได้แก่ ไม้ หิน ปูน ดิน โลหะต่างๆ มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ วัสดุ และการใช้งานในแต่ละพื้นที่

2. ประเภทประติมากรรม ได้แก่ การปั้น การแกะสลัก สำหรับงานปั้นนั้น มีทั้งที่ใช้ดินที่เรียกเครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้ในบ้าน และเครื่องปั้นที่เกี่ยวกับความศรัทธา เช่น ช้าง ม้า พระพิมพ์ เทวดา ฯลฯ สิ่งต่างๆ นี้เป็นรูปแบบง่ายๆ ส่วนงานแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักไม้สัก แกะหนังใหญ่ แกะสลักเครื่องถม แกะสลักงาช้าง ประดับมุก ฯลฯ

3. ประเภทจิตรกรรม ได้แก่ การเขียน ระบายบนผนังโบสถ์วิหาร บนกระดาษ บนผ้าร่ม ลวดลายบนเครื่องเขิน สมุดข่อย ภาพตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งการเขียนภาพระบายสีบนร่างกาย เช่น การสักร่างกาย เป็นต้น

4. ประเภทหัตถกรรม ได้แก่ งานจักสาน งานถักทอ งานโลหะ เครื่องประดับ งานจักสาน ได้แก่ เครื่องจักสานที่ทำขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นงานสานจากไม้ไผ่ หวาย ฯลฯ เช่น การจักสานกระบุง ตะกร้า กระจาด พัด ชะลอม เป็นต้น

งานถักทอ ได้แก่ การทอเสื่อกก ซึ่งจะเกี่ยวกับการย้อมสีและทอลวดลาย รวมทั้งงานถักทออื่นๆ ที่ใช้วัสดุต่างกันออกไป เช่น การทอผ้าฝ้าย การทอผ้าไหม การทอพรมเช็ดเท้า เป็นต้น

งานโลหะ ได้แก่ งานชุบเคาะขึ้นรูป การหล่อและการเชื่อมต่อ ซึ่งมักจะมีความสัมพันธ์กันทั้งรูปทรงและลวดลาย เช่น เครื่องเงิน เครื่องถม รวมทั้งงานโลหะอื่นๆ เช่น มีด บาทร

งานเครื่องประดับ ได้แก่ เครื่องประดับร่างกายให้สวยงามในแต่ละพื้นบ้าน โดยเฉพาะเครื่องประดับร่างกายของผู้หญิง เช่น สร้อยคอ ลูกปัด กำไล ทั้งที่เป็นโลหะและวัสดุอื่นๆ (วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ , 2537 : 70 – 71)

วิษณะ จุฑะวิภาต (2545 : 33 – 35) ได้แบ่งประเภทของงานศิลปะพื้นบ้านตามลักษณะของการสร้างสรรค์งานศิลปะดังนี้

1. การจักสาน (Basketery)

หมายถึง การนำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ฟาง ใบไม้ เชือก ป่าน ปอ เกว๋วลี๋ย ฯลฯ มาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่นิยมใช้มากที่สุด เพราะพบโดยทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศไทยและราคาไม่แพง ซึ่งสามารถแบ่งออกตามประโยชน์ใช้สอยได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1.1 เครื่องกลีกรม เช่น เข่ง คราด สุ่มไก่ ฯลฯ
- 1.2 เครื่องมือจับปลา เช่น สุ่ม ลอบ กระชัง ฯลฯ
- 1.3 เครื่องใช้ในบ้าน เช่น กระด้ง ตะกร้า กระซอน ฯลฯ
- 1.4 สิ่งของเบ็ดเตล็ด ได้แก่ เครื่องเล่น เครื่องกีฬา เครื่องใช้ เช่น หมวก กอบ เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidry)

ได้แก่ การนำวัสดุต่างๆ เช่น ด้าย ไหม มาทอหรือปักเย็บเพื่อให้เกิดเนื้อหาวัตถุและเป็นลวดลายสีสันต่างๆ บนวัตถุสิ่งของทั้งแบบธรรมดาและแบบพิสดารสวยงาม เช่น ผ้าซิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก พรหมปัก ตลอดจนการปักด้ายสีเป็นลวดลายลงบนสิ่งต่างๆ

3. การแกะสลักและฉลุ (Cawing and Fret work)

หมายถึง การนำเอาวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ เขาสัตว์ งาช้าง แผ่นหนัง มาแกะสลักหรือฉลุเพื่อให้เกิดความงามเพื่อเป็นเครื่องใช้หรือเครื่องประดับตกแต่ง เช่น กล้องไม้แกะสลัก การแกะสลักรูปสัตว์ต่างๆ ตุ๊กตา หนังสี่ใหญ่ หนังสือ เป็นต้น

4. การปั้นและการเคลือบดินเผา (Pottery and Ceramics)

หมายถึง การนำดินมาปั้นให้เป็นรูปทรงตามต้องการ แล้วนำไปผ่านกรรมวิธีการเผา เพื่อให้เกิดความแข็งแกร่ง ทนถาวร อาจมีการตกแต่งให้เป็นลวดลายต่างๆ หรือเขียนเป็นลวดลายต่างๆ ให้สวยงามก่อนที่จะนำไปเผา และนำไปใช้สอยหรือประดับตกแต่งต่อไป ได้แก่ ภาชนะต่างๆ ที่ทำด้วยดินเผา เครื่องประดับตกแต่ง เช่น เตาหุงต้ม หม้อ ขาม ถ่ม กระถาง แจกัน ถ้วยโอชาม เป็นต้น

5. การหล่อและการทำเครื่องโลหะ (Casing and Metal)

หมายถึง การนำเอาโลหะ ได้แก่ เหล็ก เงิน ทอง นาค ทองแดง ทองเหลือง ดีบุก มาหลอมให้ร้อนจนเหลว แล้วเทลงในแม่พิมพ์ให้เกิดรูปทรงตามต้องการ อาจมีการตกแต่งด้วยวิธีการต่างๆ ให้เกิดลวดลายหรือมีความสวยงามมากขึ้น นำมาทำเป็นเครื่องใช้สอยตลอดจนอาวุธต่างๆ เช่น ดาบ มีด จอบ สิ่ง กระดิ่ง ขันน้ำ ฟาน ผอบ เครื่องเงิน เครื่องทอง และเครื่องถม

6. การทำเครื่องกระดาษและหนัง (Paper and Leathers)

เครื่องกระดาษ หมายถึง การนำไม้หรือพืชที่มีใบยาวประดิษฐ์เป็นแผ่นบาง ส่วนเครื่องหนัง คือ การนำเอาหนังสัตว์ต่างๆ มาทำเป็นแผ่น เพื่อใช้ในการสร้างงานต่างๆ ต่อไป เช่น เครื่องดนตรี ว่าว ร่ม สมุดข่อย พัด หรือธงกระดาษที่ใช้ในงานพิธีต่างๆ เช่น ธงปักเจดีย์ทราย ตุ๊กตา เป็นต้น

7. การปั้นรูปและลายปั้น (Sculpture and Decoration)

หมายถึง การนำเอาวัสดุต่างๆ เช่น โลหะ ดินเผา ปูน มาสร้างเป็นงานประติมากรรม เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปคน สัตว์ และลวดลายต่างๆ เป็นต้น

8. การวาดเขียน (Painting)

หมายถึง งานจิตรกรรมทั้งหลาย เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพลายน้ำ ภาพพระบด

9. การก่อสร้าง (Architecture)

หมายถึง งานสถาปัตยกรรมทั้งหลาย เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในภูมิภาคต่างๆ ตลอดจน โรง ร้าน ซึ่งเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวตามฤดูกาล หรือสิ่งก่อสร้างทางศาสนาและสิ่งก่อสร้างตามความเชื่อถือต่างๆ เช่น กุฏิ ศาลา โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปราสาท ศาล มณฑป กุฏิ ปราสาท ฯลฯ รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่มีรูปลักษณะพิเศษต่างๆ ด้วย

10. การประพันธ์ (Literature)

หมายถึง งานวรรณกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้สื่อสารถ่ายทอดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นิทาน ตำนาน นิยาย สุภาษิต เพลงกล่อมเด็ก บทสวด บทเพลง เป็นต้น ซึ่งเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีมาแต่โบราณและมีรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และสำนวนโวหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

11. การดนตรีและนาฏศิลป์ (Music and Dancing)

หมายถึง เครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เพลงและทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงหรือการตี ตี เป่า ตามลักษณะดนตรีไทย ตลอดจนการฟ้อนรำ การแสดงละคร การเชิดหนัง กระบี่ กระบอง เป็นต้น

12. ประเภทเบ็ดเตล็ด (Others)

หมายถึง ศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะคลุมเครือ ไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้ หรือมีจำนวนและความสำคัญน้อย เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ หุ่นกระดาษ เครื่องเงิน เครื่องประดับตกแต่งร่างกาย ยานพาหนะ (เรือ เกรียน กระบะ) การละเล่นพิธีการ (พื้นบ้าน) เป็นต้น

การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถจัดแบ่งได้หลายแนวคิด อาจจัดแบ่งตามประเภทของการใช้สอย จัดแบ่งตามกรรมวิธีกระบวนการสร้างงาน หรือจัดแบ่งตามวัสดุในการสร้างงาน ซึ่งก็แล้วแต่การจัดความจิตรวบยอดของผู้แบ่งว่าจะใช้เกณฑ์ใดมาจัดแบ่ง

5. ปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

นวลลออ ทินานนท์ (2544 : 14) กล่าวถึงปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่า

1. ความจำเป็นด้านการใช้สอย การทำภารกิจประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่เช้าจรดค่ำ มีความจำเป็นต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการกิน การอยู่ การประกอบอาชีพ ต้องใช้เครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกายและให้ความอบอุ่นในการปรับตัวต่อสภาพอากาศ การหุงหาอาหารต้องใช้ภาชนะสำหรับหุงต้ม ใส่อาหาร ซึ่งมีทั้งข้าวและกับข้าว อันเป็นอาหารหลัก เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยเราเป็นวัฒนธรรมข้าว (Rice culture) เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับวัฒนธรรมข้าวความว่า

สำหรับคนในวัฒนธรรมไทย การกินอาหารเราเรียกว่า กินข้าว และของอย่างอื่นที่กินประกอบเราเรียกว่า กับข้าว คนในวัฒนธรรมอื่น ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ชาว - มลายู และคนทั้งปวงแห่งอุษาคเนย์ก็ล้วนกินข้าว และเป็นคนที่มีความสัมพันธ์กับข้าวเป็นวิถีชีวิตขั้นรากฐานด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมไทยภาคกลางและทุกภูมิภาค รวมไปถึง

ถึงวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านแถบนี้ ล้วนมีวัฒนธรรมข้าว (Rice culture) เป็นแม่บท แม้จะมีความผิดแผกแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเกี่ยวกับการผลิต การบริโภค ความเชื่อและพิธีกรรม แต่ในแก่นสารสาระแล้ว ทั้งคนล้านนา คนทากษิณ และคนภาคกลาง ก็ล้วนเป็นคนแห่งวัฒนธรรมข้าวร่วมกันมา ได้สั่งสมความรู้ปรีชาญาณ ความเชื่อ พิธีกรรม และภูมิปัญญาไว้มากในวัฒนธรรมข้าว

การผลิตสิ่งของเครื่องใช้จึงมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกิน อันได้แก่ ภาชนะต่างๆ เช่น เต้า หม้อ ไห ถ้วย จาน ชาม กระบุง หวดหนึ่งข้าวเหนียว เครื่องสีข้าว ฯลฯ ในด้านการประกอบอาชีพ คือเพาะปลูก ต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ในการช่วยทำนา ทำสวน ทำไร่ เช่น ไถ คราด แยก กระบอม กระบุง ตะกร้า เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำไร่ไถนา สำเลียงพืชผล ส่วนในการดักจับสัตว์น้ำต้องใช้อุปกรณ์ เช่น ไซ ข้อง ลอบ ต้ม อีจู้ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า เพราะมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ รอบตัว การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั่นเอง

2. ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เลือกสรรสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ มาประดิษฐ์ผลงานให้ได้รูปแบบตามหน้าที่โดยตรงตามประโยชน์ใช้สอย เนื่องจากวัสดุแต่ละชนิดมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน การรู้จักคุณค่า คุณประโยชน์ใช้สอยของวัตถุดิบเหล่านี้เป็นความชัดเจน ความชาญฉลาดของมนุษย์ในการเลือกใช้ทรัพยากรเหล่านี้

วัฒนธรรม จุฑะวิภาต (2545 : 13) กล่าวว่า

วัสดุหรือวัตถุดิบอยู่ใกล้ตัวที่สุดมาดัดแปลงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ฉะนั้น ชุมชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีวัสดุหรือวัตถุดิบใด ก็ย่อมนำเอาสิ่งที่มีอยู่นั้นมาดัดแปลงใช้สอยก่อนสิ่งอื่น เช่น ชาวบ้านภาคเหนือมีไม้สักอุดมสมบูรณ์ จึงใช้ไม้สักปลูกสร้างเรือน ทำสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ตลอดไป จนถึงทำหม้อข้าวหนึ่งในครัวไฟ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีการนำมาประดิษฐ์เป็นงานหัตถกรรม เช่น ดิน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในทุกพื้นที่ บางแหล่งที่มีดินคุณภาพดี ชาวบ้านก็นิยมนำมาเผาเป็นภาชนะใช้หุงหาอาหาร ใส่อาหาร ตลอดจนเครื่องใช้อื่นๆ แหล่งที่มีดินดีและเป็นแหล่งการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เช่น ที่บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผาที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ฯลฯ ไม้ไผ่ มีอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ ได้แก่ ไม้ไผ่สีสุก ไม้แดง ไม้ป่านานาชนิด เป็นวัตถุดิบที่หาง่าย ประดิษฐ์กรรมจากไม้ไผ่ที่พบเห็นทั่วทุกภูมิภาคคือ การทำเครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ในการดักจับสัตว์น้ำ และเครื่องใช้ต่างๆ ไป

3. สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539 : 12) กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศกับการแก้ปัญหาของชาวบ้านกับการสร้างงานหัตถกรรมไว้ดังนี้

ลักษณะภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศ เป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่งทำให้คนพื้นบ้านพื้นเมืองต้องปรับตัวให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในสภาพดังกล่าว ภูมิประเทศอาจมีลักษณะเป็นป่า เขา ทะเล ที่ราบลุ่มน้ำ มีพืชพรรณธัญญาหาร การปรับตัวให้อยู่ได้ในสภาพการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศตามฤดูกาล จึงปรากฏออกมาในการค้นคิดประดิษฐ์สร้าง เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ และการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนเครื่องปกป้องกันความร้อนหนาว ฯลฯ งานศิลปะพื้นบ้านหรืองานศิลปหัตถกรรมยังสะท้อนถึงความพึงพอใจซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศด้วย

นวลลออ ทินานนท์ (2544 : 16) กล่าวว่า

หากพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่าสภาพสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สามารถกำหนดรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ หรือแม้กระทั่งบ้านเรือนได้ เช่น กลุ่มชนที่ทำนาตามไหล่เขา บนที่เนินสูง การสร้างเรือนพักอาศัยบริเวณนั้นๆ มักสร้างเรือนที่มีลักษณะเตี้ยใต้ถุนต่ำ เพราะตั้งอยู่บนที่สูงมีลมและฝนแรง จำเป็นต้องสร้างให้ต่ำเตี้ยเพื่อหลบลม ส่วนเรือนพักอาศัยของชาวบ้านที่อยู่ตามที่ราบลุ่ม มักสร้างทรงสูง ใต้ถุนสูง เพื่อหนีน้ำในฤดูฝน ตลอดจนสามารถใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ที่ใช้เป็นแรงงาน และใช้เป็นอาหาร และใช้ใต้ถุนทำกิจกรรมอื่น เช่น ทอผ้า ตำข้าว เป็นต้น

4. สภาพทางวัฒนธรรม นวลลออ ทินานนท์ (2544 : 16) กล่าวว่า

วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนที่สืบทอดต่อกันมา เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกัน โดยมีสิ่งที่สมาชิกในสังคมหรือท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ตั้งแต่การดำรงชีวิต กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตซึ่งเกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น การประกอบพิธีเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย หรือแม้กระทั่งประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการทำกรรม เช่น การทำบุญข้าว การขอฝน ฯลฯ การมีประเพณีเกิดขึ้นต้องเกี่ยวข้องกับบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ที่อาจใช้ร่วมกับสิ่งที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันหรือเป็นของที่ทำขึ้นพิเศษกว่า ประณีตกว่านอกเหนือจากที่ใช้กันทั่วไป

วัฒนะ จุฑะวิภาต (2545 : 16 – 17) กล่าวถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นมูลเหตุหนึ่งในการปรับปรุงงานหัตถกรรมพื้นบ้านว่า

ในสังคมชนบทยังมีสิ่งที่สมาชิกในสังคมยอมรับนับถือปฏิบัติต่างๆ กันออกไป ที่เรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นการทำบุญตักบาตร และการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในวันนักขัตฤกษ์ต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้มีส่วนอย่างสำคัญในการปรับปรุงงานศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งแต่เดิมมุ่งเพียงประโยชน์ใช้สอยให้มีความก้าวหน้าขึ้น เพราะสิ่งใช้สอยที่ต้องเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม หรือเกี่ยวข้องกับคนหมู่มากจะต้องมีการปรับปรุงให้ประณีตงดงาม เพื่อสนองความต้องการด้านจิตใจอีกด้วย ที่เห็นได้ทั่วไปคือผ้าถุง เมื่อจะนุ่งหมไปทำบุญที่วัด หรือไปในงานพิธี จะต้องพิถีพิถันใช้ชิ้นที่ประณีตงดงามกว่าชิ้นที่นุ่งหมไปทำงานในไร่ นา เครื่องหีบคอน เมื่อจะต้องหีบคอนสิ่งของไปทำบุญที่วัด ย่อมจะต้องประณีตงดงามกว่าเครื่องหีบคอนที่ใช้สำหรับพืชผักไปตลาด งานศิลปะพื้นบ้านได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นงานประณีตศิลปะหรืองานวิจิตรศิลป์ก็ด้วยกรณีดังกล่าว

5. คติความเชื่อ นวลลออ ทินานนท์ (2544 : 18 - 20) กล่าวว่า

คติความเชื่อของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะแตกต่างกันไป โดยมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งจะมีผลต่อการปฏิบัติและการออกแบบสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีกรรมต่างๆ หรือใช้ในชีวิตประจำวัน คติความเชื่อมีหลากหลาย เช่น คติความเชื่อเกี่ยวกับการกินอยู่ชีวิตประจำวันในครัวเรือน ซึ่งเป็นข้อยึดถือ เป็นต้นว่า การจำแนกสิ่งที่สูง – ต่ำในร่างกาย ถือว่าศีรษะเป็นของสูง จะไม่ให้ผู้ใดมาข้ามกราย หรือกระทำใดเกี่ยวกับศีรษะ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเด็กหรืออาวุโสน้อยกว่า และขณะเดียวกันตั้งแต่เอวถึงเท้า จะถือว่าเป็นอวัยวะเบื้องต่ำ เครื่องมือเครื่องนุ่งหมที่เกี่ยวกับอวัยวะส่วนล่าง

จะไม่นำมาใช้ปะปนกับอวัยวะเบื้องสูง เพราะมีความเชื่อว่าจะไม่เป็นมงคลแก่ตัว จนบางครั้งถือว่าเป็นข้อห้ามไปเลยก็มี ดังที่เราสังเกตเห็นได้จากวัตถุหรือเครื่องใช้ที่มีรูปทรงเหมือนกันก็จะทำเครื่องหมายเอาไว้ให้เป็นที่สังเกตได้ เช่น ที่นอน เสื้อ ที่ใช้ปูที่นอน หรือแม้แต่ผ้าห่มที่ชาวบ้านเป็นผู้ทำขึ้นก็มักจะทำพู่ สำหรับเป็นเครื่องหมายเอาไว้ เพื่อที่ว่าเวลานำไปใช้ในการปูนอนหรือห่มคลุมร่างกายก็จะได้ใช้ได้อย่างถูกต้อง ไม่ปะปนกันว่าส่วนใดหรือด้านใดใช้เป็นส่วนใด ใช้เป็นปลายเท้า เป็นต้น ในบางท้องถิ่นซึ่งมีการทอผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ ก็ยังมีการแยกประเภทของลวดลาย เพื่อใช้เฉพาะในส่วนเบื้องสูงและเบื้องต่ำของร่างกายก็มี โดยการนำเอาไปใช้ก็จะไม่มีการปะปนกัน เช่น ผ้าที่ทอด้วยลายขิดของภาคอีสาน จะใช้เฉพาะในส่วนสูง ทำเป็นลายหน้าหมอนบิด ที่ใช้สำหรับหนุนศีรษะ หรือลวดลายที่ทอเป็นแถบสำหรับใช้ต่อเป็นตีนชั้น ก็จะใช้เฉพาะส่วนที่เป็นตีนหรือเชิงชั้นเท่านั้น หรือแม้แต่ลวดลายประเภทตีนจกของลาวพวนก็เช่นเดียวกัน จะไม่มีการนำไปใช้ในลักษณะอื่นหรือส่วนเบื้องสูงของร่างกายเด็ดขาด ซึ่งหากนำมาใช้แล้วก็จะถือว่าไม่เป็นมงคลกับผู้ใช้เอง นอกจากความเชื่อในเรื่องดังกล่าวแล้วยังมีความเชื่อเรื่องของผี เทวดา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ความเชื่อในเรื่องผีเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ การนับถือผีจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการแสดงออกในสิ่งที่เป็นรูปธรรมด้วยการเคารพธรรมชาติ ที่สามารถบันดาลทั้งความสุขความทุกข์

คติความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจึงมีผลต่อการสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องใช้ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลมีความสุข ขจัดความทุกข์ยาก หรือคาดคะเนว่าน่าจะเกิดจากผีหรือสิ่งไม่มีตัวตน ดังที่คนในหลายๆ ท้องถิ่นได้มีการประกอบพิธีกรรม เช่น ในภาคอีสาน การทำบังไฟเพื่อจุดบูชาพระยาแถนและขอฝนตามคติความเชื่อนั้น จะพบว่าได้มีการให้ความสำคัญกับบังไฟ ที่ทำขึ้นด้วยการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม และบ่อยครั้งก็ยังได้มีการประกวดแข่งขันกัน แห่แหนกันอย่างเอิกเกริก ในระหว่างแต่ละหมู่บ้าน ประหนึ่งว่าเก็บความงามเหล่านั้นเอาไว้ชื่นชม ไม่ได้นำไปจุดให้ล่องลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า และสลายตัวไปในที่สุด ซึ่งการที่ได้ลงทุนลงแรงทำเช่นนี้ก็เนื่องมาจากศรัทธาและความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ นั่นเอง

6. หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของคนไทย

นวลลออ ทิพนานท์ (2544 : 20 – 24) กล่าวว่า

งานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นสังคมเกษตร มีลักษณะเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือเป็นผู้ผลิตโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำขึ้นให้เพียงพอต่อการใช้สอยในครัวเรือน ในชุมชน มีการสั่งสมและสืบสานความรู้ความสามารถอันเป็นภูมิปัญญาสืบต่อกันมา ทั้งนี้เป็นการเรียนรู้ที่จะใช้สติปัญญาปรับเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกตามอัธยาศัย งานหัตถกรรมจึงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การดำรงชีวิต งานหัตถกรรมมีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวัน ในเรื่องของเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันตลอดทุกช่วงเวลา ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งช่วงเวลาของการพักผ่อนนอนหลับ แนวคิดในการสร้างงานหัตถกรรมของมนุษย์ เป็นสิ่งบ่งบอกภูมิปัญญาของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและปัญญาของมนุษย์ที่พัฒนาก้าวหน้าเรื่อยมาเป็นลำดับ จากยุคที่มนุษย์นำหินมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น นำหินที่มีขนาดพอเหมาะมามือทุบผลไม้มัด ต่อมานำหินมากระเทาะให้แหลมและมีความคม เพื่อใช้ให้สะดวกยิ่งขึ้น

วัณณะ จูฑะวิภาต (2545 : 28) กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างงานหัตถกรรมในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคลว่า

งานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่ย่อมมีหน้าที่ในทางประโยชน์ใช้สอย และในอริยาบทต่างๆ ของมนุษย์ ได้แก่ การนั่ง นอน ยืน เดิน และการกินอยู่หลับนอน เร็วและสะดวกขึ้น สิ่งใช้สอยจึงจำเป็นตลอดเวลาทุกสถานที่ เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และแม้ว่าตามความเป็นจริง ภาชนะใช้สอย เช่น หม้อหุงข้าวต้มหรือจานใส่อาหารนั้นกินเข้าไปไม่ได้เหมือนอาหาร แต่ก็เป็นส่วนประกอบอย่างสำคัญที่จะทำให้การกินอาหารสะดวกขึ้น ถ้าปราศจากหม้อหุงข้าวและจานชามใส่อาหารแล้ว เราจะกินอาหารอย่างสะดวกและปกติไม่ได้เลย เป็นต้น ในชีวิตประจำวันของมนุษย์เรานั้น อาจจะมีขาดคิดปิ่น อันเป็นสิ่งสนองความต้องการทางร่างกายไม่ได้เป็นอันขาด งานหัตถกรรมสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยจึงเกิดขึ้นก่อนศิลปะและมักมีการคลี่คลายมาตลอด ควบคู่กับวิวัฒนาการด้านอื่นๆ ของมนุษย์

งานหัตถกรรมจึงมีบทบาทต่อวิถีในการดำรงชีพของมนุษย์ ในฐานะที่ตอบสนองความต้องการด้านการใช้สอย นอกจากมนุษย์จะเรียนรู้คุณสมบัติของวัสดุในการผลิต ก็ยังได้เรียนรู้การพัฒนาการผลิต ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาหัตถกรรมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบทางสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย (นวลลออ ทินานนท์ , 2544 : 21)

วิถีชีวิตของคนไทยต้องดำรงชีวิต โดยพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้แทบทุกกิจกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของงานหัตถกรรมที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน กล่าวได้ว่า งานหัตถกรรมมีความสำคัญกับชีวิตคนไทยในด้านการใช้สอยเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิตเป็นอันดับแรก เห็นได้จากเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ในความเป็นสังคมเกษตร ที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานตนเองและธรรมชาติ เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน

2. การทำมาหากิน วิธีการทำมาหากินของคนไทยเป็นการผลิตแบบพอยังชีพ พึ่งพาธรรมชาติ ชาวบ้านหาอาหารจากธรรมชาติโดยตรง ปลูกข้าวโดยพึ่งพาน้ำฝน ใช้แรงงานของตนในการทำนา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา เป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นใช้เองในแต่ละท้องถิ่น เช่น เครื่องมือที่ใช้ก่อนการดำนา ได้แก่ คันไถ คราด จอบ เสียม โซงโลง ไ้กระทุ้ง เครื่องมือเก็บเกี่ยวข้าว ได้แก่ เกียว การนวดข้าวและสีข้าว เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ คันหลาว ไ้ฟาดข้าวหรือค้อนฟาดข้าว พัดหรือวี ขอบาย นอกจากเครื่องมือหลักเหล่านี้แล้วยังมีอุปกรณ์อื่นๆ อีก ได้แก่ สีข้าว กระดัง กระบุง สีมัด พลับ ไ้ลากข้าว หมวก จอบ เป็นต้น การจับปลาใช้วิธีง่ายๆ เครื่องมือดักจับสัตว์ เช่น ลอบ ไซ อีจู้ ตุ่ม สุ่ม จั่น เบ็ด ข้อง เป็นต้น ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงลักษณะนิสัยของสัตว์น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ จึงทำให้เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำมีหลายชนิด การใช้ขึ้นอยู่กับชนิดของปลา และภูมิประเทศนั้นๆ เครื่องมือดักจับปลา สะท้อนให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในท้องถิ่นต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านที่อยู่อาศัยใกล้ชายป่าก็หาอาหารด้วยการล่าสัตว์ ซึ่งมีทั้งสัตว์ใหญ่ประเภท เก้ง กวาง หมูป่า และสัตว์เล็กประเภท กระต่าย ตุ่น เม่น ตลอดจนสัตว์ปีก สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เครื่องมือดักจับสัตว์เหล่านี้ มักจะทำจากวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ เถาวัลย์ หวาย กะลา ก้อนหิน การทำมาหากินของชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นสิ่งที่ช่วยเหลือในการปรับตัวให้สัมพันธ์พึ่งพากับธรรมชาติในท้องถิ่น ด้วยการใช้ภูมิปัญญาเหล่านี้ นอกจากเป็นประติมากรรมแล้วยังเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการบริโภคที่ดำเนินไปอย่างอะลุ้มอล่วยกับสภาพแวดล้อม เป็นกลไกรักษาความสมดุลของธรรมชาติได้อย่างแยบยล

3. คติความเชื่อ งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีบทบาทในด้านจิตใจ ในเรื่องของคติความเชื่อที่ปลูกฝังถ่ายทอดกันมา คติความเชื่อแต่ละท้องถิ่นอาจมีความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้นๆ งานศิลปหัตถกรรมที่ตอบสนองทางด้านคติความเชื่อมีหลายด้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความเชื่อด้านประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่แล้วความเชื่อเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับผี วิญญาณ สิ่งไม่มีตัวตน ซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติ หากไม่เคารพ ทำไม่ดีก็จะเกิดความอัปมงคล หรือทำให้มีภัยพิบัติ หากเคารพเชื่อถือด้วยการทำพิธีบวงสรวงหรือทำตามข้อปฏิบัติก็จะช่วยเหลือคุ้มครอง ป้องกันอันตรายต่างๆ ให้ ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวบ้าน เช่น ในการทำนาแต่ละพื้นที่จะคล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะล่วงเข้าฤดูกาลทำนาแล้วแต่ฝนยังไม่ตก ต้องมีการขอฝนจากเทวดา ในภาคอีสานจะมีพิธีบุญบั้งไฟ ภาคกลางมีพิธีแห่หางแมว ภาคเหนือจะมีพิธีแห่ฝนแสนห่า การบวงสรวงผีเสื้อบ้านผีเสื้อเมือง ผีขุนน้ำและผีทุ่งนาป่าเขา ตลอดจนระยะฤดูกาลทำนา ชาวนาทุกภูมิภาคจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ เชื่อในการที่จะทำให้การทำนาปีนั้นได้ผลสมตั้งใจ

มนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เชื่อว่า ขวานหินที่ทำขึ้นใช้ผ่าผลไม้ ขุดดินหาหัวพืชที่มีอยู่ในดินนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิต ดังนั้น เมื่อมีคนตาย จึงต้องใส่ขวานหินลงไปในหลุมฝังศพเพื่อให้ผู้ตายนำติดตัวไปใช้ในโลกหน้า (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2544 : 17 – 18)

ดังจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยจะมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และมีการตอบสนองความเชื่อเหล่านั้นด้วยการทำพิธี ซึ่งต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการทำพิธีดังกล่าวแทบทุกความเชื่อ การสร้างงานหัตถกรรมในส่วนนี้จึงสะท้อนความผูกพันระหว่างมนุษย์กับระบบความเชื่อได้เป็นอย่างดี (นวลลออ ทินานนท์ 2544 : 24)

7. สภาพงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในปัจจุบัน

นวลลออ ทินานนท์ (2544 : 24 – 28) ให้ทรรศนะว่า

งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้านมานานนับร้อยปี การเป็นสังคมเกษตรกรรมทำให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ในฐานะที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ใช้ การสร้างงานหัตถกรรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ โดยอาศัยธรรมชาติปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน งานหัตถกรรมและเครื่องใช้พื้นบ้านก่อให้เกิดรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งในกลุ่มใหญ่ระดับประเทศจนถึงกลุ่มย่อยในระดับท้องถิ่น ในช่วงเวลาปัจจุบันที่เรามีการพัฒนาประเทศด้วยเทคโนโลยีในแขนงต่างๆ ความเจริญเหล่านี้ ได้กระจายจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทและหมู่บ้านเป็นผลให้ชาวบ้านรับผลจากความเจริญก้าวหน้าเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ซึ่งมีผลกระทบต่อบางส่วนของชีวิตประจำวันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไป และรวมไปถึงงานพื้นบ้านประเภทศิลปหัตถกรรม และเครื่องใช้พื้นบ้านก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน แต่เดิมทีนั้นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะเป็นผลผลิตของชาวบ้านที่ทำขึ้นในครัวเรือน ในชุมชน ที่ทำมาว่าหลังจากการทำไร่ทำนา ชาวบ้านจะผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องมือง่ายๆ ไม่มีเครื่องยนต์กลไก แต่หลังจากมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาถึงระดับชาวบ้าน การพัฒนาชนบทมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาจากภายนอก ความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็เปลี่ยนไป เครื่องใช้ในครัวเรือนตลอดจนเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพจึงถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมจากภายนอก ชาวบ้านผู้ซึ่งยังคงประกอบอาชีพการงานก็เปลี่ยนแปลงเครื่องมือเครื่องใช้ที่เคยใช้อยู่ สัตว์ที่เคยพึ่งพา เช่น วัว ควาย ที่เคยใช้ห็นมาใช้เครื่องจักรกล เป็นผลทำให้เครื่องมือในการทำนา เช่น คราด

โต แอก ที่เคยใช้สัมพันธ์กับวัว ควาย หมดความจำเป็นต้องใช้ เครื่องมืออื่นๆ เช่น โขงโลง ใช้วิดน้ำ กังหันลม ก็ถูกเปลี่ยนเป็นเครื่องสูบน้ำ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ขาดการสืบทอด การสร้างสิ่งของเครื่องใช้สำหรับอาชีพทำนาทั้งหมดลง ในด้านเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องใช้ต่างๆ ก็เปลี่ยนมาเป็นสิ่งที่เป็นผลพวงของเทคโนโลยี เช่น กระต่ายขูดมะพร้าว แต่เดิมเคยอาศัยแรงคนในการใช้กระต่ายขูดมะพร้าว ก็เปลี่ยนเป็นเครื่องขูดมะพร้าวโดยใช้พลังไฟฟ้า จนกระทั่งในปัจจุบัน มีกะทิสำเร็จรูปทั้งอย่างน้ำและผง อุปกรณ์ที่เคยใช้คั้นน้ำมะพร้าว เช่น กระชอนก็หมดความจำเป็น การใช้สีข้าวที่ทำจากไม้ไผ่จักสาน ใช้ดินเหนียวอัด ก็หมดการใช้แรงงานกลายเป็นโรงสีข้าวแทน นอกจากนี้เครื่องใช้ในบ้าน เช่น ตะกร้า ฝาชี กระบุง กระจาด ในบางท้องถิ่นไม่มีบ้านใดที่สานไว้ใช้ เนื่องจากต้องใช้เวลาในการสานมาก การซื้อหาเครื่องใช้พลาสติกทำได้ง่ายกว่าทั้งรายจ่ายไม่แพง จนถึงกับเลิกใช้เครื่องใช้พื้นบ้าน

สภาพของงานหัตถกรรมพื้นบ้านในปัจจุบันหลายๆ พื้นที่จึงได้รับผลกระทบทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ใช้สอย
2. การเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการผลิต
3. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น

1. การเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ใช้สอย เมื่องานหัตถกรรมพื้นบ้านได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีและสินค้าใหม่จากภายนอก ทำให้งานหัตถกรรมหมดบทบาทในการอยู่คู่ครัวเรือน จึงมีสภาพที่ซบเซา ไม่ได้มีประโยชน์ใช้สอยตามประเพณีของท้องถิ่น สภาพที่เกิดขึ้นกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านจะเห็นว่า ผลผลิตของชาวบ้านกลับมีผู้สนใจซื้อนำไปเป็นของที่ระลึกหรือสะสมไว้ดูเล่น จากผู้คนในเมืองหลวงหรือภูมิภาคอื่นและชาวต่างประเทศ แตกต่างจากวัตถุประสงค์สำคัญที่มีไว้ใช้สอยในครัวเรือน

เราจะเห็นได้ว่างานหัตถกรรมได้ถูกนำไปใช้ในลักษณะที่เป็นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมหรือประยุกต์ใช้ รูปแบบก็มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การผลิตขึ้นใหม่ที่ตอบสนองต่อตลาด จึงไม่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ผลิตโดยตรงดังแต่ก่อน

2. การเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการผลิต จากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ในความต้องการด้านสินค้าหัตถกรรมเพื่อขายให้คนต่างถิ่น นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงทำให้ต้องการได้ผลผลิตที่มีจำนวนมาก เพียงเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด จึงทำให้กระบวนการผลิตเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งการผลิตงานชิ้นหนึ่งๆ นั้น จะทำให้เสร็จโดยคนๆ เดียวใช้เวลาว่างนั่งประดิษฐ์ไม่มีการแข่งขัน ไม่ต้องคำนึงว่าจะเสร็จทันขายหรือไม่ ผลงานที่ได้ออกมา จึงแสดงให้เห็นถึงความประณีต

นับจากการที่การผลิตงานหัตถกรรมต้องตกอยู่ใต้กระแสของการผลิตเพื่อการค้า มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ ในบางแห่งมีโรงงานผลิต มีการทำงานเต็มเวลา กระบวนการผลิตก็จะเปลี่ยนไปมิได้จบภายในคนๆ เดียว เป็นลักษณะการแบ่งงานรับช่วงต่อกัน เช่น การสานบ่อที่อยุธยา มีผู้ทำงานหลายชุด ตั้งแต่สานโครงบ่อ เย็บใบลานลงบนโครง ทาน้ำมัน สานส่วนที่ว่างกรอบบนศีรษะ นอกจากนี้แต่ละหมู่บ้านที่มีการจักสานก็จะเลือกที่ตนถนัดเพียง 2 - 3 อย่าง เช่น การสานตะกร้า ควบคู่ไปกับการสานฝาชี แห่งอื่นอาจทำถาดควบคู่ไปกับกระบุง เป็นต้น

ผู้ที่มีฝีมือประณีตในการจักสาน โดยมากก็มักเป็นผู้สูงอายุ ก็เริ่มล้มหายตายจากไป ในขณะที่คนรุ่นหลังก็มีได้สนใจถ่ายทอดฝีมือไว้ อย่างมากแค่เพียงสานได้ แต่ขาดความประณีตงดงาม ผู้ที่มีฝีมือจริงๆ ก็ไม่ค่อยอยากทำ เพราะไม่ค่อยได้เงินคุ้มค่า เป็นการทำให้พ่อค้าคนกลางมากกว่า ปัญหาพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบช่างพื้นบ้าน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งในด้านกระบวนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

ในกระบวนการผลิต ในเรื่องของเครื่องมือก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปในบางขั้นตอน ในการผลิตที่เป็นแบบมวล เราจะเห็นว่าจากเครื่องมือที่เป็นแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านก็มักจะเปลี่ยนไปใช้เครื่องทุ่นแรง เพราะมีความ

สะดวกและทำได้รวดเร็วกว่าในงานบางประเภท เช่น การทำเครื่องโลหะ มีการใช้เครื่องจักรสำหรับรีดโลหะเป็นแผ่น ชักเป็นเส้นลวด เพื่อนำมาขึ้นรูปเป็นภาชนะ

3. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น เป็นผลมาจากการผลิตแบบมวล ที่เป็นการผลิตจำนวนมาก ทำให้มีรูปแบบเหมือนกัน เพราะรูปแบบหรือลวดลายต่างๆ เมื่อไม่ได้มีที่มาจากเจ้าของพื้นที่หรือกลุ่มชนในพื้นที่ที่เป็นผู้ต้องการสร้างไว้ใช้เอง ความเป็นเอกลักษณ์ก็สูญเสียไป ในปัจจุบันจะเห็นว่ารูปแบบลวดลายมักจะผลิตตามการออกแบบของส่วนกลางหรือจากกรุงเทพฯ โดยมีได้คำนึงถึงเอกลักษณ์ดั้งเดิมในท้องถิ่น

การทอผ้าตามภูมิภาคต่างๆ ที่แต่เดิมเคยทอใช้กันในหมู่บ้าน เช่น ผ้าไหม ผ้ายมดหมี่ เป็นศิลปะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของภาคอีสาน มีลวดลายที่ได้รับความนิยมจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคน จนเกิดรูปแบบที่เรียกว่า เป็นเฉพาะท้องถิ่นของภาคอีสาน ในปัจจุบันก็ยังคงมีการทอผ้าอยู่ แต่มีจุดประสงค์ที่แตกต่างจากเดิม ชาวบ้านจะทอตามความต้องการของตลาดหรือผู้สั่งทำ ทำให้ผ้ามัดหมี่ของอีสาน เริ่มขาดความเป็นเอกลักษณ์ดังที่สืบทอดกันมา ส่วนผ้าที่ใช้เองในชีวิตประจำวันกลับเป็นผ้าที่หาซื้อจากตามท้องตลาด ซึ่งมีราคาถูกเช่นเดียวกับการที่ชาวบ้านหันไปใช้เครื่องพลาสติกแทนเครื่องจักสานที่สานขึ้นเอง ใช้ในครัวเรือน ส่วนการสานเป็นไปเพื่อส่งให้พ่อค้าคนกลางขายเท่านั้น สภาพเช่นนี้สิ่งที่ยังแสดงให้เห็นเป็นลักษณะพื้นบ้านจะหลงเหลืออยู่แต่เพียงเทคนิคและฝีมือในการประดิษฐ์เท่านั้น ไม่มีสภาพเป็นของพื้นบ้านแต่อย่างใด

การผลิตแบบมวลที่ต้องการจำนวนมาก จึงทำให้เกิดปัญหาด้านเอกลักษณ์และคุณค่าของศิลปะในท้องถิ่น รูปแบบ ลวดลายของหัตถกรรมโดยทั่วไปในปัจจุบัน จึงถูกตีด้วยกรอบของการค้าและพ่อค้าคนกลางโดยปริยาย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้ ศึกษาจากข้อมูลชั้นต้น (Primary sources) ซึ่งเป็นข้อมูล
ที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูล โดยนำเสนอแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research)
และแสดงภาพประกอบการพรรณนา

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า

1. สำนักรงานศิลปหัตถกรรมของชาวไทยเบืงโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4 . การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและวิถีชีวิตของชาวไทยเบืงโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

1. ชิ้นงานที่เกี่ยวกับงานไม้ไผ่ คือ

1.1 งานจักสานเครื่องใช้ต่างๆ จำนวน 16 ชนิด ได้แก่ กระบุง ตะกร้า กระดังง่ แข่ง ตะแกรง
กระเตง ข้อง สุ่มไก่ กะโล่ พัด หวด กระจาด กระเช้า บุงกี้ กระซอน เครื่องสี่ข้าว

1.2 เครื่องมือดักสัตว์น้ำ จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ ไซ ลอบ อีจู้ สุ่ม อีแอบ ทุ

1.3 เครื่องใช้อื่นๆ ที่ใช้ไม้ไผ่ จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ คันหลาว ขอบฉาย ไม้คาน ลัน ด้วง

2. งานทอผ้า จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ผ้าขาวม้า ถุงย่าม ผ้าถุง ผ้าเป็ลือกที่นอน ผ้าตัดเสื่อ

3. งานไม้ คือ

3.1 เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ จำนวน 9 ชนิด ได้แก่ โถ กรวด พลั่ว
ครกกะเดีอง ฝักมิด ด้ามมิด ด้ามขวาน สากครกมือ กระต่าย

3.2 เครื่องมือทอผ้า จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ กะสม กะสวย เสากี่

4. งานปั้น จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ ปั้นดินเหนียวว้าวและควายไห้วฟ้อหลวงเพชร

5. ของเล่น จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ว้าว จิ้งโปีะ

6. งานเหล็กและงานเบ็ดเตล็ดอื่นๆ จำนวน 6 ชนิด งานเหล็ก ได้แก่ มิดเหน็บ มิดพรว้า เสียม
งานกระตาะง ได้แก่ ชงคาถาพัน พวงมะโหด และชิ้นงานที่ทำจากกะลามะพร้าว ได้แก่ กะตะตะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จาก 2 ส่วนคือ

1. การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1.1 การสังเกตการณ์ โดยผู้วิจัยเป็นชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี อยู่แล้ว โดยสังเกตผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับเจ้าของผลงาน แล้วจึงนำเข้าสู่ประเด็นที่ตั้งไว้ โดยพยายามคุมการสนทนาให้อยู่ในขอบเขตเนื้อหาที่จะตั้งคำถาม หรือพยายามดึงข้อมูลในส่วนที่ต้องการให้ได้มากที่สุด

1.3 การบันทึกข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลในขณะที่สังเกตการณ์ พูดคุย หรือสัมภาษณ์ นอกจากจะบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ผู้วิจัยยังใช้อุปกรณ์ช่วยในการบันทึกข้อมูลด้วยแถบบันทึกเสียง และใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านด้วย

2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้รวบรวม ค้นคว้าข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับกลุ่มชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี เอกสารเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ก่อนที่จะเข้าไปทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลด้านเอกสารดังกล่าวได้แก่ ผลงานวิจัย ตำราวิชาการ รายงานการค้นคว้าของผู้ทรงคุณวุฒิ เอกสารข้อมูลของทางราชการ วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ ฯลฯ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ซึ่งมีข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นหลัก ผู้วิจัยมุ่งที่จะบรรยายข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตลอดจนการแปลความหมายเนื้อหาสาระจากการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการค้นคว้ารวบรวมจากเอกสาร นำเสนอแบบพรรณนา

ประเด็นการวิเคราะห์

1. วัสดุและรูปแบบ
2. การใช้สอย
3. คติความเชื่อในการสร้างชิ้นงานหัตถกรรม
4. ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่มีความสัมพันธ์

กับงานศิลปหัตถกรรม

5. การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล งานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นชาวไทยเบื้งโคกสูง จึงได้พบเห็นและสังเกตการณ์ตั้งแต่เกิด และเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามในตำบลโคกสูง หมู่ที่ 1 – 11 เพื่อสำรวจชิ้นงานและสัมภาษณ์ผู้ผลิตชิ้นงานหัตถกรรม การสืบค้นแหล่งผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจาก ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน จากผู้สูงอายุรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญการผลิตชิ้นงานศิลปหัตถกรรม หลังจากนั้นจึงเลือกศึกษาแหล่งผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีการผลิตงานที่สืบต่อกันมายาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อได้แหล่งในการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยจึงทำการสำรวจงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทยเบื้งโคกสูง

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำรวจครั้งนี้เป็นงานหัตถกรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ใช้ในการประกอบอาชีพและใช้เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมความเชื่อ และของเล่น ซึ่งผลิตขึ้นในครัวเรือนในชุมชนไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับ ประเภทของงานศิลปหัตถกรรม วัสดุและรูปแบบ ประโยชน์ใช้สอย คติความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูงที่เกี่ยวข้องกับชิ้นงาน การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง ตลอดจนแหล่งผลิตและผู้ผลิตชิ้นงานหัตถกรรม และสัมภาษณ์ผู้ผลิตชิ้นงาน ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ข้อมูลอื่นที่เป็นประโยชน์ในการวิจัย และบันทึกภาพชิ้นงานศิลปหัตถกรรม

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้สำรวจพบในพื้นที่ได้แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปโดยแยกเป็นประเภทของงานหัตถกรรมและชิ้นงานของแต่ละประเภท ในการศึกษาวิจัยพบว่า ในตำบลโคกสูงมีงานที่เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบต่อกันมาเป็นระยะเวลานานจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ งานสานงานทอผ้า เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เครื่องมือดักสัตว์ เครื่องมือทอผ้า งานปั้น งานของเล่น งานกระดาศงานตีเหล็ก งานศิลปหัตถกรรมแต่ละประเภทที่กล่าวมาข้างต้น มีรายละเอียดดังนี้

1. งานจักสาน

เครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ที่ชาวบ้านในชนบทใช้กันอย่างแพร่หลาย เป็นภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องใช้ที่ตอบสนองต่อความต้องการใช้สอยในชีวิตประจำวันของชาวชนบทได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเราจึงพบงานหัตถกรรมประเภทจักสานได้ทั่วไปในประเทศไทย โดยเฉพาะในถิ่นที่มีอาชีพเกษตรกรรม

ในพื้นที่ตำบลโคกสูง จังหวัดลพบุรี กลุ่มคนไทยเบื้งโคกสูงประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพการเกษตรกรรมอยู่ โดยเฉพาะการทำนาข้าว และมีการทำมาหากินโดยพึ่งพาธรรมชาติ เช่น การจับปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงพบว่าชาวบ้านทั่วไปก็ยังใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องจักสาน ทั้งที่ใช้ในครัวเรือนเป็นประจำและใช้ในการทำมาหากิน

ชาวไทยเบื้งโคกสูงที่ทำงานจักสานมีอาชีพทำนาเป็นหลัก และทำงานจักสานในยามว่างจากการทำนาจะจักสานสิ่งของเครื่องใช้ไว้ใช้ อีกส่วนหนึ่งคือผู้สูงอายุที่เลิกทำนาแล้วก็จะทำงานจักสานเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ผู้ที่ทำงานจักสานที่พบในการวิจัยนี้มีอายุระหว่าง 48 ปีขึ้นไปจนถึงวัย 80 ปี

จำนวน 24 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จากการสัมภาษณ์ผู้ทำงานจักสานเหล่านี้มีการเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ บิดามารดาหรือบุคคลอื่นในครอบครัวหรือคนในหมู่บ้านเป็นผู้สอน โดยการให้ทำตามและเลียนแบบเครื่องใช้ที่มีอยู่

ภาพประกอบ 1 เครื่องจักสาน จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสลุง ผู้สูงอายุท่านหนึ่งที่ทำงานจักสาน กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

หมดบ้านโคกสลุง มีคนที่สานของใช้อยู่สัก 24 คนได้ มี ทิดเร็ด ลุงยาม ตาเอ็ง ทิดเตียน ลุงฟัว ตาเข้า ทิดทลาย ลุงหลาด ไ้ทุน ทิดสุข น้ำแยก น้ำหยัน น้ำสง น้ำสัง ป้าตุ้ย ลุงเปลี่ยน น้ำพูล ลุงเหนือ ลุงยง ทิดหน่าย ลุงวัง ลุงหัน ตาเสม น้ำเอง นอกนั้นสานกันไม่เป็นตอก เขาใช้อย่างอื่นแทน บางคนเขาก็ซื้อจากคนที่สานขาย (บุญ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากคำกล่าวของบุญ เขียวสลุง และปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ของงานจักสานในโคกสลุง เป็นภาพสะท้อนให้เห็นการทำงานจักสานในปัจจุบันที่เปลี่ยนไปเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปจากสมัยก่อน โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ พื้นที่ทำการเกษตรโดยเฉพาะนาข้าวซึ่งเป็นพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องถูกน้ำท่วม ไม้ไผ่ป่าที่ชาวบ้านนำมาเป็นวัสดุในการจักสาน ที่ขึ้นอยู่ริมแม่น้ำป่าสักก็ถูกน้ำท่วมเช่นกัน เหล่านี้จึงทำให้เกิดอาชีพใหม่ เกิดการใช้เครื่องมือเครื่องใช้แบบใหม่ ที่หาซื้อได้ง่ายกว่า สะดวกและรวดเร็ว การทำงานจักสานจึงเคลื่อนไปตามกระแสของวิถีชีวิตที่ต้องการประกอบอาชีพเพื่อดำรงอยู่ในสังคมแบบใหม่ จึงทำให้ผู้ที่ทำงานจักสานที่เคยทำกันทุกครัวเรือนลดจำนวนน้อยลงไป

เครื่องจักสานของชาวไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่พบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 กระบุง จากบ้านนายเตียน สดุงใจดี
ขนาด ปากกระบุงเส้นผ่าศูนย์กลาง 15 นิ้ว สูง 10 นิ้ว

ภาพประกอบ 3 กระบุง จากบ้านนายพั้ว ทำลานดี
ขนาด ปากกระบุงเส้นผ่าศูนย์กลาง 16 นิ้ว สูง 11 นิ้ว

1.1 กระบุง

จากการสัมภาษณ์นายเตียน สลึงใจดี ผู้สูงอายุที่มีฝีมือในการจักสาน และยังสานกระบุงไช้อยู่ กล่าวถึงเรื่องการสานกระบุงว่า " ไช้ไม้ไผ่สาน ไม้ป่า เอาลำแก่ๆ คนสานจะรู้ว่าลำไหนไช้ได้ ก็จะไปตัดมา เหลาตอกแล้วก็สาน ไช้หวาย ผูกขอบ ขอบไช้ไม้ซังโคหรือไม้กุนทาหรือไม้มลาย เหลาแล้วตัดให้กลม " (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

นายบุญ เขียวสลุง ยังกล่าวถึงงานสานกระบุงว่า

สมัยก่อนสัก 40 ปีมาแล้วบ้านเราใช้กระบุงกันทุกบ้านแหละ เกือบทุกบ้านจะสานกระบุงได้ เขาใช้กระบุงไว้สำหรับหาบ หาบลูกโปนา หาบกิ่งกับหม้อข้าวหม้อแกง หาบแดง หาบฟักทอง หาบมะม่วง ยามหว่านข้าว หาบข้าวปลูกไปหว่านกล้าที่นา ไช้หาบข้าวเปลือกไปสีข้าวกัน ตำข้าวเสร็จก็หาบข้าวสารกลับมาใส่โถงที่บ้าน วันไหนวันใดก็หาบข้าวของไปทำบุญที่วัด สารพัดจะใช้ เดียวนี้เขาไม่หาบกันแล้ว หลายๆ อย่างมันเปลี่ยนไป (บุญ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากคำกล่าวของนายเตียน สลึงใจดีและนายบุญ เขียวสลุง ทำให้เห็นภาพปรากฏการณ์จากชิ้นงาน ภาพวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่เกี่ยวข้องกับกระบุงอย่างแยกไม่ออก ขณะเดียวกันเวลาผ่านไปกระบุงก็ค่อยๆ หมดความสำคัญลงไปเมื่อสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนไป มีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ กระบุงจะเป็นเครื่องมือใช้ในครัวเรือนที่สำคัญและจำเป็นในอดีตเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมา วิถีชีวิตประจำวันของชาวโคกสลุงมีอาชีพการทำนา ทุกครัวเรือนต้องใช้กระบุงเป็นภาชนะเพื่อใส่ของ การดำเนินชีวิตประจำวันต้องเกี่ยวข้องกับกระบุง ดังนั้นจึงเชื่อว่า ในอดีตชาวโคกสลุงเกือบทุกครัวเรือนสานกระบุงไช้เองได้

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจำนวน 11 คน ที่ยังสามารถสานกระบุงไช้อยู่ และสังเกตชิ้นงานกระบุงของทุกท่านพบว่า กระบุงของชาวโคกสลุง มีลักษณะรูปแบบที่เหมือนกันทั้งด้านรูปร่าง รูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย แต่สิ่งต่างกันคือขนาดและความประณีตของช่างสานแต่ละคน ผู้ที่สานกระบุงจะสานให้มีขนาดเล็กหรือใหญ่ตามความพอใจและสอดคล้องกับความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยของแต่ละคน นายเตียน สลึงใจดี ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบุงว่า " กันกระบุงจะเป็นสี่เหลี่ยม ปากมันจะกลมแบบนี้ มีขอบ นี่ตัวกระบุง อันนี้เขาเรียกจิ้งมั่ง ขอบกระบุง ไช้ไม้ซังโค หรือไม้กุนทา " (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) นายบุญ เขียวสลุง กล่าวถึงรูปแบบของกระบุงว่า " ไช้ไม้ไผ่ หวาย สาน กันสี่เหลี่ยม ปากกลม ใหญ่ประมาณนี้แหละ ใครก็ทำแบบนี้แหละ เหมือนๆ กัน แต่เล็กใหญ่กว่ากัน ก็ไม่มาก " (บุญ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547) พบว่า โครงสร้างของกระบุงสานด้วยไม้ไผ่และไช้ไม้กุนทาหรือไม้ซังโคทำขอบ ผูกด้วยหวาย รูปร่างและรูปทรง กันกระบุงมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม ปากกระบุงจะเป็นวงกลม ลวดลายการสานจะสานเหมือนกันทุกช่าง ไม่แตกต่างกัน และพบว่ากระบุงของนายพั้ว ทำลานดี และนายยัง สีสลุง เหลาตอกและสานอย่างประณีต เทียบแล้วดูสวยกว่าชิ้นงานของคนอื่นๆ

การใช้สอย

จากการศึกษาพบว่า กระบุงเป็นชิ้นงานหัตถกรรม ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพตลอดจนการทำมาหากินของชาวบ้าน กระบุงของชาวโคกสลุงสานขึ้นเพื่อใช้หาบของ จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสลุง บอกว่า " สมัยก่อนหาบลูกกิ่งกับหม้อข้าวหม้อแกงโปนา หาบข้าวปลูกไปหว่าน

กล้า " (บุญ เขียวสรวง, สัมภาษณ์ : 2547) นายเตียน สรวงใจดี บอกว่า " ใช้หีบปัก แฟง แต่งไทย พักทอง ไนไร่ หาบของไปวัด สารพัดประโยชน์ " (เตียน สรวงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) จากคำกล่าวของทั้ง 2 ท่าน ตรงกับ คำกล่าวของนายเปลี่ยน อ่อนสรวง ว่า " กระบุงใช้สำหรับหาบของทุกชนิด เช่น หาบข้าว หาบลูก หาบของไปวัด " (เปลี่ยน อ่อนสรวง, สัมภาษณ์ : 2547) กระบุงจึงเป็นภาชนะที่สำคัญ ทุกครัวเรือนต้องมีไว้ใช้ใส่และหาบสิ่งของ ใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

คติความเชื่อในการสานกระบุง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ทำงานสาน ได้แก่นายเตียน สรวงใจดี นายยง อนันต์สรวง นายพั้ว ทำลานดี นายเปลี่ยน อ่อนสรวง นายบุญ เขียวสรวง ให้ความเห็นตรงกันว่า กระบุงสานขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง ไม่มีคติความเชื่ออื่นใด

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม
จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสรวง กล่าวว่า

สัก 40 ปีมาแล้ว ทุกบ้านใช้กระบุง จะสานกันดี เอาไว้หาบของ หาบลูกกึ่งกับหม้อข้าวหม้อแกงไปนา หาบข้าวปลูกไปหว่านกล้าที่นา หาบแต่ง หาบปักทอง หาบมะม่วงก็ได้ หาบข้าวเปลือกไปสี หาบข้าวสาร มาใส่โถที่บ้าน หาบข้าวของไปทำบุญที่วัด สารพัดประโยชน์ (บุญ เขียวสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

และสัมภาษณ์นายเตียน สรวงใจดี กล่าวว่า " กระบุงเป็นของใช้ประจำบ้าน ทุกบ้านมี ยามเทศมหาชาติก็ใช้ใส่ของแต่งกัณฑ์เทศไปวัด เตี่ยวันนี้เขาไม่ใช้เพราะสานกันไม่เป็น คนสานได้มีน้อย ไม่ก็หายาก ต้องไปเอาไกล คนที่สานได้ก็มี " (เตียน สรวงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีความสามารถสานกระบุง พบปรากฏการณ์ของกระบุงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงที่มีความผูกพันกับกระบุงมายาวนาน แม้ปัจจุบันจะมีคนสานได้เหลือไม่มากนักแต่ก็ยังใช้อยู่เป็นจำนวนมาก บ้านที่สานไม่ได้จะสั่งสานและซื้อไว้ใช้ในบ้าน กระบุงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เน้นประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนแฝงด้วยความงดงามของช่างสาน บางคนที่สานด้วยความปราณีต สามารถบอกร่องรอยของวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงได้เป็นอย่างมาก ในงานบุญงานประเพณีวัฒนธรรมทางศาสนา กระบุงเป็นสิ่งที่บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสรวงทุกคนนับถือศาสนาพุทธ การแต่งกัณฑ์เทศเพื่อติดกัณฑ์เทศมหาชาติใช้กระบุงเป็นภาชนะ ชาวบ้านจะใช้กระบุงเป็นภาชนะใส่เครื่องกัณฑ์เทศตกแต่งให้สวยงาม นอกจากจะโชว์การตกแต่งสิ่งของในกระบุงแล้ว ยังแสดงความงามของลวดลาย รูปทรงของกระบุงอีกด้วย กระบุงยังบอกถึงวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยเบิ่งโคกสรวง ในเรื่องการประกอบอาชีพ ชาวโคกสรวงใช้กระบุงเป็นภาชนะเครื่องใช้ในการหาบสิ่งของต่าง ๆ ในยุค 40 ปีที่ผ่านมาทุกครัวเรือน เป็นต้นว่า ใช้หาบลูกซึ่งอยู่ในวัยทารกไปประกอบอาชีพประจำวันคือการทำนา แสดงให้เห็นชีวิตของครอบครัวที่แม่ต้องเลี้ยงดูลูกไปด้วย ทำนาไปด้วย แสดงถึงความแข็งแรงของแม่และลูก ทำให้ทราบว่าสมัยที่ผ่านมามีชาวไทยเบิ่งโคกสรวงขนย้ายผลผลิตด้วยการหาบด้วยกระบุง และบริโภคข้าวซ้อมมือซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพมาก ต่อมาและปัจจุบันถึงแม้การใช้กระบุงจะลดลงไปด้วยเหตุผลจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป แต่กระบุงก็ยังคงมีความผูกพันที่ยังต้องใช้กันอยู่อีกหลายเรื่อง

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสรวง

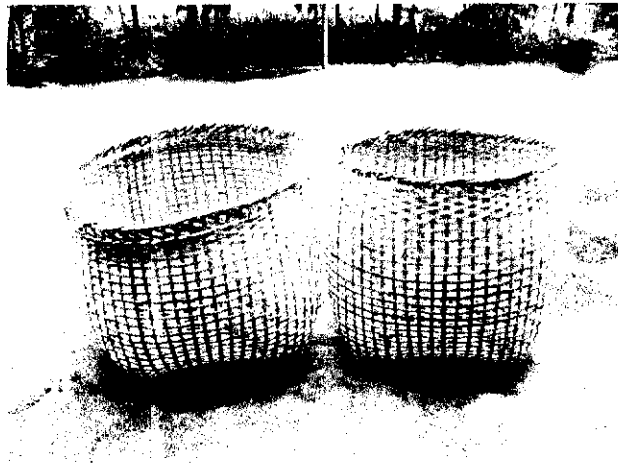
จากการสัมภาษณ์ผู้ที่สานกระบุง ได้แก่ นายบุญ เขียวสรวง ได้กล่าวถึงการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญา การสานกระบุง ของชาวไทยเบิ่งโคกสรวง ว่า

หัดสานจากคนที่สานเป็นมาก่อน บางคนหัดจากพ่อแม่ คนข้างบ้านก็มี พี่น้องที่สานเป็นก็ถามกัน ทำบ่อยๆ เดียวก็เป็น คนเดียวนี้สานไม่เป็นเพราะไม่สนใจ เขาไม่ใช้ เขาใช้อย่างอื่น บางคนอายุยังไม่มาก อย่างหัดห่านาย อายุไม่ถึง 50 ปี ก็สานได้ ถ้าฝึกสานก็สานได้ คนที่สานอะไรได้ในบ้านเรายังสานอยู่ก็มี ลุงพั่ว ลุงเตียน ลุงเปลี่ยน หิดเร็ด ลุงย่ำม ตาเข้า ลุงหลาด ลุงยง ลุงวิง น้ำแยก น้ำหยัน ลุงหลอม น้ำเอง (นายบุญ เขียวสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

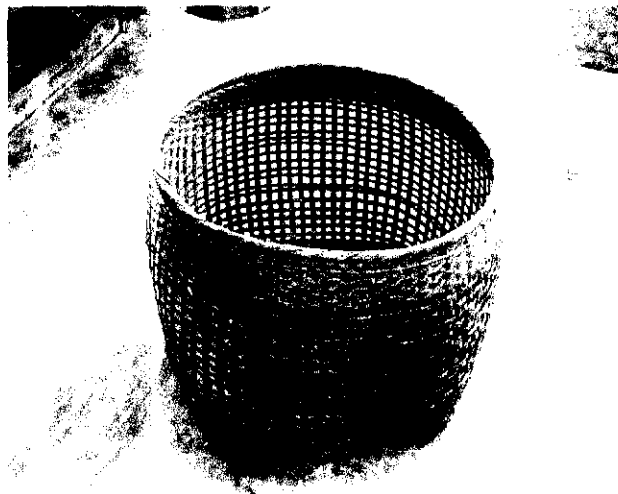
นายไล พรานทองค์ ผู้สูงอายุท่านหนึ่งที่สามารถสานกระบุงได้ กล่าวว่า

คนที่จะสานกระบุงได้หรือทำงานสานอย่างอื่นได้ต้องเลือกไม้ให้เป็นนะ ต้องรู้ว่าจะใช้ไม้แก่ขนาดไหน สำไหนดูว่าแก่ใช้ได้ สำไหนยังใช้ไม่ได้ ต้องเหลาตอกให้เป็น เหลาตอกนี้ยากนะ เหลาไม่เป็นขาดไปเลย เหลาอ่อนไปก็ไม่ดี เหลาแข็งไปก็ไม่ดี ต้องให้พอดีกับงานที่จะสาน กว่าจะสานเป็นน้ำเองก็หัดอยู่นาน หัดจากพ่อ ถามเขา ใครที่สานเป็น (ไล พรานทองค์, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาการสานกระบุง ของชาวไทยเบิ่งโคกสรวง โดยการเรียนรู้และฝึกหัดจากพ่อ จากบรรพบุรุษ ช่างผู้รู้ผู้ชำนาญการในหมู่บ้าน ปัจจุบันยังมีผู้ที่สามารถทำงานสานได้คือ นายพั่ว ทำลานดี นายเตียน สลุงใจดี นายเปลี่ยน อ่อนสลุง นายเร็ด ชวดสลุง นายย่ำม เสนาะสลุง นายเข้า มั่นสลุง นายหลาด ศิริสลุง นายยง อนันต์สลุง นายวิง อ่อนสลุง นางแยก บึงสลุง นางบาหยัน สุขสลุง นายหลอม ดิษฐ์สลุง และนายบุญ เขียวสรวง

ภาพประกอบ 4 ตะกร้า จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี
ขนาด ปากตะกร้าเส้นผ่าศูนย์กลาง 11 นิ้ว สูง 13 นิ้ว

ภาพประกอบ 5 ตะกร้า จากบ้านนายพั้ว ทำลานดี
ขนาด ปากตะกร้าเส้นผ่าศูนย์กลาง 15 นิ้ว สูง 17 นิ้ว

1.2 ตะกร้า

นายเตียน สลึงใจดี ผู้สูงอายุและทำงานสาน ได้กล่าวถึงตะกร้าว่า “ ตะกร้าใช้หาบข้าวโพด หาบ แดง ฟักทอง มะละกอ ของในไร่ สานตาห้าง สานสองลูก ใช้หาบ จะมีสาแหรกทำด้วยหวาย สานใหญ่พอๆ กับกระบุง ” (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) ตะกร้าเป็นภาชนะเครื่องใช้ที่บอกถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้ง ในเรื่องการทำมาหากินเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ชาวไทยเบื้งนอกจากจะทำนาข้าวแล้ว ยังทำไร่ข้าวโพด และปลูกพืชผักรวมกันไปในไร่ข้าวโพด เช่น ปลูกแตงไทย ฟักทอง แตงโม และผักอื่นๆ ตะกร้าจะมีบทบาทในการใช้หาบเก็บข้าวโพดไปใส่ไว้ในยุ้งข้าวโพด ใช้หาบพืชผักจากไร่มายังบ้าน

รูปแบบ

นายพั้ว ทำลานดี ผู้สูงอายุและทำงานจักสาน กล่าวว่า “ ใช้ไม้ไผ่สาน สานเป็นคู่เพราะใช้หาบ สานดาห่าง โปร่ง กันตะกร้าเป็นสี่เหลี่ยม ปากกลม ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

นายเตียน สลึงใจดี ได้กล่าวถึงวิธีการสานตะกร้า ว่า

เหลาดอกแบนให้ได้ผิวไม้ไม่ ดอกหนา ตะกร้ามี 4 ส่วน กันตะกร้า ตัวตะกร้า ไพร ปากตะกร้า กันตะกร้า สานลายขัดธรรมดา ตัวตะกร้าสานลายขัดเหมือนเดิม สานสูงขึ้นไปตามความพอใจ ไพรปากตะกร้าใช้ดอกเส้นเล็กสาน 5 ถึง 6 รอบ ปากตะกร้า ใช้ดอกอ่อน 2 เส้น สานประกอบปากลายขัด ถ้าใช้หาบต้องใช้เชือกร้อยสี่มุมทำสาแทรกเป็นสายหาบ หรือใช้หวายทำสาแทรก (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี และนายเตียน สลึงใจดี พบว่ารูปแบบการสานตะกร้าของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงมีรูปร่าง รูปทรง โครงสร้าง และลวดลายที่ไม่ต่างกัน โดยใช้ไม้ไผ่เหลาดอกแบนให้ได้ผิวของไม้ไม่ แล้วสานเป็นโครงสร้างของตัวตะกร้า ลวดลายการสานจะสานเหมือนกันทุกบ้าน สิ่งที่ต่างกันคือขนาดเล็กใหญ่ของตะกร้า บางครัวเรือนสานให้มีขนาดใหญ่ บางครัวเรือนสานขนาดเล็ก ตามความชอบของแต่ละบ้าน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านพบว่า ตะกร้าสานเพื่อใช้ใส่ของและหาบผลิตผลในไร่ ดังคำกล่าวของนางแต้ม สลึงใจดี ว่า “ ยามหักข้าวโพดใช้ตะกร้าหาบ หาบมะม่วง กล้วย แดง ฟักทอง นุ่น หาบถ่าน หาบกลอย ใส่ของได้ถุน ” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานตะกร้า

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ทำงานสาน ได้แก่ นายเตียน สลึงใจดี นายยง อนันต์สลุง นายพั้ว ทำลานดี นายเปลี่ยน อ่อนสลุง นายบุญ เขียวสลุง ให้ความเห็นตรงกันว่า ตะกร้าสานขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง ไม่มีคติความเชื่ออื่นใด

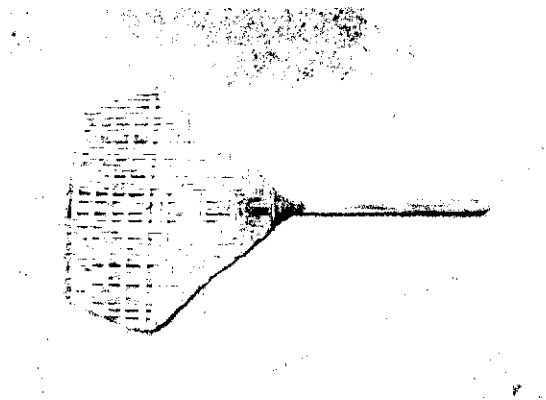
ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากคำกล่าวที่ตรงกันของผู้สูงอายุอีกหลายท่านและ นางแต้ม สลึงใจดี ปรากฏการณ์ที่พบคือ อดีตที่ผ่านมาตะกร้าเป็นภาชนะที่ใช้ในการประกอบอาชีพการทำไร่ข้าวโพด (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) ชาวไทยเบิ่งโคกสลุงใช้ตะกร้าเก็บฝักข้าวโพดแกลบใส่ยังข้าวโพดเพื่อเตรียมขายผลผลิต คนไทยเบิ่งในช่วงที่ผ่านมานอกจากทำนาข้าวแล้วยังทำไร่ข้าวโพด ในการดำรงชีวิตอยู่ ปัจจุบันชาวบ้านเปลี่ยนจากการทำไร่ข้าวโพดไปเป็นการทำไร่ถั่ว ดังนั้นจึงใช้ตะกร้าลดน้อยลง ใช้เป็นเพียงภาชนะใส่ของแขวนไว้ที่บ้าน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง

นายไล พรานทองค์ ได้กล่าวถึงการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงว่า “ นำหัตถจากคนที่สานเป็นมาก่อน มีพ่อคนหนึ่ง แล้วก็ถามคนที่เขาสานเป็น ตะกร้าสานง่ายกว่ากระบุง แค่ลายขัดธรรมดา สานไม่ยาก ” (ไล พรานทองค์, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง ในเรื่องการสานตะกร้าของนายไล
พรานทองค์ ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายพั้ว ทำลานดี และนายเปลี่ยน อ่อนสลุง ว่า การเรียนรู้และฝึกหัด
จากพ่อ จากบรรพบุรุษ ช่างผู้รู้ชำนาญการในหมู่บ้าน เหมือนงานสานกระบุง

ภาพประกอบ 6 พัด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี
ขนาด ส่วนบนกว้าง 9 นิ้ว ต่ำนยาว 8 นิ้ว

ภาพประกอบ 7 พัด จากบ้านนายบุญ เขียวสลุง
ขนาด ส่วนบนกว้าง 11 นิ้ว ส่วนต่ำนยาว 17 นิ้ว

1.3 พัด

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสลุง กล่าวว่า " พัดเอาไว้ไว้ไฟ เวลาก่อไฟหุงข้าว ร้อนก็ใช้ไว้ให้เย็น
สานด้วยไม้ไผ่ รูปร่างมันจะเป็นห้าเหลี่ยม มีด้ามจับ บางบ้านสานใหญ่ บางบ้านสานเล็กตามความพอใจ สาน
ลายสามและลายขัด ต้องสานให้ทึบ " (บุญ เขียวสลุง, สัมภาษณ์. 2547)

จากคำกล่าวของนายบุญ เขียวสลุง และผู้สูงอายุอีกหลายท่าน บอกได้ว่า พัดของชาวไทยเบ็งโคก

สลุงเป็นงานสานที่สานขึ้นเพื่อใช้ไฟ (การตีไฟหมายถึง การจับด้ามพัดแกว่งไปมาให้เกิดลม) มีรูปร่างเป็นหัว เหลี่ยมสานให้ทึบเพื่อให้อุ้มลม สานลายสามและลายขัด เดิมใช้ไม้ไผ่สาน ปัจจุบันบางบ้านใช้เส้นพลาสติกสาน ก็มี

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี และนายบุญ เขียวสลุง ให้ความคิดเห็นตรงกันว่า ชาวไทยเบ็ญ โกลสลุงสานพัดเพื่อใช้ไฟในเตาโหล่งข้าวที่ใช้ถ่านไม้ ให้ติดเร็ว และใช้เป็นพัดโบกลมในฤดูร้อนเพื่อพัดลมให้ เกิดความเย็น

คติความเชื่อในการสานพัด

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ทำงานสาน ได้แก่ นายเตียน สลุงใจดี นายยง อนันต์สลุง นายพัว ทำ ลานดี นายเปลี่ยน อ่อนสลุง นายบุญ เขียวสลุง ให้ความเห็นตรงกันว่า พัดสานขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง ไม่มีคติความเชื่ออื่นใด

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโกลสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

นายบุญ เขียวสลุง กล่าวว่า “ พัดสานไว้ใช้ในครัว วางไว้ข้างเตาไฟหล่งข้าว ไว้ใช้ไฟ เดี่ยวนี้ใช้หม้อไฟ ฟ้า แต่ก็มีพัด ไว้เวลาที่ก่อไฟเตาถ่าน “ (บุญ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสลุง และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่า ชาวไทยเบ็ญรู้จักการผลิต ของใช้ที่เรียกว่าพัดวีไฟ ที่มีรูปแบบที่มีความงามตามวิถีชาวบ้านและใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ อย่างคุ้มค่า หมายถึงทุกเช้าและทุกเย็นต้องใช้ประโยชน์จากพัดในการก่อไฟหล่งข้าว ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้พัด กันอยู่

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็ญโกลสลุง

จากการสัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ การสานพัด เหมือนสานอย่างอื่นนั่นแหละ สมัย ก่อนก็หัดทำจากพ่อแม่ ถามคนที่สานเป็นมาก่อน สานบ่อยๆ นานเข้าก็สานได้เอง “ (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์บอกว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานพัดก็เหมือนกับงานสานอื่นๆ เช่น กระบุงหรือตะกร้า โดยเริ่มหัดสานจากคนใกล้ชิดที่สานเป็นมาก่อนเช่นพ่อแม่ หรือญาติสนิท และถามจากผู้ ที่สานเป็นมาก่อน แล้วมาฝึกทำเอง พบว่าที่บ้านนายบุญ เขียวสลุง ใช้เส้นพลาสติกมัดของ เป็นวัสดุในการสาน พัดวีไฟ แทนการใช้ไม้ไผ่ ซึ่งจะเหนียวและทนกว่าไม้ไผ่ถ้าหากไม่นำไปโดนความร้อนจากไฟ

ภาพประกอบ 8 กระตัง จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี
ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 29 นิ้ว

1.4 กระตัง

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลึง กล่าวว่า

กระตังใช้ฝัดข้าวเอากากออก นวดข้าวก็ใช้โปกสาดข้าวในลานที่หน้า เมล็ดข้าวลืบกัปลิวออก เหลือเมล็ดเต่ง
ร่วงอยู่ในกองข้าวเปลือก เวลาที่เอาข้าวไปสีด้วยสีมือ ซ้อมด้วยครกกระเดื่อง ก็ใช้กระตังฝัดข้าว บางทีเอา
ตากกล้วย ตากข้าวเย็น ใช้ไม้ไผ่สาน หวายผูกขอบ กระตังบ้านเราจะกลม ด้านหนึ่งจะแหลมหน่อยๆ ไม่ใหญ่
มาก ขนาดจับฝัดข้าวได้พอดีๆ สานให้ทึบไม่ให้ข้าวร่วงออกมาได้ สานต้องตอกบ่อยๆ ให้ชิดกันทุกด้าน (แยก
สีสลึง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลึง และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่า กระตังเป็นงานสานที่เป็นงาน
ฝีมือที่เป็นเครื่องใช้ประจำบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง การสานต้องสานอย่างปราณีตสวยงามเป็นพิเศษ แข็ง
แรงทนทาน ใช้ฝัดข้าวแล้วเมล็ดข้าวไม่ร่วงไหล วัสดุยังคงเป็นไม้ไผ่และหวาย รูปแบบเป็นทรงกลม ด้านหนึ่ง
ค่อนข้างแหลมแต่ไม่มาก นายยง อนันต์สลุง ได้กล่าวถึงรูปแบบและลวดลายการสานว่า “ เหลือดอกแบนให้ได้
ผิวไม้ไผ่ ดอกหนา สานลาย ยก 2 ช่ม 5 สานที่บิดกัน ใส่ไม้ไผ่ สานได้แล้วก็ทำขอบมัน ใช้ไม้รวกมัดให้
เป็นวงกลม แล้วเอามาประกบกันเป็นขอบกระตัง ผูกด้วยหวาย ถักมอมปากด้วยหวาย ” (ยง อนันต์สลุง,
สัมภาษณ์ : 2547) รูปแบบของกระตังของชาวโคกสลุงมีลักษณะที่เหมือนกันทุกบ้าน สิ่งที่แตกต่างคือขนาด
ความเล็กใหญ่ของกระตังแต่ละบ้าน บางบ้านชอบให้มีขนาดใหญ่ก็จะสานให้มีขนาดใหญ่ บางบ้านไม่ชอบใหญ่
จะสานให้มีขนาดเล็กลงมาและไม่ต่างกันมากนัก

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลึง และนายยง อนันต์สลุง ผู้สูงอายุ ให้ความเห็นที่ไม่ต่างกัน คือ
ประโยชน์ของกระตังใช้ฝัดข้าว ใช้ฝัดลำพวนข้าวเวลาสาดข้าว ใช้พัดให้เกิดลมเวลาสาดข้าว “ ใช้ในการอยู่ไฟ

เขาใช้ใส่เด็กทารกที่เกิดใหม่เสี่ยงแม่ซื้อเพื่อไม่ให้มารบกวน (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) “ ยายมูล ใช้กระดังเป็นเครื่องมือบูนดูหมอ ” (แหน อ่อนสลึง, สัมภาษณ์ : 2547) ดังนั้นกระดังจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันในเรื่องอาหารการกินโดยเฉพาะการผัด การสั ซ่อมข้าวสาร ซึ่งเป็นอาหารหลัก แม้ปัจจุบันชาวโลกสลึงจะใช้โรงสีไฟฟ้าแต่ยังใช้กระดังผัดข้าว ผัดเพื่อเก็บกากข้าวหรือเศษสิ่งของอื่นๆ ที่ปะปนมากับข้าวสารออกไป

คติความเชื่อในการสานกระดัง

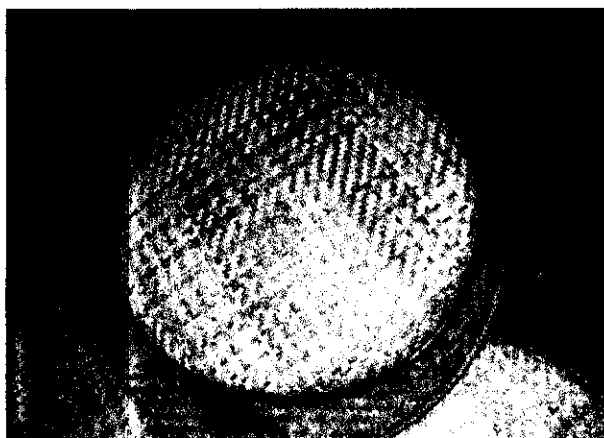
จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี และผู้สูงอายุหลายท่าน พบว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลึงมีคติความเชื่อที่เกี่ยวกับกระดัง เรื่องการใช้กระดังในการอยู่ไฟ ชาวไทยเบิ่งจะใช้กระดังผัดข้าวใส่ทารกแรกเกิดเพื่อเสี่ยงแม่ซื้อไม่ให้แม่ซื้อมารบกวน ถ้าแม่ซื้อมารบกวนเด็กทารกจะไม่ร้อง และไม่รอด

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลึงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลึง และนางเล็ก สีสลึง ได้ให้ความเห็นตรงกับผู้สูงอายุอีกหลายท่าน พบว่า กระดังเป็นงานหัตถกรรมที่มีความปราณีตสวยงามชนิดหนึ่ง สานขึ้นเพื่อเป็นของใช้ในวิถีชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการกิน คือใช้ผัดข้าว ซึ่งเป็นอาหารประจำวัน ชาวบ้านจะใช้กระดังประกอบพิธีกรรมของทารกแรกเกิด ดังคำกล่าวของนางแต้ม สลึงใจดี ว่า “ ใครออกลูก เขาจะใช้กระดังผัดข้าวใส่ลูกแดงเพื่อเสี่ยงแม่ซื้อไม่ให้มารบกวน ” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) นางเพาะ สลึงใจดี กล่าวถึงการละเล่นของผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกระดัง ว่า “ ยามสงกรานต์เขาจะเล่นเข้าผีนางดั่ง จะใช้กระดังเป็นอุปกรณ์ ” (เพาะ สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) ใช้ในพิธีกรรมการบูนโดยใช้เป็นภาชนะใส่ข้าวสารประกอบพิธีกรรม บางครัวเรือนใช้ตากข้าวสุกที่เหลือแต่ละวันเพื่อให้แห้งเป็นข้าวตาก ในการนวดข้าวที่ใช้แรงคนและแรงควาย การสาดข้าวต้องใช้กระดังพัดวีเพื่อให้ข้าวเปลือกเมล็ดลีบแยกออกจากเมล็ดที่ดี กระดังผัดข้าวจึงเป็นเครื่องมือที่อยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยเบิ่งอย่างมาก

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลึง

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลึง และผู้สูงอายุหลายท่าน พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานกระดังโดยการฝึกหัดทำจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะจากพ่อแม่ “ กระดังหัดเอา หัดจากพ่อ จากคนที่ทำเป็นมาก่อน ” (แยก สีสลึง, สัมภาษณ์ : 2547)

ภาพประกอบ 9 กะโล่ จากบ้านนายปู่ เขียวสลุง
ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 28 นิ้ว

1.5 กะโล่

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแยก สีสลุง กล่าวว่า

กะโล่คล้ายกระดัง สาหนยากกว่า ขอบผูกง่าย ๆ ดอกไม่เอาผิวไม้ไผ่ เส้นกว้างกว่าดอกกระดัง ผัดข้าวก็ได้
ตากปลา ตากกล้วย ตากข้าวเย็น ใช้กันทุกบ้าน รูปร่างคล้ายกระดัง แต่กะโล่จะกลม ใช้เชือกในล่อนผูกขอบ
มีตั้งแต่ขนาดเล็ก ถึงขนาดใหญ่ (แยก สีสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลุง และผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า กะโล่เป็นงานจักสานที่มีรูปร่างคล้ายกระดัง ต่างกันที่กระดังสานแบบปรางค์เตยงาม เหลาดอกอย่างดี แต่กะโล่จะสานหนากว่ากระดัง ดอกจะไม่เหลาให้ติดผิวไม้ไผ่ การผูกขอบผูกห่าง ๆ โดยเชือกในล่อน กะโล่จะมีรูปร่างค่อนข้างกลมกว่ากระดัง" ลวดลายการสาน ใช้ลาย 2 คือ ยก 2 ช่ม 2 " (ยง อนันต์สลุง, สัมภาษณ์ : 2547) สานที่บิดกัน ทำขอบโดยเหลาไม้รวกหรือไม้ข่อยตัดให้เป็นวงกลม แล้วนำมาประกบกันเป็นขอบกะโล่ ผูกด้วยหวายหรือเชือกในล่อน สานมอบปากด้วยดอกกลม 3 เส้น พบว่า กะโล่มีรูปแบบที่เหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาด บางบ้านสานใช้ขนาดเล็ก บางบ้านสานขนาดใหญ่

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นางดอกไม้ เขียวสลุง กล่าวว่า " กะโล่ ใช้ผัดข้าวแทนกระดัง ตากข้าว ตากปลา ตากกล้วย ตากข้าวเย็น " (ดอกไม้ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547) ชาวไทยเบิ้งโคกสลุง สานกะโล่เพื่อใช้ตากอาหารเพื่อเป็นการถนอมอาหาร

คติความเชื่อในการสานกะโล่

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสูง และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบื้งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับกะโล่ สถานขึ้นมาเพื่อการใช้ตากอาหาร

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสูง และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่า กะโล่เป็นงานหัตถกรรมเครื่องใช้ประจำบ้านเหมือนงานสานชนิดอื่นๆ พบว่าทุกบ้านจะมีกะโล่เพื่อไว้ใช้ตากอาหาร เช่น ตากปลา ตากกล้วย ตากข้าว กะโล่บอกถึงการรู้จักการถนอมอาหารแบบธรรมชาติเพื่อที่จะเก็บไว้ได้นานๆ แม้ในปัจจุบันจะมีตู้เย็นในการถนอมอาหารให้สดด้วยความเป็น แต่การถนอมอาหารโดยวิธีธรรมชาติซึ่งใช้ความร้อนจากดวงอาทิตย์ก็ยังใช้กันอยู่ โดยใช้กะโล่เป็นภาชนะในการตากอาหาร ในอดีตกะโล่เป็นภาชนะที่ใช้ประจำในครัวชาวบ้านจะใช้ใส่ข้าว กับข้าวในการกินข้าว นางเพาะ สูงใจดี กล่าวว่า " สานกะโล่เล็กๆ ใส่ข้าวกิน ใส่ผัก กินเสร็จก็โยกไปะ แต่ก่อนไม่มีจานตอก " (เพาะ สูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานกะโล่เหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ก่อน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาการถนอมอาหารโดยอัตโนมัติ

ภาพประกอบ 10 เ่ง จากบ้านนายบุญ เขียวสลง
ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 24 นิ้ว

1.6 เ่ง

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายไล พรานทองค์ กล่าวว่า “ เ่งใช้ใส่ของเหมือนกระบุง ตะกร้า แต่สานหยาบกว่า ทำได้ไว ดอกเส้นมันใหญ่ สานเป็นคู่ ใช้หาบแทนตะกร้า ขนาดมันจะใหญ่กว่าตะกร้า ใส่ของได้เยอะ แข็งแรงกว่าด้วย อย่างเวลาเราหักข้าวโพดก็ใช้เ่ง เพราะใส่ได้มาก ” (ไล พรานทองค์, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนายไล พรานทองค์ พบว่า เ่งเป็นงานจักสานที่ทำขึ้นเพื่อเน้นเรื่องประโยชน์ใช้สอย ในการประกอบอาชีพการทำไร่ข้าวโพด การทำมาหากินในชีวิตประจำวันที่ต้องการหาบเพื่อย้ายผลผลิตในไร่หรือสวนผลไม้ เช่น มะม่วง เป็นต้น เ่งเป็นภาชนะที่ใส่ของได้มากกว่าตะกร้าที่เคยใช้มาก่อนหน้านี้ และการสานก็ทำได้เร็วกว่าตลอดทั้งความแข็งแรงทนทานกว่าตะกร้า รูปแบบของเ่งจะมีรูปร่างและรูปทรงคล้ายกระบุงคือ กันจะเป็นสี่เหลี่ยม ปากเ่งจะเป็นวงกลม แต่ลดลดการสานจะสานหยาบกว่ากระบุง ใช้ดอกเส้นใหญ่ เ่งของชาวไทยเบื้งมีรูปแบบที่เหมือนกันทุกบ้านต่างกันที่ขนาดเท่านั้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายไล พรานทองค์ และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่า เ่งใช้หาบข้าวโพด หาบผลผลิตในไร่ เช่น แตง พักทอง มะม่วง หรือหาบถ่าน

คติความเชื่อในการสานเ่ง

จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสลง และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบื้งโคกสลงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานเ่ง สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสลงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์นายบุญ เขียวสลง และนายไล พรานทองค์ ให้ความเห็นตรงกันว่า เ่งเป็นงานหัตถกรรมเครื่องใช้ประจำบ้านของชาวไทยเบื้งโคกสลงเหมือนงานสานชนิดอื่นๆ พบว่าทุกบ้านจะมีเ่งเพื่อไว้

ใช้ใส่ของ ถึงแม้ปัจจุบันการทำไร่ข้าวโพดจะเลิกทำแล้ว แต่เขายังมีบทบาทในการใช้ใส่ถ่าน และใส่ของอื่นๆ ตามความต้องการของแต่ละบ้าน “ โหนดใส่ถ่านอยู่โน่น ” (ปู่ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ้งโคกสลุง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานแข่งเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ก่อน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน

ภาพประกอบ 11 ตะแกรง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี
ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 25 นิ้ว

1.7 ตะแกรง

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี กล่าวว่า “ ตะแกรง เป็นเครื่องมือหาหิน สานตาห่าง ผูกขอบให้เป็นวงกลม ทำขลุ้งๆ เอาไว้โถ่งหอย ปู ปลา ตากกล้วยก็ได้ จิ้งจก เอาไว้ตากปลาน้ำไหลในนา ” (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนางแต้ม สลุงใจดี บอกได้ว่า ตะแกรงเป็นงานจักสานที่สานขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวันโดยตรง ในเรื่องการหาหิน รูปแบบเป็นงานสานจากไม้ไผ่ สานลายให้โปร่งให้น้ำลอดได้ รูปร่างและรูปทรงเมื่อคว่ำตะแกรงจะมีรูปทรงคล้ายครึ่งวงกลม รูปแบบของตะแกรงแต่ละบ้านจะเหมือนกันทุกอย่าง นางแยก สีสลุง กล่าวว่า “ ตอกสานตะแกรงจะเหลากกลม สานตาห่าง ไม่มาก โถ่งปลาได้ ปลาไม่ลอดตาตะแกรง ผูกขอบเป็นวงกลมด้วยเชือกในล่อน หวายก็ได้ ” (แยก สีสลุง, สัมภาษณ์ : 2547) รูปแบบที่ต่างกันคือขนาด บางบ้านสานตะแกรงขนาดใหญ่ บางบ้านสานขนาดเล็ก ตามความพอใจของผู้สานและผู้ใช้ตะแกรง

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นางแยก สีสลุง บอกได้ว่า ตะแกรง สานขึ้นเพื่อใช้ซ่อนหอย ปู ปลา บางครัวเรือนใช้ตากกล้วย ตากขนมนางเล็ด ข้าวโป่ง (แยก สีสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานตะแกรง

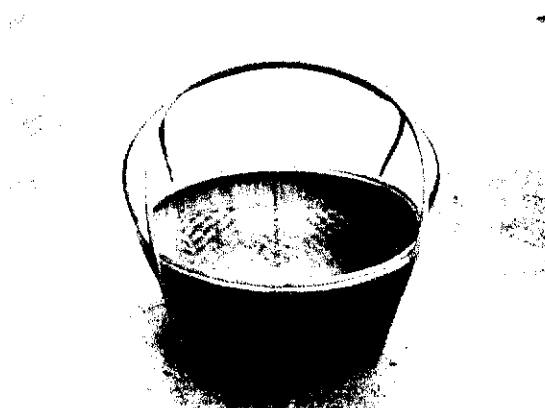
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานตะแกรง สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี บอกได้ว่า ตะแกรงเป็นงานหัตถกรรมเครื่องใช้ประจำบ้าน เหมือนงานสานชนิดอื่นๆ พบว่าทุกบ้านจะมีตะแกรงเพื่อไว้ใช้หาปลา ตากอาหาร เช่น ตากปลา ตากกล้วย “เอาไว้โด่งหอย ปู ปลา ในหนองละเลิงควาย” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) ตะแกรงบอกถึงการทำมาหากินของชาวนา ชาวบ้านรู้จักการทำเครื่องมือในการหาปลาไว้ใช้ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ คือไม้ไผ่ นำมาจักสานเป็นตะแกรง เพื่อใช้จับปลาในนาที่มีน้ำไม่มากนัก ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็สามารถใช้ตะแกรงจับปลาได้ การใช้ตะแกรงจับปลาแบบพอยู่พอกิน ไม่ทำให้ปลาในนาสูญพันธุ์

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานตะแกรงเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อแม่ ถึงแม้ปัจจุบันไม่ได้ใช้ตะแกรงในการจับปลาแต่ตะแกรงมีบทบาทในการใช้ตากอาหารในการถนอมอาหาร เช่น ตากกล้วย เป็นต้น

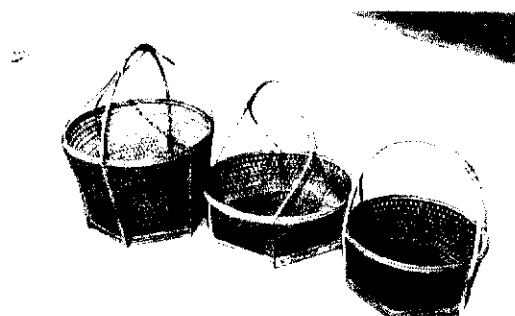
ภาพประกอบ 12 กระเตง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี
ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 13 นิ้ว

1.8 กระเตง

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า " กระเตงเหมือนกระบุงน้อย สานแบบเดียวกัน กันเป็นสี่มุม ปากเป็นวงรีๆ ผูกขอบ มีวงหิ้ว ไว้ใส่ของไปวัด ชนข้าว ถ้วยแกง ขวดน้ำ ดอกไม้ รูป เทียน คนแก่ใส่หมวก พลุ ใส่ของเวลาไปซื้อของที่ตลาด ผัก ของกิน " (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนายเตียน สลุงใจดี บอกได้ว่า รูปแบบของกระเตงเป็นงานจักสานที่ดัดแปลงรูปร่างมาจากกระบุงแล้วใส่วงหรือหิ้วเข้าไป โดยลดขนาดให้เล็กลง ต่ำลงไป สานให้รูปทรงมีลักษณะรีๆ กันกระเตงเป็นสี่มุม ปากกลม ลวดลายการสานเหมือนการสานกระบุง เพิ่มวงหิ้วเข้าไป รูปแบบของกระเตงจะเหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเล็กใหญ่และการสานด้วยความปราณีตพิถีพิถันของช่างแต่ละคน นายพั้ว ทำลานดี กล่าวถึงรูปแบบของกระเตงอีกแบบหนึ่งว่า " บางคนสานตาเหมือนชะลอมก็มี กัน 6 เหลี่ยม ปากกลม มีวง สูงต่ำตามความพอใจ ใช้ไม้ไผ่สานนั้นแหละ " (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547) จากการสัมภาษณ์และที่พบรูปแบบของกระเตง มี 2 ลักษณะ คือ รูปแบบแรกเหมือนกระบุงขนาดเล็กมีวงหิ้ว รูปแบบที่สองลดลายการสานเหมือนตาชะลอม มีวงหิ้วเหมือนกัน

ภาพประกอบ 13 กระเตง จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี และผู้สูงอายุอีกหลายท่าน ให้ความเห็นตรงกันว่า กระเตงสานขึ้นเพื่อใช้ใส่ของไปทำบุญที่วัด ใช้ใส่หมาก ใช้ใส่ของเมื่อไปตลาด (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

ภาพประกอบ 14 ชาวไทยเบิ่งโคกสลุงใช้กระเตงใส่ของไปทำบุญตักบาตรที่วัด

คติความเชื่อในการสานกะเตง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสานกะเตง สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์นางสอน ทำลานดี บอกได้ว่า กระเตงเป็นงานหัตถกรรมเครื่องใช้ประจำบ้านที่ใช้สำหรับใส่ข้าวของไปทำบุญตักบาตรที่วัด “วันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำคอยดูที่วัดเหอะ ของใครจะสวยกว่ากัน” (สอน ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547) พบว่าทุกครัวเรือนจะมีกระเตง กระเตงเป็นงานหัตถกรรมประเภทเครื่อง

ใช้ประจำบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ชาวไทยเบ็งโกกลงนับถือศาสนาพุทธ ทุกวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านจะใช้กระเตงใส่ข้าวของเครื่องทำบุญตักบาตรไปทำบุญที่วัด

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็งโกกลง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานกระเตงเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือเรียนรู้วิธีการสานจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ก่อน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 15 ช้อง จากบ้านนายพั้ว ทำลานดี
ขนาด สูง 16 นิ้ว

1.9 ช้อง

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ ช้องใช้ไม้ไผ่สาน ผูกด้วยหวาย กันสานให้โปร่ง มีสี่มุม คอคอด ปากกลม มีฝาปิด สะพายติดตัว ไว้ใส่ปลา กบ อึ่ง เขียด หอย ปู ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี และผู้สูงอายุหลายท่านให้ความเห็นตรงกัน คือ รูปแบบของข้อง สานด้วยไม้ไผ่ ใช้หวายผูก เหมือนงานสานชนิดอื่นๆ จะสานให้มีขนาดเล็กหรือใหญ่ตามความพอใจของผู้ใช้จะต้องการขนาดเท่าใด รูปร่างและรูปทรง กันข้องมีสี่มุมสานให้โปร่งกว่าตัวข้อง คอจะคอด ปากจะกลมมีฝาปิดเรียกว่างา พบว่ารูปแบบของข้องแต่ละบ้านเหมือนกัน ต่างกันที่ขนาดและการสานด้วยความปราณีตของช่างแต่ละคน นายเตียน สลึงใจดี “ ยอดฝีมือสานข้องละไม่มีใครเกินลุงพั้วดอก ” (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานติ และผู้สูงอายุอีกหลายท่าน ให้ความเห็นตรงกันว่า ช่าง สาน ขึ้นเพื่อใช้ใส่ปลา กบ อึ่ง เขียด หอย ปู (พั้ว ทำลานติ, สัมภาษณ์ : 2547) พบว่า ช่างเป็นชิ้นงานหัตถกรรมที่ สานขึ้นเพื่อใช้สำหรับใส่ กุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด อึ่ง เป็นภาชนะเครื่องใช้ทำมาหากินในวิถีชีวิตประจำวัน

คติความเชื่อในการสานช่าง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานช่าง สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ใส่ปลา หอย ปู กบ

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนางสอน ทำลานติ บอกได้ว่า ช่างเป็นงานหัตถกรรม เครื่องใช้ประจำบ้านที่ใช้สำหรับใส่ปลาหรือสัตว์น้ำอื่นๆ เป็นภาชนะเครื่องใช้ทำมาหากินในวิถีชีวิตประจำวัน (สอน ทำลานติ, สัมภาษณ์ : 2547) ทุกครัวเรือนจะมีช่าง ช่างเป็นงานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็น อยู่ ชาวชนบทไม่มีเงินก็สามารถหาอาหารได้ โดยใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นผลงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำขึ้นเอง ไปหาจับสัตว์น้ำที่แหล่งน้ำ ได้แก่ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งต่างกับสังคมเมืองต้องจ่ายเงินเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานช่างเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ก่อน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 16 สุ่มไก่ จากบ้านนางแยก สีสุ่ง
ขนาด สูง 1 เมตร

1.10 สุ่มไก่

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแยก สีสุ่ง กล่าวว่า “ ใช้ไม้ไผ่สาน เหลาดอกหนา สานใหญ่ตาห่างแต่อย่าให้ไก่ลอดได้ ข้างบนมีรูไว้จับ ปากมันกลมใหญ่ ไว้ครอบไก่ เวลาไก่ออกลูกใหม่ ๆ ” (แยก สีสุ่ง, สัมภาษณ์ : 2547)
นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ สุ่มไก่สานให้ใหญ่ ตาห่างสานลายขัด ดอกแข็ง ทำใหญ่แค่ไหนก็ได้ตามใจเรา ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี และนางแยก สีสุ่ง บอกได้ว่า รูปแบบของสุ่มไก่สานด้วยไม้ไผ่ เหลาดอกหนาเพื่อความแข็งแรงของสุ่ม สานเป็นรูปทรงกลม มีขนาดใหญ่ สามารถครอบไก่ได้หลายตัว ลายขัดธรรมดา รูปแบบสุ่มไก่จะเหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเล็กหรือใหญ่เท่านั้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี นางแยก สีสุ่ง และผู้สูงอายุอีกหลายท่าน ให้ความเห็นตรงกันว่า สุ่มไก่ สานขึ้นเพื่อใช้ครอบไก่ เมื่อไก่ฟักลูกออกมาแล้ว ขณะที่ลูกไก่ยังเล็กอยู่ ชาวไทยเบ็ญโคกสูงนอกจากจะมีอาชีพการทำนาแล้ว ยังเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ ไว้เป็นอาหารภายในครัวเรือนอีกด้วย

คติความเชื่อในการสานสุ่มไก่

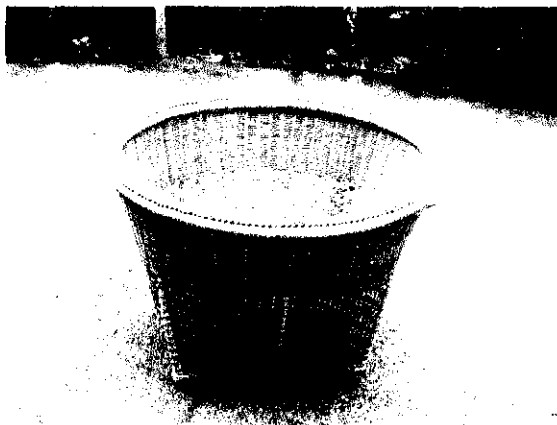
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็ญโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสานสุ่มไก่ สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ครอบไก่

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนางแยก สีสุ่ง บอกได้ว่า สุ่มไก่เป็นงานหัตถกรรมที่เป็นเครื่องใช้ประจำบ้านที่บอกถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโคกสูงว่า ชาวบ้านนอกจากจะมีอาชีพการทำนาแล้วยังเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร ซึ่งได้แก่ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงไก่เมื่อไก่ฟักลูกออกมาต้องมีวิธีอนุบาลลูกไก่ โดยใช้สุ่มไก่ขนาดใหญ่ครอบไว้ แล้วเจ้าของต้องให้น้ำให้อาหารไก่ในสุ่มนั้นด้วย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็ญโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานส้มไก่เหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ก่อน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 17 กระเช้า จากบ้านนายเตียน สลึงใจดี
ขนาด ปากกระเช้าเส้นผ่าศูนย์กลาง 14 นิ้ว สูง 13 นิ้ว

1.11 กระเช้า

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี กล่าวว่า “ กระเช้า สานเหมือนกระบุงทุกอย่าง แต่ทำย่อมกว่ากระบุง ทำข้างเดียว ไม่ทำคู่เพราะไม่ใช่หาม มีเสาจ้งม้ง ผูกขอบ ไม่ทำหูร้อยเชือกเหมือนกระบุง แต่ก่อนใช้ดวงข้าว กระเดียดข้าวไปซ่อมครกมือ กระเดียดข้าวไปสี เดียวนี้บางบ้านมี บางบ้านไม่มี ใช้กระบุงแทนก็มี “ (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี และผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า รูปแบบของกระเช้าสานด้วยไม้ไผ่ รูปร่างและรูปทรง ลวดลายสานเหมือนกระบุง ย่อส่วนลงมาเล็กน้อย ผูกขอบแต่ไม่ทำหูร้อยเชือก ทุกครัวเรือนสานรูปแบบเหมือนกัน แตกต่างที่ขนาด อาจเล็กหรือใหญ่กว่ากันเล็กน้อย

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี และผู้สูงอายุอีกหลายท่าน ให้ความเห็นตรงกันว่า กระเช้าสานขึ้นเพื่อใช้ดวงข้าว ใช้กระเดียดข้าวไปซ่อมมือ ชาวไทยเบิ้งโคกสลุงใช้กระเช้าใส่ข้าวไปสีด้วยสีมือและซ่อมครกกะเดื่องหรือครกมือ ชาวบ้านจะตำข้าวหลังจากกลับจากการทำนา ในช่วงเวลาหัวค่ำจะตำข้าว จะใช้กระเช้าตักข้าวไปสีหรือตำ ปัจจุบันใช้กระเช้าน้อยลงเพราะนิยมสีข้าวที่ละหลายกระสอบโดยโรงสีไฟฟ้า

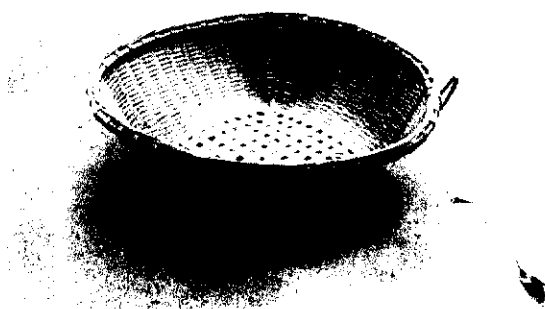
คติความเชื่อในการสานกระเช้า

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ้งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานกระเช้า สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนางเพาะ สดุงใจดี บอกได้ว่า กระเข้าเป็นงานหัตถกรรม
เครื่องใช้ประจำครัวเรือนที่ทุกครัวเรือนต้องมีใช้ เพราะต้องใช้ตากข้าวไปสีและตำ

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานกระเข้าเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ
เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ก่อน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจาก
พ่อ แม่

ภาพประกอบ 18 กระเข้า จากบ้านนายเตียน สดุงใจดี
ขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 16 นิ้ว

1.12 กระเข้า

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายเตียน สดุงใจดี กล่าวว่า “ สานด้วยไม้ไผ่ กันมีสี่มุม ปากกลม ต่ำ แบนๆ ผูก
ขอบ สานไม่สูง รูปมันปากแฉกออกไป ไม้ไผ่ของหลายอย่าง ใส่เรียงก่อไฟ ขนมหิน คร่าจาน แต่ก่อนของใช้
สานเองทั้งนั้นแหละ ” (เตียน สดุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นางแต้ม สดุงใจดี กล่าวว่า “ กระเข้าสานด้วยไม้ไผ่ ผูกขอบด้วยหวายหรือเชือกไนลอน
สานปากกลมกว้างแฉกออกไป ทรงต่ำ ” (แต้ม สดุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์บอกว่า รูปแบบของกระเข้า มีรูปร่างและรูปทรงคล้ายกระบุง กันกระเข้าเป็น
สี่เหลี่ยม ปากกลม สานทรงต่ำและปากแฉกกว้างออกไป มีขอบผูกด้วยหวายหรือเชือกไนลอน ลักษณะรูปแบบ
ของกระเข้าทุกครัวเรือนที่พบมีรูปแบบที่เหมือนกัน จะต่างกันที่ขนาด บางบ้านสานขนาดเล็ก บางบ้านสาน
ขนาดใหญ่ ตามความพอใจของแต่ละคน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี ให้ความเห็นที่เห็นว่า " กระจาดเอาไว้คว่าจาน ใส่ของอะไรก็ได้ ในบ้าน " (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547) พบว่า ชาวไทยเบ็งโกกลงใช้กระจาดคว่าจานใส่อาหารที่ล้างแล้ว ก่อนที่จะมีดื่กับข้าวใช้กัน ปัจจุบันใช้กระจาดน้อยลงเพราะมีดื่กับข้าวมาแทน กระจาดก็ใช้ใส่ของอย่างอื่นแทน

คติความเชื่อในการสานกระจาด

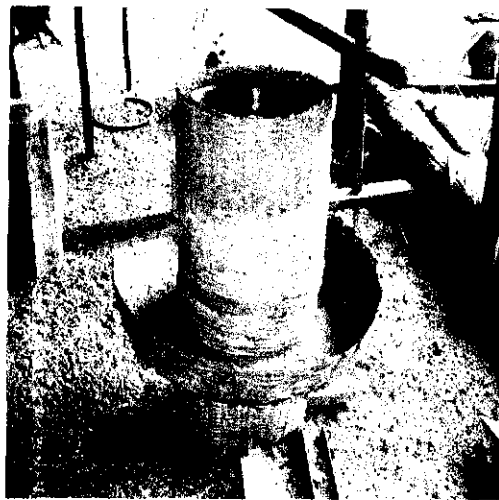
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็งโกกลงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสานกระจาด สานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโกกลงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนางเพาะ สดุงใจดี บอกได้ว่า กระจาดเป็นงานหัตถกรรมเครื่องใช้ประจำครัวเรือนที่ทุกครัวเรือนต้องมีใช้ เพราะต้องใช้คว่าภาชนะใส่อาหาร

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็งโกกลง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานกระจาดเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่สามารถสานได้ แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อแม่

ภาพประกอบ 19 เครื่องสีข้าว จากบ้านนายสุข ศิริสูง

1.13 เครื่องสีข้าว

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางเอม ศิริสูง กล่าวว่า “ สมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าวแบบนี้ด็อก ใช้สีมือกันทั้งนั้นแหละ สมัยนั้นสีมือมีเยอะ สีข้าวเปลือกก่อน ที่ละหาบ สีเสร็จก็เอาไปข้อมที่ครกกระเดื่อง จึงจะได้ข้าวสารมาหุงข้าว กิน ” (เอม ศิริสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง กล่าวว่า “ มีไม้ไผ่สานกะบะ ตัวสีนี้ ไม้ตะโกทำแกนมัน ไม้แสมสารทำ ฟันมัน ใช้ซี่ควายยาไม่ให้มันรื้อเวลาสีข้าว ดินเหนียว ไม้อะไรก็ได้ทำคันสี มีเชือกผูกโยงกับรอตบ้าน เท ข้าวเปลือกในนี้ เรากี่สี เมล็ดข้าวสารก็จะออกทางนี้ ต้องเอาไปข้อมอีกทีจึงจะเอาไปหุงกิน ” (สุข ศิริสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง และนางเอม ศิริสูง ครอบครัวที่ยังใช้สีมืออยู่ พบว่า รูปแบบ ของสี มีโครงสร้างที่ทำจากไม้ไผ่ มีรูปร่างและรูปทรงลักษณะเป็นทรงกระบอก สำหรับส่วนบน ซึ่งใช้เท ข้าวเปลือกใส่เพื่อจะสี ส่วนล่างจะมีกะบะลักษณะทรงกลมแบนออกไป เพื่อรองรับเมล็ดข้าวที่สีออกมา ตัวสีจะ บิดติดกับพื้นดิน ขยับไม่ได้ จะมีคันสีเป็นไม้ยาวประมาณ 3 เมตร เพื่อจับดันให้สีหมุน ทำให้เปลือกข้าวแตก ออกไป การทำสีเมื่อสานเสร็จแล้วต้องใช้ดินเหนียวผสมกับมูลควายยาลงไปที่ตัวสีทั้งหมด เพื่อเวลาสีข้าวจะ ไม่ทำให้ข้าวร่วงลงดิน ปัจจุบันสีมือเหลือน้อยมาก เพราะชาวบ้านนิยมไปสีข้าวกับโรงสีไฟฟ้า ซึ่งสีได้ครั้งละ หลายกระสอบ ประหยัดเวลาและเร็วขึ้น แต่คุณค่าทางอาหารลดลง

จากการศึกษาพบว่า การทำสีสีข้าวหรือสีมือของชาวไทยเบิ่งโคกสูงนั้นต้องอาศัยช่างที่มีฝีมือและ มีความชำนาญการจึงจะทำได้ ในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมา ขณะที่ยังไม่มีโรงสีไฟฟ้ามาสีข้าวเหมือนในยุค ปัจจุบัน สีมือมีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างมาก ขณะนั้นก็มีสีมืออยู่ในใต้ถุนบ้านของ ชาวบ้านจำนวนมาก นายสุข ศิริสูงบอกว่า “ หย่อมหนึ่ง 4-5 หลัง ต่อ 1 เครื่อง มีช่างที่ทำให้หลายคน ” (สุข ศิริสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง และนางเอม ศิริสูง บอกได้ว่า สีมือหรือสีข้าวใช้สีข้าวอย่างเดียว จะสีข้าวเจ้า หรือข้าวเหนียวก็ได้ (สุข ศิริสูง, เอม ศิริสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานกระจาด

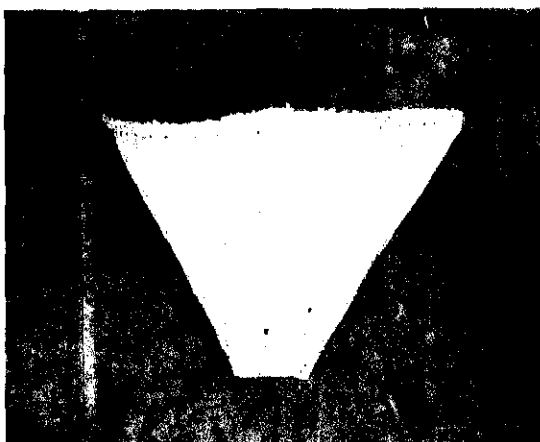
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำสีข้าว ทำขึ้นมาเพื่อสีข้าวอย่างเดียว

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า เครื่องสีข้าวที่ชาวไทยเบิ่งโคกสูงเรียกว่า สีมือนั้น แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่พยายามคิดผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เครื่องสีข้าวเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร ในหมู่บ้าน นายเตียน สลึงใจดี กล่าวว่า “ บ้านใครไม่มีสีก็สีได้ที่บ้านที่เขามีสี สีเสร็จ ก็ตัดข้าวสาร 1 หรือ 2 ทะนาน ให้เจ้าของสี ไม่ให้เขาก็ออว่าดอ ” (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) การออกแรงสีข้าวทำให้ร่างกายแข็งแรง และได้ข้าวกลองซึ่งมีคุณค่าทางอาหารสูง

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องสีข้าวเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้ ผู้ที่มีความสามารถการทำสี แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 20 หวด จากบ้านนายสุข ศิริสลุง

ภาพประกอบ 21 หวด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

1.14 หวด

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสลุง กล่าวว่า “ หวดนี้สานตัวเอง ใช้ไม้ข้าวเหนียว กินข้าวเจ้า แต่สานหวดไว้หนึ่งข้าวเหนียวด้วย แต่ก่อนบ้านเราทำนาเราจะทำข้าวเจ้า แต่จะทำข้าวเหนียวไว้หนึ่ง ไร่เผื่อข้าวหลาม ทำขนม รูปมันแบบนี้แหละ ตูดแหลมมีสองมุม มันจะบานออกเป็นที่ยับ สานเล็กหรือใหญ่ก็ได้ หนึ่งเห็ด หนึ่งข้าวเย็น หนึ่งกลอย หนึ่งหอมก ก็ได้หมด ” (สุข ศิริสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านและนายสุข ศิริสลุง พบว่า หวดเป็นงานสานที่ใช้กันมานาน เป็นของใช้ประจำครัวเรือน ถึงแม้ชาวไทยเบื้งโคกสลุงจะรับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก และใช้หม้อในการหุงหาอาหาร แต่ก็ยังมีหวดเพื่อใช้หนึ่งข้าวเหนียว ซึ่งจัดทำในรูปของอาหารหวานในบางโอกาส ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้หวดในการหนึ่งข้าวเหนียวกันอยู่ รูปแบบของหวดมีรูปร่างและรูปทรงคล้ายทรงกรวย แต่

ไม่แหลม มีมุมที่กันสองมุม สานไม้ทึบไม้โปร่งเกินไป นายเปลี่ยน อ่อนสลง บอกว่า “ หวดใช้ไม้ไผ่ที่แหล่สาน เหลาดอกให้อ่อน สานอย่าให้ทึบเกินไป ให้มันโปร่งนิดหน่อย เวลาหนึ่งข้าวไอน้ำร้อนจะได้ระเหยเข้าไป ข้าวจะได้สุกเร็ว ะอู๊ด ” (เปลี่ยน อ่อนสลง, สัมภาษณ์ : 2547) พบว่า การสานหวด จะสานให้โปร่งเล็กน้อยเพื่อรับไอร้อนในการนึ่งข้าว รูปทรงของหวดมีลักษณะค่อนข้างแหลม ตรงบริเวณที่ใส่ข้าว แล้วจะบานออกไปเป็นทึบจับขนาดจะเล็กหรือใหญ่ต่างกันตามความพอใจของแต่ละครัวเรือน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสลง และนายเปลี่ยน อ่อนสลง บอกได้ว่า หวดใช้หนึ่งข้าวเหนียว หรือ ใช้นึ่งเห็ด นึ่งกลอย นึ่งหอมหมก (สุข ศิริสลง, เปลี่ยน อ่อนสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานหวด

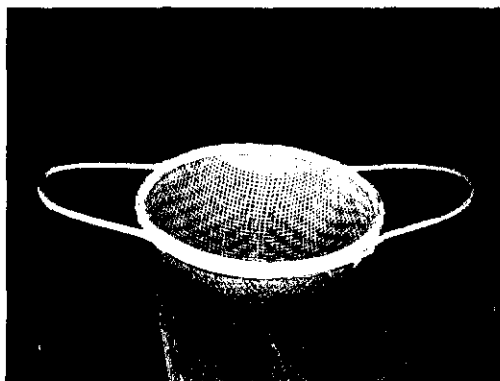
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบืงโกสลงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานหวด ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ การนึ่งอาหาร

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบืงโกสลงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า หวด เป็นของใช้ในครัวเรือน ใช้นึ่งข้าวเหนียว ใช้นึ่งหอมหมกหน่อไม้ไผ่ นึ่งกลอย กรรมวิธีการทำอาหารบางชนิดของชาวไทยเบืงโกสลง ซึ่งเป็นอาหารที่นำมาจากป่าต้องใช้วิธีการนึ่งเท่านั้นจึงจะคงคุณค่าและได้รสชาติที่อร่อย เช่น กลอย ถ้าหากนำไปต้มก็ไม่เหมาะสม ไม่อร่อย การทำหอมหมกหน่อไม้ไผ่มาปรุงเป็นอาหารอย่างหนึ่ง ที่มีรสชาติที่ต่างจากการนำมาแกง หวดจึงเป็นภาชนะเครื่องใช้ที่ต้องมีอยู่ในครัวเพื่อใช้ในยามที่ต้องการนึ่ง เป็นเครื่องใช้ในการทำอาหารประเภทของหวานที่ทำจากข้าวเหนียว โดยใช้หวดเป็นเครื่องมือหนึ่ง ปัจจุบันยังคงใช้หวดนึ่งข้าวเหนียวอยู่

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบืงโกสลง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานหวดเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 22 กะซอน จากบ้านนางสอน ทำลานดี

ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 นิ้ว

1.15 กะซอน

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางสอน ทำลานดี กล่าวว่า “ กะซอน เอาไว้กรอง กรองกะทิทำขนม กรองข้าวคั่ว กรอง ก้างปลา สานเหมือนตะแกรง แต่ทำให้เล็กกว่า ตาถี่กว่า ทำหุจับ ผูกขอบ บางคนใช้หวาย บางคนใช้ไม้จริงทำ ก็ได้ ” (สอน ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี กล่าวว่า “ กะซอนทำเหมือนตะแกรงน้อยๆ สานให้ตาเล็กๆ ผูกขอบ ทำหุจับ ” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นางสอน ทำลานดี และนางแต้ม สลึงใจดี พบว่า กะซอน เป็นงานจักสานที่ใช้กันมานาน เป็นของใช้ประจำครัวเรือน ชาวไทยเบ็งโคกสลุงจะใช้กะซอนกรองกะทิเมื่อทำขนมหวานที่ต้องมีกะทิ กรองข้าวคั่วเมื่อทำอาหารคาว กะซอนมีรูปแบบคล้ายตะแกรง สานเหมือนกัน แต่สานตาถี่กว่า ขนาดเล็กกว่า ตะแกรง มีหุจับทำด้วยหวาย แต่ละบ้านมีขนาดใกล้เคียงกันแต่ไม่เท่ากัน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ บอกได้ว่า กะซอน ใช้กรองกะทิ กรองข้าวคั่ว กรองก้างปลา

คติความเชื่อในการสานหวด

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสานกะซอน ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ การกรอง

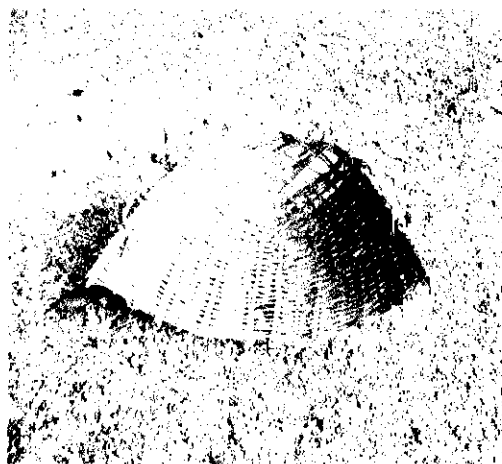
ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า กะซอน เป็นของใช้ในครัวเรือน ใช้กรองกะทิ ในการทำอาหารหวานของชาวไทยเบ็งโคกสลุง อาหารหวานของชาวไทยเบ็งจะคล้ายกันอื่นทั่วไปคือจะใช้น้ำตาลและกะทิซึ่งทำจากมะพร้าว ดังนั้นเมื่อคั้นกะทิแล้ว จะต้องกรองให้ได้น้ำกะทิ แยกกากออกไป กะซอนเป็นภาชนะเครื่องใช้ในการทำอาหารหวานของชาวไทยเบ็งโคกสลุง การทำอาหารคาวก็เช่นเดียวกัน การทำลาบของชาวไทยเบ็ง ต้องใส่ข้าวคั่ว

“ เอาข้าวไปคั่วในกะทะ แล้วไปโม ตำก็ได้ แล้วเอามากรองอีก จึงจะได้ข้าวคั่วใส่ลาบ ” (ปู่ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547) อาหารประเภทแกง เช่น แกงบอน แกงมัน หรือแกงผักอื่นๆ ที่ต้องใส่ปลาร้า จะใช้กะซอน กรองเอาก้างออกไป “ กรองก้างปลาร้าก็ได้ เขาก็ใช้กัน ” (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานกะซอนเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจาก พ่อ แม่

ภาพประกอบ 23 บุงกี จากบ้านนายสุข ศิริสูง

ขนาด กว้าง 17 นิ้ว

1.16 บุงกี

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง กล่าวว่า “ บุงกี ใช้ไม้ไผ่สาน มีหูจับสองอัน แต่ก่อนใช้หาบดินปิดคันทนา ชนดินถมถ่าน ขนขี้ควาย ใช้บุงกีนี้แหละ บุงกีก็สานกันเอง เดี๋ยวนี้เขาใช้รถเกรดแล้ว ไวกว่า ” (สุข ศิริสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสูง กล่าวว่า “ สานให้ทึบ เหลดตอกแข็ง ทำหูจับด้วย ไม้ผูกเชือกเวลา หาบ กันมันให้หล่นน้อย ช่างหน้าแบๆ ” (เปลี่ยน อ่อนสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง และนายเปลี่ยน อ่อนสูง บอกได้ว่า บุงกี เป็นงานสานที่ใช้ทำใช้กันมานาน เป็นของใช้ประจำบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จะใช้บุงกีในการทำนา ใช้ชนดินถมคันทนาเพื่อปิดหน้า รูปแบบของบุงกี ใช้ไม้ไผ่สาน สานให้ทึบเพราะต้องใช้ชนดิน ต้องการความแข็งแรงและทนทาน แต่ละบ้านจะมีรูปร่าง รูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย เหมือนกัน จะต่างที่ขนาด บางบ้านสานเล็ก บางบ้านสานใหญ่ ต่างกันเล็กน้อย

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ บอกได้ว่า บุงกี ใช้ชนดินปิดคันทนาที่ขาด ใช้ชนดินเผาถ่าน

คติความเชื่อในการสานหวด

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานบุงกี ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ชนดิน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการสัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสูง และนายเตียน ตั้งสูง พบว่า ในอดีตที่ผ่านมา บุงกี มีบทบาทในการทำนาโดยใช้แรงคนและแรงควายเป็นอย่างมาก การดูแลน้ำในนา เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ข้าวไม่ตายและได้ผลผลิตที่ดี การปิดเปิดน้ำในอ้านนาต้องใช้ดินในการถมคันทนา บุงกีจะเป็นภาชนะเครื่องใช้ในการ

ทำนา และที่สำคัญบั้งก็ใช้มากในพื้นที่ตำบลโคกสูง คือ การใช้แรงคนในการทำทางรถไฟสายแก่งคอย-บัวใหญ่ เมื่อช่วงปีพุทธศักราช 2480-2490 นายเปลี่ยน อ่อนสรวง เล่าว่า “ คนในบ้านโคกสูงนี้แหละ รับจ้างขุดดินทำทางรถไฟ ก็ใช้บั้งนี้แหละหาบดินไปถมทางรถไฟให้สูงตามที่เห็นนั้นใจ ” (เปลี่ยน อ่อนสรวง, สัมภาษณ์ : 2547) นอกจากนั้นบั้งก็ยังใช้ขนดินเพื่อเผาถ่าน จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันใช้บั้งก็น้อยลง เพราะการทำนาเริ่มใช้เครื่องจักร ใช้รถไถนา ใช้น้ำมัน เลิกใช้แรงคนและแรงควาย การขุดและถมดินใช้รถขุดขนาดใหญ่ ไม่จำเป็นต้องใช้แรงคนกับบั้งต่อไป

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานบั้งก็เหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ผูกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 24 ไช จากบ้านนายสุข ศิริสลง

ภาพประกอบ 25 ไช จากบ้านนายเตียน สลงใจดี

2.1 ไช

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสลง กล่าวว่า “ ไชเอาไว้ดักปลาแม่น้ำแล่น ดักตามช่องคันนาขาด วางที่ช่องน้ำไหล ปลาตามน้ำก็จะเข้าไช เข้าทางงำนี้ ตรงนี้ปากมันเอาหญ้าอุดเวลาดัก ดักค้างคืน เข้าไปตู ปลาเล็กปลาน้อยติดหมด ปูก็เข้า บางคนเขาสานใหญ่กว่านี้ก็มี บางคนชอบเล็ก ” (สุข ศิริสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสรวง กล่าวถึงใช้ดักปลาว่า “ สานไซ จะเหลาตอกกลมก่อนข้างแบน ทำยาวๆ ลูกใหญ่ๆ ตอกแข็ง กันมันจะแหลม ปากมันผูกขอบ เวลาดักปลาต้องเอาหญ้าปิดปาก อันนี้งามัน ปลาเข้าทางนี้แหละ ทำสองอัน ปลาจะเข้าตามน้ำไหลหรือวังย่อนน้ำ ก็เข้าไซได้ เขาจึงทำสองอัน ” (เปลี่ยน อ่อนสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นายสุข ศิริสรวง และนายเปลี่ยน อ่อนสรวง พบว่า ไซเป็นงานจักสานที่ใช้กันมานาน เป็นเครื่องมือจับปลาของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงชนิดหนึ่ง รูปแบบของไซ โครงสร้างสานด้วยไม้ไผ่ สานให้โปร่ง น้ำไหลผ่านได้ดี รูปร่างและรูปทรง ด้านหนึ่งของไซจะแหลม อีกด้านเป็นปากไซ มีการผูกขอบที่ปากไซ ตอนกลางๆ จะทำงาไซ ทำสองอันโดยใส่สวนทางกัน ส่วนงาไซจะเป็นช่องที่ปลาเข้าไซ รูปแบบของไซที่พบในโคกสรวงจะมีรูปแบบที่เหมือนกันทุกบ้าน ความแตกต่างอยู่ตรงที่ขนาดเล็กละใหญ่ของไซ ความปราณีตของการเหลาตอกและการสาน ช่างบางคนสานด้วยความปราณีตสวยงาม

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสรวง และนายสุข ศิริสรวง บอกได้ว่า ไซ ใช้ดักจับปลาในนา(สุข ศิริสรวง, เปลี่ยน อ่อนสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานไซ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสรวงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานไซ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักปลา

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสรวงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ไซ เป็นเครื่องมือดักปลา ชาวไทยเบิ่งโคกสรวงมีอาชีพหลักคือการทำนาปลูกข้าว วิถีชีวิตมีความผูกพันอยู่กับทุ่งนา ไม่ว่าจะปลูกข้าวหรือหาอาหาร เช่น ปลา ที่มีอยู่ในนา ไซจึงเป็นเครื่องมือใช้ในการดำรงชีพขั้นหนึ่ง การใช้ไม้ไผ่ที่ขึ้นอยู่ปลายนา หรืออยู่ชายฝั่งแม่น้ำป่าสักก็ตาม มาจักสานเครื่องดักปลาที่เรียกว่าไซ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สืบทอดมานานหลายชั่วอายุคน ไซไม่เพียงแต่จะสานขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้ดักปลาเพียงอย่างเดียว หากแต่มองดูมีรูปทรงที่สวยงาม แข็งแรงและทนทาน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสรวง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานไซเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถความชำนาญการในการสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 26 ลอบ จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญจโกศล

2.2 ลอบ

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสรวง กล่าวว่า “ ลอบ เอาไว้ดักปลาเหมือนไซ ยามน้ำแล่น เขาจะวางลอบในช่องน้ำไหล ปลาจะเข้าไปในลอบ ดักเตาก็ได้ ลอบจะมีงา 2 อัน อันหนึ่งอยู่นอก อีกอันอยู่ใน ถ้าปลาเข้าไปอันใน ก็จะติดอยู่ในนั้น ออกไม่ได้ ลอบกะไซนี้ ใช้ดักน้ำไหลรินๆ ไม่แรง ถ้าดักปลาน้ำแรงต้องใช้ทุ กะเพิงพาง ลอบจะสานใหญ่กว่าไซ แต่จะทำสั้นๆ ไม่ยาวเหมือนไซ ใช้ไม้ไผ่สี่แฉกทำ ” (เปลี่ยน อ่อนสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สรวงใจดี กล่าวถึงลอบว่า “ ไซไม้ไผ่นั้นแหละทำ มันจะใหญ่กว่าไซ สานลาย แหม่ห้าเขาก็เรียกกัน เหลาดอกเส้นยืนให้ใหญ่ ค่อนข้างกลม ทำงา 2 อัน ตัวนอกกับตัวใน ปลาเข้าไปแล้ว ออกไม่ได้ นอกจากเราเปิดให้ออก ” (เตียน สรวงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ลอบ เป็นเครื่องมือดักปลาเหมือนไซ ใช้ดักปลาน้ำไหลไม่แรง ลอบมี ขนาดใหญ่กว่าไซเล็กน้อย สามารถดักเต่าได้ ชาวบ้านจะเลือกใช้ไซหรือลอบตามความชอบส่วนตัว รูปแบบ ของลอบจะคล้ายไซ หัวและท้ายจะไม่แหลม มีงาอยู่ด้านในสองอัน โครงสร้างและลวดลายจะสานง่ายกว่าไซ ชาวบ้านที่สานลอบเรียกว่า ลายแหม่ห้า พบว่า ลอบแต่ละบ้านมีรูปแบบเหมือนกัน ต่างกันที่ขนาดเท่านั้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายเตียน ตั้งสรวง บอกได้ว่า ลอบ ใช้ดักจับปลาในนา

คติความเชื่อในการสานลอบ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็ญจโกศลไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสานลอบ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักปลา

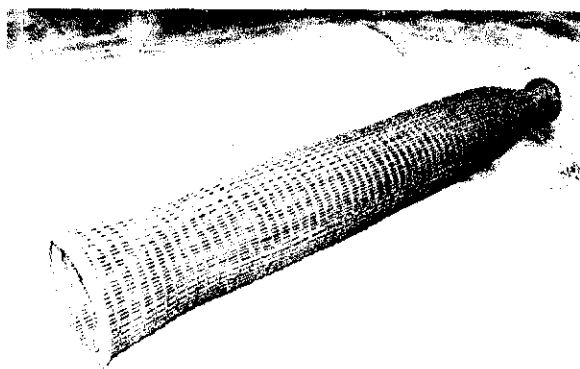
ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญจโกศลที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ทั้งลอบและไซ เป็นเครื่องมือดักปลา หรือลอบอาจดักเต่าได้อีกด้วย ชาวไทย เบ็ญจโกศล จะมีความสนุกสนานกับการได้รวมกลุ่มกันออกไปหาปลาในทุ่งนาหรือแม่น้ำลำคลอง มีความภูมิใจ

ใจที่ได้ใช้เครื่องมือดักปลาที่ตนเองทำขึ้นเพื่อใช้หาปลาเลี้ยงครอบครัว ดังคำกล่าวของนายเตียน ตั้งสูง ว่า “ไซอันนี้เอาปลามากินซะไม่รู้เท่าไรแล้ว ” (เตียน ตั้งสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานลอบเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถความชำนาญในการสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 27 ทุ จากบ้านนายเตียน ตั้งสูงใจดี

2.3 ทุ

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายเตียน ตั้งสูงใจดี กล่าวว่า “ ทุ รูปมันคล้ายๆ ไซแหละ เอาไว้ดักปลาเหมือนลอบ เหมือนไซ ยามน้ำแล่น ทุจะใช้ดักกะเพิงพาง ดักน้ำแรงๆ อย่างในแม่น้ำ ในคลอง ถ้าน้ำไม่แรงเขาใช้ไซ ใช้ลอบดัก เวลาดักเขาจะวางทุต่อจากเพิงพาง เขาจะกางเพิงพางออก ปลาจะเข้ามาทางเพิงพาง ลงไปติดอยู่ในทุ ถ้าเพิงพางใหญ่ๆ ขนาดควายยังติดเลย เคยมีมาแล้ว ” (เตียน ตั้งสูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสูง กล่าวว่า “ ไซไม้ไผ่ทำ สานเหมือนไซ แต่ทำปากกว้าง ไม่ทำง่าก็ได้เพราะใช้ดักน้ำแรง ” (เปลี่ยน อ่อนสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ทุ เป็นเครื่องมือดักปลาเหมือนไซและลอบ ใช้ดักปลาน้ำไหลแรง เช่น น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ใช้ดักกับเพิงพาง รูปแบบของทุจะมีรูปร่างคล้ายไซแต่ปากจะกว้าง ด้านกันจะเหมือนไซ ที่ปากผูกขอบด้วยหวาย รูปแบบของทุที่พบในโคกสูงมีลักษณะเหมือนกันทั้งรูปร่าง รูปทรง ลวดลายและโครงสร้าง ต่างกันที่ ทำขนาดเล็กใหญ่ไม่เท่ากัน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์นายเตียน ตั้งสูง และผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่า ทุใช้ดักจับปลาในแม่น้ำ ลำคลอง ที่น้ำไหลแรงๆ โดยดักคู่กับเพิงพาง

คติความเชื่อในการสานทุ

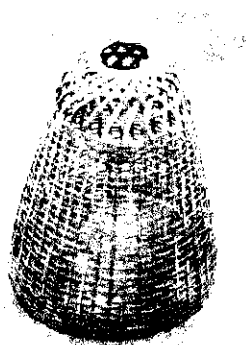
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบืงโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานทุ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักปลา

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบืงโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ทั้งลอบ ไซ และทุ เป็นเครื่องมือดักปลา เป็นเครื่องมือทำมาหากิน ชาวไทยเบืงโคกสูงได้สืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน ในเรื่องการเลือกใช้เครื่องมือดักปลา ชาวบ้านจะรู้ว่าจะใช้ไซและลอบดักปลาในน้ำที่ไหลไม่แรง เช่น ในทุ่งนา และจะใช้ทุกับเพิงพางดักปลาในน้ำที่ไหลแรง เช่น ในแม่น้ำ ลำคลอง

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบืงโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานทุเหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ผูกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถความชำนาญการในการสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 28 ส้อม จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

สูง 25 นิ้ว

2.4 ส้อม

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแยก สีสลุง กล่าวว่า “ สานด้วยไม้ไผ่ เอาไว้ส้อมปลา ส้อมน้ำตื้นๆ น้ำไม่ท่วมส้อม ถ้าท่วมปลาก็ออกได้ ส้อมปลาต้องหลายๆ คนจึงจะดี ถ้าน้อยไม่สนุก เวลาสานเหลาตอกแข็งเอาผิวไม้ไผ่ด้วย ขึ้นหัวก่อน ลายสาม ต่อด้วยไฟรัยก็หัว ลายสอง ปากมันสานไฟรัยอีกหน่อย จบด้วยลายขัณฑ์ ” (แยก สีสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสลุง กล่าวว่า “ ใช้ไม้ไผ่สาน เหลาตอกแข็ง เริ่มจากสานหัวส้อม ขึ้นลายสาม ต่อด้วยไฟรัย ตัวมันสานลายสอง ปากส้อมก่อนเสร็จสานไฟรัยอีกที ปากส้อมสานลายขัณฑ์ เป็นอันเสร็จ จับส้อมตรงหัวมันนี้ มีรูไว้จับปลาติดส้อม ” (เปลี่ยน อ่อนสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส้อม เป็นเครื่องมือจับปลา ทำจากไม้ไผ่โดยวิธีการสาน ใช้ส้อมในน้ำไม่ลึก อาจเป็นทุ่งนา หนอง คลอง บึง หรือใช้ครอบปลาริมฝั่งน้ำในฤดูฝน รูปแบบของส้อมรูปคล้ายถ้วยคว่ำ มีรูด้านบน โครงสร้างจากตอกไม้ไผ่ที่เหลาแข็ง สานลายสามและลายสอง ส้อมของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงมีรูปแบบที่เหมือนกันทุกประการ ต่างกันที่ขนาด

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า ส้อม ใช้จับปลาโดยการส้อม ส้อมครั้งละหลายๆ คน ส้อมในน้ำลึกแต่ต้องไม่ท่วมส้อม เช่น ในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง พังนา “ ต้องส้อมกวานน้ำให้ชุ่น ปลา มันจะลอย ที่นี้ ก็ครอบเอา ” (เตียน ตั้งสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานส้อม

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสานส้อม ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ส้อมปลา

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า สุ่มเป็นเครื่องมือจับปลา นอกถึงวิธีการดำรงชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเรื่องการทำมาหากิน ทั้งด้านการจักสานและการหาปลา การสุ่มปลาสร้าง ความรักความสามัคคี ความเอื้ออาทรในกลุ่มชาวบ้าน หมายถึง การออกไปสุ่มปลานั้นชาวบ้านจะชวนกันไป เป็นกลุ่มครั้งละหลายคน โดยเฉพาะผู้หญิงจะชอบสุ่มปลามากกว่าผู้ชาย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานสุ่ม เหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้ วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถความชำนาญการในการสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 29 อีจู้ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

สูง 26 นิ้ว

2.5 อีจู้

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า

อีจู้ สานด้วยไม้ไผ่ ไม้ดักปลาไหล รูปมันคล้ายข้อมแต่เล็ก สูง บางคนสานลายขั้ดธรรมดา บางคนสานลายสอง เเจาะรูทางด้านข้างใกล้ๆ กันมัน รุงาเป็นช่องที่ปลาไหลจะเข้าไปกินเหยื่อ เขาจะทำมันด้วย ตีมันจะสานให้เป็นรูปกลมๆ เล็กๆ ยาวๆ ขนาดเข้าปากอีจู้ได้ ตีเอาไว้ใส่เหยื่อ ล่อปลาไหลให้เข้ามาทางงา เอาเหยื่อเน่า ปูเน่า เป็นเหยื่อ ใส่ในตีเอาตีใส่อีจู้ แล้วนำไปวางดักปลาไหลในหนองน้ำ อีจู้ต้องเผลอน้ำอย่าดักที่น้ำท่วมอีจู้ มันจะลัม ปลาไหลจะออกได้ (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเปลี่ยน อ่อนสลุง กล่าวว่า " อีจู้สานด้วยไม้ไผ่ มีส่วนประกอบ 3 อย่าง ตัวอีจู้ ตี งา ตัวอีจู้สานลายขั้ดธรรมดา ตีสานลายขั้ด งาสานเหมือนงาไซ แต่เล็กกว่า อีจู้สานให้สูงเวลาดักปลาไหลจะตั้ง ใส่เหยื่อปู หอย " (เปลี่ยน อ่อนสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อีจู้ เป็นเครื่องมือดักปลาไหล ทำจากไม้ไผ่โดยวิธีการสาน ใช้ดักปลาไหล ในแหล่งน้ำที่มีปลาไหล เช่น ทุ่งนา แม่น้ำ หนอง คลอง บึง รูปแบบของอีจู้คล้ายข้อมแต่สานให้เป็นทรงสูง สานด้วยลายขั้ด มีส่วนประกอบ 3 ชิ้น คือ ตัวอีจู้ ตี งา พบว่า อีจู้ของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงมีรูปแบบที่เหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเท่านั้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า อีจู้ ใช้ดักปลาไหล โดยการใส่เหยื่อล่อปลาไหลให้เข้าไปติดอยู่ในอีจู้ ดักในแหล่งน้ำ เช่น ในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง ท่งนา

คติความเชื่อในการสานส้ม

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ้งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานอีจู้ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักปลาไหล

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า อีจู้ เป็นเครื่องมือดักจับปลาไหล เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน เป็นวิถีการดำรงชีวิตที่สืบทอดกันมานาน ชาวบ้านเรียนรู้ว่าจะทำเครื่องมือมีรูปร่างลักษณะอย่างไรโดยใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างไม้ไผ่ หรือวัสดุอย่างอื่น จึงจะเหมาะสมกับธรรมชาติของแหล่งน้ำและลักษณะธรรมชาติของสัตว์น้ำที่นำมาเป็นอาหาร จะมีวิธีการอย่างไรจึงจะจับได้และไม่สูญพันธุ์ ใช้เครื่องมือชนิดนี้แล้วมันยังสามารถแพร่พันธุ์อยู่ได้และไว้เป็นอาหารของชาวบ้านตลอดไป

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ้งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานอีจู้ เหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถความชำนาญการในการสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 30 อีแอบ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

สูง 10 นิ้ว

2.5 อีแอบ

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า " อีแอบ เอาไว้ดักกบ รูปมันคล้ายข้อง สานด้วยไม้ไผ่ แต่เล็กกว่าข้อง สานให้โปร่ง ลายขัดธรรมดา มีงาเหมือนอีจู้ เป็นช่องที่กบจะเข้าไปกินเหยื่อ เหยื่อใช้ลูกปลา " (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน ตั้งสลุง กล่าวว่า " อีแอบใช้ไม้ไผ่สาน อีแอบมีส่วนประกอบ 3 ชิ้น ตัวอีแอบ ฝาปิด งา ตัวมันสานลายขัดธรรมดา งามันสานเหมือนงาอีจู้ เอาลูกปลาทำเหยื่อ ดักวางตั้ง ดักค้างคืน " (เตียน ตั้งสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อีแอบ เป็นเครื่องมือดักกบ สานด้วยไม้ไผ่ ใช้ดักกบในแหล่งน้ำที่มีกบ เช่น ทุ่งนา แม่น้ำ หนอง คลอง บึง รูปแบบของอีแอบเหมือนข้องขนาดเล็ก แต่สานให้โปร่ง สานลายขัดธรรมดา มีส่วนประกอบ 3 ชิ้นคือ ตัวอีแอบ ฝาปิด งา พบว่ารูปแบบของอีแอบเหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเพียงเล็กน้อย

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า อีแอบ ใช้ดักกบ โดยวิธีการใส่เหยื่อลูกปลาล่องบให้เข้าไปติดอยู่ในอีแอบ ดักในแหล่งน้ำ เช่น ในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง ทุ่งนา " สานหลายๆ ลูก ดักค้างคืน บางทีลูกหนึ่งติดหลายตัวก็มี " (เตียน ตั้งสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการสานอีแอบ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการสานอีแอบ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักกบ

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า อีแอบ เป็นเครื่องมือดักกบ เป็นเครื่องมือหาอาหารของชาวบ้านในชนบท การรู้จักเรียนรู้ธรรมชาติของสัตว์น้ำ ทำให้ชาวบ้านคิดหาวิธีทำเครื่องมือเพื่อให้สามารถจับสัตว์นั้นมาเป็นอาหารได้ วิธีการนั้นได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของชาวบ้าน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการสานอีแอบ เหมือนกับงานสานชนิดอื่นคือ เรียนรู้วิธีการจากบรรพบุรุษ ฝึกจากผู้ที่มีความสามารถความชำนาญในการสาน แล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน โดยเฉพาะจากพ่อ แม่

ภาพประกอบ 31 คันทลาว จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

3.1 คันทลาว

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี กล่าวว่า “ คันทลาวทำจากไม้ไผ่ ใช้หาบข้าวฟ่อนขึ้นลาน ยาววากว่าๆ เลือกดี ๆ อย่าเอาใหญ่เกินไป เล็กไปก็เจ็บขา เกลาให้ดี เหลาให้ปลายแหลมทั้งสองข้าง ไว้เสียบฟ่อนข้าว จากในนาหอบไปขึ้นลาน ” (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ เลือกไม้ไผ่เนื้อบางๆ มาทำเวลาแห้งแล้วมันจะเบา เหลาให้แหลมทั้ง 2 ด้าน เสียบข้าวฟ่อนยกขึ้นใส่บา หอบไปไว้ที่ลาน ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า คันทลาว เป็นไม้ที่ทำขึ้นเพื่อใช้หาบข้าวฟ่อนจากในนาไปไว้ที่ลานเพื่อเตรียมนวด รูปแบบของคันทลาวทำจากไม้ไผ่ ยาวประมาณ 2 เมตร เลือกไม้ไผ่เนื้อบางมาทำ ขนาดลำไม้เล็ก ไม่ใหญ่เกินไป คันทลาวแต่ละบ้านมีรูปแบบเหมือนกัน ต่างกันที่ขนาดเล้กใหญ่ สั้นยาวเพียงเล็กน้อย

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า คันทลาว ใช้หาบข้าวฟ่อนขึ้นลาน เตรียมนวดข้าว คติความเชื่อในการทำคันทลาว

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำคันทลาว ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้หาบข้าวฟ่อน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า คันทลาว เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาโดยแรงคน ชาวไทยเบิ่งโคกสลุงจะเกี่ยวข้าวในนา แล้ววางรายข้าวตากไว้ในอ้านนา วันรุ่งขึ้นพอบ้านจะไปหอบข้าวแต่เช้า การหอบข้าวคือการ

มัดข้าวเป็นพ่อน แล้วใช้คันหลาวเสียบข้างละพ่อน ยกขึ้นใส่ปากหามไปวางรวมไว้ที่ลานข้าวเพื่อเตรียมนวดข้าวเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จ

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำคันหลาว เรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ คันหลาวทำง่าย แต่ต้องเลือกไม้ให้เป็น เพียงดูต้นแบบก็สามารถทำได้

ภาพประกอบ 32 ขอนาย จากบ้านนายสุข ศิริสูง

3.2 ขอนาย

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง กล่าวถึงขอนายว่า “ ขอนายก็เรียก คันนายก็เรียก เป็นไม้รูดข้าว งอๆ เหมือนตะขอ สมัยก่อนนวดข้าวจะใช้ควายย่ำ เขาจะใช้ขอนายคู้ฟางขึ้น แล้วควายก็จะย่ำใหม่ รวงข้าวก็ร่วง แล้วก็ใช้ขอนายคู้ฟางออกอีกที ให้เหลือแต่เมล็ดข้าว บางคนใช้ไม้พลองเพราะว่ามันเบา ไม้ไผ่ก็ใช้ได้ ตาติดเหมาะงอๆ ก็เอา ” (สุข ศิริสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สูงใจดี กล่าวว่า “ ไม้ไผ่ที่มีตาโค้งงอก็ทำได้ เกลาให้เรียบ ไม้พลองเขาก็ใช้ มันเบาดี ” (เตียน สูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547) จากการสัมภาษณ์พบว่า คันนายหรือขอนาย รูปแบบขอนายเป็นไม้มีลักษณะโค้งงอส่วนปลาย ทำจากไม้พลองหรือไม้ไผ่ ใช้คู้ฟางในการนวดข้าวด้วยแรงคนและแรงควาย ความยาวประมาณคนจับแล้วยืนเขี่ยฟางโดยที่ไม่ต้องก้ม รูปแบบจะคล้ายๆ กันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเพียงเล็กน้อย

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า คันฉาย ใช้คู่ยี่ฟางในกระบวนการนวดข้าวโดยแรงคนและแรงควาย

คติความเชื่อในการทำคันหลาว

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำคันฉาย ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ยี่ฟาง นวดข้าว

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า คันฉายหรือขอยฉาย เป็นเครื่องใช้ในการทำนาโดยแรงคนและแรงควาย ในขั้นตอนกระบวนการนวดข้าว ในอดีตการทำนาของชาวไทยเบิ่งโคกสูงจะมีการลงแขก 3 ครั้ง ครั้งแรก ลงแขกดำนา ครั้งที่สอง ลงแขกเกี่ยวข้าว ครั้งที่สาม ลงแขกนวดข้าว ขอยฉายเป็นเครื่องมือนวดข้าวที่ทุกคนแบกมาช่วยกันนวดข้าวในเวลากลางคืน เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานมาก ดังคำกล่าวของนายเตียน ตั้งสูงว่า “ ถ้ารู้ว่านาใครจะนวดข้าวคืนนี้ละก็ จะต้องแบกขอยฉายไปช่วยกัน ” (เตียน ตั้งสูง, สัมภาษณ์ : 2547) คันฉายคือร่องรอยของวิถีชีวิตที่บอกถึงความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร ความอบอุ่น ของกลุ่มคนในชนบทอย่างจริงใจ ปัจจุบันการนวดข้าวได้เปลี่ยนเป็นการฟนข้าวด้วยเครื่องจักรรถไถนา ขอยฉายจึงลดบทบาทลงไป เปลี่ยนจากการลงแขกเพื่อเอาแรงกัน เป็นการจ้างฟนข้าวด้วยเงิน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำคันฉาย เรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ คันฉายทำง่าย แต่ต้องเลือกไม้ให้เป็น เพียงดูต้นแบบก็สามารถทำได้

ภาพประกอบ 33 ไม้คาน จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี

3.3 ไม้คาน

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี กล่าวว่า “ ไม้คานมีทุกบ้านแหละ แต่ก่อนจะไปไหนก็ต้องหอบ ไม้คาน เอาไว้หอบของสารพัดแหละ หอบกระบุง หอบตะกร้า หอบบุงก็ หอบเข่ง หอบน้ำ หอบของไปไร่ไปนา สมัย ก่อนเดินไม่มีรถ ขนของก็ต้องหอบ ทำด้วยไม้ไผ่ ไม้จริงก็ใช้ อย่างไม้กระหนาน สีส้มเหลือง ไม้เหนียวไม่หัก ง่าย ” (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ ใช้ไม้ไผ่ทำ เลือกลำที่มีเนื้อหนาๆ ผ่าซีกแล้วเหลาให้แบน ทำยาวประมาณ 1 วา อันนั้นมไม้คานสองด้าน ทำตรง ขั้วไม้ไผ่ เวลาหอบสาหร่ายหรือเชือกจะเกาะติดตรงนี้ ที่ปลายเขาเรียกแพนหัว อันนี้เรียก ไม้คานหัวเปิด อีกแบบไม้คานหัวแหลม บางคนแกะลายชะสวย ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ไม้คาน เป็นของใช้ประจำบ้านที่ทุกบ้านต้องมีใช้ วิถีชีวิตชาวชนบทของ คนไทยเบ็ญจโกศสลุง ในยุคอดีตไม้คานจะมีบทบาทในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุกวันเมื่อออกจากบ้านไปทำ มาหากินหมายถึงต้องได้ใช้ไม้คานหอบของ การไปทำนาก็ต้องหอบหม้อข้าวหม้อแกงไป หอบลูกไปเลี้ยงที่ทุ่ง นา หอบพืชไร่ พืชสวน เพราะยังไม่รถในการขนส่งของต่างๆ การเดินทางต้องเดิน การขนของต้องหอบ ไม้ คานจึงมีบทบาทมาก แม้ปัจจุบันวัฒนธรรมหลายๆ ด้านเปลี่ยนไป แต่ชาวบ้านก็ยังต้องใช้ไม้คานอยู่ รูปแบบ ของไม้คานทำด้วยไม้ไผ่ บางคนแกะสลักตรงบริเวณแพนหัวเป็นลวดลายสวยงาม ไม้คานของชาวไทยเบ็ญที่ พบมีสองลักษณะคือ ไม้คานหัวเปิดและไม้คานหัวแหลม ไม้คานจะมีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ตัวไม้คาน นม ไม้คาน และแพนหัว รูปแบบจะเหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเท่านั้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า ไม้คาน ใช้หอบกระบุง ตะกร้า หอบบุงก็ คติความเชื่อในการทำไม้คาน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบื้งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำไม้คาน ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้หาบ

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ไม้คาน เป็นของใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่ขาดไม่ได้ ในอดีตที่ผ่านมา ไม้คานต้องใช้หาบสิ่งของทุกชนิดที่ต้องขนย้าย เช่น หาบข้าว หาบพืชไร่ พืชสวน หาบลูก หาบน้ำ ไม้คานคือ ร่องรอยของวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งอย่างแท้จริง ปัจจุบันยังคงใช้กันอยู่ แต่อาจจะลดน้อยลงไปบ้างเพราะการขนย้ายสิ่งของในปัจจุบันใช้รถกันมากขึ้น

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำไม้คาน เรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ไม้คานทำไม่ยากนัก แต่ต้องเลือกไม้ให้เป็น เพียงดูต้นแบบก็สามารถทำได้

ภาพประกอบ 34 ลัน จากบ้านนายสุข ศิริสูง

3.4 ลัน

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเป็เลียน อ่อนสูง กล่าวว่า “ ใช้ดักปลาไหล ลันทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ ยาวสัก 3 ปล้อง เอาลำใหญ่ๆ เจาะรูทะลุกัน มีงาทางปากลัน เวลาดักนอนวางให้จมน้ำ ใส่เหยื่อหอย ปูเน่าๆ ปลาไหลจะเข้าทางงา “ (เป็เลียน อ่อนสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สสูงใจดี ให้ความเห็นว่า “ ใช้ไม้ไผ่ลำใหญ่ๆ ทำ ทะลุปล้อง สามงาใส่ตรงปาก เจาะรูใส่สลักไม้ไผ่เหลา งาจะได้ไม่หลุด เหลาผิวไม้ไผ่ออก ดักวางนอนในน้ำ “ (เตียน สสูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ลัน เป็นเครื่องมือดักปลาไหล ใช้ดักปลาไหลในน้ำวางดักในแนวนอน ใส่เหยื่อหอยหรือปูเน่า รูปแบบทำด้วยไม้ไผ่ลำใหญ่ ความยาวประมาณ 3 ปล้องไม้ไผ่ เจาะทะลุให้มีรูถึงกัน สานงาใส่ที่ปากลัน แล้วเจาะรูใส่สลักไม้ไผ่เหลาเล็กๆ กันงาไม่ให้หลุดเวลาดักปลาไหล รูปแบบเหมือนกันทุกบ้าน ต่างกันที่ขนาดเล็กใหญ่เท่านั้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า ลัน ใช้ดักปลาไหล

คติความเชื่อในการทำลัน

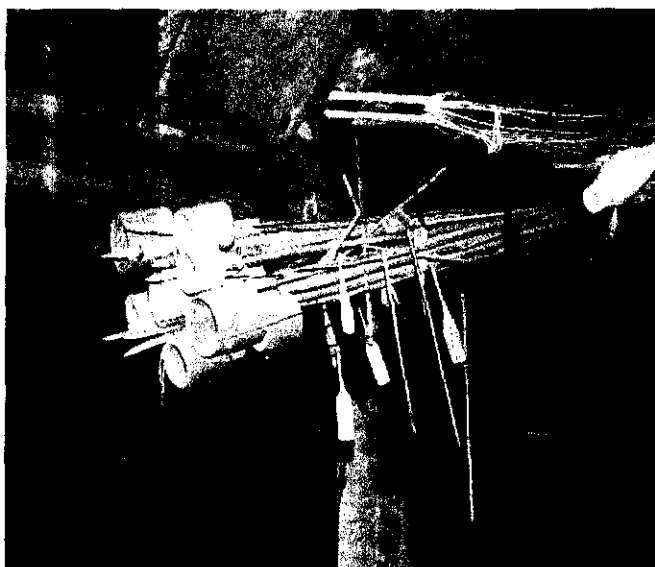
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำลัน ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักปลาไหล

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ลัน เป็นเครื่องมือดักจับปลาไหล เป็นของใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ผู้ชายจะเป็นผู้ใช้ส่วนใหญ่

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำลัน เรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ทำไม่ยากนัก แต่ต้องเลือกไม้ให้เป็น เพียงดูต้นแบบก็สามารถทำได้

ภาพประกอบ 35 ดั้ง จากบ้านนายสุข ศิริสูง

3.5 ดั้ง

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง กล่าวว่า “ ด้วงทำด้วยไม้ไผ่ ใช้ดักแย้ ส่วนประกอบ 4 อย่าง ตัวด้วง ไล สายด้วง คันด้วง ตัวด้วงทำจากปล้องไม้ไผ่ที่เป็นรูขนาดแย้
ลอดได้ ตัดเป็นท่อนๆ คันด้วงเหลาไม้ไผ่เล็กๆ ยาวสัก 1 เมตร ทำคันด้วง ไลมันทำแบนๆ คล้ายไม้พายเรือเล็กๆ

จากการสัมภาษณ์นายเตียน สูงใจดี ให้ความเห็นเกี่ยวกับด้วงว่า

ใช้ไม้ไผ่ทำ มีส่วนประกอบ 4 อย่าง คือ ตัวด้วง ไล สายด้วง คันด้วง ตัวด้วงทำจากปล้องไม้ไผ่ที่เป็นรูขนาดแย้
ลอดได้ ตัดเป็นท่อนๆ คันด้วงเหลาไม้ไผ่เล็กๆ ยาวสัก 1 เมตร ทำคันด้วง ไลมันทำแบนๆ คล้ายไม้พายเรือเล็กๆ
ยาวประมาณ 4 นิ้ว ใช้เชือกในล่อนมัดประกอบกันเป็นด้วง เวลาดักก็ปักบนรูแย้ ต้องดักแต่เช้าก่อนที่แย้จะออก
จากรูไปหากิน พอแย้ออกจากรูก็กระทุ้งที่ไลด้วง ด้วงก็ลั่น คันด้วงก็จะดึงเชือกให้ตึง บ่วงในด้วงก็จะรัดคอแย้
ติดด้วงอยู่ (เตียน สูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้วง เป็นเครื่องมือดักจับแย้ แย้เป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่งอยู่ในรู ใน
ป่า รูปร่างคล้ายงู ก้นตัวลาย เป็นจุดๆ ชาวไทยเบ็งโกะสูงจะไปจับมาเป็นอาหารโดยใช้ด้วงไปดักจับที่รูแย้
ในฤดูฝนตกใหม่ๆ แย้สามารถนำมาแกงกับเปราะ เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทยเบ็งโกะสูง รูปแบบของ
ด้วง ทำจากไม้ไผ่มีส่วนประกอบ 4 ส่วนคือ ตัวด้วง ไล สายด้วง คันด้วง ดักกระบอกไม้ไผ่ให้ยาวประมาณ 2-3
นิ้ว ทำเป็นตัวด้วง เหลาไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 เมตรเพื่อทำคันด้วง ทำไลด้วง มีรูปร่างคล้ายไม้พายเรือขนาด
เล็ก แล้วใช้เชือกในล่อนมัดประกอบกันเป็นด้วงดักแย้ พบว่าปัจจุบันบางคนใช้ท่อน้ำประปาพลาสติกสีฟ้าทำ
ตัวด้วงแทนไม้ไผ่ รูปแบบของด้วงมี 2 ลักษณะ คือแบบที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่ และแบบที่ทำจากท่อน้ำ
ประปาพลาสติก ส่วนประกอบเหมือนกันทุกอย่าง อาจต่างกันบ้างในเรื่องของขนาดเล็กใหญ่

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า ด้วง ใช้ดักจับแย้เพื่อนำมาเป็นอาหาร
คติความเชื่อในการด้วง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็งโกะสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยว
กับการทำด้วง ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ดักแย้

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโกะสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

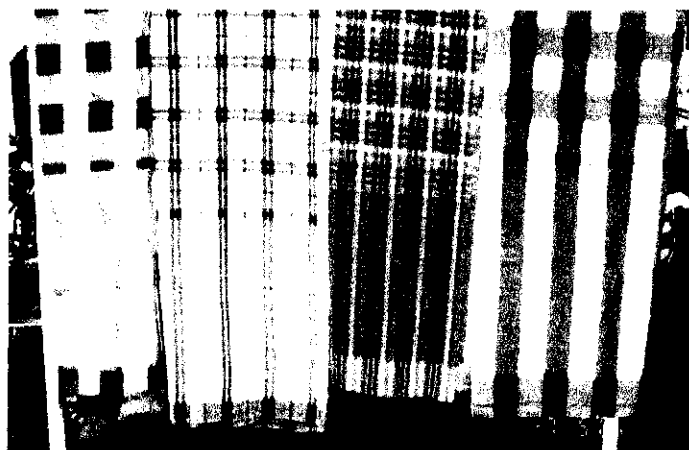
จากการศึกษาพบว่า ด้วง เป็นเครื่องมือดักจับแย้ เป็นของใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้อง
ข้องกับการทำมาหากิน การหาอาหารซึ่งเป็นสัตว์ที่อยู่ในป่า ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะทำเครื่องมือในการจับสัตว์
เพื่อนำมาเป็นอาหาร และเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ด้วงดักแย้ผู้ชายจะเป็นผู้ใช้ส่วนใหญ่
ชาวบ้านชอบที่จะได้ออกไปล่าและจับสัตว์ป่ามาเป็นอาหารให้แก่ครอบครัว ด้วงจึงเป็นเครื่องมือจับสัตว์อีก
ชนิดหนึ่งมีใช้กัน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็งโกะสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำด้วง เรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ โดย
เฉพาะพ่อและแม่

2. งานทอผ้า

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มทอผ้า แม่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ที่ทอผ้าทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งหมดจำนวน 45 คน จากการศึกษาพบว่าชาวไทยเบ็งโลกสูง จังหวัดลพบุรี สืบสานวัฒนธรรมการทอผ้ามาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ทอเพื่อใช้สอยในครัวเรือน เป็นงานศิลปหัตถกรรมในครัวเรือน ช่วงหลังถึงปัจจุบันนอกจากทอเพื่อใช้ในครัวเรือนแล้วยังสามารถทอเพื่อขายภายในหมู่บ้านและส่งขายในต่างถิ่นด้วย ผ้าที่ชาวไทยเบ็งทอ ได้แก่ ผ้าขาวม้า กุงยาม ผ้าถุง ผ้าเปลือกที่นอน ผ้าตัดเสื้อ

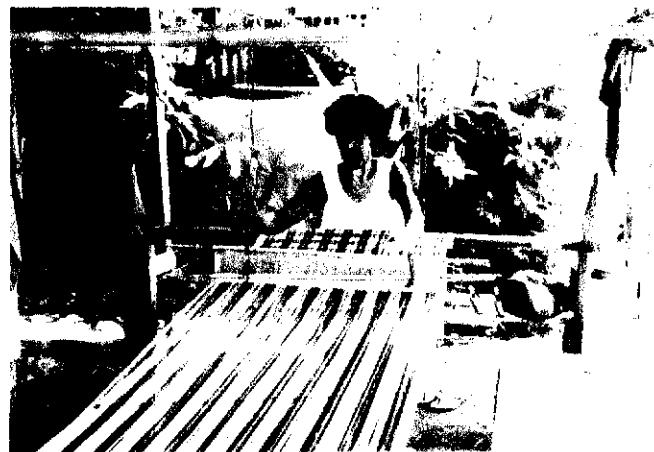

ภาพประกอบ 36 ผ้าขาวม้า จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี

2.1 ผ้าขาวม้า

จากการสัมภาษณ์นางแห อ่อนสูง กล่าวถึงผ้าขาวม้าว่า “ ผ้าขาวม้า บ้านเราเรียกผ้าขาว ทอแบบที่บ้านเรา ไม่ใช่ที่กระตุก ไว้ใช้เอง แต่ก่อนทุกบ้านคนที่เป็นผู้หญิงต้องทอได้ แม่จะหัดจะสอนให้ ถ้าทอไม่เป็นก็ไม่มีผ้าถุงผ้าใช้ แต่ก่อนกว่าจะทอได้แต่ละผืนต้องปลุกฝ้าย เก็บมาปั่นเอาด้ายมาฆ่า เอามาเสาะ มาสับกว่าจะทอเสร็จเป็นผ้าขาวหลายวัน “ (แห อ่อนสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า ผ้าขาวม้า ของชาวไทยเบ็งโลกสูง เป็นของใช้ประจำตัวทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ชาวโลกสูงเรียกผ้าขาวม้าว่า ผ้าขาว ในอดีตทอขึ้นเพื่อใช้เองโดยใช้กี่แบบโบราณ ใช้ด้ายที่ทำมาจากปุยฝ้าย มีกระบวนการและขั้นตอนมากมายตั้งแต่เริ่มปลุกฝ้าย นำฝ้ายมาติด มาปั่น เอาด้ายมาฆ่า เพื่อสร้างความเหนียว แล้วเอามาเสาะ เอามาสับเข้ากับฟืมที่ใช้ทอ แล้วก็ทอเป็นผืนผ้าขาวม้า ทอเสร็จจึงตัดออกจากฟืมนำไปใช้ได้ และพบว่าปัจจุบันสามารถทอเพื่อขายได้ ด้ายที่ใช้ก็ซื้อด้ายสำเร็จ ไม่ต้องปั่นฝ้ายเหมือนในอดีต

ภาพประกอบ 37 นางดอกไม้ เขียวสรวง ทอผ้าขาวม้าด้วยกี่โบราณ

การทอผ้าขาวม้า

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ทอผ้าขาวม้าได้แก่ นางแต้ม สลุงใจดี นางแหน ย่อนสลุง นางคี ชุนจัตูรัส นางดอกไม้ เขียวสรวง และกลุ่มทอผ้าอีกหลายคนให้ความเห็นตรงกันว่า การทอผ้าด้วยกี่โบราณมีขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มต้นจากการซื้อด้ายจากร้านค้า
 2. นำมาต้มกับข้าวต้ม แล้วขยำ นำมากะทก
 3. นำไปตากแดดบนราวไม้ไผ่
 4. พอดีแห้งหมาดๆ ได้ที่ นำมาหวีให้กระจาย เพื่อไม่ให้ด้ายเป็นขนติดกันและทำให้ด้ายมีความเหนียว เรียกว่า การหวาด้าย
 5. นำด้ายมาเสาะ โดยใส่ระวีง สาวลงกระบุง นำเม็ดมะขาม เมล็ดละหุ่ง ใส่เพื่อกันด้ายเพื่อไม่ให้ยุ่ย ถ้าผ้าขาวม้าหลายสีก็เสาะด้ายหลายๆ สี หลายๆ กระบุง
 6. นำด้ายที่เสาะแล้วมาเกาะลูกหลักที่ฟืมหรือระวาง เรียกว่า การคัน
การคันจะเป็นขั้นตอนการออกแบบลวดลาย สีเส้น ความกว้าง ความยาว และจำนวนของผ้าขาวม้าที่ผืนในการทอเครื่องนี้
 7. นำด้ายออกจากฟืม จากนั้นนำมาสับที่ฟืม
 8. เริ่มทอหูก โดยนำฟืมไปเข้าที่ มัดเครื่องหูกกับหลักตั้งให้ตึงตลอดเครื่อง
 9. เลือกหลอดด้ายสีต่างๆ พุ่งทอตามลวดลายที่ออกแบบให้สวยงาม ลายเล็กลายใหญ่ ตาเขี้ยวตาแดง ตาเหลือง คิ้วสีน้ำเงิน ตามแบบที่คิดไว้
- วิธีการทอหูก เหยียบ พุ่งกระสวย กระทบ ทำวนเวียนแบบนี้จนได้เนื้อผ้ามากที่สุดจนกระทบไม่ได้จึงม้วนไว้ที่กะสม ทอจนหมดความยาวของเครื่องหูก
10. ทอเสร็จตัดแยกผืนด้วยมีดไ่วรากหรือใบมีดโกน แล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้
- (แต้ม สลุงใจดี, แหน ย่อนสลุง, คี ชุนจัตูรัส, ดอกไม้ เขียวสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

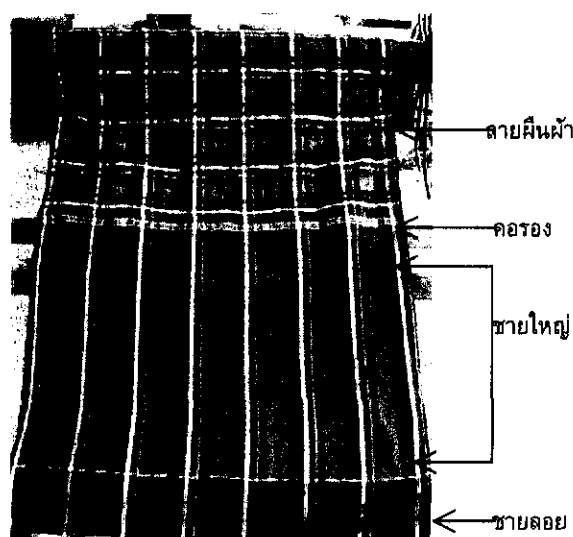
จากการสัมภาษณ์พบว่า การทอผ้าขาวม้ามีขั้นตอนการทอหลายขั้นตอน แต่ไม่ยุ่งยากสำหรับแม่บ้านฝ่ายหญิงที่ต้องทอให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ใช้ประโยชน์ การทอผ้าขาวม้าในปัจจุบันลดขั้นตอนการทอลงไปเพราะไม่ต้องปั่นฝ้ายเอง สามารถหาซื้อด้ายโทเรในตลาดแล้วนำมาเข้ากระบวนการทอได้ทันที ไม่ต้องผ่านกระบวนการย้อมแบบโบราณ สามารถเลือกสีตามต้องการ ทำให้การออกแบบสีได้หลากหลายและสวยงามมากขึ้น ผ้ามีความเหนียวทนทานมากขึ้น

รูปแบบ

เอกลักษณ์ผ้าขาวม้าของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี ให้ความเห็นว่า

มีลักษณะเป็นลายตาสี่เหลี่ยม เล็กบ้างใหญ่บ้าง ใช้เพียงสองสี เช่น น้ำเงินกับขาว แดงกับขาว เขียวกับขาว ดำกับขาว ลักษณะคล้ายกับผ้าขาวม้าของที่อื่น แต่มีส่วนที่เป็นเอกลักษณ์คือ

1. ชายลอย เป็นส่วนที่อยู่ปลายสุดของผืนผ้าขาวม้าทั้งสองด้าน มักใช้ด้ายพุ่งเพียงสีเดียว มีขนาดความกว้างประมาณ 1 ฝ่ามือ
2. ชายใหญ่ เป็นส่วนที่ติดกับชายลอย กว้างประมาณ 1 คอก
3. คอรอง เป็นส่วนที่อยู่ระหว่างลายบนผืนผ้ากับชายใหญ่ ขนาดความกว้างแล้วแต่ความต้องการของผู้ทอ (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

ภาพประกอบ 38 ลักษณะผ้าขาวม้าของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ทอผ้าขาวม้าหลายท่าน พบว่ารูปแบบของผ้าขาวม้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเบิ่งโคกสูงคือ ลวดลายเป็นสี่เหลี่ยมเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง มีลักษณะคล้ายผ้าขาวม้าของภูมิภาคอื่นๆ โครงสร้างของผ้าขาวม้ามี 4 ส่วน คือ ส่วนลายผืนผ้า คอรอง ชายใหญ่ ชายลอย รูปแบบมี 4 ลักษณะคือแบบที่ใช้ด้ายสี 2 สี เช่น สีขาวกับสีดำ สีน้ำเงินกับสีขาว สีแดงกับสีขาว แบบที่ 2 ผ้าขาวม้าตาราง มีลักษณะ ลายตาสี่เหลี่ยมเล็กบ้างใหญ่บ้าง ขนาดไม่เท่ากัน ใช้ด้ายหลายสีต่างๆ สลับกัน การใช้สีขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ทอ แบบที่ 3 ลายตาคู่หรือลายตาสองลอน เป็นลายสี่เหลี่ยมจัตุรัสสลับกันเป็นคู่ อาจเป็นสี

แดงกับสีเขียว สีเหลืองกับสีแดงหรือสีอื่น ๆ ตรงกลางของสีเหลี่ยมจัตุรัสจะทอตัวตัดกันทำให้เกิดลายสีเหลี่ยมจัตุรัสเล็กๆ ที่มีขนาดเท่ากัน แบบที่ 4 ลายตาข่ายแทรก ลักษณะลายเป็นแบบตาข่าย แต่มีการทอแทรกสีอื่นเข้าไปที่ไม่ใช่สีเดียวกันกับลายตาข่าย แต่ยังคงเห็นเป็นลายตาข่ายชัดเจน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า ผ้าขาวม้า เป็นของใช้ประจำตัวทั้งผู้หญิงและผู้ชายโดยเฉพาะคนที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้ชายจะคาดเอวไว้ ผู้หญิงพาดบ่า สารพัดประโยชน์ของผ้าขาวม้าที่ชาวไทยเบิ่งโคกสูงใช้ได้แก่ ใช้ห่ม ใช้รองอาบนํ้าสำหรับผู้ชาย ปูกราบพระ ปูนอน ผูกอุ้มลูก ใช้ห่อข้าวไปนา ใช้โพกหัว คาดเอว ฯลฯ

คติความเชื่อการทอผ้าขาวม้า

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงมีคติความเชื่อซึ่งแฝงด้วยอุปมาของคนโบราณที่เกี่ยวกับการทอว่า ต้องให้ผู้หญิงเป็นคนทอเท่านั้น ผู้ชายทอไม่ได้ นางดอกไม้ เขียวสรวงกล่าวว่า “ ผู้ชายเขาไม่ให้ทอดอก เข้าป่าเคียวข้างซบ ” (ดอกไม้ เขียวสรวง, สัมภาษณ์ : 2547) แท้จริงคือการทอผ้าต้องการความปราณีต ความละเอียด ผู้หญิงจะเป็นผู้ที่ทำได้ดีกว่าผู้ชาย ดังนั้นจึงเป็นอุปมากันไม่ให้ผู้ชายทอผ้าขาวม้า

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ผ้าขาวม้า เป็นของใช้ประจำตัว ผ้าขาวม้าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทยเบิ่งโคกสูง เพราะว่าผ้าขาวจะติดตัวอยู่เสมอ ดังนั้นวัฒนธรรมการทอผ้าเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายกับมีกลุ่มชนชาวไทยเบิ่งโคกสูง ชาวบ้านได้พัฒนาปรับปรุงการทอมาตามลำดับ ทั้งด้านวัสดุและสีสันทัน จากใช้ฝ้ายมาเป็นด้ายสำเร็จคือด้ายไทย จากการย้อมสีด้วยเปลือกไม้ก็ไม่ต้องย้อมเพราะด้ายไทยมีสีให้เลือกหลากหลายอยู่แล้ว การออกแบบลวดลายจึงดูสดใสขึ้น การทอผ้าขาวม้าของชาวไทยเบิ่งโคกสูง นอกจากจะมุ่งประโยชน์ใช้สอยแล้วชาวบ้านยังมีกระบวนการคิดออกแบบสีสันทันและลวดลายที่แฝงไว้ซึ่งความงามที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้านเอง และเป็นเอกลักษณ์แบบฉบับของชาวไทยเบิ่งเอง

ผ้าขาวม้าเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งตั้งแต่เกิดจนตาย ดังคำให้สัมภาษณ์ของ นายมาเอื้อสรวง ว่า “ เด็กเกิดใหม่ๆ ใช้ผ้าขาวผูกอุ้ง โตะขึ้นก็นุ่งผ้าโจง ใช้ห่ม ไปนาก็ใช้คาดเอวโพกหัว ใช้ห่อข้าวไปเลี้ยงวัวควาย บวชก็ใช้ห่มนาคแห่ไปวัด ปูกราบพระ ให้กันเป็นของแลกเปลี่ยน เวลาเผาศพเขาจะใช้ผ้าขาวม้าโยนข้ามศพ 3 ครั้งเป็นการแก้เคล็ด ใช้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย (มา เอื้อสรวง, สัมภาษณ์ : 2547)

ผ้าขาวม้าเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยเบิ่งตั้งแต่เกิดจนตาย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าขาวม้า เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้วิธีการทอจากแม่ เป็นกิจกรรม เป็นภูมิปัญญาของฝ่ายผู้หญิงที่ต้องฝึกทอฝึกทำจนสามารถทอได้ ผู้ที่เป็นครูคือแม่ของตนเองหรือญาติใกล้ชิดที่จะเป็นคนส่งภูมิปัญญาการทอต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 39 ถุงย่ำม จากบ้านนางรวย เอื้อสลง

ภาพประกอบ 40 การใช้ถุงย่ำมของนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลง

2.2 ถุงย่ำม

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางแหน อ่อนสลง กล่าวว่า " ย่ำม ถุงย่ำมก็เรียก ไซ้ไซ้ของตะพายไปไร่ไปนา เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ได้ผักอะไรก็ใส่กลับบ้าน คนแก่กินหมากก็ใส่หมาก ไซ้ของอื่นๆ เดินทางไปโน่นไปนี่สารพัด ทอย่ำมทอที่บ้านเราทอไว้ใช้เอง คนทอผ้าขาวเป็นก็มักทอย่ำมได้ (แหน อ่อนสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นางดอกไม้ เขียวสลง กล่าวถึงย่ำมว่า

ย่ำมก็ทอเหมือนผ้าขาว ลายแหละที่ไม่เหมือน สี บางคนใช้ด้ายควมทอเพราะมันทน หนาและสวย แต่ก่อนใช้ด้ายไทยที่ทำจากฝ้าย ลายจะออกขาวดำ เดี่ยวนี้ใช้ด้ายตลาด ด้ายโทเร มีหลายสี ย่ำมก็หลายสี ชอบทำสีแดงกัน ทอเป็นผืนก่อน แล้วตัดออกมาเย็บเป็นย่ำมด้วยมือ เดี่ยวนี้เขาใช้จักรเย็บกัน ทำหลายขนาด ใหญ่

กลาง เล็ก สมัยก่อนทำแต่ลูกใหญ่ มีสายตะพาย ตัวยามที่ใส่ของ ทำขึ้นด้วยผ้าดิบขาว ที่สายตะพายด้านหนึ่งจะมีกระเป๋าลับไว้ใส่ของ (ดอกไม้ เขียวสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า ยามของชาวไทยเบิ่งโคกสลงเป็นของใช้ประจำตัวทั้งผู้หญิงและผู้ชาย คนสูงอายุใช้ใส่หมาก พลู คนทั่วไปใช้ใส่ของเวลาเดินทาง วิธีการทอเหมือนกับการทอผ้าขาวม้า ทอด้วยกี่โบราณ พบว่า รูปแบบการทอถุงยาม เดิมทีทอด้วยด้ายไทยหรือด้ายที่ทำจากฝ้าย ต่อมาทอด้วยด้ายที่มีขายในท้องตลาด แต่ยังคงใช้วิธีการทอด้วยกี่โบราณ สีนีลนิยมคือย้อมสีแดงเพราะสีแดงจะสดใสมองดูไม่เบื่อหน่าย ยามเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเบิ่งโคกสลง ทั้งรูปร่างและสีสัน ลวดลาย จะไม่เหมือนยามของที่อื่นๆ มีขนาดที่พอเหมาะกับการใช้ใส่สิ่งของสะพาย ส่วนประกอบของยามคือ ตัวถุงยาม สายสะพาย ชั้นยามด้านในซึ่งใช้ผ้าดิบสีขาวเย็บซับด้านใน ตรงบริเวณสายสะพายด้านหนึ่งจะทำกระเป๋าลับไว้สำหรับใส่ของมีค่า เช่น เงิน ปัจจุบันชาวบ้านทอและเย็บยาม มี 3 ขนาด คือขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า ถุงยาม เป็นของใช้ประจำตัวทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ยามจะใช้เหมือนกระเป๋าทอที่ชาวบ้านทอขึ้นเพื่อใช้ใส่สิ่งของต่างๆ เวลาเดินทางไปทำงาน เช่น ห่อข้าว ใส่ผัก ใส่เสื้อผ้า ใส่หมาก ฯลฯ

คติความเชื่อการทอถุงยาม

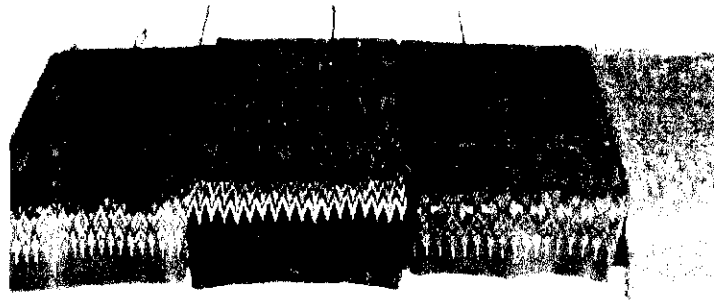
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลงมีคติความเชื่อเหมือนกับการทอผ้าขาวม้า คือ ผู้ชายห้ามทอ ให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายทอ เพราะผู้หญิงจะทอด้วยความละเอียด ประณีต และใจเย็น งานออกมาดี

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ถุงยาม เป็นของใช้ประจำตัว ชาวไทยเบิ่งโคกสลงได้สืบสานวัฒนธรรมการทอถุงยามมาเป็นเวลานานจากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านยังคงนิยมใช้ยามใส่สิ่งของซึ่งทำหน้าที่เหมือนกระเป๋ายามเป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทยเบิ่งโคกสลง เพราะรูปแบบ ลวดลาย สีสัน ขนาด จะบอกว่า หากเห็นใคร “ ถ้ายามแดงที่รูปร่างแบบนี้ละก็ นั่นแหละคนบ้านเรา ” (เตียน ตั้งสลง, สัมภาษณ์ : 2547) ยามเป็นสิ่งที่ใช้เป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันนอกจากจะทอใช้ในครัวเรือนแล้วยังทอขาย โดยทอให้มีหลายขนาด หลายสี ไม่ใช่เฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ปัจจุบันยังส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ผลงานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเบิ่งโคกสลงอีกด้วย ทั้งผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญานี้ จนมีคำขวัญประจำตำบลโคกสลงว่า “ผ้าขาวม้างาม ถุงยามสวย ล้อมด้วยพริกแกงน้ำ แหล่งวัฒนธรรมไทยเบิ่ง” (เพทาย แก้วมณี, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสลง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทอถุงยาม เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้วิธีการทอจากแม่ เป็นกิจกรรม เป็นภูมิปัญญาของฝ่ายผู้หญิงที่ต้องฝึกทอฝึกทำจนสามารถทอได้ ผู้ที่เป็นครูคือแม่ของตนเองหรือญาติใกล้ชิดที่จะเป็นคนส่งภูมิปัญญาการทอต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 41 ผ้าถุง จากบ้านนางสม ตั้งสลุง

2.3 ผ้าถุง

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางแหน อ่อนสลุง กล่าวว่า “ สมัยก่อนต้องทอผ้าถุงใช้กันเอง ไม่มีขาย เหมือนทอผ้าขาวม้า ย่อม ทอที่บ้านเราแหละ ทอเป็นผืนแล้วย้อมด้วยเปลือกไม้ ทอไม่เป็นก็ไม่มีผ้านุ่งผ้าใช้ดอก ย้อมแล้วเอาไปย่ำโคลนอีกทีหนึ่ง ผ้าจะเป็นสีดำ ถ้ายากได้สีครามก็ย้อมด้วยใบครามต้ม สีดำใช้เปลือกกระโดน ลูกมะเกลือเลือด สีเหลืองใช้แก่นแกแล สีแดงสาดใช้เปลือกสมอ สมัยนี้เขาใช้ก็กระตุกทอ ทอเป็นลายสวยๆ ได้ ส่งไปขายได้ (แหน อ่อนสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า อดีตที่ผ่านมามหาชนไทยเบี่ยงโคกสลุงทอผ้าใช้เอง ทั้งผ้าขาวม้า ย่อม ผ้าถุง ทอโดยใช้แบบโบราณ รูปแบบนี้จะทอผ้าเป็นสี่พื้น สีขาว แล้วย้อมด้วยสีของเปลือกไม้ต้ม และนำไปย่ำในโคลนอีกครั้ง ก็จะได้สีผ้านุ่งตามต้องการ ปัจจุบันแม้ตลาดจะมีผ้าถุงลักษณะต่างๆ มากมาย แต่ชาวบ้านก็ยังทอผ้าถุง แต่เปลี่ยนจากการทอด้วยกี่โบราณมาใช้ก็กระตุก ได้ผ้าถุงที่มีลวดลาย สีสันที่สวยงาม ลักษณะลายต่างๆ มากมาย สามารถทอขายได้

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ทอผ้าถุง ได้แก่ นางรวัย เอื้อสลุง และกลุ่มทอผ้าอีกหลายคนให้ความเห็นตรงกันว่า “ ทอผ้าถุงโดยใช้ก็กระตุก จะใช้ด้ายไหมประดิษฐ์ ชื่อสำเร็จมาเลย มาถึงก็ขึ้นเครื่องได้เลย ชื่อที่บ้านหมี ระยะเวลาที่ชื่อที่บ้านสิงทอ ส่วนด้ายพุ่งทอต้องมามัดย้อมเอง ตอนแรกๆ ย้อมกันไม่เป็น ระยะเวลาที่เป็นลายก็ดูของเก่ามาดัดแปลง ลายนี้จะขึ้นอยู่กับมัดย้อม การลงสี ให้ลายติดกับสีพื้นจึงจะสวย ลายที่ทอกันมี ลายขอเกี่ยว ลายเปาบันจัน ลายชบา ลายม่านสนทยา ลายคำชะอี ลายข้าวหลามตัด ลายแมงมุม ลายดาวล้อมเดือน เครื่องึงทอได้หลายผืน พอผืนเกิดดอกออกมาเย็บเป็นผ้าถุง ” (รวัย เอื้อสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า การทอผ้าถุง เดิมทอด้วยด้ายไทยหรือด้ายที่ทำจากฝ้าย ต่อมาทอด้วยด้ายที่มีขายในท้องตลาด และใช้วิธีการทอด้วยกี่โบราณ ต่อมาเมื่อปีพุทธศักราช 2536 ก็กระตุกได้เข้ามาในพื้นที่ตำบลโคกสลุง กระบวนการทอผ้าโดยที่กระตุกจึงเริ่มขึ้นตั้งบัดนั้นเป็นต้นมา จากกลุ่มเล็กๆ ขยายถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าแบบที่กระตุก โดยดึงกลุ่มทอผ้า ทอผ้าถุงและผ้าตัดเสื้ออย่างมากมาย และเรียนรู้การมัดย้อมเพื่อกออกแบบลวดลายได้หลายลาย จากการทอเพื่อใช้ภายในครัวเรือนก็สามารถทอขายได้

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกว่า ผ้าตุงเป็นเครื่องนุ่งห่มของผู้หญิง

คติความเชื่อการทอผ้าตุง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงมีคติความเชื่อเหมือนกับการทอผ้าขาวม้า คือ ผู้ชายห้ามทอ ให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายทอ เพราะผู้หญิงจะทอด้วยความละเอียด ประณีต และใจเย็น งานออกมาดี

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ผ้าตุง เป็นเครื่องนุ่งห่มประจำตัวของผู้หญิงชาวไทยเบิ่งโคกสูง ได้สืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าตุงมาเป็นเวลานานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากกีโบราณมาถึงที่กระตุก จากการทอใช้เองมาเป็นทอเพื่อขาย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตุง เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้วิธีการทอผ้าจากแม่สืบทอดมายังลูก เป็นภูมิปัญญาของผู้หญิงที่ต้องฝึกทอฝึกทำจนสามารถทอได้ ผู้ที่เป็นครูคือแม่ของตนเองหรือญาติใกล้ชิดที่จะเป็นคนส่งภูมิปัญญาการทอต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 42 เปลือกที่นอน จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี

2.4 เปลือกที่นอน

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี กล่าวว่า " ที่นอน บ้านเราเรียก ฟูก สมัยก่อนเขาจะทอผ้า เปลือกที่นอน เหมือนทอผ้าขาว เอาลายอะไรก็ทำเอา บางคนทอลายเหมือนผ้าขาวม้าตาใหญ่ๆ บางคนทำตาลายยาวๆ เอาแต่จะชอบ พอทอเสร็จก็ตัดมาเย็บเป็นเปลือกที่นอน แล้วก็ยัดนุ่นเข้าไป เป็นฟูก จะทำ 5 พับ เวลาเก็บที่นอนจะพับ ปูนอนก็คลี่ออกมา สมัยก่อนยังไม่มีที่นอนมาขายก็ทำเอาเอง " (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า ชาวโคกสลุงเรียกที่นอนว่า ฟูก รูปแบบของเปลือกที่นอน ทำจากผ้าทอที่โบราณแล้วเย็บเป็นเปลือกที่นอน ยัดด้วยนุ่น ใช้ปูนอน มีความยาวประมาณ 2 เมตร หรือยาวกว่าความสูงของคน มีวิธีการเย็บเมื่อยัดนุ่นเข้าไปแล้วสามารถพับได้ 5 พับ ไว้สำหรับเวลาเก็บที่นอนโดยการพับ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำเปลือกที่นอน ได้แก่ นางดอกไม้ เขียวสลุง กล่าวว่า " ทอผ้าเปลือกที่นอน ก่อน ลายอะไรแล้วแต่จะชอบ สมัยก่อนชอบทำลายยาวๆ ง่ายๆ เดี๋ยวนี้บางคนทำลายตาหมากรุกใหญ่ๆ ทอเสร็จก็ตัดมาเย็บเปลือกที่นอนก่อน แล้วก็ยัดด้วยนุ่น แล้วก็เย็บปิด เสร็จใช้นอนได้ " (ดอกไม้ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า การทำเปลือกที่นอน เริ่มจากการทอด้วยกี่โบราณเหมือนทอผ้าขาวม้า ทอเสร็จแล้วตัดจากเครื่องออกมาเย็บด้วยมือเป็นเปลือกที่นอน แล้วยัดด้วยนุ่น แล้วย็บปิดทุกด้าน เป็นอันเสร็จ นำไปใช้ปูนอนได้

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่านบอกได้ว่า ที่นอนหรือฟูกของชาวไทยเบิ้ง ใช้ปูนอน คติความเชื่อการทำเปลือกที่นอน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบื้งโคกสูงมีคติความเชื่อเหมือนกับการทอดผ้าขาวม้า คือ ผู้ชายห้ามทอดให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายทอด เพราะผู้หญิงจะทอดด้วยความละเอียดย ประณีต และใจเย็น งานออกมาดี

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ที่นอนหรือฟูกของชาวไทยเบื้ง เป็นของใช้ประจำบ้าน ชาวบ้านได้สืบสานวัฒนธรรมการทำเปลือกที่นอนหรือฟูกมาเป็นเวลานานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ฟูกเป็นเครื่องหลับนอนที่ใช้อยู่ในห้องนอนบนบ้าน “ ฟูกก็อยู่ในเรือน ปูนอนเวลาเราเข้านอน ” (เพาะ สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำเปลือกที่นอน เรียนรู้วิธีการทำจากแม่สืบทอดมายังลูก เป็นภูมิปัญญาของผู้หญิงที่ต้องฝึกทำจนสามารถทำได้ ผู้ที่เป็นครูคือแม่ของตนเองหรือญาติใกล้ชิดที่จะเป็นคนส่งภูมิปัญญาการทำเปลือกที่นอนต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 43 ผ้าตัดเสื้อ จากบ้านนางรวย เอื้อสลง

2.5 ผ้าตัดเสื้อ

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางสม ตั้งสลง กล่าวว่า " ก็กระตุกเข้ามาบ้านเรารั้งแรกปี 2536 พัฒนาการอำเภอมาสอนให้ ก็ทอกันได้เรื่อยๆ ค่อยๆ เป็นเรื่อยๆ ทอผ้าถุงลายขาวหลามตัด ลายอื่นอีกหลายลาย จนออกแบบเองได้ ตั้งกลุ่มทอผ้า หมู่ 3 ตั้งก่อนเขา หมู่หก รวมกลุ่มกัน ทอผ้าถุงลายต่างๆ ทอผ้าตัดเสื้อลายสวยๆ ก็ได้ ค่อยๆ ดีขึ้น จนเอาไปขายที่อื่นได้ มีคนมาสั่งทอทีละหลายๆ เรื่อยๆ ก็กระตุกนี้แหละ " (สม ตั้งสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสลงสามารถทอผ้าตัดเสื้อแบบลายต่างๆ ได้ โดยใช้ก็กระตุก มีการพัฒนาฝีมือขึ้นตามลำดับ จากที่ต้องซื้อด้ายพุ่งที่มีด้อมจากแหล่งที่ขายด้าย เป็นสามารถออกแบบมัดย้อมลวดลายเองได้ มีกลุ่มทอผ้า มีผ้าตัดเสื้อขาย เพราะก็กระตุกสามารถทอผ้าได้ยาวๆ เครื่องหลายๆ เมตร

สัมภาษณ์นางรวย เอื้อสลง กล่าวว่า " เดี่ยวนี้จะทอตามที่คนมาสั่งว่าอยากได้แบบไหน สีอะไร ลายแบบไหน ต้องการใช้กี่เมตร เราก็จะทอตามที่ลูกค้าสั่ง มีคนมาสั่งบ่อยๆ ราคาแล้วแต่ลาย ถ้าลายยาก ลายราคาสูงหน่อย ช่วงไหนมีเวลาจะมาทอ มีธุระสำคัญก็หยุดทอ ถ้ามีคนมาสั่งก็จะทอกัน (รวย เอื้อสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์นางสม ตั้งสลง นางรวย เอื้อสลง และกลุ่มทอผ้าหลายท่าน พบว่า การทอผ้าตัดเสื้อ กลุ่มทอผ้าชาวไทยเบ็งโคกสลงจะใช้ก็กระตุกทอ เป็นการทอที่เพิ่งเกิดใหม่ โดยได้รับการถ่ายทอดจากพัฒนาการของอำเภอพัฒนาโคกได้จัดวิทยากรมาฝึกสอนชาวบ้านจนสามารถทอเองได้ เป็นการทอผ้าเพื่อเชิงธุรกิจมากขึ้น ทอตามลูกค้าสั่ง กลุ่มทอผ้าตัดเสื้อสามารถตั้งราคาสินค้าเอง ชาวบ้านที่ชอบงานหัตถกรรมประเภทสิ่งทอทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก รูปแบบของลายผ้าที่ทอ เช่น ลายขาวหลามตัด ลายขอเกี่ยว ลายเปาบันจัน ลายชบา ลายมานสนรยา ลายแมงมุม ลายดาวล้อมเดือน ลายคำชะอี ลายสกลนคร และลายขอพระเทพ การออกแบบลวดลาย นางรวย เอื้อสลง บอกว่า " ดูจากของเก่ามาดัดแปลง ผสมผสานลายขึ้นอยู่กับการมัด การลงสี ให้ลายมัดสีพื้น " (รวย เอื้อสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มทอผ้าตัดเสื้อหลายท่านบอกได้ว่า ผ้าลวดลายต่างๆ ที่ทอด้วยกี่กระตุก สามารถนำไปใช้ตัดเสื้อผ้าแบบไทยๆ ได้ทุกผืน แล้วแต่ความชอบของผู้ต้องการใช้

คติความเชื่อในการทอผ้าตัดเสื้อ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทอผ้าตัดเสื้อ ทอขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ผ้าตัดเสื้อ เป็นภูมิปัญญาการทอแบบใหม่โดยใช้กี่กระตุก รับวิธีการทอจากแหล่งอื่น ชาวบ้านตอบรับการใช้กี่กระตุกอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ขั้นตอนบางอย่างจะยากกว่าที่โบราณที่ทอกันมานาน แต่ก็สามารถทำได้คุณภาพดี สีสันทันและลวดลายสวยงาม สามารถขายได้ กลุ่มที่ทอจะเป็นทั้งคนสูงอายุและวัยกลางคน โดยเฉพาะผู้หญิง แต่คนที่สามารถมัดย้อมได้เป็นผู้ชาย “ ทิดกุศล มัดย้อมออกแบบลายได้ ” (สม ตั้งสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตัดเสื้อ โดยกลุ่มทอผ้าหมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูงเริ่มเรียนรู้วิธีการทอจากวิทยากรที่พัฒนาการอำเภอพัฒนานิคมจัดการอบรมและฝึกทำจริง จากนั้นชาวบ้านคนที่ทอได้ในกลุ่มทอผ้าหมู่ที่ 3 ก็ถ่ายทอดวิธีการทออีกต่อหนึ่ง จะมีคนที่สนใจอยากทอได้หมุนเวียนกันเข้ามาฝึกเรียนรู้วิธีการทอที่กระตุกเป็นกลุ่มๆ อยู่เรื่อยๆ

3. งานไม้

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสูงได้คิดประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ด้วยไม้เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อใช้ในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวันทั้งสิ้น งานหัตถกรรมทุกชิ้นจะมุ่งทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน แต่สิ่งที่น่าสนใจคืองานแต่ละชิ้นมีความงามที่แปลกกันออกไปตามความพอใจของผู้ที่ทำงานชิ้นนั้นขึ้นมา ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เป็นผู้ทำและผู้ใช้จำนวน 32 คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผลงานงานไม่มีดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 44 ไถ จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็งโคกสูง

3.1 ไถ

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ ไถส่วนมากใช้ไม้ประดู่ทั้งเครื่อง หัวหมูก็ใช้ มันแข็งดี ทน คันไถ หางไถก็เรียก นีคันชักจะยาวไปข้างหน้าต่อกับแอกน้อย ใช้หนังหัวไถมัดต่อกัน หนังหัวไถเอามาจากหนังควาย มันเหนียวดี ที่หัวหมูมีผานเหล็ก คอมไม้ประดู่ก็ได้ ไม่ย่อปากก็เอาทำได้ แอกร้าวใช้ไม้ยอ แห้งแล้วเบาดี ทาม อยู่ไต่คอกควาย ใช้เปลือกกล้วยช้างก็ได้ ตรงปลายคันชักจะเจาะรูใช้หนังหัวไถมัดแอกติดกับคันชัก มัดคร่าวไปที่คอกควาย คราวนี้ใช้ปอระพิมมัดให้ดีทำเป็นเชือก พอเทียมควาย เสรีจก็ไถนาได้ ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสูงในอดีตใช้ไถที่ทำจากไม้ประดู่เทียมควายเพื่อไถนา หวานกล้า คำข้าว ทำนาโดยใช้แรงควายและแรงคน ไถที่ใช้ผู้ที่เป็นพ่อบ้านของแต่ละครัวเรือนจะเป็นผู้ทำขึ้นใช้ รูปแบบของไถมีส่วนประกอบหลายส่วน ได้แก่ คันไถ คือส่วนที่ใช้จับไถเวลาไถนา คันชัก คือส่วนที่ยาวไปข้างหน้าต่อกับแอกที่มัดด้วยหนังหัวไถซึ่งทำจากหนังควาย หัวหมูและผานเหล็ก คือส่วนที่อยู่ติดดินเวลาไถนา คอม คือส่วนที่อยู่ไต่คอกควาย ทาม คือส่วนที่อยู่ไต่คอกควาย คร่าว คือเชือกที่ทำจากปอระพิม ปอระพิมเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในป่าสามารถนำมาบิดเป็นคร่าวใช้แทนเชือกได้

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ เลือกไม้ประดู่ที่มีรูปที่มันได้ ตัดมาตากให้แห้ง เจาะแล้วก็ใส่ ประกอบกัน ดอกลิ้มให้แน่น เป็นไถแบบนี้ ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า การทำไถด้วยไม้ประดู่ ต้องเลือกไม้ให้เป็น ตัดมาตากด้วยขวาน และมีด แต่งให้สวย การใช้ไม้ประดู่ นอกจากจะแข็งแรงทนทานแล้วเมื่อตากเสร็จแล้วผิวของไม้ประดู่จะทำให้ดูสวยงาม คนไทยเบ็ญจโกศลสูงไม่เพียงแต่จะทำเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียวแต่ยังแฝงด้วยความงามของเครื่องใช้ชิ้นๆ อีกด้วย เช่น ไถนาที่ทำจากไม้ประดู่

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกได้ว่า ไถ ใช้เทียมควายไถนาเพื่อปลูกข้าว “ ใช้ไถนาให้เป็นขี้ไถ พลิกดินให้หญ้าเน่า จะได้คราดต่อ ” (เพาะ สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

คติความเชื่อในการทำไถ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็ญจโกศลสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำไถ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ไถนา

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญจโกศลสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า อดีตที่ผ่านมาชาวไทยเบ็ญจโกศลสูงมีอาชีพการทำนา ทำนาด้วยแรงคนและแรงควาย ใช้ควายไถนา ไถที่ใช้ พ่อบ้านต้องทำขึ้นใช้เอง ทุกครัวเรือนต้องมีคันไถเพื่อใช้ทำนา บ้านไหนจะมีคันไถที่สวยงามมากน้อยต่างกันตามฝีมือของแต่ละคน คันไถบอกถึงร่องรอยแห่งชีวิตชาวนาที่เข้มแข็ง จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันชาวไทยเบ็ญจโกศลสูงไม่ได้ใช้คันไถไม้ในการทำนาแล้ว เพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป จากที่เคยไถนาด้วยไม้ประดู่เทียมควาย จะมีไถเหล็กที่ทำจากเหล็กมาขายในท้องตลาดมาแทน ใครทำไถไม่เป็นก็ใช้เงินซื้อ แต่ยังมีเทียมควายอยู่ ใช้กันอยู่ระยะหนึ่งไม่นานนัก ก็มีรถไถนาที่เรียกว่า รถอีโก้งใช้น้ำมันมาแทน ปัจจุบันนอกจากใช้รถอีโก้งแล้วบางที่ใช้รถแทรกเตอร์ใหญ่ที่ใช้พานเหล็กเป็นพวงไถนา ไม่มีใครใช้ไถไม้ประดู่อีกเลย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็ญจโกศลสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำไถนาด้วยไม้ประดู่ ในอดีตเรียนรู้อาชีพการทำไถจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียง ดูจากคนอื่น ๆ ที่อยู่ในโคกสูง

ภาพประกอบ 45 คราด จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญโลกสลุง

3.2 คราด

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ คราดใช้คราดนา เทียมควายเหมือนไถ คราดซี่ไถให้แหลก หญ้าเน่า ดินละเอียดกระจาย เป็นเลนด่าง่าย ทำคราดเอาความหนืดองเอาไม้ประดู่ตัวมัน ลูกมันก็ไม้ประดู่ ไม้ไผ่ก็ได้ ทำ 16 ลูก เสามันใช้ไม้อะไรก็ได้ ส่วนประกอบคราดมี 5 อย่าง ตัวคราด ลูกคราด เสามือจับ มือจับ คันคราด คันมันจะยาวไปข้างหน้า เทียมควาย ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็ญโลกสลุงในอดีตใช้ไถกับคราดคู่กัน คราดที่ดีจะทำจากไม้ประดู่ ใช้เทียมควายไถนาหว่านกล้า ดำข้าว ทำนาโดยใช้แรงควายและแรงคน คราดที่ใช้ผู้ที่เ็นพ่อบ้านของแต่ละครัวเรือนจะเป็นผู้ทำ รูปแบบของคราด มีส่วนประกอบ คือ คันคราด เป็นส่วนที่ยื่นไปข้างหน้าเพื่อเทียมควายเวลาคราด คันจับหรือมือจับ คือส่วนที่ใช้จับคราดเพื่อยกและกดเวลาคราดนา เสามือจับ คือส่วนที่ต่อจากตัวคราดกับมือจับ ตัวคราด คือส่วนที่สำคัญทำด้วยไม้ประดู่ ใหญ่กว่าส่วนอื่นๆ จะมีลูกคราด 16 ลูก ที่ตัวคราด ทำด้วยไม้ประดู่ ลูกคราด คือส่วนที่ใช้คราดตีดินทำให้ดินแตกละเอียด

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ เลือกไม้ประดู่กิ่งตรงๆ ตัดมาตากให้ดี เจาะรูใส่ลูกคราด จะให้ตื้อตึง 16 ลูก ทำคันคราดไม้อะไรก็ได้ 2 อัน ทำมือจับกับเสามัน 2 ข้าง ใส่ประกอบกัน ดอกลิ้มให้แน่น ก็เสร็จ ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า การทำคราดด้วยไม้ประดู่ เมื่อเลือกไม้ประดู่ตรงยาวประมาณ 3 เมตร ตัดมาตากด้วยขวาน และมีด แต่งให้สวยงาม ทำลูกคราด 16 ลูก แต่ละลูกยาวประมาณ 1 ฟุต การเลือกใช้ไม้ประดู่นอกจากจะแข็งแรงทนทานแล้วเมื่อตากเสร็จแล้วผิวของไม้ประดู่จะดูสวยงาม คนไทยเบ็ญโลกสลุงไม่เพียงแต่จะทำเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียว แต่ยังแฝงด้วยคุณค่าทางความงามของเครื่องใช้นั้นๆ ด้วย เช่น ไถและคราดที่ทำจากไม้ประดู่

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกว่า คราด ใช้เทียมควายคราดดินในนาต่อจากการไถนา เพื่อปลูกข้าว

คติความเชื่อในการทำคราด

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการทำคราด ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้คราดนา

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า อดีตที่ผ่านมาชาวไทยเบิ่งโคกสูงมีอาชีพการทำนา ทำนาด้วยแรงคนและแรงควาย ใช้ควายไถนาและคราดนา นอกจากมีไถแล้วต้องมีคราดใช้คู่กัน คือ ไถแล้วก็ต้องคราด เป็นกฎตายตัว ทุกครัวเรือนต้องมีคันไถและคราดเพื่อใช้ทำนา จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่ได้ใช้คันไถและคราดในการทำนาแล้ว เพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป จากที่เคยไถและคราดนาด้วยไม้ประดู่เทียมควาย จะมีไถเหล็กที่ทำจากเหล็กมาขายในท้องตลาดมาแทน ใช้อยู่ระยะหนึ่งไม่นานนักก็มีรถไถนาที่เรียกว่า รถอีโก้งใช้น้ำมันมาแทน ปัจจุบันนอกจากใช้รถอีโก้งแล้วบางที่ใช้รถแทรกเตอร์ใหญ่ที่ใช้ฟันเหล็กเป็นพวงไถนา ไม่มีใครใช้ไถและคราดไม้ประดู่อีกเลย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำคราดด้วยไม้ประดู่ ในอดีตเรียนรู้วิธีการทำคราดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียง ดูจากคนอื่น ๆ ที่อยู่ในโคกสูง

ภาพประกอบ 46 พลั่ว จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญจโกศลสูง

3.3 พลั่ว

รูปแบบ

จากการสัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี กล่าวว่า “ พลั่วสาดข้าว ใช้ไม้ตะแบกทำ เบาดี แห้งขึ้นก็เบา มีด้ามกับใบพลั่ว ด้ามมันทำกลมๆ ใบมันทำเหมือนพายที่พายเรือแต่ทำห่อๆ เหมือนช้อน เป็นไม้ท่อนเดียว กัน ยาวประมาณสักวาหนึ่ง พลั่วสำหรับหนึ่งมี 5 อัน สาด 5 คน เวลาสาดต้องสาดให้แตก ละอองจะปลิวไปทาง หนึ่ง ส่วนเมล็ดข้าวจะร่วงลงเป็นกอง วิหังเลียบหลังข้าง เวลาสาดต้องมีลม ถ้าไม่มี ต้องเอากะดังโบกให้มีลม ” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ ทำด้วยไม้ตะแบก มันจะเบา แห้งขึ้นก็เบา สาดข้าวจะไม่เมื่อย ทำใบพลั่วห่อๆ คล้ายช้อนแต่ยาว มีด้ามจับ ถากให้กลม ยาวซักวากำลังดี ถ้าทำให้ได้สำหรับหนึ่งถึงจะดี เวลาสาดก็สาด 5 คน ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็ญจโกศลสูงในอดีตทำนาด้วยแรงคนและแรงควาย หลายขั้นตอน ต้องอาศัยธรรมชาติช่วยไม่ว่าจะอาศัยฝนตกตามฤดูกาล การทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาหลายชิ้น ก็ใช้ไม้หรือวัสดุต่างๆ ในท้องถิ่น จนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวและนวดแล้วได้เมล็ดข้าวที่จะเข้ายุ้งแล้วยังต้องมีการคัดเอาฟางและเมล็ดข้าวที่ลีบออกไป โดยใช้วิธีการสาดข้าว การสาดข้าวก็อาศัยลมจากธรรมชาติและที่สำคัญยังต้องมี “พลั่ว” ที่ทำจากไม้โดยเฉพาะไม้ตะแบกที่นิยมนำเอามาทำพลั่วเพื่อใช้สาดข้าวในลาน พลั่วเป็นเครื่องมือในการทำนา ในขั้นตอนก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง โดยการสาดไปในอากาศขณะที่มีลมพัด ข้าวเมล็ดลีบและฟางเล็กๆ ที่เหลืออยู่ก็จะปลิวตามลมออกไป ส่วนเมล็ดข้าวที่เต่งสมบูรณ์จะตกลงมาก่อนอยู่ที่กองข้าว ซึ่งชาวไทยเบ็ญจเรียกว่า หลังข้าง ซึ่งหมายถึงกองเมล็ดข้าวดีที่จะนำไปเก็บที่ยุ้งต่อไป รูปแบบการทำพลั่วสาดข้าว ทำด้วยไม้ตะแบกเพราะว่าเมื่อแห้งแล้วไม้ตะแบกจะเบา สาดดี ทำยาวประมาณ 1 วา มีส่วนที่ใช้จับและส่วนที่

เป็นใบสำหรับตากเมล็ดข้าวสาคู ควรทำพลั่วไว้หลาย ๆ อัน เพื่อช่วยกันสาคู และต้องสาคูให้ทันลม หากไม่มีลม ต้องใช้กระดังหรือกะโล่พัดเอง ซึ่งไม่ดีเหมือนลมธรรมชาติ

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกว่า พลั่ว ใช้สาคูเมล็ดข้าวเพื่อแยกเอาฟางชิ้นเล็กๆ และเมล็ดข้าวที่ลีบออกไปก่อนนำไปเก็บที่ยังข้าว

คติความเชื่อในการทำพลั่ว

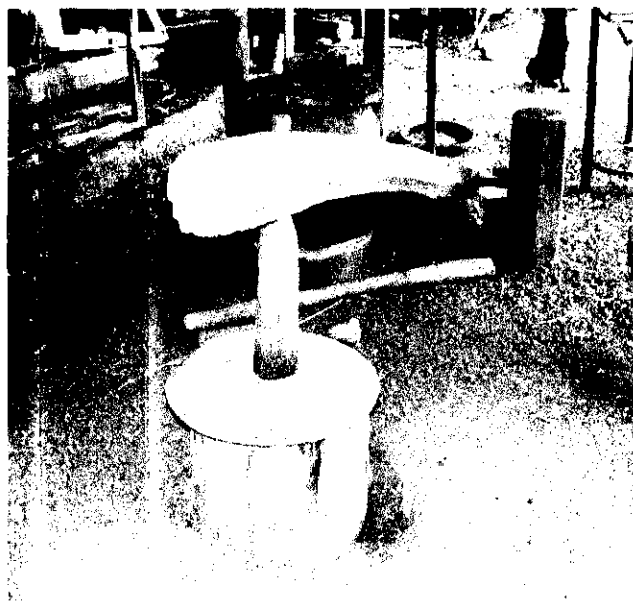
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการทำพลั่ว ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้สาคูข้าว

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า อดีตที่ผ่านมาชาวไทยเบิ่งโคกสูงมีอาชีพการทำนา ทำนาด้วยแรงคนและแรงควาย เครื่องมือทำนาทุกชนิดต้องทำขึ้นใช้เอง พลั่วเป็นเครื่องมือทำนาอีกชิ้นที่บอกเรื่องราวและวิถีชีวิตชาวนา การสาคูข้าวด้วยพลั่วเป็นสิ่งที่บอกถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวบ้าน เพราะการสาคูข้าวก็ลงแขกช่วยกัน เพื่อเอาแรงไว้เผื่อเวลาคนใดคนหนึ่งสาคูข้าวจะได้ทดแทนแรงกัน สร้างความรักความผูกพันของคนในชุมชน ไม่ต้องใช้เงินงานก็สำเร็จได้ซึ่งต่างกับยุคปัจจุบัน พ่นข้าวด้วยรถแทนการสาคูข้าวด้วยพลั่ว ในอดีต ใช้เงินแทนน้ำใจ เสริ่งเร็วและไม่ต้องรอลมจากธรรมชาติ แต่ความช่วยเหลือเกื้อกูลหมดลดน้อยลงไป ผลจากความเจริญด้านวัตถุที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้คนชนบทห่างเหินกันมากขึ้น

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำพลั่วด้วยไม้ตะแบก ในอดีตเรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียง ดูจากคนอื่น ๆ ก็ทำได้

ภาพประกอบ 47 ครกกะเดื่อง จากบ้านนายสุข ศิริสลุง

3.4 ครกกะเดื่อง

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายสุข ศิริสลุง กล่าวว่า “ ครกกะเดื่องใช้ตำข้าว ตำข้าวเปลือก ข้อมข้าวสาร โขลกขนมจีน โขลกข้าวโป่ง ตัวครกทำด้วยไม้มะค่าลิง มะค่าแต้ สากทำด้วยไม้ตะโก ไม้เคล็ดก็ได้ หลักเอวมันใช้ไม้แก่น เช่น ไม้ประดู่ แม่กระเดื่องใช้ไม้ประดู่ก็ได้ ไม้แก่นอื่นๆ ได้ ” (สุข ศิริสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ ตัวครกทำด้วยไม้ประดู่ ใช้ลื้อเจาะ สากตากให้ลมยาวซึก แขนก้พอ แม่กระเดื่องใช้ไม้จริงใหญ่หน่อย ยาว ทากให้คล้ายเสาบ้าน แต่หางมันทำเรียวแบน ไว้เหยียบเวลาตำ เจาะรูที่หัวกะเดื่องไว้ใส่สาก เจาะรูตรงเอวกะเดื่องไว้ใส่หลักกะเดื่อง ทำที่จับสำหรับคนตำ ไม่ทำก็ได้ แล้วก็เอามาประกอบกันแบบนี้ ทำไว้ได้ถุนบ้าน ขุดหลุมฝังครก ฝังหลักเอวกะเดื่อง ขุดหลุมที่หางกะเดื่อง เวลาตำจะได้เหยียบลึกๆ ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสลุงในอดีตรู้จักทำเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านของตนเองเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รับเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน เช่น การทำครกกะเดื่องขึ้นใช้ตำข้าว ข้อมข้าวสาร หรือตำแป้งขนมจีน ขนมข้าวโป่ง เป็นเครื่องมือก่อนข้างมีขนาดใหญ่ รูปแบบของครกกะเดื่อง ประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ ตัวครกกะเดื่อง สาก แม่กระเดื่อง หลักเอวกะเดื่อง และยังมีหลักสำหรับจับเวลาคนตำข้าว ประกอบเข้าด้วยกันไว้ที่ได้ถุนบ้าน ปัจจุบันใช้น้อยลง ชาวบ้าน ใช้สีข้าวกับโรงสีไฟฟ้ามากขึ้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกได้ว่า ครกกะเดื่อง ใช้ตำข้าวเปลือก ข้อมข้าวสาร ตำแป้งขนมจีน โขลกขนมข้าวโป่ง ตำแป้งทำขนม

คติความเชื่อในการทำครกกะเดื่อง

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบืงโกสสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการทำครกกะเดื่อง ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ตำข้าว โขลกแป้งขนมจีน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบืงโกสสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ในอดีตชาวไทยเบืงโกสสูงจะรับประทานข้าวซ้อมมือกันทุกคน เพราะสีข้าวด้วยสีมือ ตำข้าว ซ่อมข้าวด้วยครกกะเดื่อง ได้รับคุณค่าทางอาหารสูง แต่ปัจจุบันสีข้าวด้วยโรงสีไฟฟ้าขัดเมล็ดข้าวอย่างขาว ทำให้ลดคุณค่าทางอาหารไป การใช้ครกกะเดื่องทำให้สมาชิกในครอบครัวมีหน้าที่ในการทำงานช่วยเหลือกัน การซ่อมข้าว ตำข้าวทำให้หนุ่มสาวได้พบกัน หนุ่มจะช่วยสาวตำข้าว ทำให้ได้พบปะพูดคุยกัน ได้ทั้งงานและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้ปัจจุบันจะสีข้าวด้วยโรงสีไฟฟ้าแต่ยังมีบ้านที่ยังคงใช้ครกกะเดื่องอยู่

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบืงโกสสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำครกกะเดื่อง ในอดีตเรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่าง

ภาพประกอบ 48 สากครกมือ จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญโลกสูง

3.5 สากครกมือ

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางเพาะ สดุงใจดี กล่าวว่า “ สากครกมือใช้ตำข้าว โขลกแป้งทำขนม โขลกขนมจีน โขลกข้าวโป่ง เอาไม้เคล็ดทำ ตัดง่าย ทำง่าย ตำกับครกไม้ ทำยาวสัก 1 วา ปลายสากมี 2 ข้าง ข้างหนึ่งตากให้กลม ปลายโค้ง อีกข้างตากเป็นเหลี่ยม ปลายตัดตรง ปลายนี้ใช้ซ้อมข้าวสาร ปลายโค้งใช้ตำข้าวเปลือก กลางๆ ตากให้กลมเอาไว้จับเวลาตำ ” (เพาะ สดุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็ญโลกสูงในอดีตรู้จักทำเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านของตนเองเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รับเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน เช่น การทำสากครกมือขึ้นใช้ตำข้าว โขลกแป้งขนม ทำด้วยไม้ท่อนเดียว ไม่เพียงแต่จะใช้ประโยชน์อย่างเดียว แต่มองดูรูปร่างมีคุณค่าทางความงามอยู่ในตัว รูปแบบของสากครกมือ จากการสัมภาษณ์พบว่า สากครกมือใช้ไม้เคล็ดทำ เพราะหาได้ง่าย ทำยาวประมาณ 1 วา นำมาตากให้ปลายสากทั้งสองข้างใช้ได้ คือ ปลายด้านหนึ่งตากให้กลมปลายมนโค้ง ใช้ตำข้าวเปลือก ปลายอีกด้านหนึ่งตากให้มีลักษณะเป็นเหลี่ยม ปลายตัด ใช้ซ้อมข้าวสาร ตอนกลางตากให้กลมเล็กก็วางไป ใช้จับเวลาตำข้าว

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกได้ว่า สากครกมือ ใช้ตำข้าวเปลือก ซ้อมข้าวสาร ตำแป้งขนมจีน โขลกขนมข้าวโป่ง ตำแป้งทำขนม

คติความเชื่อในการทำสากครกมือ

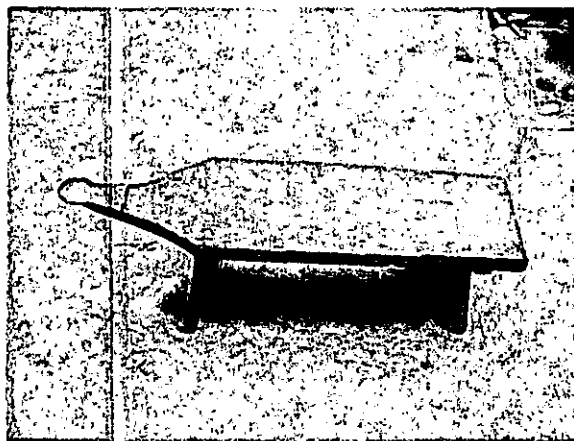
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็ญโลกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำสากครกมือ ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ตำข้าว โขลกแป้งขนมจีน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโลกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ในอดีตชาวไทยเบืงโคกสูงต้องตำข้าวและซ้อมข้าวโดยใช้ครกและสากเป็นประจำ ถ้าไม่ทำก็ไม่มีข้าวกิน หมายความว่า ครกกับสากนั้นต้องใช้เกือบทุกวัน ใช้ในชีวิตประจำวัน สากที่ทำขึ้นมาั้นมีคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยและมีคุณค่าในด้านความงามแบบชาวบ้าน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบืงโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำสากครกมือ ในอดีตเรียนรู้วิธีการทำสากจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่าง

ภาพประกอบ 49 กระต่าย จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

3.6 กระต่าย

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายปู เขียวสลุง กล่าวว่า " กระต่ายขูดมะพร้าว ไม้อะไรก็เอาทำได้ ใช้ขูดมะพร้าว ขูดฟักทอง ทำเหมือนโต๊ะเล็กๆ มี 2 ขา ตัวกระต่าย หัวมันใส่เขี้ยวเหล็ก ดอกตะปูให้แน่น " (ปู เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบืงโคกสูงในอดีตทำเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านเรียกว่า กระต่ายขูดมะพร้าว ใช้ขูดมะพร้าว เพื่อคั้นกะทิทำขนม ขูดฟักทองทำขนมฟักทอง พบว่า รูปแบบของ กระต่ายขูดมะพร้าว ทำด้วยไม้ ทำคล้ายโต๊ะเล็กๆ มีส่วนหัวเพื่อติดเขี้ยวเป็นแผ่นเหล็ก มีขา 2 ขา เวลานั่งขูดมะพร้าวนั่งทับตรงส่วนตัวกระต่าย บางคนทำคล้ายตัวกระต่ายนั่ง

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกได้ว่า กระต่ายใช้ขูดมะพร้าว ใช้ขูดฟักทอง ทำขนมที่ใช้กะทิทุกชนิด

คติความเชื่อในการทำกระต่าย

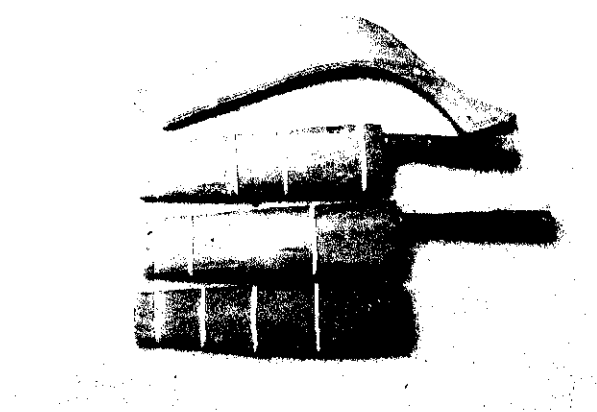
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบืงโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการทำกระต่าย ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ขูดมะพร้าว

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบืงโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ในอดีตชาวไทยเบืงโคกสูงใช้กระต่ายขูดมะพร้าว คั้นกะทิเพื่อทำขนมไทยๆ ทุกชนิด ขูดด้วยมือ ในงานมงคล เช่น งานแต่งงาน งานบวช ก่อนงาน 1 วัน หนุ่มสาวและญาติพี่น้องเจ้าของงานจะระดมกันช่วยกันขูดมะพร้าวเตรียมทำขนมหวานและอาหารคาว เพื่อเลี้ยงแขกกับเชิญ ในอดีตกระต่ายขูดมะพร้าวจะมีบทบาทมากทั้งในครัวเรือนและในงานมงคลต่างๆ ใช้คนจำนวนมากในการขูดมะพร้าว ปัจจุบันใช้น้อยลงเพราะชาวบ้านไปใช้กระต่ายขูดมะพร้าวไฟฟ้าแทน ใช้คนเดียวเสียบไฟฟ้าแล้วขูด เร็วกว่า ไม่เหนียว แต่บางครัวเรือนก็ยังใช้กระต่ายขูดมะพร้าวภายในครัวเรือนกันอยู่ทั่วไป

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบืงโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำกระต่ายขูดมะพร้าว ในอดีตเรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่าง

ภาพประกอบ 50 ผักมิด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

3.7 ผักมิด

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ ผักมิดเหน็บ ทำด้วยไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมงยิ่งสวย มันจะขึ้นเงามัน เอาใส่มิดเหน็บ ชักเอวไปป่า ถ้าไม่มีผัก มิดก็บาดชิ เขาจึงทำผักใส่มิด ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ ใช้ไม้มะค่าโมงหรือไม้ประดู่ก็ได้ มันแข็ง ทน เป็นมันเลื่อมสวย ทำสองแผ่นถากบางๆ เอามาประกบกัน ให้มันกว้างกว่ามิดเราซักหน่อย เอามิดวัด เอาดินสอขีด แล้วเขาจะเป็นรูปมิด เวลาประกบกันแล้ว สอดใส่มิดได้ เจาะรูรอบๆ เหลาไม้ทำเดือยตอกให้แน่น เอาหวายมัดผูกอีกอีกที เสร็จแบบนี้ ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็ญโคกสลุงใช้ไม้ประดู่หรือไม้มะค่าโมงทำผักมิดเหน็บเพื่อเก็บลมและปลายแหลมของมิดไม่ให้บาดตนเอง และสะดวกในการพกพาไปใช้ทำงาน รูปแบบของผักมิด พบว่า ผักมิดชาวไทยเบ็ญเลือกไม้แก่น เช่น ไม้มะค่าโมง ไม้ประดู่ นำมาทำผักมิด ใช้ไม้ 2 แผ่น นำมาถากให้แบน เจาะเขาให้เป็นร่องเท่ากับรูปมิดเหน็บทั้ง 2 แผ่น ประกบกันแล้วเจาะรูรอบๆ ผักเพื่อตอกใส่เดือยซึ่งทำหน้าที่แทนตะปู แล้วผูกมัด ถักด้วยหวายอีกครั้งเพื่อความแข็งแรง เป็นอันเสร็จใช้ใส่มิดเหน็บชักเอวไปทำงานได้

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกว่า ผักมิดใช้ใส่มิดเหน็บ เพื่อชักเอวไปทำงาน เช่น ไปไร่ ไปนา ต้องนำมิดติดตัวไปด้วย

คติความเชื่อในการทำผักมิด

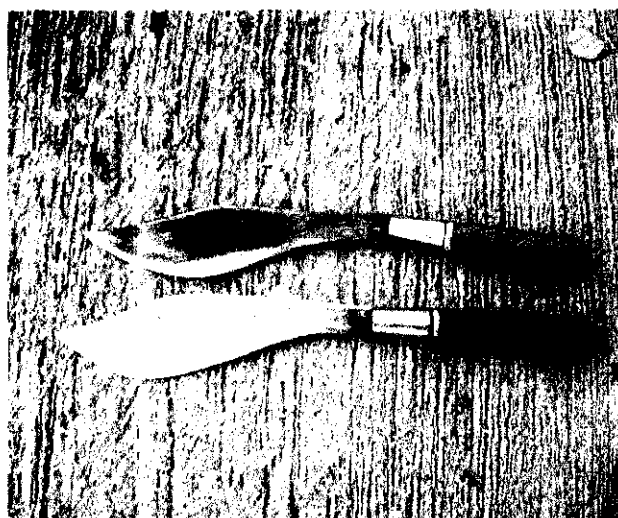
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็ญโคกสลุงไม่มิตติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำผักมิด ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้ใส่มิดเหน็บ

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสูงโดยเฉพาะผู้ชายเมื่อจะออกไปไร่ไปนาหรือไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควายต้องพกมีดเหน็บขัดเอาไปด้วย การพกมีดเป็นสัญลักษณ์ของชายชาวไทยเบ็งอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้อย่างชัดเจน ชาวบ้านต้องพกมีดติดตัวไปทำงาน เพราะมีความจำเป็นต้องใช้มีดทุกวัน เช่น อาจต้องตัดไม้เพื่อนำมาจักสานเครื่องใช้ภายในครัวเรือน พกไปเพื่อเป็นอาวุธป้องกันตัวจากสัตว์ร้าย หรือใช้ถางป่าเมื่อเข้าป่า เป็นต้น มีดจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและบางคนตั้งใจทำขึ้นอย่างสวยงาม

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำมีด ชาวไทยเบ็งเรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่าง

ภาพประกอบ 51 ด้ามมีด จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

3.8 ด้ามมีด

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ ด้ามมีดเหน็บทำด้วยไม้แก่น ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง ถ้ามีดพัวเอาไม้ไผ่ มันจะแข็ง เหนียวเวลามันแห้ง ด้ามมีดต้องมี ถ้าไม่มีก็ไม่มีของจับ ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ ใช้ไม้มะค่าโมงหรือไม้ประดู่ก็ได้ มันแข็ง ทน ทำเสร็จใช้ไปเป็นมันเลื่อมสวย ถ้าให้กลมใช้บั้งดู ขวดแตกขวดชำ ใหญ่ชักขนาดจับพอดี ยาวชักคียบก็พอ ใช้ก้านมีดตัวมันเองเผาไฟให้แดง เจาะกุดที่ด้าม รูได้พอดีแล้วก็ใส่ด้าม ใช้ซี่ครึ่งใส่ในรูด้าม เผาก้านมีดให้แดง กดลงไปในรูอีกพอเย็นมันก็จะแข็ง ติดแน่น เสร็จ ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสูงนิยมใช้มีดพัวและมีดเหน็บในการใช้งานตัดไม้เหลาตอก ถางป่า ถ้าทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และใช้ไม้ประดู่หรือไม้มะค่าโมงในการทำด้ามมีดสำหรับมีด

เหน็บ และใช้ไม้ไผ่ทำด้ามมีดพรา ชาวบ้านจะซื้อมาเพียงตัวมีดแล้วนำมาทำด้ามเองอย่างสวยงาม รูปแบบของด้ามมีด จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้ามมีดของชาวไทยเบิ่งเลือกไม้แก่น เช่น ไม้มะค่าโมง ไม้ประดู่ นำมาตากให้กลม ขุดผิวให้เรียบ ยาวขนาดพอดีทำด้ามมีด เจาะรูโดยใช้ก้านของตัวมีดเผาไฟกดลงไปจนกว่าจะพอดี แล้วใช้ครึ่งใส่ลงไปในตัวมีดเพื่อให้แน่นเวลาใช้งานฟันมีดจะไม่หลุดออกจากด้าม

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า ด้ามมีดทำขึ้นเพื่อเป็นที่จับมีด ถ้าไม่มีด้ามก็ใช้งานไม่สะดวก และไม่ปลอดภัย

คติความเชื่อในการทำด้ามมีด

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการทำด้ามมีด ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้เป็นที่จับมีด

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า มีดโดยเฉพาะมีดเหน็บและมีดพราจะเป็นของใช้ประจำตัวของชายชาวไทยเบิ่งโคกสูง เมื่อออกไปไร่ไปนาหรือไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควายต้องพกมีดเหน็บติดเอาไว้ด้วย เพื่อการใช้งาน การมีเครื่องมือที่ดีและเหมาะสมกับตนเองสร้างความมั่นใจมากยิ่งขึ้น การทำฝักหรือด้ามมีดที่สวยงามโดดเด่นจะเป็นสิ่งที่บอกว่าเจ้าของเป็นผู้มีฝีมือในการทำเครื่องมือใช้เอง

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำด้ามมีด ชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่าง

ภาพประกอบ 52 ด้ามชวาน จากบ้านนายสุข ศิริสูง

3.9 ด้ามชวาน

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายสุข ศิริสูง กล่าวว่า “ อันนี้เรียก ชวานหงอน ด้ามมันมีไม้สองอัน ด้ามมันเอาโคนไม้ไผ่ทำ อันนี้เรียกหงอนมัน เอาไม้ตะโกทำ ใบชวานอยู่ที่หงอน ชวานหงอนนี้ใช้ค่อนข้างไม้ใหญ่ ใช้ถากก็ได้ ใช้โดกให้เล็กลง ” (สุข ศิริสูง, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สูงใจดี กล่าวว่า “ ด้ามชวานหงอนใช้โคนไม้ไผ่ทำ เกลาๆ ให้ดี หงอนมันใช้ไม้ตะโก ถากให้ดี ถากแบน เจาะรูที่ด้าม ใส่หงอน ใส่ลิ้มให้แน่น ใส่ใบชวาน เสร็จ พันไม้ได้ ” (เตียน สูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวไทยเบ็งโคกสูงมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพอีกชิ้นที่เรียกว่า ชวานหงอน รูปแบบของด้ามชวานหงอน ด้ามจะประกอบด้วยไม้สองอัน ส่วนแรกเป็นด้ามทำจากโคนไม้ไผ่ ส่วนที่สองเรียกว่า หงอน ใช้ไม้ตะโกทำหงอน ถาก เกลาให้มีขนาดพอเหมาะ กับมือจับของคนใช้งาน ตัวหงอนถากให้แบนๆ ใส่ใบชวาน เจาะรูที่ด้ามนำสองส่วนมาประกอบเข้าด้วยกัน ใส่ลิ้มให้แน่น นำไปใช้งานได้

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า ชวานหงอนใช้ฟันโคนต้นไม้ขนาดใหญ่ ใช้ถากเสาะ ใช้โดกเสาะบ้านให้เล็กลง

คติความเชื่อในการทำด้ามชวาน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการทำด้ามชวาน ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง คือ ใช้เป็นที่จับชวานหงอนใช้ฟันไม้ ถากไม้

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ชวานหงอนเป็นเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับผู้ชายใช้เป็นส่วนใหญ่ ใช้แรงและกำลังมาก การทำบ้านเรือนฝาคือในอดีตที่ผ่านมา ต้องเข้าไปตัดไม้ในป่าเพื่อนำมาเป็นเครื่องเรือน ใช้ชวาน

หงอนโคนต้นไม้ใหญ่เพื่อทำเสาเรือน ใช้ถาก ต่อมารู้จักการเผาถ่านก็ใช้ขวานหงอนตัดฟันเผาถ่าน การทำฟืน หลาส่งขายให้รถไฟหัวจักรไอน้ำ

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำด้ามขวานหงอน ชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำ จากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่าง

ภาพประกอบ 53 กะสม จากบ้านนางเพาะ สลุงใจดี

3.10 กะสม

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “ กะสมเป็นของม้วนผ้าในก็ ทำด้วยไม้มะหาด ไม้ผักหวานก็ เอา มันตั้งตีเวลาทอกะทบเสาก็ แข็ง หนัก วางบนเสาก็ เวลาทอกะทบเสาก็แล้วให้ตั้งๆ จึงจะสนุกมือ ถ้าใคร ทอไม่ตั้ง ชาวใครไปทอก็ไม่ยากทอดอก มันแหละจึงใช้ไม้มะหาด ไม้ผักหวาน ” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ กะสม ใช้ไม้มะหาดทำ ไม้ผักหวาน ทอมันจะตั้งประกอบ กะเสาก็ด้วย ถากเป็นสี่เหลี่ยมยาวประมาณ 3 เมตร ทำร่องเจาะรูไว้ใส่เครื่องมือทอ ม้วนผ้า ปลายมันบางคนจะ แกะสวย เรียวเหมือนยอดเจดีย์ ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า กะสม เป็นเครื่องมือที่ใช้ทอผ้าแบบที่โบราณของชาวไทยเบิ่งโคกสูงมองดู นอกจากจะเน้นด้านประโยชน์ใช้สอยแล้วยังดูมีคุณค่าทางด้านความสวยงามมากขึ้นหนึ่ง คนทำบางคนที่กะสลักส่วนปลายของกะสมอย่างประณีตบรรจง กะสมจะเป็นเครื่องมือทอผ้าในส่วนที่ใช้มัดผ้าเมื่อทอได้ยาวสุดมือที่จะกระทบฟิม คนทอจะมัดผ้าเก็บไว้ที่กะสมก่อน ทอจนเสร็จทั้งเครื่องจึงคลี่ออกมาตัดไปใช้งาน กะสมจะวางอยู่บนเสาก็ เป็นต้นเครื่องมือของการทอผ้า รูปแบบของกะสม จากการสัมภาษณ์พบว่า กะสม พ่อบ้านที่เป็นช่างจะทำได้ด้วยความประณีต กะสลักอย่างสวยงามเลือกใช้ไม้ที่ทำแล้วเมื่อทอต้องกระทบกับเสาก็แล้วดึงนำทอผ้า เกิดความสนุกสนานในการทอผ้า อย่างเช่น ไม้มะหาด ไม้ผักหวาน เป็นต้น

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า กะสม ใช้มัดผ้าที่ทอได้ยาวสุดมือกระทบฟิมไม่ได้แล้ว ต้องมัดเก็บแต่ยังอยู่ในเครื่อง

คติความเชื่อในการทำกะสม

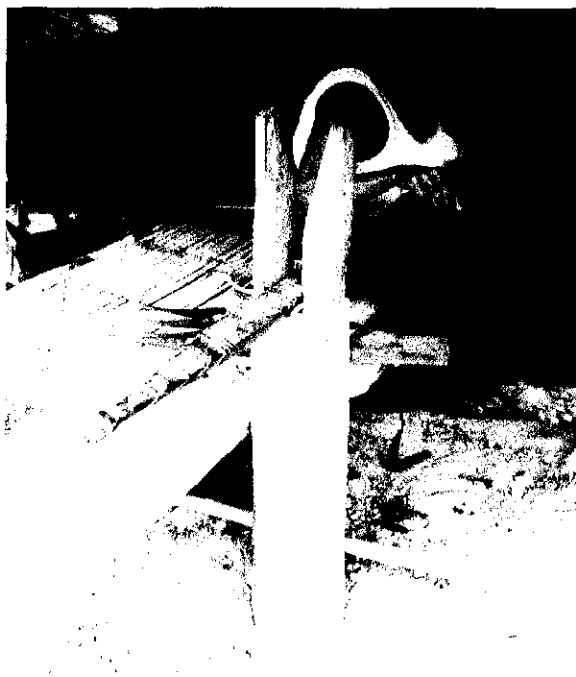
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงมีคติความเชื่อที่ว่า ถ้าทำกะสมต้องใช้ไม้มะหาดหรือไม้มะยมเท่านั้น เพราะต้องการให้เกิดเสียงดังนำชวนทอผ้า ในเวลาที่กระทบฟิม

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า กะสมเป็นเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทอผ้าแบบที่โบราณ การเลือกหาไม้ที่จะนำมาทำต้องมีเคล็ดว่า ทอแล้วเมื่อกระทบต้องดัง ประกาศให้รู้ที่บ้านนี้กำลังทอผ้าอยู่ได้ทุนบ้าน กระทบแล้วเกิดความมัน ความสนุกสนานในการทอ เป็นอุบายให้เกิดอาการอยากที่จะทอผ้า

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำกะสม ชาวไทยเบิ่งเรียนรู้อาชีพการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่างที่ชำนาญการ

ภาพประกอบ 54 เสากี่ จากบ้านนางแหน อ่อนสูง

3.11 เสากี่

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า “เสากี่ทอผ้าต้องใช้ไม้สอง ไม้สะเดาทำ มันคงดีเวลาทอ ทอสนุก ชวนทอ ชวนทำ ถ้าไม่ดั่งมันไม่ชวนทอ เสากี่มี 2 เสาคือ เสาคูกลม ถ้าเกลี้ยง เอาแต่จะชอบ ด้านบนจะเจาะทำที่วางกะสม บางคนแกะสลักสวยงาม” (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สูงใจดี กล่าวว่า “เสากี่ใช้ไม้สอง ไม้สะเดาทำ เวลาทอมันจะกะทบกะสมดัง ถ้าเป็นเกลี้ยงหลายเกลี้ยงแบบ เสาคูกลม แล้วเจาะด้านบนเอาไว้วางกะสม ผึงดินเป็นเสากี่” (เตียน สูงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า เสากี่ เป็นเครื่องมือที่ใช้ทอผ้าแบบกี่โบราณของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ดูแล้วนอกจากจะเน้นด้านประโยชน์ใช้สอยแล้วยังมองเห็นจินตนาการและคุณค่าทางด้านความงามของภูมิปัญญาชาวบ้านชิ้นหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านมีกลอุบายที่จะเลือกไม้ที่จะนำมาทำเสากี่ เมื่อทอแล้วเกิดเสียงดังชวนให้อยากทอผ้าอีกด้วย รูปแบบเสากี่ พบว่า เสากี่ ทำจากไม้สองหรือไม้สะเดา ถ้าเป็นเกลี้ยงเหมือนเสาคูกลมแล้วจะเจาะทำที่วางกะสมด้านบน แล้วนำไปผึงดินบริเวณที่จะทอผ้า ส่วนใหญ่คือ ใต้ถุนบ้าน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า เสากี่ ใช้เป็นหลักก็ทอผ้าแบบกี่โบราณ

คติความเชื่อในการทำเสากี่

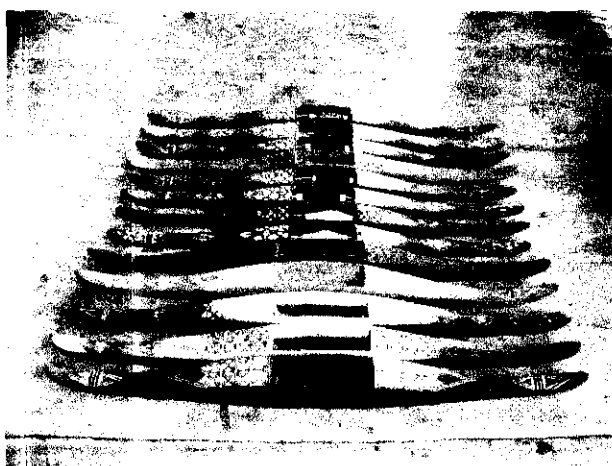
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็งโคกสูงมีคติความเชื่อว่า ถ้าทำเสากี่ต้องใช้ไม้สองหรือไม้สะเดา เพราะต้องการให้เกิดเสียงดังนำชวนทอผ้า ในเวลาที่กระทบฟิม

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า เสากี่ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทอผ้าแบบกิโบราณ การเลือกหาไม้ที่จะนำมาทำต้องมีเคล็ดว่า ทอแล้วเมื่อกระทบต้องดัง ประกาศให้รู้ที่บ้านนี้กำลังทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน กระทบแล้วเกิดความมั่นใจ ความสนุกสนานในการทอ เป็นอุบายให้เกิดอาการอยากที่จะทอผ้า

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำเสากี่ ชาวไทยเบ็งเรียนรู้วิธีการทำจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่างที่ชำนาญการ

ภาพประกอบ 55 กะสวย จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี

3.12 กะสวย

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางสอน ทำลานดี กล่าวตรงกันว่า “ กะสวย เป็นเครื่องมือทอผ้า ไว้พุ่งด้ายทอ ใช้ไม้ระกำ ไม้มะหาดทำ มันหาง่าย เวลาพุ่งให้ตั้งกรีด ต้องมีหลาย ๆ อัน หลอดละสี่ รูปคล้าย ๆ เรือ หัวท้ายงอขึ้น ในกลางป่อง เจาะเป็นสี่เหลี่ยมไว้ใส่หลอดด้ายพุ่ง บางคนแกะสลักลายสวย ” (สอน ทำลานดี, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า “ กะสวย ถ้าจะให้พุ่งตั้งกรีด ต้องใช้ไม้มะหาด ไม้ระกำ ทำตามนี้แหละ เจาะชุดเป็นรูปสี่เหลี่ยม ไว้ใส่ด้ายพุ่งทอ ชอบสวยก็แกะลายใส่ ” (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า กะสวย เป็นเครื่องมือที่ใช้ทอผ้าแบบกิโบราณของชาวไทยเบ็งโคกสูง ใช้สำหรับใส่ด้ายพุ่งทอผ้าขาวม้า ทอยาม ทอเบือกที่นอน รูปแบบของกะสวย ทำด้วยไม้ระกำหรือไม้มะหาดก็

ได้ รูปร่างลักษณะคล้ายเรือ ปลายสองข้างเล็กเรียวและงอนขึ้น ตรงกลางป่องออก เจาะขุดรูปลีเหลี่ยมเพื่อใส่หลอดด้ายพุ่งทอ การทอผ้าแต่ละครั้งต้องใช้กะสวยหลายอัน เพราะใช้ด้ายพุ่งทอหลายสี พบว่ากะสวยของชาวไทยเบ็งที่ใช้กันอยู่นอกจากจะเน้นด้านประโยชน์ใช้สอยแล้วยังมองดูมีคุณค่าทางด้านความงาม คือ มีรูปร่างลักษณะที่สวยงาม มีการแกะสลักลวดลายแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านใส่ลงไปบนตัวกะสวย ที่พบเป็นลายเส้นแบบไทยๆ เช่น เส้นตรงแนวตั้ง แนวเฉียง รูปสามเหลี่ยม โดยใช้ปลายมีดเหน็บแกะสลัก

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า กะสวย ใช้ใส่ด้ายพุ่งทอเวลาทอผ้าแบบกี่โบราณ

คติความเชื่อในการทำกะสวย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบ็งโคกสูงมีคติความเชื่อว่า ถ้าทำกะสวยต้องใช้ไม้มะหาดหรือไม้ระกำ เพราะต้องการให้เกิดเสียงดังกรอียด เวลาที่พุ่งด้ายทอ ทำให้น่าชวนทอผ้าในเวลาที่พุ่งด้าย

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า กะสวย เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทอผ้าแบบกี่โบราณ ที่ดูมีความสวยงาม ได้ร่องรอยการสร้างสรรงานหัตถกรรมพื้นบ้านแบบฝีมือชาวบ้านอย่างแท้จริง เป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาในด้านการทำ การทอ การออกแบบ การแสดงฝีมือ ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ที่ต้องเกี่ยวข้องกับกะสวย กล่าวคือ ผู้ชายเป็นคนทำกะสวย ผู้หญิงเป็นคนเอาไปใช้ เพื่อสร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทสิ่งทอ อีกต่อหนึ่ง เครื่องมือเครื่องใช้โดยฝีมือและความคิดของชาวบ้าน หมายถึง ร่องรอยแห่งชีวิตและวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นที่พัฒนามาตามลำดับของสภาพแวดล้อมของแต่ละถิ่น

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบ็งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำกะสวย ชาวไทยเบ็งเรียนรู้วิธีการทำกะสวยจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ หรือญาติใกล้เคียงที่เป็นช่างที่ชำนาญการ

4. งานปั้น

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและชาวบ้านไทยเบ็งจำนวนสิบเก้าคน พบว่าชาวไทยเบ็งโคกสูงมีการสร้างงานประเพณีงานปั้นที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อที่น่าสนใจคือ

ภาพประกอบ 56 กะตะ ไหว้พ่อหลวงเพชรของชาวไทยเบ็งโคกสูง

4.1 ปั้นดินเหนียววัวควายไหว้พ่อหลวงเพชร

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางทวย หึงประเสริฐ กล่าวว่า “ เดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำทุกปี คนในบ้านจะไปส่งกะตะไหว้พ่อหลวงเพชร ต่อชะตาบ้านเราเอง ในกะตะมีปั้นวัว ควาย อีคน ไถ่คำตัว บ้านมีไถ่ มีเปิดใช้ไม้หักแทน ข้าวดำข้างแดง เอาปูนกับดินหม้อคลุกกัน ฟริกเม็ด เกลือก่อน ขวดน้ำ เงิน 1 บาท ให้คนใหญ่ไปวาง เด็กไม่ให้ไปวาง กลัวมือยากได้ ” (ทวย หึงประเสริฐ, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี กล่าวว่า “ ใช้ดินเหนียวปั้น ปั้นให้มีเขา มี 4 ขา เองง่าย ๆ ไม่เหมือนก็ได้ เอาคล้าย ๆ พ่อหลวงไม่ว่า ปั้นตัวแทนก็พอไม่ต้องปั้นเท่าของจริง ” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า งานปั้นวัวปั้นควายของชาวไทยเบ็งโคกสูงแฝงอยู่ในความเชื่อเรื่องผี พิธีกรรมการไหว้พ่อหลวงเพชร ชาวบ้านเชื่อว่าพ่อหลวงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองรักษาผู้คนและทรัพย์สินสมบัติเงินทองของทุกคนประจำหมู่บ้านไทยเบ็งโคกสูง ทิศตะวันออกของหมู่บ้านจะมีศาลพ่อหลวงเพชรเป็นอาคารลักษณะบ้านเล็ก ๆ มีงานแกะไม้รูปช้าง ม้า วางอยู่บนศาล ทุก ๆ ปีในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 คนในหมู่บ้านจะทำพิธีไหว้พ่อหลวงเป็นการถ่ายตัว โดยการปั้นวัว ปั้นควาย ปั้นคน แทนตัวคน วัว ควาย สิ่งของอื่นๆ ของสมาชิกในครอบครัว เงิน ข้าว ฟริก เกลือ น้ำ เหล้านี้ทั้งหมดจะใส่กะตะ (แผงเครื่องสานเก่าๆ) ไปไหว้พ่อหลวงเพชรที่ศาล ทำกันทั้งหมู่บ้าน จะมีคนทรงมาเข้าทรงพ่อหลวง เรียกว่า ผีโรง จะมีการเซ่นไหว้ด้วย เหล้า หัวหมู อาหาร ผลไม้ เมื่อพ่อหลวงเพชรมาเข้าทรง ชาวบ้านซึ่งเรียกตนเองว่า ลูกช้าง (ฝ่ายชาย) บัวนาง(ฝ่ายหญิง) จะสามารถถามเรื่องราวการทำมาหากินในปีนี้เป็นอย่างไร พ่อหลวงเพชรจะให้คำตอบทุกเรื่อง รูปแบบการปั้นวัว ควาย คน ที่ปั้นจากดินเหนียว ปั้นง่าย ๆ ตามแบบฝีมือชาวบ้าน พอมีลักษณะคล้ายวัว ควาย

คน พ่อเป็นสัญลักษณ์แทนการไถ่ตัวตามความเชื่อ และไม่ต้องนับครบตามจำนวนที่มีในครอบครัวของแต่ละครอบครัว หรือจะนับให้ครบก็ไม่ใช่ไรทำได้ เสร็จแล้วก็ไปที่ศาลพ่อหลวงไหว้เสร็จแล้ว คนสูงอายุจะต้องนำกะแตะไปวางที่ทางสามแพร่ง การถือกะแตะไปไหว้พ่อหลวงเพชรจะไม่ให้เด็กถือไป เชื่อว่าผีจะอยากได้

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า งานบั้นวัว บั้นควาย ใช้ใส่กะแตะไปไหว้พ่อหลวงเพชร ที่ศาลพ่อหลวงประจำหมู่บ้าน

คติความเชื่อปั้นดินเหนียววัวควายไหว้พ่อหลวงเพชร

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงมีคติความเชื่อเรื่องผี เชื่อว่าพ่อหลวงเพชรเป็นผีประจำหมู่บ้านที่ดูแลรักษาคนในหมู่บ้าน ให้อยู่ดีมีความสุข ถึงรอบปีจึงมีการไหว้พ่อหลวงเพชรกัน โดยแต่งกะแตะบั้นวัว บั้นควาย หรือทำสัญลักษณ์แทน เครื่องเช่นไหว้ต่างๆ ตามความเชื่อ และนำไปวางใกล้ๆ กับศาลพ่อหลวงเพชร

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องผี กับพิธีการไหว้พ่อหลวงเพชร ทำให้เกิดมีงานบั้นโดยผีมือชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน ที่กระทำสืบต่อกันมายาวนาน “ นับถือพ่อหลวงเพชร ไหว้กันมาตั้งแต่มีหมู่บ้านเรา ยายเกิดมาก็ไหว้ทุกปี ทุกเดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ ” (ละมุล พูลหล้า, สัมภาษณ์ : 2547) ความเชื่อเรื่องผีเหมือนเป็นผลทางจิตวิทยาอย่างหนึ่ง คนสมัยก่อนมักมีอุปนิสัยที่จะต้องให้ทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อผลอะไรบางอย่างที่ดี เมื่อกลุ่มคนมีความเชื่อก็รับเอาวัฒนธรรมนั้นสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ถึงปัจจุบัน(2547) การไหว้พ่อหลวงเริ่มเลือนหายไป ตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2545 เป็นต้นมา ในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านบอกว่าไม่ได้ยินเสียงโทนเข้าทรงที่ศาลพ่อหลวงเพชรอีกเลย เพราะไม่มีคนทรง คนทรงคนก่อนๆ เสียชีวิตไป กระแสวัฒนธรรมใหม่ ความเจริญด้านต่างๆ เข้ามาสู่หมู่บ้าน ทำให้ความเชื่อบางเรื่องลดน้อยลงไป บางเรื่องเลิกเชื่อไปเลย แต่ผู้สูงอายุยังคงเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อหลวงเพชรอยู่ เช่น คำกล่าวบนบานของยายละมุล พูลหล้า ว่า “ เจ้าประคุณ..พ่อหลวงขอให้ได้ของกินเถอะ..ช่วยลูกด้วย ” (ละมุล พูลหล้า, สัมภาษณ์ : 2547)

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการบั้นวัว บั้นควายด้วยดินเหนียว ชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการปั้นจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ หรือญาติพี่น้องใกล้เคียง

4. งานของเล่น

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและชาวบ้านไทยเบ็งทั่วๆ ไปจำนวนยี่สิบคน พบว่าชาวไทยเบ็งโคกสูงมีการสร้างงานประเภทงานของเล่น คือ

ภาพประกอบ 57 ว้าวปักเป้า ของนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสูง

5.1 ว้าวปักเป้า

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี กล่าวว่า “ เล่นยามลมออก เดือน 12 เดือนยี่ คนชอบเล่นก็ทำ เด็ก คนใหญ่ก็เล่น เล่นเพื่อสนุกต้องเล่นที่กว้างๆ ปักเป้าจะขึ้นง่าย ทำเล่นกันเยอะ ว้าวจุฬาคนใหญ่จะเล่น ว้าวสองห้องคนใหญ่เล่น เด็กจะเล่นปักเป้า ” (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์, : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน ตั้งสูง กล่าวว่า “ ปักเป้าใช้ไม้ไผ่ทำโครง เอากระดาษปิด กระดาษสับปะรดจะเหนียวดี ซื่อที่ตลาด ตัวเล็กเกินก็ไม่ได้ ใหญ่เกินก็ไม่ได้ เอาพอดีๆ ” (เตียน ตั้งสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า การเล่นว้าวเป็นการเล่นอย่างหนึ่งของเด็กและผู้ใหญ่ ชาวไทยเบ็งโคกสูงรู้จักทำของเล่นด้วยวัสดุในท้องถิ่น เช่นว้าว จะเล่นในฤดูกาลที่มีลมพัดในช่วงเดือน 12 ถึงเดือนยี่ ว้าวที่นิยมเล่นกันมากคือว้าวปักเป้า โดยเฉพาะเด็กๆ เพราะทำง่าย ส่วนผู้ใหญ่จะเล่นว้าวที่มีตัวขนาดใหญ่ขึ้น เช่น ว้าวจุฬา ว้าว 2 ห้อง การทำก็ยากกว่า รูปแบบของว้าว ว้าวปักเป้าใช้ไม้ไผ่ทำโครง ใช้กระดาษปิดตัวว้าว ส่วนโครงประกอบด้วยกระโถง และปัก เหลากระโถงให้แข็ง เหลापักให้อ่อนพอประมาณ ใช้ด้ายในล่อนมัดประกอบเป็นโครงว้าว แล้วใช้กระดาษปิด บางคนใช้ถุงพลาสติกเย็บจะทำให้ว้าวไม่ขาด ห่อลมได้ดีเวลาขึ้นไปบนท้องฟ้า ใช้กระดาษหรือผ้าหรือพลาสติกฉีกเป็นเส้นทำพู่ห้อยสองข้าง บางตัวต้องทำหางโดยใช้ผ้าฉีกมัดต่อๆ กันเป็นหางยาวๆ

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า ว้าวปักเป้าหรือว้าวทุกชนิด ใช้สำหรับเล่นในฤดูกาลที่มีลม เช่น เดือน 12 ถึงเดือนยี่

คติความเชื่อในการทำว้าว

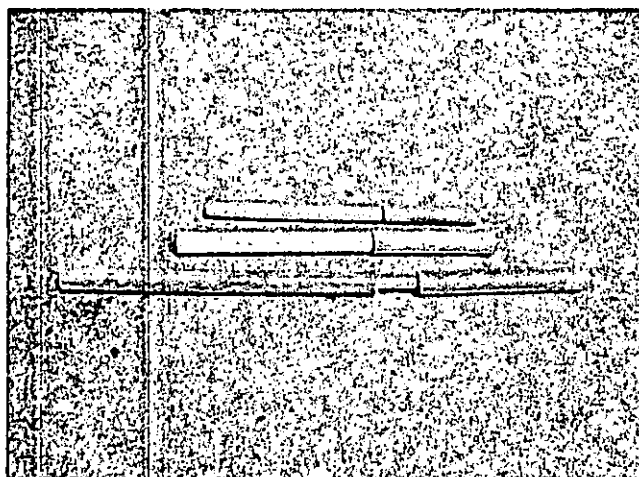
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบื้งโกกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำว้าว ทำขึ้นมาเพื่อเป็นของเล่นโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโกกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า การทำว้าวและเล่นว้าวบอกถึง การเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของชาวไทยเบื้งโกกสลุง รู้เรื่องลม ทิศทางของลม ดินฟ้าอากาศ รู้จักนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น ในเรื่อง การสาดข้าว หากว้าวขึ้นติดลมแสดงว่ามีลมสาดข้าวได้ ว้าวยังเป็นของเล่นพื้นบ้านที่สร้างความสุขความสนุกให้กับเด็กๆ ได้เป็นอย่างดี

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโกกสลุง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำว้าวปากเป่า ชาวไทยเบื้งเรียนรู้อวิธีการทำว้าวจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ หรือเพื่อน ญาติพี่น้องใกล้เคียง

ภาพประกอบ 58 จิ้งโป๊ะ ของนักเรียนโรงเรียนวัดโคกสลง

5.2 จิ้งโป๊ะ

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายประจาก เดิมสลง กล่าวว่า - จิ้งโป๊ะก็เรียก กล้องโป๊ะก็เรียก ทำให้เด็กเล่น ไข่ม้วนไข่ม้วน หรือไม้รวกทำ ต้องมีรู ใส่ลูกยิงกัน เด็กชอบเวลายิงมันดังโป๊ะ ลูกมันไข่ม้วนไข่ม้วนมันโยกใส่ในรูกล้องโป๊ะ กะแทกแรงลูกก็ดังแรง ไข่ม้วนก็ดังแรง ลูกก็ตะครองน้อยๆ ก็ได้ ลูกตะขบดิบ เลี้ยงวัวควายทำเล่นมาจากป่า " (ประจาก เดิมสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายสมาน อนันต์สลง กล่าวว่า - เด็กก็ทำได้ ไม่ยาก เอาสำที่ม้วน ตัดมาเป็นลำกล้อง ทำด้ามสากกะแทก เอาไม้ไข่ม้วนทำที่จับกะแทก ยาวแค่มือจับ เหล่าไม้ทำที่กะแทก ใส่รูไม้ที่ทำมือจับ เวลายิงใส่ลูกกะแทกแรงๆ " (สมาน อนันต์สลง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า จิ้งโป๊ะเป็นของเล่นสำหรับเด็กอย่างหนึ่งทำด้วยไม้ไข่ม้วนหรือไม้รวก เล่นยิงเหมือนปืน เกิดความสนุกตรงที่มีเสียงดัง ลูกจิ้งโป๊ะ ไข่ม้วนไข่ม้วนลูกไม้ที่มีในป่า เช่น ลูกตะขบ ลูกตะครอง ลูกเล็บเหยี่ยว หรือไข่ม้วนก็ได้ รูปแบบการทำจิ้งโป๊ะ เด็กสามารถทำเองได้ มีส่วนประกอบ 3 ชิ้น คือ ตัวจิ้งโป๊ะ มือจับ ไม้กะแทกลูกในรูจิ้งโป๊ะ ความยาวไม่เกินหนึ่งปองไม้ไข่ม้วน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า จิ้งโป๊ะ เป็นของเล่นพื้นบ้านสำหรับเด็ก

คติความเชื่อในการทำจิ้งโป๊ะ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำจิ้งโป๊ะ ทำขึ้นมาเพื่อเป็นของเล่นโดยตรง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

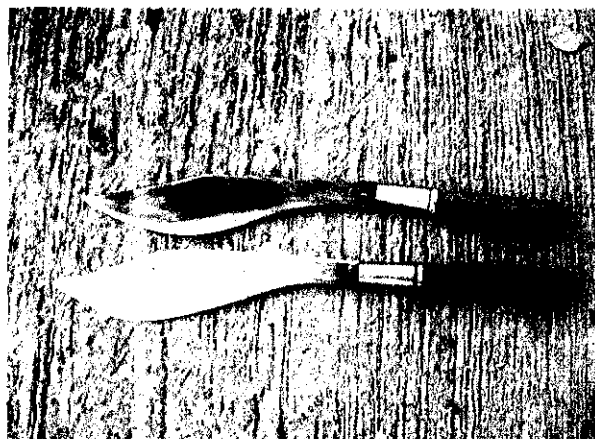
จากการศึกษาพบว่า จิ้งโม่เป็นของเล่นพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง นอกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน วัสดุท้องถิ่นก็สามารถนำมาทำของเล่น สร้างความสนุกสนานได้เช่นกัน ไม่จำเป็นต้องซื้อด้วยเงินเสมอไป เด็กก็สามารถทำได้ ความสนุกสนานจากการเล่นจิ้งโม่ต้องเกิดจากการได้เล่นกันเป็นหมู่คณะ

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำจิ้งโม่ ชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำจิ้งโม่จากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ หรือเพื่อน ญาติพี่น้องใกล้เคียง

6. งานเหล็กและงานเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและชาวบ้านไทยเบ็งโคกสูงต่างๆ ไปจำนวนสิบห้าคน พบว่า ชาวไทยเบ็งมีการสร้างงานที่เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอื่นๆ ที่น่าสนใจอีกคือ งานเหล็ก ได้แก่ มีดเหน็บ มีดพรว้า เสียม งานกระดาศ ได้แก่ ชงดาถาพัน พวงมะโหด และชิ้นงานที่ทำจากกะลามะพร้าว ได้แก่ กะแตะ

ภาพประกอบ 59 มีดเหน็บ จากบ้านนายเตียน สลุงใจดี

6.1 มีดเหน็บ

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายพั้ว ทำลานดี กล่าวว่า " มีดเหน็บ เอาไว้เหลาดอก จักดอก พันไม้ ทุกอย่าง ใส่ฝักเหน็บเอา ผู้ชายชอบใช้มีดเหน็บ " (พั้ว ทำลานดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สลุงใจดี กล่าวว่า " ไม่ได้ทำเอง ช่างตีเหล็กทำ อยากได้รูปแบบไหน บอกช่าง ช่างก็จะทำตาม ใช้เหล็กเหน็บ เหล็กฆานรดโก ทำมีดดี แข็ง ทน ช่างตีมีดในบ้านนี้เมื่อก่อนมี ช่างสาตี ตาเชื่อง ตาล้อม ไอ้ใจ พระหนิด เตียนนี้ทิดเขาว์ลูกชายตาเชื่องต้อยู่ ตีเหล็กเตาสืบ " (เตียน สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า มีดเหน็บ เป็นของใช้ประจำตัวผู้ชายชาวไทยเบ็งโคกสูง เมื่อออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ไปนาไปไร่ ผู้ชายจะต้องใส่ฝักเหน็บเอาไปด้วย มีดเหน็บใช้ฟันไม้สารพัดประโยชน์ จุดประสงค์หลักคือ ใช้เหลาดอกเพื่อจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กระบุง ตะกร้า ไซ ลอบ กระตัง กะโล่ ฯลฯ รูปแบบของมีดเหน็บ มีลักษณะปลายแหลม ใบมีดกว้างประมาณ 7 - 10 เซนติเมตร มีดยาวประมาณ 1 ฟุต มีดเหน็บใครสวยจะเป็นที่กล่าวขานกันว่ามีดสวย การทำมีดเหน็บ ของชาวไทยเบ็งโคกสูง ไม่ได้ทำทั้งหมู่บ้าน แต่จะมีนายช่างตีเหล็กที่รับกรรมวิธีการตีเหล็กมาจากบรรพบุรุษอยู่ 1 บ้าน คือ นายเขาว์แก่นสลุง เมื่อพ่อของนายเขาว์คือนายเชื่อง ที่เป็นช่างตีเหล็กเสียชีวิตไป นายเขาว์ได้ตีเหล็กสืบต่อมา

นายช่างจะตีเหล็กทุกชนิด ไม่เฉพาะมิดเหน็บ เช่น มิดพรำ มิดอีโต้ จอบ เสียม เป็นต้น การตีมิดเหน็บนายช่างจะตามใจผู้ที่มาสั่งทำ เล็ก ใหญ่ กว้าง ยาว ตามที่ลูกค้าต้องการ

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า มิดเหน็บ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของนายช่างตีเหล็กซึ่งเป็นชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่สืบสานการตีเหล็กมาหลายชั่วอายุคน เป็นชิ้นงานที่ทำขึ้นเพื่อใช้ฟัน เหลาดอก เพื่อทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องจักรกลที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

คติความเชื่อในการทำมิดเหน็บ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำมิดเหน็บ ทำขึ้นมาเพื่อใช้ฟัน เหลาดอกเพื่อจักสาน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า มิดเหน็บ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ที่ทำขึ้นเพื่อใช้เหลาดอกทำเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มิดเหน็บเป็นของใช้ประจำกายของผู้ชายชาวไทยเบิ่ง ผู้ชายจะเป็นฝ่ายทำเครื่องจักสานส่วนใหญ่ ดังนั้นมิดเหน็บจึงเป็นของใช้ที่มีคุณประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของคนไทยเบิ่งที่ขาดไม่ได้

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำมิดเหน็บของนายช่างชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำตีเหล็กสืบมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ และแม่ ของตนเอง

ภาพประกอบ 60 มีดพรว้า จากบ้านนายเตียน สล่งใจดี

6.2 มีดพรว้า

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายเปี่ยน อ่อนสลุง กล่าวว่า “ มีดพรว้า ด้ามมันยาว ใช้ถางป่า ถางหญ้า เหลาตอกสาน กระบุง ตะกร้า ทุกอย่าง ค่อนต้นไม้เล็ก ๆ ขนาดเท่าแขน เท่าขา ฟันฟัน ทอนฟัน มาก่อไฟหุงข้าว ” (เปี่ยน อ่อนสลุง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สล่งใจดี กล่าวว่า “ ไม่ได้ทำเอง ช่างตีเหล็กทำ อันนี้ซื้อจากตลาด ช่างตีเหล็ก ทำให้จะดีกว่าซื้อตลาด เอาใหญ่แค่ไหนก็ได้ แข็ง ทน คมกว่าด้วย ช่างบ้านเราก็ตัดเขาวัว ก็ตีได้ ” (เตียน สล่งใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า มีดพรว้า เป็นของใช้ประจำตัวผู้ชายและประจำครอบครัวของชาวไทยเบิ่ง โลกสลุง เมื่อออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ไปนาไปไร่ จะต้องถือติดมือไปด้วย มีดพรว้าใช้ฟันไม้สารพัด ประโยชน์ ใช้ถางป่า ใช้เหลาตอกเพื่อจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กระบุง ตะกร้า ไซ ลอบ กระดัง กะโล่ ฯลฯ รูปแบบของมีดพรว้า มีลักษณะเป็นใบมีดขนาดใหญ่ โค้ง ปลายตัด ด้ามทำด้วยไม้ไผ่ยาว ประมาณ 20 นิ้ว การทำมีดพรว้า ไม่ได้ทำทั้งหมู่บ้าน แต่จะมีนายช่างตีเหล็กที่รับกรรมวิธีการตีเหล็กมาจาก บรรพบุรุษอยู่ 1 บ้าน คือ นายเซว้ แก่นสลุง เมื่อพ่อของนายเซว้คือนายเซื่อง ที่เป็นช่างตีเหล็กเสียชีวิตไป นายเซว้ก็ตีเหล็กสืบต่อมา นายเซว้จะตีเหล็กทุกชนิด เช่น มีดเหน็บ มีดพรว้า มีดอีโต้ จอบ เสียม เป็นต้น การตีมีดพรว้านายเซว้จะตามใจผู้ที่มาสั่งทำ เล็ก ใหญ่ กว้าง ยาว ตามที่ลูกค้าต้องการ

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า มีดพรว้า เป็นชิ้นงานที่ทำขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการฟัน เหลาตอก เพื่อทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

คติความเชื่อในการทำมีดพรว้า

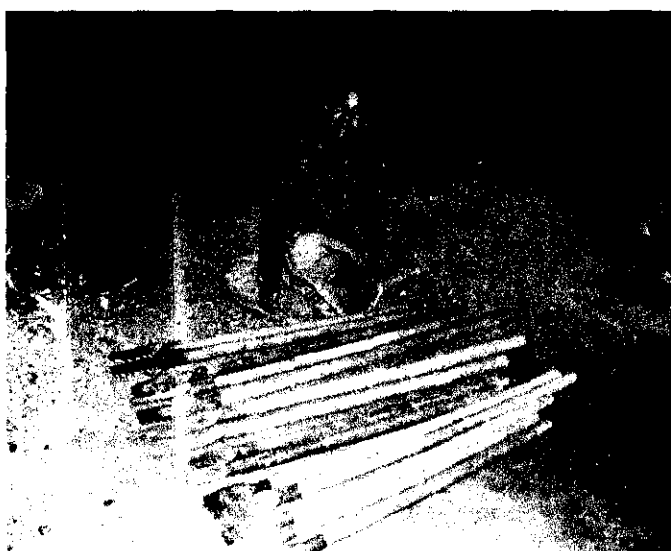
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบืงโกกลงงไม่มิตติความเชืออื่นใดที่เกียวกับการทำมิดพรำ ทำขึ้นมาเพื่อใช้พัน เหลาดอกเพื่อจักสาน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบืงโกกลงงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า มิดพรำ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบืงโกกลงง ที่ทำขึ้นเพื่อใช้พันไม้ ถางป่า ถางหญ้า เหลาดอกทำเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มิดพรำเป็นของใช้ประจำครอบครัวของชาวไทยเบืง โดยเฉพาะผู้ชายจะใช้มาก ผู้ชายจะเป็นฝ่ายทำเครื่องจักสานส่วนใหญ่ ดังนั้นมิดพรำจึงเป็นของใช้ที่มีคุณประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของคนไทยเบืง

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบืงโกกลงง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำมิดพรำของนายช่างชาวไทยเบืงเรียนรู้วิธีการทำดีเลิศสืบมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ และแม่ ของตนเอง

ภาพประกอบ 61 เสียม จากบ้านนางเล็ก สีสลง

6.3 เสียม

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางเล็ก สีสลง กล่าวว่า " เสียม เป็นของชุด ใช้ชุดทุกอย่าง ชุดดิน ชุดหอย ชุดปู ชุดมัน ชุดกลอยในป่า ชุดอึ่ง ชุดแย้ จัดเขียด ชุดหน่อไม้ เรียกว่าเป็นเครื่องมือหากิน หาของในป่า ใช้ชุดหลุมฝังหลัก ชุดหลุมเสาเรือน ปลุกต้นไม้ ปลุกผัก ปลุกแดง ปลุกกล้วย พริก มะเขือ ใช้เสียมชุดหมดแหละ " (เล็ก สีสลง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นางแยก สีสูง กล่าวว่า “ ช่างตีเหล็กทำก็มี อันนี้ซื้อจากตลาด ด้ามนี้ทำเอง ไม้อะไรก็ได้ ไม้ตะโกกิติ ไม้พลอง ไม้มะเกลือ ไม้แข็งดี เลือกอันที่ตรงๆ ลอกเปลือกออกให้หมด พอดีมือเราจับ เหลาตรงที่จะใส่บ้องเสียม ใส่เสียม ดอกให้แน่น ก็ใช้ได้แล้ว (แยก สีสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า เสียม เป็นเครื่องมือทำมาหากินของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ใช้ชุดหาอาหารในป่า ทั้งหัวพืช เช่น มัน กลอย หน่อไม้ และชุดสัตว์ป่าที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ทำผักสวนครัวและพืชผักในสวน จะใช้เสียมในการขุดปลูก รูปแบบของเสียม พบว่า การทำเสียมของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ตัวเสียมทำโดยช่างตีเหล็กในหมู่บ้าน บางคนซื้อจากตลาด ชาวบ้านจะทำเองเฉพาะด้ามเสียม ด้ามเสียมจะต้องเลือกไม้ที่ตรง ความยาวตามความพอใจ ต้องเกลาด้ามเสียมให้จับพอดีกับมือผู้ใช้เอง

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า เสียม เป็นชิ้นงานที่ทำขึ้นเพื่อใช้ทำมาหากินในชีวิตประจำวัน ใช้ชุดหาอาหารที่เป็นทั้งพืชและสัตว์ ใช้ชุดปลูกพืชผักสวนครัว ใช้ชุดหลุมเสียบ้าน เสาร์ว

คติความเชื่อในการทำเสียม

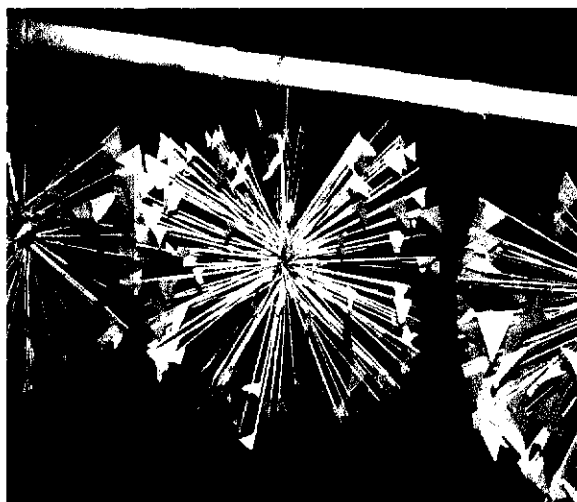
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำเสียม ทำขึ้นมาเพื่อใช้ชุด

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า เสียม เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ที่ทำขึ้นเพื่อใช้ทำมาหากินในชีวิตประจำวัน ใช้ชุดหาอาหาร ชุดหลุมสร้างบ้านเรือน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำเสียมของนายช่างชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำตีเหล็กสืบมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ และแม่ ของตนเอง

ภาพประกอบ 62 ธงคาถาพัน ศาลาการเปรียญวัดโลกสำราญ

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

6.4 ธงคาถาพัน

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแต้ม สลึงใจดี กล่าวว่า “ ทำติดกันที่เทศกัคาถาพัน คาถาเท่าไรทำตรงเท่านั้น ธงแทนคาถา ตามจำนวน 13 กัณฑ์ 1000 คาถา พระเทศกัคาถาพันก่อน เป็นบาลี เทศมหาชาติเป็นภาษาไทยทีหลัง บ้านใครรับกัณฑ์ไหนก็ทำธงคาถาพันกัณฑ์นั้น เครื่องกัณฑ์เทศกัอื่นๆ ใส่โตก ใส่กระบุง กล้วย อ้อย มะพร้าว น้ำตาล ผลไม้ ข้าว พริก เกลือ แล้วแต่จะทำ ” (แต้ม สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเตียน สลึงใจดี กล่าวว่า “ จักตอกยาวชักปล้องไม้ไผ่ เอาเท่าจำนวนคาถาที่เรารับมา ถ้า 200 ร้อยคาถา ธงก็ทำ 200 ธง ตัดกระดาษแก้วสีรูปสามเหลี่ยม จำนวนเท่าดอก ใช้กาวหรือข้าวสุกติดปลายธง แล้วเสียบกับลูกมะละกออ่อน แขนงไว้ วันเทศมหาชาติ เอาไปแขวนบนศาลาวัด พร้อมเครื่องกัณฑ์เทศกัอื่นๆ ” (เตียน สลึงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า ธงคาถาพัน เป็นงานฝีมือของชาวไทยเบืงโคกสูงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นสัญลักษณ์แทนคาถาตามจำนวนคาถาที่พระเทศ รูปแบบธงคาถาพัน ใช้กระดาษแก้วตัดทำธงสามเหลี่ยมเล็กๆ ใช้เมล็ดข้าวสุกหรือกาวปะติดกับเส้นดอกแข็งทำด้วยไม้ไผ่ ยาวประมาณ 1 ฟุต แล้วปักติดกับลูกมะละกอ ใช้ธงตามจำนวนคาถา ทำขาดหรือเกินจำนวนไม่ได้ นำไปแขวนไว้ที่ศาลาการเปรียญที่วัดในวันที่มีการเทศคาถาพัน ทุกปีต้องมีคนรับเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบให้ครบ 13 กัณฑ์

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายคนบอกได้ว่า ธงคาถาพัน เป็นธงที่ทำขึ้นเพื่อติดกัณฑ์เทศกัคาถาพันในเทศกาลเทศมหาชาติ ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยเบืงโคกสูง

คติความเชื่อในการทำธงคาถาพัน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบื้งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำธงคาถาพัน ทำขึ้นมาเพื่อติดกัณฑ์เทศ แต่ต้องทำเท่าจำนวนคาถาห้ามขาดหรือเกิน

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ธงคาถาพัน เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบื้งโคกสูง ที่ใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในงานเทศกาลเทศมหาชาติ เมื่อถึงเทศกาลการเทศมหาชาติประจำปี ศาลาการเปรียญที่วัดจะถูกประดับตกแต่งอย่างสวยงาม ธงคาถาพันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ศาลาวัดมีสีสันดูสวยงาม เพราะคนที่รับเป็นเจ้าภาพเทศคาถาพัน สามารถเลือกสีกระดาษทำธงเอง จะใช้สีอะไรก็ได้ตามความพอใจ ขอเพียงจำนวนธงเท่ากับจำนวนคาถาพันเท่านั้น ใน 1 ปีจะทำธงคาถาพันเพียง 1 ครั้งเท่านั้นคือในเทศกาลเทศมหาชาติ ธงคาถาพันเป็นสิ่งที่บอกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวไทยเบื้งโคกสูง ปัจจุบันชาวบ้านยังคงทำธงคาถาพันไปแขวนที่ศาลาการเปรียญที่วัดในเทศกาลเทศมหาชาติทุกปี

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำธงคาถาพัน ชาวไทยเบื้งเรียนรู้อวิธีการทำธงคาถาพันจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้สูงอายุ หรือเพื่อน ญาติพี่น้องใกล้เคียง

ภาพประกอบ 63 พวงมะโหด งานเทศกาลสงกรานต์ที่วัดโคกสำราญ

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

6.5 พวงมะโหด

รูปแบบ

สัมภาษณ์นายสมาน อนันต์สูง กล่าวว่ “ พวงมะโหด เป็นต้นดอกไม้ ทำเล่นร่ายามสงกรานต์ ใช้กระดาดแก้วตัดทำต้นดอกไม้ ร่ายามสงกรานต์ จะเล่นร่ายกัน คนแก่นำพามา ดอกเป็นพวงๆ พับก่อน วางบนไม้กระดานอิเหนีบวางตรงที่จะตัด ดอกลงไปให้ขาด คลี่ออก ก็จะเป็นพวง ทำหลายๆ กิ่ง เสียบต้นมะละกอไว้ทำเป็นต้นดอกไม้ รำกลางบ้าน เข้าแห่ไปถวายพระที่วัดพิสฐานก่อนถวาย คนแก่นำว่าในทางที่ดี ไปเกิดที่ดีที่งาม แล้วจึงกล่าวคำถวายพระ “ (สมาน อนันต์สูง, สัมภาษณ์ : 2547)

สัมภาษณ์นายเพิ่ม เจริญสูง กล่าวว่ “ ใช้กระดาดแก้วหลายๆ สี พับแล้วใช้มีดเหน็บหรือไค้คมๆ ดอก คลี่ออก มัดติดกิ่งไว้ก่อน กิ่งเหลาไม้ไผ่เหมือนกิ่งไม้เล็กๆ หลายๆ อัน ได้หลายกิ่งก็ปักติดต้น ใช้ต้นมะละกอหรือลำไม้ไผ่ก็ได้ จัดให้สวย เอาไปปักที่หน้าเคีนบ้าน เตรียมเล่นรำกัน รอบต้นดอกไม้ในแะละสมัยก่อนใช้โหนดี ต่อมาใช้รามะนา กลองยาวก็ใช้ รำทั้งคืน ห้ามเล็ก เล่นแะจ้ง เข้าแห่ต้นดอกไม้ไปถวายพระที่วัด จึงเสร็จพิธี “ (เพิ่ม เจริญสูง, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า พวงมะโหด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำจากกระดาดสี ที่เกี่ยวข้องกับการเล่นของชาวบ้านโดยเฉพาะวัยหนุ่มสาว ในงานเทศกาลสงกรานต์ ทุกปีชาวบ้านจะมีงานรื่นเริงโดยการร่าย การะกิจงานประจำจะหยุดทำ ชาวบ้านจะมาเล่นสงกรานต์ นอกจากจะมีการสงน้ำพระแล้ว ช่วงกลางวันจะมีการร่าย เล่นสนุกสนานระหว่างหนุ่มสาว การร่ายชาวบ้านจะช้กันทำต้นดอกไม้ ชาวบ้านเรียกว่าพวงมะโหด โดยใช้กระดาดแก้วสีต่างๆ มาตัดทำดอกไม้ หลายๆ กิ่ง ปักกับต้นมะละกอหรือลำไม้ไผ่ จัดทำตกแต่งให้สวยงามตามแบบชาวบ้าน เกณฑ์คนที่เป้นช่างฝีมือการตัดกระดาดมาช้กันทำ เสร็จแล้วต้นดอกไม้

จะปักไว้ลานหน้าบ้านของเจ้าภาพ พอพลบค่ำจะตีโพนเล่นรำกันอย่างสนุกสนาน ต้องเล่นรำวงจนสว่าง พอเช้าต้องนำต้นดอกไม้ไปถวายพระที่วัด มีการร้องเพลงพิสดาร แล้วจบพิธีการ

รูปแบบของพวงมะโหด พบว่า การทำพวงมะโหด ใช้วัสดุ 3 ชนิด คือ ต้นมะละกอ ไม้ไผ่ และ กระดาษแก้วหลากสี จัดทำพวงดอกไม้ ชาวบ้านที่เป็นช่างชำนาญการจะเป็นคนช่วยกันตัดหลายๆ คน โดยมีวิธีการพับกระดาษแก้วครึ่งละหลายสีทับซ้อนกัน แล้วใช้มีดเหน็บหรือมีดอีโต้ วางทาบแล้วใช้ค้อนไม้ทุบสันมีด กระดาษจะขาดตามรอยคมมีดอย่างเสมอกัน ตามลวดลายที่เคยตัดกันมาแต่ครั้งอดีต แล้วคลี่กระดาษที่ตัดออกมา เป็นพวงดอกไม้ที่สวยงามตามฝีมือชาวบ้าน นำไปผูกติดกับไม้ไผ่ที่เหลาทำกึ่งพวงมะโหดรออยู่ ทำหลายๆ พวง หลากสี แล้วนำทั้งหมดไปปักติดกับลำต้นที่ใช้ต้นมะละกอทำ หรือลำไม้ไผ่ ก็จะได้ต้นดอกไม้ที่สวยงาม แล้วนำต้นดอกไม้ไปปักไว้ที่ลานหน้าบ้านที่จะเล่นรำวงกันในเวลาตอนกลางคืน

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า พวงมะโหด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ที่ทำมาจากกระดาษแก้วหลากสี เป็นชิ้นงานที่ทำขึ้นเพื่อใช้เล่นรำวงของหนุ่มสาวในงานเทศกาลสงกรานต์

คติความเชื่อในการทำพวงมะโหด

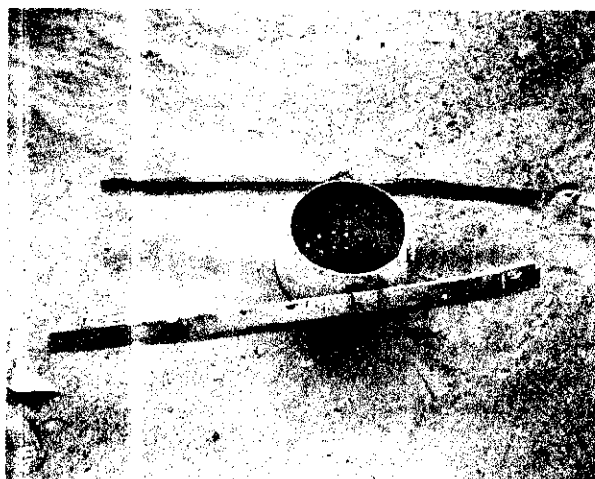
จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสูงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำพวงมะโหด ทำขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบการเล่นรำวงของหนุ่มสาวในงานเทศกาลสงกรานต์ แต่ต้องเล่นรำกันทั้งคืนจะเลิกก่อนสว่างไม่ได้

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า พวงมะโหด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ที่ทำขึ้นเพื่อประกอบการเล่นรำวงในเทศกาลสงกรานต์ของหนุ่มสาว ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวบ้านจะหยุดทำงานที่เคยทำประจำ เช่น การสีข้าวหรือการซ่อมข้าวก็ละทิ้ง เป็นที่รู้กันว่าต้องดำข้าวไว้ให้มากก่อนถึงสงกรานต์ เมื่อถึงสงกรานต์ก็จะร่วมเล่นสงกรานต์กันอย่างสนุกสนาน ไม่เพียงเฉพาะการสงฆ์น้ำพระหรือการสาดน้ำใส่กันเท่านั้น หนุ่มสาวจะช่วยกันจัดทำต้นดอกไม้หรือที่เรียกว่าพวงมะโหด เพื่อปักกลางหน้าบ้านแล้วรำวงรอบๆ ต้นไม้กันทั้งคืน การรำก็จะใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ โทน รำมะนา กลองยาว จังหวะแบบพื้นบ้านเป็นหลัก ได้แก่ จังหวะรำวง ต้องรำให้สว่าง เพราะมีความเชื่อว่า ถ้ารำไม่สว่าง ถ้าวันใดวันหนึ่งเดินทางเข้าไปในป่าแล้ว จะถูกเสือกัดตายได้ พอถึงเช้าต้องนำต้นพวงดอกไม้ไปถวายพระที่วัดจึงจะจบพิธีการเล่นรำวงกับต้นพวงมะโหด

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำพวงมะโหด ชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำพวงมะโหดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้สูงอายุ หรือเพื่อน ญาติพี่น้องใกล้เคียง

ภาพประกอบ 64 กะตะ จากบ้านนางแต้ม สลุงใจดี

6.6 กะตะ

รูปแบบ

สัมภาษณ์นางแต้ม สลุงใจดี, กล่าวว่า “ กะตะตลอดช่อง ใช้กะลามะพร้าวทำ เผลอเหล็กเจาะรูหลายๆ รู เอาไม้ 2 อันทำที่จับ เวลาใช้ เอากะตะวางบน กะแหล่งที่ใส่น้ำเย็น ตักแป้งขนมที่กวนใส่กะตะ เอาขวดน้ำกะตะกดลงไปในกะตะ ตัวละช่องก็ตกลงไปในถังน้ำเย็น ใช้น้ำเย็นตัวตลอดช่องจะได้ไม่ติดกัน เป็นตัวใครตัวมัน ” (แต้ม สลุงใจดี, สัมภาษณ์ : 2547)

จากการศึกษาพบว่า กะตะ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนในการทำขนมหวานของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง ใช้ทำขนมตลอดช่อง รูปแบบของกะตะ พบว่า กะตะทำจากกะลามะพร้าวขนาดใหญ่ เจาะรูด้วยเหล็กเผาไฟหลายๆ รู ใช้ไม้ 2 อันทำที่จับเวลากะตะแป้งขนมตลอดช่อง

การใช้สอย

จากการสัมภาษณ์บอกได้ว่า กะตะ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง เป็นชิ้นงานที่ทำขึ้นเพื่อใช้ทำขนมตลอดช่อง

คติความเชื่อในการทำกะตะ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลายท่าน บอกได้ว่าชาวไทยเบิ่งโคกสลุงไม่มีคติความเชื่ออื่นใดที่เกี่ยวกับการทำกะตะ ทำขึ้นมาเพื่อใช้ทำขนมตลอดช่อง

ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสลุงที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า กะตะ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบิ่งโคกสลุง ที่ทำขึ้นเพื่อใช้ทำขนมตลอดช่อง กะตะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ในอดีตขนมตลอดช่องจะทำขึ้นในงานแต่งงาน มีคำกล่าวของชาวบ้านโคกสลุงที่เป็นการกระซิบเข้าหูกกันว่า “ เมื่อไรจะได้กินตลอดช่องชะที่หนอ ” (ดอกไม้ เขียวสลุง, สัมภาษณ์ : 2547) เป็นคำกล่าวที่แสดงให้เห็นว่าขนมตลอดช่องเป็นขนมประจำองงาน

แต่งงาน หมายความว่า การทำและการใช้กะตะในการทำนมตลอดช่วงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งมานานจนถึงปัจจุบัน

การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ่งโคกสูง

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการทำกะตะของชาวไทยเบิ่งเรียนรู้วิธีการทำกะตะสืบมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ และญาติพี่น้องของตนเอง

สรุปงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทยเบืงโคกสลุง จังหวัดลพบุรี

1. งานไม้ไผ่

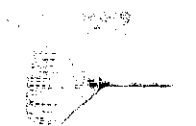
1.1 งานจักสานเครื่องใช้ต่างๆ จำนวน 16 ชนิด

ภาพประกอบ 65 กระบุง

ภาพประกอบ 66 ตะกร้า

ภาพประกอบ 67 พัด

ภาพประกอบ 68 กระด้ง

ภาพประกอบ 69 กะโล่

ภาพประกอบ 70 เปรัง

ภาพประกอบ 71 ตะแกรง

ภาพประกอบ 72 กระเตง

ภาพประกอบ 73 ช้อง

ภาพประกอบ 74 สุ่มไก่

ภาพประกอบ 75 กระเช้า

ภาพประกอบ 76 กระจาด

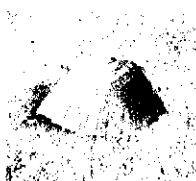
ภาพประกอบ 77 เครื่องสีข้าว

ภาพประกอบ 78 หวด

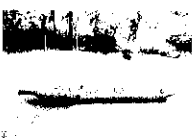

ภาพประกอบ 79 กะซอน

ภาพประกอบ 80 นึ่งกี้

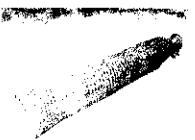
1.2 เครื่องมือดักสัตว์น้ำ จำนวน 6 ชนิด

ภาพประกอบ 81 ไซ

ภาพประกอบ 82 ลอบ

ภาพประกอบ 83 ทุ

ภาพประกอบ 84 ส้ม

ภาพประกอบ 85 อีจู้

ภาพประกอบ 86 อีแอบ

1.3 เครื่องใช้อื่นๆ ที่ใช้ไม้ไผ่ จำนวน 5 ชนิด

ภาพประกอบ 87 คันหลาว

ภาพประกอบ 88 ขอฉาย

ภาพประกอบ 89 ไม้คาน

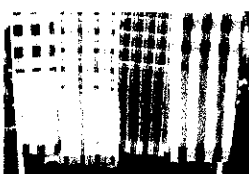

ภาพประกอบ 90 ลั่น

ภาพประกอบ 91 ค้าง

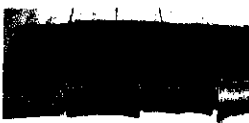
2. งานทอผ้า จำนวน 5 ชนิด

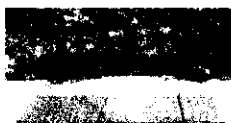
ภาพประกอบ 92 ผ้าขาวม้า

ภาพประกอบ 93 ถูงยาม

ภาพประกอบ 94 ผ้าถุง

ภาพประกอบ 95 เปลือกตีนอน

ภาพประกอบ 96 ผ้าตัดเสื้อ

3. งานไม้

3.1 เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ จำนวน 9 ชนิด

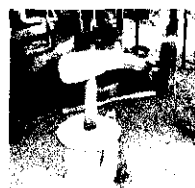
ภาพประกอบ 97 ไม้

ภาพประกอบ 98 คราด

ภาพประกอบ 99 พลั่ว

ภาพประกอบ 100 ครกกะเดื่อง

ภาพประกอบ 101 สากครกมือ

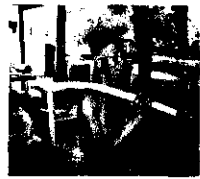
ภาพประกอบ 102 กระต่าย

ภาพประกอบ 103 ผักมืต

ภาพประกอบ 104 ด้ามมืต

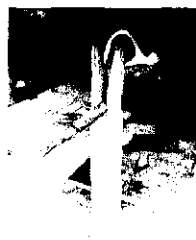

ภาพประกอบ 105 ด้ามขวาน

3.2 เครื่องมือทอผ้า จำนวน 3 ชนิด

ภาพประกอบ 106 กะสม

ภาพประกอบ 107 เสากี่

ภาพประกอบ 108 กะสวย

4. งานปั้น จำนวน 1 ชนิด

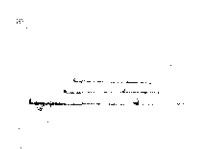

ภาพประกอบ 109 ปั้นดินเหนียววาดลายให้วัวพ่อหลวงเพชร

5. ของเล่น จำนวน 2 ชนิด

ภาพประกอบ 110 ว้าวักแป

ภาพประกอบ 111 จิ้งโป๊ะ

6. งานเหล็กและงานเบ็ดเตล็ด จำนวน 6 ชนิด

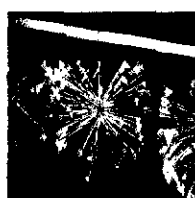
ภาพประกอบ 112 มีดเหน็บ

ภาพประกอบ 113 มีดพรว้า

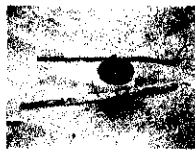
ภาพประกอบ 114 เสียม

ภาพประกอบ 115 ธงคาถาพัน

ภาพประกอบ 116 พวงมะโทด

ภาพประกอบ 117 กระแตะ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี โดยศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ การใช้สอยชิ้นงานหัตถกรรม ความเชื่อในการสร้างงาน ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม และการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาของชาวไทยเบื้งโคกสูง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือชิ้นงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพและพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งผลิตในครัวเรือนในกลุ่มชาวไทยเบื้งโคกสูง อำเภอด่านลานิมัย จังหวัดลพบุรี

1. ชิ้นงานที่เกี่ยวกับงานไม้ไผ่ คือ

1.1 งานจักสานเครื่องใช้ต่างๆ จำนวน 16 ชนิด ได้แก่ กระบุง ตะกร้า กระดัง เข่ง ตะแกรง กระเด่ง ข้อง สุ่มไก่ กะโล่ พัด หวด กระจาด กระเช้า บั้งก็ กระซอน เครื่องสีข้าว

1.2 เครื่องมือดักสัตว์น้ำ จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ ไซ ลอบ อีจู้ สุ่ม อีแอบ ทู

1.3 เครื่องใช้อื่นๆ ที่ใช้ไม้ไผ่ จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ คันหลาว ขอบาย ไม้คาน ลัน ด้วง

2. งานทอผ้า จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ผ้าขาวม้า ถุงย่าม ผ้าถุง ผ้าเปลือกที่นอน ผ้ามัดเสื่อ

3. งานไม้ คือ

3.1 เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ จำนวน 9 ชนิด ได้แก่ โถ คราด พลั่ว ครกกะเดื่อง ผักมิด ด้ามมิด ด้ามขวาน สากครกมือ กระต่าย

3.2 เครื่องมือทอผ้า จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ กะสม กะสวย เสากี่

4. งานปั้น จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ ปั้นดินเหนียววัวและควายไห้วพ่อหลวงเพชร

5. ของเล่น จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ว้าว จิ้งโป๊ะ

6. งานเหล็กและงานเบ็ดเตล็ดอื่นๆ จำนวน 6 ชนิด งานเหล็ก ได้แก่ มีดเหน็บ มีดพรา เลียม งานกระดาษ ได้แก่ ธงคาถาพัน พวงมะโหด และชิ้นงานที่ทำจากกะลามะพร้าว ได้แก่ กะแตะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี จำนวน 53 ชิ้น โดยศึกษาจากชิ้นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ชาวไทยเบื้งโคกสูงทำขึ้นใช้เอง แบ่งตามลักษณะการใช้วัสดุในการสร้างชิ้นงาน ได้แก่ งานจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องมือดักสัตว์น้ำ เครื่องใช้อื่น ๆ งานทอผ้า เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพที่ทำจากไม้จริง เครื่องมือทอผ้า งานปั้น ของเล่น งานเบ็ดเตล็ด จากการสัมภาษณ์ชาวไทยเบื้งจำนวน 66 คน ผู้วิจัยสรุปงานแต่ละประเภทดังนี้

1. งานจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานไม้ไผ่ จำนวน 16 ชนิด เครื่องดักสัตว์น้ำที่ทำจากไม้ไผ่ จำนวน 6 ชนิด และเครื่องใช้อื่น ๆ ที่ใช้ไม้ไผ่ จำนวน 5 ชนิด ในพื้นที่ตำบลโคกสูง จังหวัดลพบุรี ชาวบ้านได้สืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องจักสานมาเป็นเวลานาน รูปแบบชิ้นงานจักสานมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนคล้ายกับศิลปหัตถกรรมทั่วไปของไทยโดยจะมีบางชิ้นที่ผู้ผลิตมีความคิดสร้างสรรค์งานของตนให้มีลักษณะโดดเด่นและปราณีตเป็นลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน เช่น กระบุงและกระดังของนายยัง สีสสูง ข้องใส่ปลาของนายพั้ว ทำลานติ กระเตงของนายเตียน สูงใจดี เป็นต้น พบว่างานจักสานทุกชิ้นที่ทำขึ้นมีความสัมพันธ์กับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติได้อย่างมีความสุข เช่น ยังมีการจักสานเครื่องมือดักสัตว์น้ำเพื่อใช้ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตเกี่ยวกับการทำมาหากินโดยหาอาหารจากธรรมชาติในแหล่งน้ำใกล้เคียง ได้แก่ แม่น้ำป่าสัก อ่างกักเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ พบว่าเครื่องมือประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการทำนา ได้แก่ คันหลาว ขอบฉาย ไม่ได้ทำใช้อีก เพราะชาวบ้านเปลี่ยนวิธีการทำนาจากการใช้แรงคนและแรงควายเป็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ การใช้รถพั่นแทน วิธีการจักสานชิ้นงานหัตถกรรมต่าง ๆ จะเป็นแบบดั้งเดิม และได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ คติความเชื่อในการสร้างชิ้นงานไม่มี ทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง

2. งานทอผ้า ผ้าทอของชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี ได้แก่ กุงย่าม ผ้าขาวม้า ผ้าถุง ผ้าตัดเสื้อ และผ้าเปลือกที่นอน กระบวนการทอผ้าในสมัยอดีตทอผ้าโดยกี่แบบโบราณ ปัจจุบันใช้กี่กระตุก แต่ยังมีผู้สูงอายุบางคนยังทอผ้าโดยใช้กี่โบราณ พบว่า รูปแบบ ลักษณะรูปร่าง ลวดลาย สีสันทัน และขนาดของกุงย่ามมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่เหมือนย้อมของที่อื่นคือ มีขนาดใหญ่ ยาวและกว้าง ใส่ของได้มาก นิยมทอย้อมแดง ทอด้วยด้ายควบ ผ้าขาวม้ามีย้อมแบบลวดลายดั้งเดิมที่เด่นชัด เนื้อผ้าหนาและแน่น ใช้ทน จากการศึกษาพบว่า การทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้หญิงชาวไทยเบื้งมาตั้งแต่โบราณ ผู้หญิงนอกจากจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการหุงหาอาหารแล้วยังมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องทำในชีวิตประจำวันคือการทอผ้าเพื่อใช้ในครอบครัว และทำเครื่องนุ่งห่มให้แก่สมาชิกในครอบครัว ผ้าที่ทอเป็นผ้าที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าขาวม้า ย่อม ผ้าถุง เป็นต้น ในอดีตการทอใช้เส้นใยจากฝ้าย ปัจจุบันมีการทอที่กระตุกโดยใช้กี่กระตุกใช้ไหมประดิษฐ์โดยซื้อมาจากที่อื่น ปัจจุบันความเจริญด้านเทคโนโลยีทำให้มีผ้าลักษณะต่างๆ ในตลาดมากมาย จึงหาซื้อได้ง่าย การทอเพื่อใช้เองจึงลดน้อยลงไป ขณะเดียวกันผลจากการมีเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ทำให้ผ้าทอพื้นบ้านกลับมามีความสำคัญอีกครั้ง มีกลุ่มทอผ้าที่กระตุกเกิดขึ้นมีการนำลักษณะการทอผ้าแบบใหม่คือผ้ามัดหมี่เข้ามาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาการทอผ้าแบบดั้งเดิมโดยกี่โบราณของชาวไทยเบื้งโคกสูงได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ แม่ ย่า ยาย คติความเชื่อในการทอผ้ามีข้อห้ามไม่ให้ผู้ชายทอ ให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายทอ เพราะต้องการความละเอียด ปราณีตและใจเย็น

3. งานไม้ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพที่ทำจากไม้ จำนวน 10 ชนิด เครื่องมือทอผ้าที่ทำจากไม้ 3 ชนิด พบว่า ชาวไทยเบื้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี สืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องมือเครื่อง

ใช้ในการประกอบอาชีพและเครื่องมือทอผ้ามาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ มาเป็นเวลานาน ชี้นงานหัตถกรรมทั้ง 13 ชนิด ทำด้วยไม้จริงมีความแข็งแรงทนถาวรและใช้ได้นาน รูปแบบชิ้นงานหัตถกรรมจะมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนคล้ายกับศิลปหัตถกรรมทั่วไปของไทย โดยจะมีบางชิ้นที่ผู้ผลิตมีความคิดสร้างสรรค์งานของตนให้มีลักษณะโดดเด่นและปราณีตเป็นลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน เช่น กะสมของนายเชียง สลึงใจดี กะสวยและเสากี่ของนายพัว ทำลานดี มีการออกแบบและแกะสลักลายสวยงาม และมีวิธีการเลือกไม้ที่จะมาทำว่าควรเลือกไม้มะหาดมาทำกะสมและกะสวย ไม้สวองมาทำเสากี่ เพื่อเวลาทอจะเกิดเสียงดังน่าชวนให้ทอผ้า คติความเชื่อในการสร้างชิ้นงาน บางชิ้นกำหนดว่า ควรเลือกใช้ไม้อะไรทำจึงจะดี เช่น กะสม กะสวย เสากี่

4. งานปั้น ได้แก่ ปั้นวัว ปั้นควาย ปั้นอีคน เพื่อไหว้พ่อหลวงเพชร ชาวไทยเบ็งโคกสลุง จังหวัดลพบุรี มีประเพณีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผี และรับวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลและปฏิบัติสืบต่อกันมา ในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านจะทำพิธีส่งกะแตะไหว้พ่อหลวงเพชร โดยใช้ดินเหนียวปั้นวัว ปั้นควาย ใส่กะแตะเพื่อบูชาพ่อหลวงเพชร จนถึงปีพุทธศักราช 2545 ชาวบ้านไม่ไปทำพิธีกรรมการไหว้พ่อหลวงเพชรเพราะไม่มีร่างทรงพ่อหลวง

5. ของเล่น ได้แก่ วัวปักเป้า จิ้งโงะ ชี้นงานหัตถกรรมที่เป็นของเล่นสำหรับเด็กทำด้วยไม้ไผ่ เด็กหรือผู้ใหญ่ก็สามารถทำได้ การเล่นของเล่นทำให้เด็กได้ฝึกทักษะต่างๆ และส่งเสริมภูมิปัญญา ปัจจุบันความเจริญด้านเทคโนโลยีทำให้การเล่นของเล่นพื้นบ้านที่ทำเองลดน้อยลงไป เด็กๆ หันมาซื้อของเล่นที่มีขายในท้องตลาดมากขึ้น การถ่ายทอดการทำของเล่นจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่

6. งานเหล็ก เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่ทำจากเหล็ก ได้แก่ มีดเหน็บ มีดพรว้า และเสียม มีช่างตีเหล็กที่สืบสานการตีเหล็กมาจากบรรพบุรุษเป็นผู้ทำชิ้นงาน แต่บางคนซื้อจากตลาด มีดพรว้าและมีดเหน็บจะใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้ในเรื่องการจักสาน การทำนา ถางป่า เป็นต้น เสียมเป็นเครื่องมือใช้ในการขุดหาอาหารในป่าทั้งพืชและสัตว์ป่าที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้

งานเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ธงคาถาพัน และพวงมะโหด ชี้นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านเรียก ธงคาถาพัน คือธงสามเหลี่ยมเสียบลูกมะละกอ เพื่อใช้ในงานบุญประเพณีท้องถิ่นเนื่องในพระพุทธศาสนา ในวันเทศกาลกาพัน เทศมหาชาติ ของทุกปี ชี้นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านเรียก พวงมะโหดหรือต้นดอกไม้ ทำขึ้นเพื่อใช้เล่นประกอบการรำวงพื้นบ้านในเทศกาลสงกรานต์ ทั้ง 2 ชิ้นงานบอกความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ชาวไทยเบ็งโคกสลุงปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานถึงปัจจุบัน คติความเชื่อเกี่ยวกับชิ้นงาน ต้องเป็นไปตามความเชื่อเดิม เช่น เล่นรำวงตลอดทั้งคืนไม่ให้เลิก ทำจำนวนธงคาถาพันเท่ากับจำนวนคาถา กะแตะ เป็นเครื่องมือใช้ในการทำขนมลอดช่อง ซึ่งเป็นขนมในประเพณีการแต่งงานของชาวไทยเบ็งโคกสลุง ทำจากกะลามะพร้าว สืบสานการทำชิ้นงานจากบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ และแม่

อภิปรายผล

งานศิลปหัตถกรรมของชาวไทยเบ็งโคกสลุง จังหวัดลพบุรี เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นอดีตกาลแห่งวิถีชีวิตของผู้คน เช่น ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ และยังบอกถึงการถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรมของชุมชน งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ผูกพันกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะงานหัตถกรรมเป็นเครื่องมือใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และเครื่องมือในการทำมาหากิน ผู้วิจัยสรุปอภิปรายผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ

1. ชาวไทยเบ็ญโกสลงจังหวัดลพบุรี ได้สืบทอดภูมิปัญญาการทำชิ้นงานหัตถกรรมพื้นบ้านมาเป็นเวลานาน และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนคล้ายกับศิลปหัตถกรรมทั่วไปของไทยโดยจะมีบางชิ้นที่ผู้ผลิตมีความคิดสร้างสรรค์งานของตนให้มีลักษณะโดดเด่นและปราณีตเป็นลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน เช่น กระบุงและกระดังของนายยัง สีสูง ช้องใส่ปลา กะสวย และเสากี่ของนายพั้ว ทำลานดี กระเตงของนายเตียน สล่งใจดี กะสมของนายเซียง สล่งใจดี เป็นต้น

2. มีเอกลักษณ์ในเรื่องของประเพณี มีประเพณีชีวิตที่สอดคล้องวัฒนธรรมอันดีงามที่แสดงให้เห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับ ความสามัคคี ความมีน้ำใจเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเห็นอกเห็นใจ เช่น การร่วมกันทำชิ้นงานคันดอกไม้ในงานเทศกาลสงกรานต์ การลงแขกกันมัดข้าว เป็นต้น มีประเพณีท้องถิ่นเนื่องในพระพุทธศาสนา เช่น การทำชิ้นงานธรรมาภรณ์ เป็นต้น และประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เช่น การนับถือพ่อหลวงเพชร

3. การสืบทอดวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาต่างๆ มีเครื่องมือประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ไผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ด้านการทอผ้า สามารถทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน และนำวิธีการทอผ้าที่กระตุกเข้ามาใช้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ศิลปหัตถกรรมที่พบเป็นงานที่ต้องใช้ความขยัน ความอดทน ความเพียรพยายาม ความละเอียด ความปราณีต และความคิดสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานหัตถกรรมดังนี้

1. ควรส่งเสริมให้มีการสืบทอดการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันให้แก่คนรุ่นใหม่ และมีการฟื้นฟูงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เคยมีในอดีตและปัจจุบันได้หายไป เพื่อให้ตระหนักและเห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรม รู้จักรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น การสืบทอดอาจทำได้โดยการเชื่อมโยงสู่ระบบโรงเรียน สอนงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทต่างๆ ให้แก่นักเรียน อาจมีการตั้งกลุ่มทำงานประเภทต่างๆ ในหมู่บ้านโดยมีแกนนำ

2. ส่งเสริมการตลาด ควรได้รับการสนับสนุนจากทางราชการหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านไปเป็นการหาตลาดรองรับ

3. พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าและมีประโยชน์ แต่แฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่า อาจมีการประยุกต์ใช้ให้เป็นสิ่งที่มีประโยชน์อื่นๆ

4. การสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ปัจจุบันตำบลโคกสลงมี "พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญโกสลง" ที่เป็นแหล่งเก็บสะสมวัตถุสิ่งของเครื่องใช้พื้นบ้าน อยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสลง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ควรสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในชุมชน เพราะตำบลโคกสลงเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยดังนี้

1. งานประติมากรรมพื้นบ้านในพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเบ็ญจังหวัดลพบุรี

2. การศึกษาการเล่นและวิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโคกสลง จังหวัดลพบุรี

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. (2540). พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กมลทิพย์ กลิมาร์. (2538). ของดีโคราช เล่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ก้อง สลึงอยู่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรัชย์ เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่หมู่ 3 ตำบลโคกสูง เมื่อปี 2544.
- คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. (2544). ภูมิปัญญาทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- คณะกรรมการจัดทำโครงการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลโคกสูง. (2541). รายงานโครงการวิจัยวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นตำบลโคกสูง. ลพบุรี: ม.ป.พ.
- แต้ม สลึงใจดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรัชย์ เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง เมื่อปี 2544 และ 2547.
- เตียน สลึงใจดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรัชย์ เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง เมื่อปี 2544 และ 2547.
- จังหวัดลพบุรี. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ทองใบ อินทร์เจลิยว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรัชย์ เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง เมื่อปี 2547.
- ธิดา ชมภูนิช. (2539). การศึกษาศิลปกรรมไทยเชิงในจังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- น. ณ ปากน้ำ. (2530). พจนานุกรมศิลป์ ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- นิตยา บุญสิงห์. (2544). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- นวลลออ ทิณานนท์. (2543). ศิลปะพื้นบ้านไทย. กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- . (2544). รายงานการวิจัย การศึกษางานหัตถกรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- บุญนาค ตีวกุล. (2543). ชนบทไทย : การพัฒนาสู่ประชาคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุ๋ม เขียวสลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุธัชย เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสลง เมื่อปี 2547.

ภูธร ภูมะธน และ อาลัย เนรานนท์. (2541). ผ้าทอพื้นเมืองลพบุรี สระบุรี. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ.

ลิฟวิ้ง จำกัด.

ภูธร ภูมะธน. (2542). รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง ลุ่มแม่น้ำป่าสัก ในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ้ง จำกัด.

ภูธร ภูมะธน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุธัชย เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่พิพิธภัณฑ์นารายณ์ราชนิเวศ จังหวัดลพบุรี เมื่อปี 2528.

มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2539). ศิลปะพื้นบ้าน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2544). เอกสารการสอนชุดวิชา ศิลปะกับสังคมไทยสาขาวิชาศิลป

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 8 – 15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช.

มา เอื้อสลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุธัชย เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสลง เมื่อปี 2544.

ยศ ลันตสมบัติ. (2540). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. กรุงเทพฯ: บริษัท

อักษรเจริญทัศน์.

ละมุล พูลหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุธัชย เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสลง เมื่อปี 2547.

วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2545). ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปประภา.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2536). มรดกพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.

———. (2544). มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: บริษัท ดันอ้อ1999 จำกัด.

วิก อินทร์เจลิยว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุธัชย เสือสูงเนิน เป็นผู้สัมภาษณ์ที่หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสลง เมื่อปี 2544 และ

2547.

วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ. (2537). รวมบทความวิชาการศิลปะระหว่างปี 2532 – 2537. กรุงเทพฯ:

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วรรณรัตน์ อินอ้า. (2539). ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: บริษัท ดันอ้อ แกรมมี่ จำกัด.

วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ. (2541). ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ.

สภาวัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดลพบุรี. ลพบุรี: กรุงเทพฯการพิมพ์.

สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2544). วิถีไทย : ภูมิปัญญาสู่ชุมชนบูรณาการ. กรุงเทพฯ:

บริษัทศรีเมืองการพิมพ์.

สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2537). ผ้าไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุตารา สุฉายา. (2542). ลพบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.

สุรัชย์ เสือสูงเนิน. (2544). " ศิลปะบนผืนผ้า ผ้าขาวม้า:ผ้าทอเพื่อชีวิต ของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี. "

ภูมิปัญญาทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

—. (2535). ตำบลโคกสูง. ลพบุรี: อัดสำเนา.

—. (2541). " วัฒนธรรมพื้นบ้านตำบลโคกสูง." รายงานโครงการวิจัยวัฒนธรรมชุมชน

ตำบลโคกสูง. ลพบุรี: อัดสำเนา.

สำนักงานทะเบียนอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. (2539). รายงานข้อมูลทั่วไปและสภาพปัญหาของตำบล

โคกสูง. ลพบุรี: อัดสำเนา.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภูมิปัญญาภาคกลาง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทยเบิ้งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัยเรื่อง
การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

1. ชื่อชิ้นงานหัตถกรรม
2. วัสดุและรูปแบบ
.....
.....
3. การใช้ประโยชน์
.....
.....
4. ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับชิ้นงานหัตถกรรม
.....
.....
.....
5. การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญา
.....
.....
.....
6. ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ อายุ ปี
บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เดือน พ.ศ.
ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

**รายชื่อผู้ที่ให้สัมภาษณ์ประกอบการวิจัยเรื่อง
การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบื้งโคกสูง**

- นายหัว ทำลานดี. อายุ 76 ปี. บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2547.
- นางสอน ทำลานดี. อายุ 72 ปี. บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2547.
- นายบุญ เขียวสูง. อายุ 68 ปี. บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2547.
- นางดอกไม้ เขียวสูง. อายุ 68 ปี. บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2547.
- นายไล พรานทองคำ. อายุ 57 ปี. บ้านเลขที่ 146 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2547.
- นายเตียน สูงใจดี. อายุ 68 ปี. บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2547.
- นางแต้ม สูงใจดี. อายุ 71 ปี. บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2547.
- นางเพาะ สูงใจดี. อายุ 77 ปี. บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2547.
- นายเปลี่ยน อ่อนสูง. อายุ 75 ปี. บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2547.
- นางแหน อ่อนสูง. อายุ 75 ปี. บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2547.
- นายเตียน ตั้งสูง. อายุ 49 ปี. บ้านเลขที่ 71/2 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2547.
- นางสม ตั้งสูง. อายุ 48 ปี. บ้านเลขที่ 71/2 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2547.
- นายมา เอื้อสูง. อายุ 90 ปี. บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 2 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2547.
- นางแป เอื้อสูง. อายุ 88 ปี. บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 2 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2547.
- นางรวย เอื้อสูง. อายุ 53 ปี. บ้านเลขที่ 43/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2547.
- นายตระกูล ขวดสูง. อายุ 50 ปี. บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2547.
- นางเสน่ห์ ขวดสูง. อายุ 47 ปี. บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2547.

- นางคิ ชุนจัตรัส. อายุ 78 ปี. บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2547.
- นายวิก อินทร์เจลิยว. อายุ 67 ปี. บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2547.
- นางทองใบ อินทร์เจลิยว. อายุ 67 ปี. บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม
จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2547.
- นายสุข เกิดสูง. อายุ 62 ปี. บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547.
- นายประจาก เดิมสูง. อายุ 51 ปี. บ้านเลขที่ 57/1 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547.
- นายณญ อนันต์สูง. อายุ 69 ปี. บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 11 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2547.
- นายยง อนันต์สูง. อายุ 78 ปี. บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2547.
- นางแยก สีสูง. อายุ 61 ปี. บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2547.
- นางเล็ก สีสูง. อายุ 57 ปี. บ้านเลขที่ 59/3 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางลด สีสูง. อายุ 55 ปี. บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2547.
- นางบาทยัน สุขสูง. อายุ 69 ปี. บ้านเลขที่ 59/1 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางละมุล พูลหล้า. อายุ 81 ปี. บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2547.
- นายเร อนันต์สูง. อายุ 85 ปี. บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2547.
- นายปอง ตั้งสูง. อายุ 68 ปี. บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547.
- นายสมาน อนันต์. สูงอายุ 47 ปี. บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547.
- นายฮัน อ่อนสูง. อายุ 51 ปี. บ้านเลขที่ 71/3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547.
- นายประทีป อ่อนสูง. อายุ 40 ปี. บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2547.
- นายเพิ่ม เจริญสูง. อายุ 51 ปี. บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 5 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2547.
- นายกุลเกื้อ เอื้อสูงอายุ 35 ปี. บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.

- สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2547.
- นางทวย หึงประเสริฐ. อายุ 74 ปี. บ้านเลขที่ 104 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางไป๋ เดชศรีพรหม. อายุ 65 ปี. บ้านเลขที่ 81/1 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางปัด เพ็งสูง. อายุ 62 ปี. บ้านเลขที่ 81/1 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางแจต ศิริสูง. อายุ 73 ปี. บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางเหลาะ ปาสสูง. อายุ 69 ปี. บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางเจีย ขยันสูง. อายุ 62 ปี. บ้านเลขที่ 113/1 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางคิด ขยันสูง. อายุ 73 ปี. บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางเลย สูงใหญ่. อายุ 88 ปี. บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
- นายล้ำ ยิ่งยง. อายุ 55 ปี. บ้านเลขที่ 28/1 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
- นางเปา สูงใหญ่. อายุ 44 ปี. บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
- นางน้ำเต้า สูงใหญ่. อายุ 56 ปี. บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
- นางประจวบ ขวดสูง. อายุ 68 ปี. บ้านเลขที่ 110/2 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม
จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
- นายเนียบ เกิดสูง. อายุ 75 ปี. บ้านเลขที่ 86 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2547.
- นายน้อย ยิ่งยง. อายุ 68 ปี. บ้านเลขที่ 95/2 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2547.
- นางช่วง เกิดสูง. อายุ 63 ปี. บ้านเลขที่ 13/1 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2547.
- นางสัง อินอยู่ศักดิ์. อายุ 60 ปี. บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2547.
- นางประเสริฐ ขวดสูง. อายุ 51 ปี. บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 21 กันยายน 2547.
- นางบุญเพิ่ม เอื้อสูง. อายุ 59 ปี. บ้านเลขที่ 100/2 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 21 กันยายน 2547.

- นางบุปผา สดุงจันทร์. อายุ 66 ปี. บ้านเลขที่ 43/1 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 21 กันยายน 2547.
- นางสวิต เกรียงไกร. อายุ 69 ปี. บ้านเลขที่ 131 หมู่ที่ 2 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2547.
- นางพยงค์ ศิริสสูง. อายุ 47 ปี. บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 5 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางสาวกัลยา บึงสูง. อายุ 43 ปี. บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางเพียงใจ หนูสูง. อายุ 48 ปี. บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางปลัด พริกสูง. อายุ 50 ปี. บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางคำมี จันทิก. อายุ 56 ปี. บ้านเลขที่ 97/1 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางเสาวนีย์ ตั้งสูง. อายุ 41 ปี. บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางทองหล่อ ยิ่งยง. อายุ 69 ปี. บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางอัมพร พรหมมา. อายุ 48 ปี. บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.
- นางแหว่ จำปาทิพย์. อายุ 61 ปี. บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2547.
- นางอรชร ชมสูง. อายุ 47 ปี. บ้านเลขที่ 149 หมู่ที่ 5 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.
สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2547.

ภาคผนวก ค.

ภาพผู้ที่ทำงานจักสาน การทอผ้าและชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี

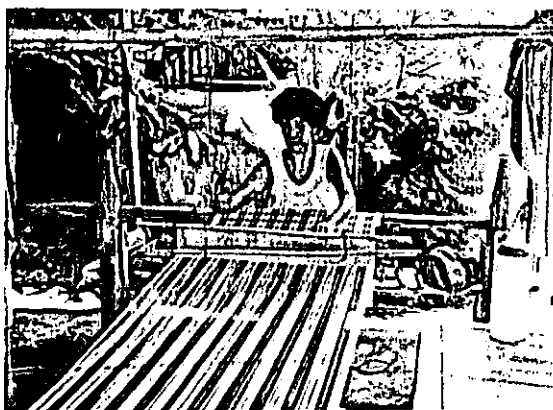
ภาพประกอบ 118 นายเปี่ยน อ่อนสูง สานไซ

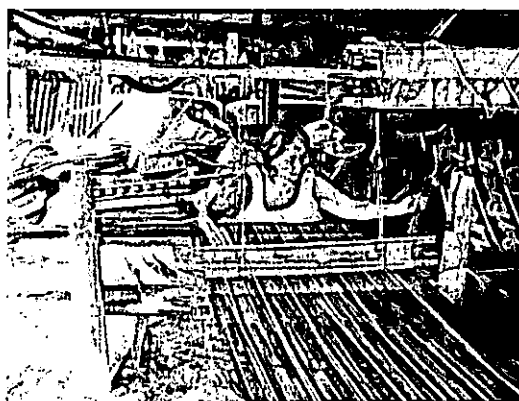
ภาพประกอบ 119 นายเทียน สดงใจดี สานกระเตง

ภาพประกอบ 120 นายนุ่ เขียวสดง สานกระบุง

ภาพประกอบ 121 นางดอกไม้ เจียวสลุท ทอผ้าขาวม้า ที่โบราณ

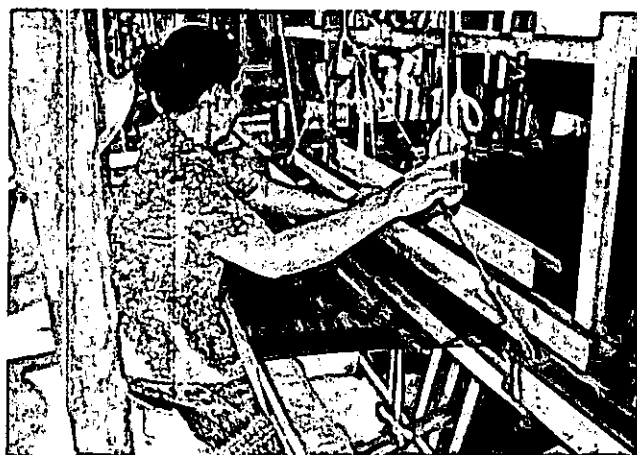
ภาพประกอบ 122 นางแหน อ่อนสลุท ทอผ้าขาวม้า ที่โบราณ

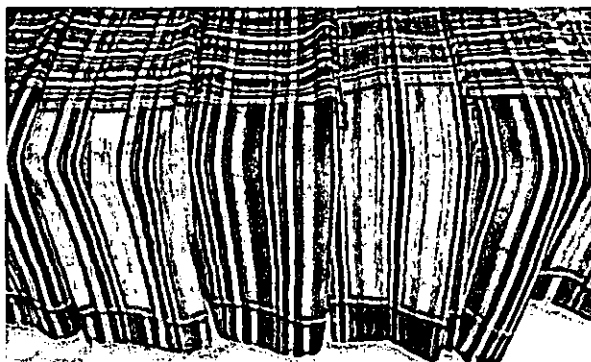
ภาพประกอบ 123 นางเลข สลุทใหญ่ ทอผ้าขาวม้า ที่โบราณ

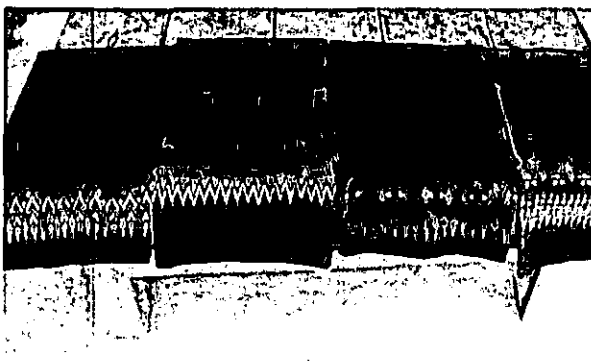
ภาพประกอบ 124 นางรวย เอื้อสูง ทอผ้าถุง ด้วยกี่กระตุก

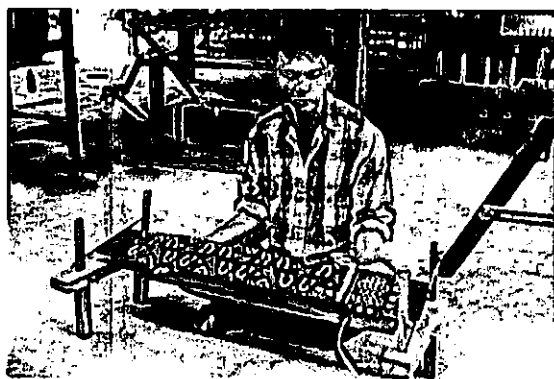
ภาพประกอบ 125 นางเสน่ห์ ขวตสูง ทอผ้าถุงด้วยกี่กระตุก

ภาพประกอบ 126 ผ้าขาวม้า จากบ้านนางแต้ม สลึงใจดี

ภาพประกอบ 127 ผ้าถุง จากบ้านนางสม ตั้งสลุณ

ภาพประกอบ 128 นายตระกูล ชวดสูง มัดย้อมด้ายฟุ้งทอง

ภาพประกอบ 129 การมัดย้อมด้ายฟุ้งทอง ที่กระตุก

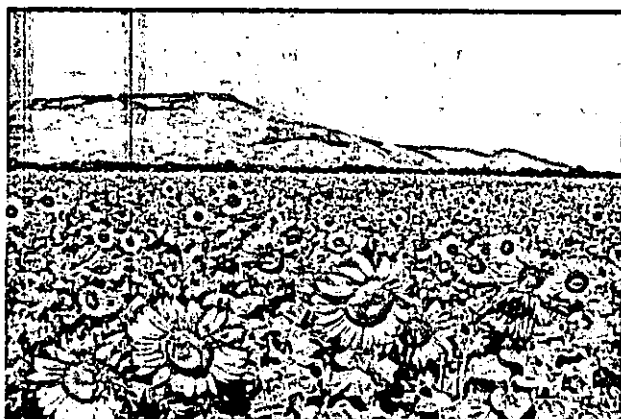
ภาพประกอบ 130 การแต่งกายของชาวไทยเมืองโคกสูง

ภาพประกอบ 131 ผ้าขาวม้าและย่าม ของชาวไทยเมืองโคกสูง
ใช้ประดับรถแท็กซี่พระราช

ภาพประกอบ 132 การแต่งกายของผู้หญิงสูงอายุ ชาวไทยเมือง

ภาพประกอบ 133 ไร่ทานตะวัน แหล่งท่องเที่ยวของโคกสูง

ภาพประกอบ 134 นางเล็ก สีสูง สานิดการทำขมจีน

ภาพประกอบ 135 กระบุง ของนายยง อนันต์สูง

ภาพประกอบ 136 เรือนฝาค้อ บ้านของชาวไทยเบ็งโกกลองในอดีต

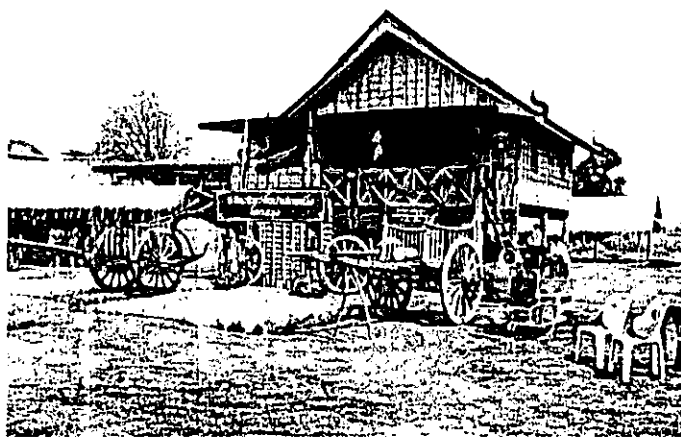
ภาพประกอบ 137 การละเล่นรำโทน ของชาวไทยเบ็งโกกลอง

ภาพประกอบ 138 การรำโทนของชาวไทยเบ็งโกกลอง

ภาพประกอบ 139 การแห่ดอกไม้ของชาวไทยเบ็งโคกสูง

ภาพประกอบ 140 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็งโคกสูง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายสุรัช สีสูงเนิน
วันเดือนปีเกิด	15 มกราคม 2505
สถานที่เกิด	อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 15140
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี 15140 สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรีเขต 2
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2521	มัธยมศึกษาที่ 3 จากโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2523	ป.กศ.ต้น จากวิทยาลัยครูเทพสตรี จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2526	พ.ม. จากสนามสอบจังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2528	คบ. (ศิลปศึกษา) จากวิทยาลัยครูเทพสตรี จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2548	กศ.ม. (สาขาศิลปศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร